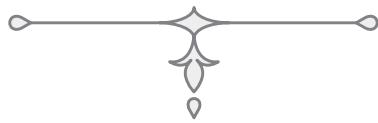
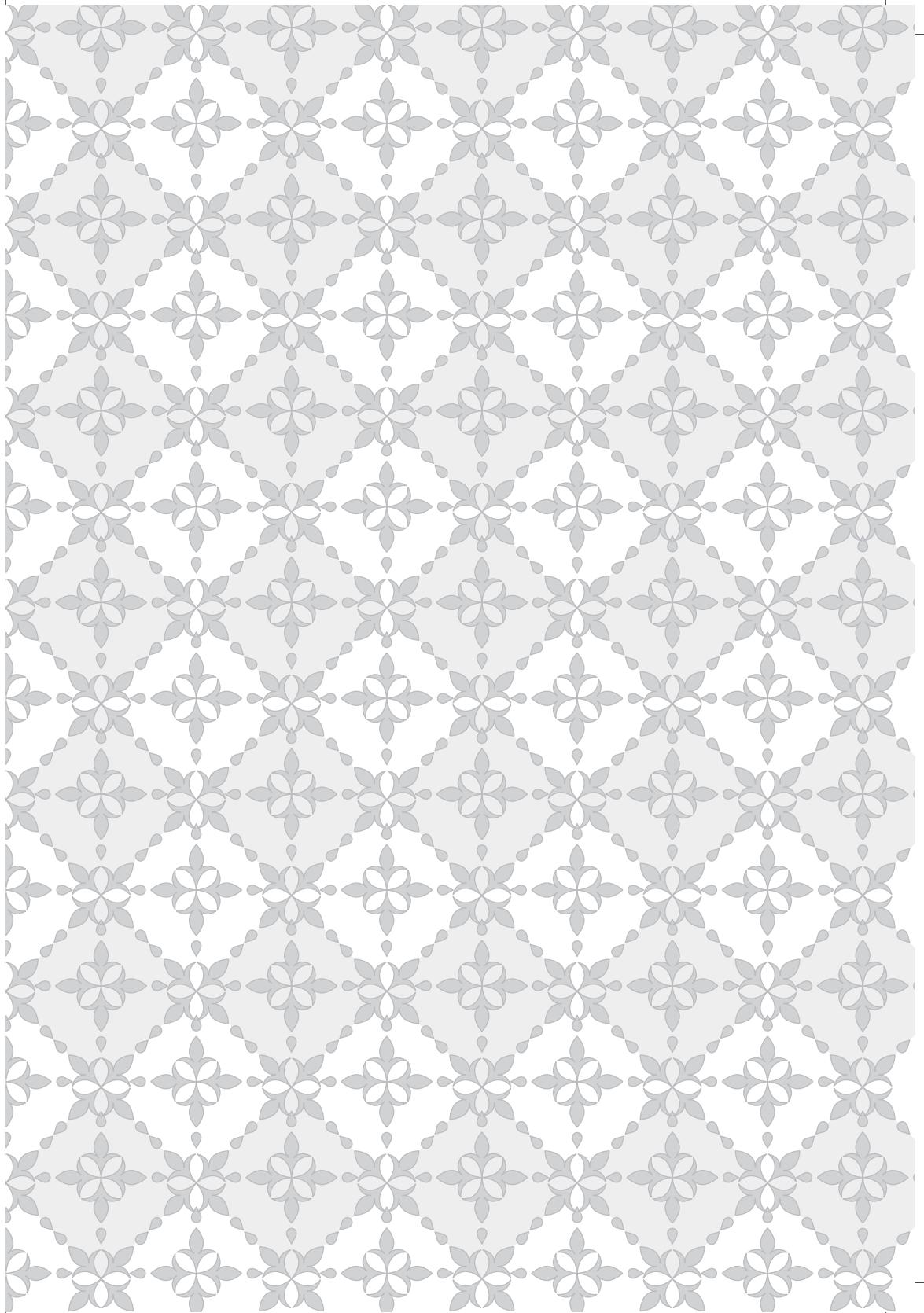

אהלי הלכה

הלכות פסח

אהלי הלכה

הלכות פסח מבוארות בטעמיהן
ליוצאי אשכנז וספרד
עם פסקי הלכות
מאהן הנאון הרב יעקב אריאל שליט"א

ניסן תשפ"ג

כתביה:

הרב אית' אפלביום
הרב נעם בורנשטיין
הרב פAIR בראל'
הרב יהודה גולדברג
הרב יעקב חסאן
הרב אליהו יצחקי
הרב אברהם נחושת
הרב חנניה פולק
הרב ינון קלין

ערצת:

הרב בן ציון משה אלאגדי
הרב דוד דודקביץ'
הרב יהודה הלוי עמייחי

עריכת לשון:

'שפה ברורה' 054-4852279'

בהוצאת מכון התורה והארץ

שביעי דרום (כפר דרום טובב"א)
טל. 08-6847325 08-6847055 פקס.
אתר: www.toraland.org.il
דוא"ל: machon@toraland.org.il

© כל הזכויות שמורות

ISBN 978-965-599-974-7

תוכן העניינים

19 מבוא ברכה

21 מבוא יציאת מצרים - עמוד האמונה, יסוד האומה
ושורש החירות

הלכות חודש ניסן

פרק א 27 דיני חודש ניסן
פרק ב 33 ברכת האילנות

הלכות חמץ

פרק א 37 איסורי חמץ בפסח
פרק ב 40 מוצרים שמותר להשאיר בבית בפסח
ומוצרים שיש לבער
פרק ג 45 אלו מוצרים צרייכים כשרות לפסח
פרק ד 55 מכירת חמץ
פרק ה 67 מצה עשרה
פרק ו 71 חלב פרה וביצי תרנגולים שניזונו מחמצץ
פרק ז 74 טערכות חמץ ו'חמצץ נוקשה'
פרק ח 82 קטניות
פרק ט 94 מצה שרואה

הכשרת המטבח וכליו

פרק א	הכשרת כלים
פרק ב	הכשרת המטבח וכליו

הלכות בדיקת חמץ

פרק א	בדיקות חמץ
פרק ב	דין הברכה על בדיקת חמץ
פרק ג	פעולות האסורות לפני הבדיקה
פרק ד	דין הנר
פרק ה	ביטול חמץ
פרק ו	בדיקה חמץ לנוסף מביתו

הלכות ערבי פסח

פרק א	תענית בכורות
פרק ב	סוף זמן אכילת חמץ, הנהה ממנו וחובת ביערו
פרק ג	דין ביעור חמץ וביטולו
פרק ד	אכילת מצה בערב פסח, ואכילה רביעי האחרון של היום
פרק ה	עשיות מלאכה בערב פסח וההכנות לחג

הלכותليل הסדר

פרק א	קערת הסדר
פרק ב	קידש, ארבע כוסות ודיני הסבה
פרק ג	ורחץ
פרק ד	כרפס
פרק ה	יחץ
פרק ו	מניד
פרק ז	שיעור 'כזאת'
פרק ח	מצת מכונה ומצת שמורה

240	פרק ט רחצה ומוציא מצה
248	פרק י מרור
251	פרק יא כורדר
253	פרק יב שולחן עורך
255	פרק יג צפון
260	פרק יד בירר
262	פרק טו הילל
267	פרק טז נרץ, ודינים ומנהגים לאחר הסדר

חג הפסח ומצואי פסח

269	פרק א המוצא חמץ בפסח
272	פרק ב שביעי של פסח
276	פרק ג חמץ שעבר עליו הפסח

תוכן מפורט

19

מכתב ברכה.

21

מבוא ייציאת מצרים - עמוד האמונה, יסוד האומה
ושורש החרות
יציאת מצרים - "יסוד ושורש הכלול" • עמוד האמונה • יסוד
האומה • שורש החרות

27

פרק א דיני חודש ניסן
ימי ניסן - ימי שמחה • המנהג שלא להתענוות • אמירת "למנצח"
• קראית פרשיות קרבנות הנשיאים • הליכה לבית קברות •
לימוד הלכות פסח • Kmacha דפסחא • שבת הגדול • דרשת שבת
הגדול

33

פרק ב ברכת האילנות
ברכת האילנות - ההודיה לה' על טובו • זמנה של ברכת האילנות
• דיני הברכה

37

פרק א איסורי חמץ בפסח.
איסור אכילה • איסור הנאה • 'בל ייראה ובל יימצא' • מצוות
השבת חמץ • איסור אכילת חמץ והנאה ממנו בערב פסח •
טעם האיסור להשאות ברשותנו חמץ בפסח

		פרק ב מוצרים שמותר להשאיר בית בפסח
40		ומוצרים שיש לעבר
		ביור חמץ ותערובת חמץ • מוצרים שיש ספק אם מכילים חמץ
		• קטניות • מאכל שהתבשל בכלי חמץ • חמץ שייחדו אותו לשימוש אחר
45		פרק ג אלו מוצרים צרייכים כשרות לפסח
		חמצ שנספל לאכילת כלב • חומר ניקוי, אבקת כביסה ומשחת נעליים • סבון, שמפו ומוצרי קוסמטיקה • משחת Shinigim ושפטון • כלים חד פעמיים • תרופות הרואיות לאכילה • תרופות שאינן ראויות לאכילת כלב • תערובת חמץ שאינה רואה לאכילת אדם • מזון בעלי חיים
55		פרק ד מכירת חמץ
		מכירת חמץ • מכירה بلا העברת החמצ לרשות הגוי ובלא תשלום מלא על שווי החמצ • מכירה על ידי רב המקום • מעשה המכירה • סגירת החמצ המכוור • מכירת חמץ גמור • מוצרים שיש למוכרם ומוצרים שדי להצניעם • כמה • מכירת כלי חמץ, מנויות חברה שמחזיקה חמץ, ומוצרים שקשה לדעת אם יש בהם חמץ
67		פרק ה מצה עשרה.
		עיסה שנילושה במיל פירות - 'מצה עשרה' • מצה עשרה שננותנים בה חומר מתפייך
71		פרק ו חלב פרה וביצי תרנגולים שניזנו מחמצ
		חלב פרה שניזונה מחמצ בפסח • ביצי תרנגולות שניזנו מחמצ בפסח

תוכן מפורט

74	תערובת חמץ ו'חמצ נוקשה' אכילת מאכל שהתערב בו חמץ, בפסח • שתיתת מי הכנרת • אכילת מאכל שהתערב בו חמץ, בערב פסח • דין 'חוור ונייעור' • טעם של חמץ שהתערב במאכל • טעם פגום של חמץ שהתערב במאכל • 'חמצ נוקשה'	פרק ז
82	קטניות מנาง יוצאי אשכנז • תוקף המנהג • מנהג יוצאי ספרד • המינים הכלולים במנהג • קטניות שלא באו ב מגע עם מים • שמן קטניות • שמן כותנה ושמן סוויה • לפתית ושמן קנולה • קטניות לחולים ולתינוקות • תערובת קטניות • בני זוג מעדות שונות	פרק ח
94	מצה שרואה מצה שרואה • שרירית מצות למי פירות או לזמן קצר • אכילת מצה שרואה על ידי התרת נדרים	פרק ט
הכשרת המטבח וכליו		
97	פרק א הכשרת כלים 'כבולעו קר פולטו' • הגעה • הטעם שאין חששין לחמצ שחזר ונבעל בכלי • פגימת המים בהגעה ציבורית • דוד ההגעה • השהיית הכליל בימי ההגעה • שטיפת הכליל במים קרים לאחר הגעתלו • הגעתת הכליל בבת אחת • הגעתת כלים המונחים זה על זה • ניקוי הכליל • הגעתת כלים בפסח • כלי שאיןו נכנס לדוד ההגעה מחמת גודלו • כלי ראשון וכלי שני • עירוי מכלי ראשון • הכשרה על פי רוב השימוש • הגעתת כל הכלים בכלי ראשון • ליבון קל • ליבון • דיני הליבון • הכשרת כלי שימושם לבישול בנוול ולעתים מחממים בו ללא נזול • כלי שהכשרתו עלולה לקלקל אותו • כלי שניתן בו חמץ קר • כלי שבבעל חמץ על ידי כבישה או מדובר חריף • כלי חרס • כלי זכוכית • כלי פירקס ודורלקט • כלי אמייל • כלי פלסטייק	

פרק ב הכשרת המטבח וכליו

- 119
- שיש • כירור • ברזים • שולחן מטבח • מפות שולחן • חצובה •
 - כיריים קרמיות • כיריים אינדוקציה • תנור אפייה • תנור פירוליטי
 - מיקרוגל • מחתת • פליטה של שבת • מחם • מדיח כלים • מיקסר
 - שיימים תותבות • נפה • ברכוונים

הלוות בדיקת חמץ

פרק א בדיקת חמץ

- הבדיקה והביטול • זמן הבדיקה • מקומות החיבטים בבדיקה • מרופסת פתוחה, חצר וגינה • חמץ הקטון משיעור צוית • פירורים שאין חשש שםיא יבואו לאוכלים • פירורים שיש חשש שיבואו לאוכלים • חמץ הנמצא במקום שקשה להגעה אליו • בדיקת חמץ בבית שנוקה לקרה פסח • בדיקת חמץ למאושפז בבית חולים • בדיקה על ידי שליח • בדיקת חמץ על ידי אישא • בדיקת חמץ על ידי קטן • פטור מבדיקת חמץ על ידי השכרת המקום לגוי • הנחת פתית חמץ לפני הבדיקה • נתילת ידיים לפני הבדיקה • הצנעת החמצן שעמידים לאוכלו • בדיקת חמץ ביום י"ד, בפסח ולאחר הפסח

פרק ב דין הברכה על בדיקת חמץ

- ברכה ונוסחה • הפסיק בין הברכה לבדיקה • ברכה לבודק בכמה מקומות • הפסיק באמצעות הבדיקה

פרק ג פעולות האסורות לפני הבדיקה

- פעולות האסורות חצי שעה לפני צאת הכוכבים • פעולות האסורות בצאת הכוכבים • מלאכה שהותחלת בהיתר, הפסקתה בצאת הכוכבים • בדיקת חמץ ותפלת ערבית • שיעור תורה המתקיים בזמן הבדיקה

תוכן מפורט

פרק ד	דיני הנר	155	בדיקה לאור הנר • בדיקה ביום לאור הנר • אבוקה • פנס • כיבוי אור החשמל בשעת הבדיקה
פרק ה	ביטול חמץ	158	הבדיקה והביטול • מהות הביטול • נוסח הביטול • ביטול על ידי שליח
פרק ו	בדיקות חמץ לנוסף מביתו	162	הנוסעים מביתם לפני הפסח ועתידיים לחזור לביתם בפסח • הנוסעים לכל חג הפסח • השכרת הבית ומכירת החמצ שבו • הנוסעים מביתם קודם שלושים יום לפני פסח • בדיקת חמץ למתארחים אצל אחרים
הלכות ערבי פסח			
פרק א	תענית בכוראות	165	מנハ התענית • אישת בכורה • בכור לאחד מהוריו • בכור קטן • סעודת מצווה • סיום מסכת • אמרית "מזמור לתודה" בערב פסח וב חג הפסח
פרק ב	סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנו וחובת בייעורו	170	סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנו וחובת בייעורו, מהתורה • 'שעות זמניות' • סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנו וחובת בייעורו, מדורבן • חישוב השעות הזמניות לפי המגן אברהם ולפי הגר"א • נקיון שירוי חמץ מהפה
פרק ג	דיני בייעור חמץ וביטולו	175	מצוות השבתת חמץ • דרך הבייעור • הפקרת החמצ • קיום המצווה כשהאין לאדם חמץ • ביטול החמצ

פרק ד אכילת מצה בערב פסח, ואכילה ברבע האחרון של היום 179
 איסור אכילת מצה בערב פסח וטعمו • מצה מבושלת • מצה מטוגנת • עוגות ועוגיות מק mach מצה • ילדים קטנים • אכילה ברבע האחרון של היום

פרק ה עשיית מלאכה בערב פסח וההכנות לחג 183
 עשיית מלאכה בערב פסח מחצאות היום • מלאכה גמורה, תפירה, כיבוס, גילוח ותספורת • מלאכת הדיות ומלאכה קלה • גזירות ציפורניים • מסחר ואמירה לגוי • מלאכות המותרות בחול המועד • עשיית מלאכה מתחילה היום, לדעת מרן השלחן ערוץ • תפירה, כיבוס ותספורת לפני החזות • מלאכות המותרות מקומות שנגגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח מהנץ החמה • מנוחה • טבילה במקווה ולימוד בענייני קרבן פסח • ערכית השולחן

הלכות ליל הסדר

פרק א קערת הסדר 190
 קערת הסדר • מצות • מרור • חרוסת • קרפס • זרוע • ביצה • מי מלך • סידור הקערה

פרק ב קידש, ארבע כוסות ודיני הסבה 196
 סימני הסדר • הקידוש • נוסח הקידוש • ארבע כוסות • טעם המצויה • חשיבות המצויה • חיוב נשים באربع כוסות • חיוב קטנים באربع כוסות • היין • יין מבושל או יין שהושיבו לו חומרי טעם • מיעץ ענבים • גודל הocus וכמות השתייה • הסבה • טעם ההסבה • צורת ההסבה • הסבה לצד שמאל • הסבה בזמן זהה • חיוב נשים בהසבה • הסבה במקום צער • תלמיד בפני רבו ובן בפני אביו • שתיתת ארבע כוסות ללא הסבה • שתיתת יין ומשקים לאחר הקידוש • אכילה לאחר הקידוש

תוכן מפורט

209	ורחץ	פרק ג
	נטילת הידיים • נטילה בדרך חרות	
211	כרפס	פרק ד
	טעם אכילת הכרפס • ברכת "בורא פרי האדמה" על הכרפס • שיעור האכילה • הסבה	
214	יחץ	פרק ה
	חצית המצה וטעמה • מצת האפיקומן • 'גנית' מצת האפיקומן	
216	מגיד	פרק ו
	המצווה בספר ביציאת מצרים • חיוב נשים במצבות סייפור יציאת מצרים • משפחות העורכות יחד סדר • סייפור בדרך שאלה ותשובה • חלוקת קליות וגוזים • קריית ההגדה • הסבה • הגבותה הקורה וסילוקה • אכילה ושתייה בזמן ההגדה • "מה נשתנה" • גילוי המצאות וכיסויין • החסרת יין מהכוס • הגבותה הcosa • ברכת "בורא פרי הגפן" על הcosa השנייה	
227	שיעור 'כזית'	פרק ז
	מידות ושיעורים בתורה • היחס בין שיעור כזית לשיעור כביצה • חוסר ההתאמאה בין מידות האורך למידות הנפח • שיטת הנודע bihoda וzechzon איש • שיטת הגרא"ח נאה • כזית - נפח או משקל	
234	מצת מכונה ומצת שמורה	פרק ח
	תחילה ייצור מצות המכונה • המתירים את מצות המכונה והאוסרים אותו • משמעותם ההלכתיות של הபיטה והשכלול במכונות לאפיית מצות • מצות המכונה הלכה למשעה • מצה שמורה	

240	פרק ט רחצה ומצויא מצה נטילת הידיים • נטילה בדרך חרוט • אחיזת המצות בשעת הברכה • אכילת כזית מכל מצה • סדר האכילה למסובים • שיעור האכילה לאוכללים כזית אחד • שיעור האכילה לאוכללים שני כזיתים • משך זמן האכילה • דרך האכילה • טיבול המצוה במלח • הסבה • כוונות האכילה • חוליה צליינק
248	פרק י מרור מצוות אכילת מרור • הירקות הרואים למרור • זהירות מחרקים • טיבול בחורשת • הסבה
251	פרק יא כורע זכר למקדש כהלל • הסבה • הפסק בין הברכה לכורע
253	פרק יב שולחן עורך הסעודה וההשבת • אכילת צלי • אכילת ביצים
255	פרק יג צפונ מצוות אכילת האפיקומן וטעמה • כמות האכילה • הסבה • אכילה "על השובע" ואכילה גסה • אכילת האפיקומן עד חצות • אכילה ושתייה לאחר האפיקומן
260	פרק יד בירך ברכת המזון וכוס שלישיית • שטיפת הocus • "עליה ויבוא" • הסבה בברכת המזון
262	פרקטו הילל כוס של אליו • "שפוך חמתקר" • פתיחת הדלת • אמרית הילל בלילה • חלוקת הילל • אופן אמרית הילל • אחיזת הocus בהילל • אמרית הילל עד חצות • כוס רביעית

תוכן מפורט

פרק טז נרץ' וдинים ומנהגים לאחר הסדר

נרץ' • שיר השירים • סיפור ביציאת מצרים כל הלילה • קריית

שמע על המיטה וברכת "המפיל" • שטיפת הפה במי פה

חג הפסח ומצואי פסח

פרק א המוצא חמץ בפסח

הobao צוא חמץ ברשותו בפסח • המוצא חמץ ב ביתו בשבת או ביום

טוב • אדם שמכר חמץ ומצא חמץ ב ביתו בפסח • המוצא חמץ

ברשות הרבים • חמץ שנפל בפסח מאכילת כלב

פרק ב שביעי של פסח

שביעי של פסח • ברכת "שהחיינו" • אמירת שירת הים • קריית

התורה • סעודה שלישית • שימוש בחמצץ מכור במצואי שביעי

של פסח • 'אסרו חג'

פרק ג חמץ שעבר עליו הפסח

חמצץ שעבר עליו הפסח • קניית חמץ שנמכר בפסח, לאחר החג

• מציאות חמץ שלא היה ידוע, לאחר הפסח

מכתב ברכה

לכבוד הרב מאיר ברAli שליט"א וזכות העוסקים בבירור
ההלוכות וכתיבתן ב"אהלי הלכה"
שלוי רב לאוהבי תורהך וכו'.

יישר כוחכם על עבודתכם הגדולה בבירור ההלכה, פסיקתנו
והסבירתנו בסגנון השווה לכל נפש.

התധיכתם גם לשאלות חדשות העולות על הפרק, יגעתם
וחיפשتم בספרי הפוסקים האחרונים, ומצאתם הכרעות
בשאלות אלו. ציינתם את המקורות לכל פסיקה, על מנת
שכל מי שמעוניין לדעת על מי אתם סומכים, יוכל לעיין
במקור וללמוד על מה הוא מסתמך. זו דרך של תורה,
שצעירים מסתמכים על זקנים, וזקנים על זקנים מהם.
cols רואים את עצם אחראיהם להמשך רצוף של התורה,
מסיני ועד לעתיד לבוא.

יישר חילכם לאוריתאת, ואני מאמין לכם שתזכו להפיץ את
עמל תורהכם ברבים ולזוכה את עם ישראל בלימוד הלכה
למעשה, לשמר ולעשות ולקיים.

וזכות הרבאים תעמוד לכם להתברך בכל מילוי דמי טוב. כי
יסיעו בידכם לגודל בתורה, ללימוד וללמידה, ולהגדיל תורה
ולהأدיר.

כעתירות
הרבי יעקב אריאל
רמת גן

מבוא

יציאת מצרים - עמוד האמונה, יסוד האומה ושורש החרות

יציאת מצרים - "יסוד ושורש הכל"

יציאת מצרים היא האירוע ההיסטורי המשמעותי ביותר בתולדות עם ישראל, וцентр מרכז של חיינו היהודיים. השבת – נקודת המרכז של השבוע, וחגי השנה, הם זכר ליציאת מצרים; חדש ניסן, שבו יצאו ממצרים, הוא תחילת למןין החודשים; דבר ה' הישיר הראשון לעם ישראל הוא "אנכי ה' אלכָּך אֱלֹהֵיךְ הַצֹּאתִיךְ מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים"¹; בכל יום מזכורת יציאת מצרים בתפילה, ומטרת מצוות רבות היא זכירת יציאת מצרים. לא בצד, אירוע זה מוגדר "יסוד היסודות ושורש הכל"².

עמוד האמונה

בספר הכוורי, מסופר שמלך כוזר בקש מ'החבר' לתאר את אמונתו, וזה השיב לו שהוא מאמין באלוקי אברהם, יצחק ויעקב, אשר הוציא את בני ישראל ממצרים. תשובה החבר עורה את פלייתו של המלך, שהקשה: "וכי לא היה לך לומר כי מאמין אתה בבורא העולם מסדרו ומנהיגו אשר ברוך זון אותך"? על כך השיב החבר, שישוד האמונה איןו בראית העולם

1. שמות כ.ב.
2. גבורות ה' למהר"ל, תחילת פרק ג.

אלא דווקא יציאת מצרים, "שנתברורה על פי ראות עיניים, ואחריו כן נמסרה לאיש מפני איש בקבלה הדומה למראה עיניים", זאת לעומת בריאות העולם, שאיש לא נכח בה. האמונה בה' בתור בורא שמים וארץ נשענת על אמונה שהتابורה, התאמתה והתבססה ביציאת מצרים.³

זו הסיבה לכך שנצטוינו במצבות ובבות שתכליתן להזכיר לנו את יציאת מצרים, "לפי שיציאת מצרים והאותות והמופתים שנלווה לה הם דברים שראינו בעינינו, ובازנינו שמענו, ואין אדם יכול להכחישנו. והם אют ומופת למציאות ה', שהוא ברא הכל לרצונו, ولو הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו. ואין מי שיאמר לו מה תעשה".⁴

יסוד האומה

ביציאת מצרים גולם לא רק עמוד האמונה, אלא גם יסוד האומה. בთודעתנו, סייפור היציאה מצרים צרוב בתורו סייפור של יציאה מעבדות לחירות ומשعبد לגואלה, ואולם לא פחות מכך, הוא סייפור לדידתו של עם ישראל.

ספר שמות מתאר את תהליך הפיכת משפחתי יעקב, עם בני ישראל. הוא פותח בתיאור בני ישראל הבאים למצרים, משפחה המונה שביעים נפש, ומדגיש את ריבויים למצרים: "ובני ישראל פרו וירצחו וירבו ויעצמו במאד, ותפְלָא הארץ אֶתְם"⁵. מספר רב של פעליהם המתארים ריבוי, ותוספת לא-שגרתית – "מאוד מאוד", מדגישים את הריבוי המהיר והקיצוני של עם ישראל למצרים.

השבועד המתואר לאחר מכן אינו בא ללא הקשר נסיבתי, אלא הוא בא בתור תגובה של פרעה לריבוי יצא הדופן של עם ישראל, ובשל החשש מפניו: "זִיקְם מֵלֵךְ חֶדֶשׁ עַל מִצְרָיִם... וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הֲגֵה עַם בְּנֵי שִׁזְרָאֵל רַב וְעִצּוּם מִפְנֵן. קְבַה נִתְחַכֵּמָה לוֹ, פָּנָן רִבְבָּה וְהִיא כִּי תִּקְרָאֵנָה מִלְחָמָה וְנוֹסָף גָּם

3. ספר הכוורי סאמר ראשון אותיות יא-כה.

4. עיין פור אורה חיים סיכון תרוכה. ועיין רמב"ן שמות יג טז, וספר החישר מצוה כא.

5. שמות ז ז.

הוא על שָׂגָנָינוּ, וַיַּחֲמֵד בְּנֵנוּ וַיָּלֶךְ מִן הָאָרֶץ. וַיְשִׁימֹו עַלְיוֹ שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיַּבְנֵו עִירִים מִסְפָּנוֹת לְפָרֻעָה אֶת פְּתָם וְאֶת רַעֲמָסָס⁶. התורה מסכמת את גזרת השעבוד במיללים: "וְכָאֵשָׁר יַעֲשֵׂה אָתָּה כֹּן יַרְבֵּה וְכֹן יַפְרֹץ", כלומר היא אומרת כי אמונה המצרים עיננו את בני ישראל, אבל בני ישראל המשיכו להתרבות ולהתעצם, זה הדבר החשוב.

כך גם בפרשת דרישתו של פרעה מהמיילדות להמית את הבנים הזכרים בשעת הלידה, התורה מסכמת פרישה זו בכך שתוכניתו של פרעה לא צלחה, ועם ישראל המשיך להתרבות: "וַיְיִטְבֶּל אֱלֹהִים לְמִילָּדָת, וַיַּרְבֶּה הָעֵם וַיַּעֲצִמוּ מַאֲדָ"!⁸.

וכן הגוזרות הקשות וסבל השעבוד שהיו מנת חלוקם של אבותינו למצרים, אינם מתוארים בתורה בהרחבה, וכשהם מתוארים, הם נלוים לתיאור הריבוי של עם ישראל.

מתוך כל זאת, נראה שהנושא המרכזי שבו עוסקת התורה בתקילת ספר שמוט אינו השעבוד, אלא ריבויו של עם ישראל. סיפור יציאת מצרים הוא אפוא סיפור יצירתו של עם ישראל: משפחה קטנה בת שבעים נפש, הייתה לעם המונה שישות מאות אלף גברים, בלבד מנשים וטף.⁹.

אמנם בתחום שעבוד, מבלי היכולת להביא לידי ביטוי את מהותם הפנימית – בני ישראל עדין לא נולדו כעם, ומצבם היה כשל עובר ברוחם אימו. השחרור מן השעבוד והיציאה מצרים הם לידתו של עם ישראל: "אמר ר' בא בר כהנא, למה היו דומים ישראל למצרים? לעובר שהוא נתון במעי הבמה, וכשם שהרוועה נותנת ידו ומוציאו ממעה, כך עשה הקדוש ברוך הוא לישראל ממצרים להוציאם"¹⁰.

6. שמות א ח-יא.

7. שמות א יב.

8. שמות א כ.

9. סופיש ומעשר (כת"י) על עניין יציאת מצרים.

10. פרדרש שוחר טוב מזמור קז.

לידתו של עם ישראל ביציאת מצרים הייתה אפוא לא רק בגוף, אלא גם ברוח. בליל ט'ז בניסן, בחור בן השם יתברך מכל העמים וקידשנו במצוותיו.¹¹ אז נקבע באומה טבעה הפנימי הנוטה לתורה, לקדושה ולמצוות, טבע הקדים בנו וمبادיל אותנו מן העמים. בלילה זה, יצאנו מ"ט שערינו טומאה ונכנסנו תחת כנפי השכינה. האור, הטוב והברכה שעם ישראל הביא לעולם המשך ההיסטוריה כולה הם מכוח היצירה הרוחנית שנוצרה ביציאת מצרים, וכל אלו הם גילי הטבע שנוצר בנו בשעה ההיא.¹²

עם ישראל הוא העם שלשםו נברא העולם¹³, ועליו הוטלה המשימה להביא לתקןו השלם. הוא ה'קטר', המושך אחוריו את כל באי עולם להכיר את ה' ולקבל את מלכותו. התכלית הנכטפת של "זהיה ה' לפניו על כל הארץ, ביזם והוא ייחיה ה' אחד ושמו אחד"¹⁴ מסוגלת להתגלות רק על ידי עם ישראל. משום כך, יציאת ישראל ממצרים, שהיא לידיו כעם, היא אירועה מהמרכז. ייעדו של העולם, עתידו ותיקונו שלם טמוניים בה.

שורש החרות

חג הפסח הוא זמן חרותנו. החרות שזכינו לה ביציאת מצרים אינה חרות זמנית אלא חרות נצחית, כפי שאנו אומרים כל יום בתפילה ערבית: "המכה בעברתו כל בכורי מצרים, וויצא את ישראל מתוכם לחרות עולם". לכארוה, הדבר אינו מובן, שהרי במשך ההיסטוריה עברנו צרות רבות, ואומות ובות שעבדו אותנו – אשור, בבל, פרס, יוון, רומי ועוד; ואיך ניתן לומר שיצאנו ממצרים ל"חרות עולם"?

מובנה השגור של המילה 'חרות' הוא חרות פיזית, אבל האמת היא שלא פחות מכך, החרות היא חרות רוחנית. ישנו עבד, שאחרים מנהלים את סדר יומו, אבל הוא נאמן לעצמיותו – מתגבר על נטיותיו הנמכות, ואיןו מושפע

11. של"ה פסחים נר מצוה אותן ל"ז.

12. הגדה של פסח מי סיום (תשע"ג) עם רנג.

13. רשות בראשית א.א.

14. זכריה יד ט.

מהלכי רוח תרבותיים הנוגדים את תוכנותו העצמית; ועל כן הוא בן חורין, יותר מהיותו עבד. ויש בן חורין שרווחו היא רוח של עבד; אמנם אין אחרים מנהלים את סדר יומו ישירות, אבל התנהלותו מוגעת מרצון למצואן חן בעיני אחרים, הוא מושפע מתרבות זרה לו, ובוגד ביעודו, כדי לקבל הערכה וכבוד חיוניים. נמצא כי הוא עבד, יותר מהיותו בן חורין.¹⁵.

ביציאת מצרים נזקפה קומתנו, ויצאנו לחרות עולם. קיבלנו ייעוד היסטורי להיות נושא דבר ה' בעולם, ולהאריך את מחשי המצוות באור תורה וקדושה. התברורה לנו מהותנו הפנימית, שהיא החרות מכל שעבוד. אכן, עברנו שעבוד פיסי, אבל באיתנות הרוח, נשארנו בני חורין.

דוקא בפסח, זמן חרותנו, ה策תוינו להתרחק מן החמצ, המסלל את יציר הרע, את המידות הרעות ואת הנטיות השפלות בנפש האדם. כדי להיות בן חורין, יש להתרחק מכל אלו. הרצון הפנימי של כל יהודי הוא לעבד את ה' בכל כוחות הגוף והנפש, וכך כל אדם מתגבר על נטיות נמכות ומתרומות לעבד את ה' בכל כוחות גופו ונפשו – הרי הוא בן חורין¹⁶. "עבדי הזמן – עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חופשי"¹⁷.

"בכל דור ודור חייב אדם לאות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". חיקת היציאה ממצרים בתודעתו ובחוויה הפנימית שלנו, מזכירה כי אל לנו להשתעבד להלכי רוח הזרים לרוח ישראל. היא מזכירה לנו את טבענו ומהותנו הפנימית, וממלאה אותנו ברוח גבורה ושמחה להיות נאמנים להם; ועל ידה אנו מסוגלים להיות מחדש מחדש בני חורין.

15. עיין פאמר ראייה חלק א עמ' 157.

16. פאמר ראייה חלק א עמ' 158.

17. שירי ריה"ל.

הלכות חדש ניסן

פרק א' דיני החדש ניסן

ימי ניסן - ימי שמחה

ימי החדש ניסן הם ימי שמחה¹; אין אומרים בהם תחנון, אין מתענים בהם
ואין מספידים בהם².

הטעם לכך ששניהם-עשר הימים הראשונים של החדש ניסן הם ימי שמחה
הוא שבזמן חנוכת המשכן, בכל אחד מימים אלו הקריב אחד מנשייאי
ישראל קרבן לכבוד חנוכת המשכן, והואתו יום היה טוב לו ולבני שבתו³.
וכיוון שככל אדם מישראל הוא יצאא של שבטים רבים מצד האמהות, לכן
שניהם-עשר ימים אלו הם ימי שמחה לכל ישראל⁴. הטעם לשמחה בעבר
פסח, בימי הפסח ובאסרו חג הוא שמיים אלו הם ימי מועד⁵. והטעם

1. חזון עבדיה פסח חלק א' עמ' ג. ועיין של"ה מסכת פסחים פרק נר מצוה אות ז, שכל يوم
בחדש ייסן הוא בראש החדש.
2. שו"ע תכט ב.
3. עיין משנ"ב תכט ז.
4. פירוש עין שמש על המהרי"ל חדש עיסן אות ג עמ' 20. ועיין חידושי חותם סופר על הלכות
פסח סייקן תכט סעיף ב שנדפסו בסוף חידושי החותם סופר על מסכת פסחים, שהטעם לכך
ששניהם-עשר ימים אלו הם ימי שמחה לכל ישראל, הוא שאיננו יודעים מאיזה שבט אננו, לכן
כל יום הוא ים שמחה, שהוא אנחנו מהשבט שנשiao הקריב קרבן באותו יום. ואף שהכהנים
והלוויים יודעים מאיזה שבט הם, ונשيا שבטים, אהרון הכהן, לא הקריב קרבן באף אחד משניהם-
עשר ימים אלו, בכל זאת אלו הם ימי שמחה עבורם, כיוון שהכהנים והלוויים עובדים במקדש,
עליהם לשמהו בכל ימי חנוכת המשכן.
5. משנ"ב תכט ז.

לשמחה בכל שאר הימים בחודש ניסן הוא שכיוון שרוב ימי החודש הם ימים טובים משמעותם בהם ויש בהם קדושה, נהוגים כך בכל ימי החודש⁶.

המנהג שלא להתענות

לדעת השלחן עורך, המנהג שלא להתענות בחודש ניסן כולל רק תענית ציבור שגוזרים מלחמת איזו צרה⁷, אך אדם רשאי להתענות תענית יחיד בחודש ניסן; וכן נהוגים ובמים מוציאי ספרד⁸. לפי מנהג זה, אדם הנוהג להתענות ביום פטירת אחד מהוריו, ביום פטירתו חול בחודש ניסן, רשאי להתענות באותו יום⁹. אך לדעת הרמ"א, המנהג שלא להתענות בחודש ניסן כולל גם תענית יחיד, וכן נהוגים יוצאי אשכנז¹⁰ וחלק מוציאי ספרד¹¹. ולפי מנהגם, הנוהג להתענות ביום פטירת אחד מהוריו, ביום פטירתו חול בחודש ניסן, לא יתרעה באותו יום¹².

אמירת "למנצח"

יוצאי ספרד נהוגים שלא לומר את הפרק "למנצח וכו' יענkeh ה' ביום צרה" שוקודם "ובא לציון" בכל חודש ניסן, כיון שלפעמי מהוגם אין אומרים "למנצח" בימים שבהם אין אומרים תחנון, כיון שאינםימי צרה¹³. אך מנהג

6. לבוש תכט ב, ומשן"ב תכט ז.
7. שי"ע תכט ב, ומשן"ב שם, וחוזן עובדיה פסח חלק א עם ה.
8. חוזן עובדיה פסח חלק א עם ה, או ר' לציון חלק ג פרק ה' השאלה א.
9. חוזן עובדיה שם, או ר' לציון שם.
10. רמ"א תכט ב, ומשן"ב שם.
11. עיין הגדה של פסח אורה חיים לבן איש חי הלכות חודש ניסן אות א, הלכות חיים לר"ם אליהו פרק ב סעיף יג.
12. רמ"א תכט ב, ומשן"ב שם. עיין רמ"א תקעג א, ומשן"ב תכט י, שחנתן וכלה שיום חופתם חול בחודש ניסן, יתענו, לרוב חשבותה של תענית זו, עיין משן"ב תקעג ז, שיש מקילים, ועיין חות שמי פסח עם נב, שאם החנתן או הכללה חלושים, הם יכולים לסתור על דעת המקילים, ועיין הלכות חיים לר"ם אליהו פרק ב סעיף יג, שפסק כדעת המקילים.
13. באיש חי שנה ראשונה פרשת כי תשא סעיף יז, כף החיים תכט ט, חוזן עובדיה פסח חלק א עם ח, הלכות חיים לר"ם אליהו פרק ב סעיף ט.

יוצא אישכנו לומר "למנצח" גם ביום שאין אומרים בהם תחנון, חוץ מאשר ביום שיש בהם מעלה מיוחדת, שכן יוצא אישכנו אומרים "למנצח" בחודש ניסן.¹⁴.

קריאת פרשיות קרבנות הנשיאים

בכל יום משנים-עשר הימים הראשוניים של חודש ניסן, טוב לקרוא את פרשת הקורבן של הנשיא שהקריב קרבן באותו יום. וביום י"ג בניסן, טוב לקרוא את תחילת פרשת בעלותך, כנגד שבט לוי, שאחרון הכהן נשiao לא הקריב קרבן בבחנות המשכן, ובמקום זה זכה בהדלקת המנורה, המוזכרת בפסוקים אלו¹⁵. הטעם לקריאה זו הוא שבהקרבת הקרבן המשיך כל נושא שפע רוחניות לשפטו, ועל ידי קריאת הפרשה, אנו מעוררים את השפע שהושפע באותו יום.¹⁶

הליכה לבית קברות

יש נהגים שלאليلך לבית קברות בחודש ניסן. מנהג זה, אדם שיوم השנה לפטירות אחד מקרוביו חל בחודש ניסן, יקדים לעלות לקברו בערב ראש חודש¹⁷. ויש נהגים ללכת לבית הקברות ביום השנה לפטירות קרוביהם, גם בחודש ניסן.¹⁸.

14. רמ"א קלא א, שו"ע הרב תכט יב, משנ"ב קלא לה. ועיין רמ"א תכט, ב ופרי מגדים סימן קלא משכחות זהב ס"ק טו ד"ה אכתוב, שבערב פסח אין אומרים "למנצח", כיוון שערב פסח נהש בכום טום.

15. משנ"ב תכט ח, וכף החיים תכט כב-כג, חזון עובדיה פסח חלק א עט' ג, הלכות חיים לגר"ם אליו ה פרק ב סעיף.

16. של"ה מסכת פסחים פרק נ רפסחו אותן.

17. ש"ת מלמד להוציא חלך ב (וירה דעה) סימן קמה, הלכות חיים לגר"ם אליו ה פרק ב סעיף ית. ועיין הלכות חיים לגר"ם אליו שם, שבסיום השבעה ובסיום השלישי עולמים ל鞠ר, גם אם ימים אלו חלים בחודש ייסן.

18. גשר החיים חלק א פרק כת סעיף ה, שו"ת שמש ומגן חלק ד סימן סו, locus ההלכות והמנהגים (זליזעיק). ועיין תשובות והנוגות כרך ב סימן סה, שאם העלייה ל鞠ר אינה פעוררת בכיו, עדיף לעלות ל鞠ר ביום המתאים ולא להקדים את העלייה לערב ראש חדש ניסן, אך אם העלייה

לימוד הלכות פסח

הלכות פסח הן רבות ומפורטות, ומצווה להתחיל ללימודן שלושים יומם לפני הפסח, דהיינו מפורים, כדי לידע את אותן כראוי¹⁹. מלבד התועלת שבידיעת ההלכות, יש בלימוד ההלכות תועלת נוספת שלא להיכשל בהן, כיון שהלומד הלכה כלשהי, בORA מלאך השומרו שלא יכשל בהלכה זו²⁰, והנזהר שלא יכשל אפילו במשהו של חמץ, מובטח לו שלא יחטא כל השנה²¹.

קמחא דפסחא

ההוצאות הכלכליות לקראות חג הפסח הן רבות, ולכן נוהגים לקראות חג הפסח לאסוף כסף ולחבל אותו לעניים, כדי שיוכלו לרכוש את צורכי החג²² ולהרגיש בני חורין²³. בעבר, במקום כסף היו נותנים לעניים כמה לאפיית מצות, כדי לחסוך להם את טרחת קנית הקמח, ולכן גיגלים كانوا מגביה זו 'קמחא דפסחא'. אך כיום, אנשים אינם אופים מצות בעצמם, ובמקום כמה, נותנים לעניים כסף שייקנו בו את צורכי החג²⁴.

לכבר מעוררת בכ, עדיף להקדים אותה לערך ראש חדש עיסן.

19. עיין משע"ב תכט א-ב. ביתר באו: עיין ביאור הלכה תכט א ד"ה שאלין, שסיכם את הסוגייה וביאר שנאמר בגדרא שלושים יומם קודם החג שואלים בהלכות החג, והרבה הראשונים פירשו שכונת הנגרא לומר שיש ללמד את הלכות החג שלושים יומם קודם החג, אך יש הראשונים שסוברים שכונת הגمرا לומר שלושים יומם קודם החג הוא הזמן המתאים ללימוד הלכות החג, ולכן שואל את רבו שאלה בעניין החג, קודם לחברו השואל את רבו שאלה שלא בעניין החג, אך אין חיב ללמד את הלכות החג ביום אל, עיין ביאור הלכה שם, שהשליחן ערוך פסק הדעה המקלה, אך הרבה הראשונים סוברים כדעה המכפרה, ובמקום שישנו שיעור הלכה קבוע ליצבו, ראוי לדקדק בכך יותר. ועיין הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ב סעיף ג, שפסק כדעה המכפרה.

20. הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ב סעיף ד.

21. באר היטב סימן תמד סוף ס"ק א, בשם האר"י הקדוש.

22. עיין רמ"א תכט א. עיין רמ"א שם, שימושו שמעיקר הדין, החובה היא לדאוג שיהיו לעניים מצות, ועיין חום שני עם' נא, שטוב לתת לעניים כסף שיוכלו לקנות את כל צורכי החג.

23. עיין שער הצין תכט !.

24. הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ב סעיף כב, חום שני עם' נא.

אדם שאינו נותן מכספו לעניינים לקרהת החג, שמחת החג שלו אינה רצiosa לפני ה' יתברך. כך כותב הרמב"ם בעניין זה: "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר, ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובנוו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניינים ולמוני נפש, אין זו שמחת מצואה אלא שמחת כיiso, ועל אלו נאמר: זביחיהם כלחם אוננים (לחם גזול) להם כל אכליו יטמאו, כי לחם לנפחים²⁵, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר: "זריתך פֶּרֶשׁ (זבל) על פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲגִיכֶם"²⁶.

שבת הגדול

שבת שלפני הפסח נקראת שבת הגדול, כיון שנס גдол אירע בה. בשבת זו לקחו בני ישראל את הכבשים, שנוציאו לקרבן הפסח, וכאשר המצריים שאלו אותן לשם מה הם לוקחים בזמנים אלו, אמרו להם ישראל שהם עתדים להקריב אותם קרבן לה'. אמריה זו הכעיסה את המצריים כעס רב, כיון שהכבשים הם אלהוי מצרים, אך פרח הד' נפל על המצריים והם לא העזו לעשות עם ישראל דבר²⁷.

עד לשבת ההייא, רבים מישראל נמשכו אחר אמונהם ותרבותם של מצרים, ובשבת ההייא כפרו ישראלי בעבודה זורה ונילו את אמונתם בה²⁸. ומכוון גילוי אמונה זה נמשכה גאותם מצרים²⁹.

25. הווע צ. ז.

26. מלacci ב. ג. רמב"ם יומן טוב ו. ית.

27. שי"ע תל א, ומשי"ב שם. עיין לבוש תל א, ומגן אברהם תל א, וט"ז תל א, פדוע קבעו לצין נס זה ביום שבועות שאריעו בו הנס, ולא בתאריך בחודש שאריעו בו הנס. עיין מחזק ברכה סימן תלאות ב, ואור לציון חלק ג פרק ה העלה ב, שההתקדים סברכים איש את חברו בשבת זו בברכת "שבת הגדול מבורך".

28. רש"י שמות יב כא.

29. עיין הגדה של פסח עם פירוש מי מרום (תשע"ג) עמ' א-ב.

דרשת שבת הגדול

נוהגים שרוב המקום דורש בענייני הפסח בשבת זו³⁰, ויש לציבור להתאסף לשמייעת הדרשה ברוב ערים³¹. מטרתה של דרשת שבת הגדול היא ללמד את הצייר את ההלכות פסח³², וטוב לשלב בה גם דברי אגדה³³.

מנาง רבים מיוצאי אשכנז לקרא את הגדה בשבת הגדול בזמן מנוחה, לפי שבשבת זו התחילת הגאולה³⁴.

30. משנ"ב תכט ב. ועיין משנ"ב שם, וחוזן עובדיה פסח חלק א עם' לב, שבשנה שבה ערב פסח חל בשבת, מקדים את דרשת שבת הגדול לשבת שלפניה, כיוון שמטרת הדרשה היא ללמד את ההלכות הנarrantות להכנות לפסח, ובשנה זו ההכנות לפסח נעשות לפני שבת.

31. חוזן עובדיה פסח חלק א עם' לא.

32. משנ"ב תכט ב. ועיין שם, ש"אמ ייה הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא, אין יוצא בזה ידי חותמת".

33. חוזן עובדיה פסח חלק א עם' לא.

34. רמ"א תל א, ומישנ"ב שם. ועיין ביאור הלכה תל א ד"ה במנחה, שהגרא"א לא היה נהג כן, ועיין חוזן עובדיה פסח חלק א עם' לב בהערה, שיוצאי ספרד אינם נהגים כן. ועיין רמ"א שם, שהמנאג לקרוא מתחילה הגדה עד הקטע שמסתיים במילים "לכפר על כל עוונתינו". ועיין משנ"ב תל ב, שכאר ערב פסח חל בשבת ומקדים את הדרשה לשבת שלפניהם כן, קוראים את הגדה בשבת הסמוכה לפסח.

פרק ב' ברכת האילנות

ברכת האילנות - ההודיה לה' על טובו

חודש ניסן הוא חודש של לבולב ופריחה. הטבע מתעורר בו לחיים, והעצים, שעמדו עירומים ויבשים, מתנערם מתרדמת החורף ומתחילה להצמיה את פירותיהם. תהליך זה הוא תהליך טבעי, אך אין הטבע אדון לעצמו, והקב"ה הוא המסדר את סדרי הטבע לטובת האדם. לכן תיקנו חכמים את ברכת האילנות, כדי שnature ישרים לב לך ולהודות לה' על טובו. וכך, הרואה בחודש ניסן עצי פרי שהוזיאו פרחים, מברך: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא לנו בריות טובות ואילנות טובות (ויש גורסים: טובים) להנות בהם בני אדם".²

זמןה של ברכת האילנות

זמןה העיקרי של ברכת האילנות הוא בחודש ניסן, שכן זהו הזמן שבו מלבלבים העצים בארץ ישראל, אך אדם שלא בירך ברכה זו בחודש ניסן, יכול לברכה גם לאחר מכן, כל עוד הוא רואה עצי פרי פורחים.³ בכלל אופן,

1. עיין שיטה מקובצת ברכות מג ב ד"ה האי פאן, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' 1, ותשובות והנהגות חלק א סוף סימן קצא.

2. ש"ע רכו א. ועיין צי' אליעזר חלק יב סימן כ, וחזון עובדיה פסח חלק א עמ' 1, ותשובות והנהגות חלק א סימן קצ, שגם נשים תברכנה ברכה זו, כיון שאין הדמן גורם את הברכה, אלא מופעת הטבע המתרחשת מזמן לזמן, וכן שמענו מהගרא"י אריאל שליט"א, ועיין הלכות חיים לוג"מ אליהו פרק ב סעיף יז, שחולק.

3. עיין משנ"ב רכו א, בשם האחرونים, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' כה, שו"ת בצל החכמה חלק א סוף סימן לו, שו"ת באר משה חלק ח סימן עט.

טוב להקדמים ולברך ברכה זו מיד בתחילת חדש ניסן, משום שזריזים מקדימים למצאות⁴. ויש מי שחולק וסובור שנייתן לברך ברכה זו רק בחודש ניסן⁵.

אכן, לא מקרה הוא שתקופת הלבול והפריחה היא בחודש ניסן, החודש שבו יצא עם ישראל מצרים והביא לעולם את בשורת האמונה. השורש לפריחה בעולם הטבע הוא הפריחה הרוחנית של עם ישראל בצאתו ממצרים, שמתוכה יפרח ויתעללה העולם כולו, לדברי מרכז הוב קוק: "יציאת מצרים תישאר לעד האביב של העולם כולו"⁶.

דין הברכה

לכתחילה, יש לברך את ברכת האילנות במקום שיש בו לפחות שני עצי פרי⁷,

4. חזון עובדיה פסח חלק א עם' כד, הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ב סעיף ב.
5. כפ' החיים רכו א, הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ב סעיפים ב-ג, או רצין חלק ג פרק ז שאלה ב. ועיין כפ' החיים שם, בשם החיד"א, שלפי הקבלה, זמנה של ברכת האילנות בחודש ניסן בלבד.
6. עיין עלות ראה עמ' לד"ה היום אותו יוצאים. ועיין גבורות ה' למחרל' פרק טו.
- 7.obar מג' ירחים עם' עז.
8. חזון עובדיה ברכות עם' תנח סוף העשרה א. ועיין שו"ת הלכות קטנות חלק ב סימן כח, ומועד לכל חי סימן אותן ט, וכפ' החיים רכו ב, והלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ב סעיף ה, שאין לברך ברכבת האילנות על אילן אחד, ועיין חזון עובדיה שם, ושוו"ת רבבות אפרים חלק ג סימן עז, בשם הגרא"ם פיערטני, וחוזן עובדיה שם, בשם הגרא"ץ אוירבר והגרא"ם חזז, ושוו"ת בצל החכמה חלק ג סימן לו, ותשובה וננהגות חלק א סימן קצא, שחולקים וסוברים שמשיקר הדין אפשר לברך ברכבת האילנות גם על אילן אחד. ועיין מנתת יצחק חלק ג סימן כה אות ג, וחוזן עובדיה פסח חלק א עם' טו, והלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ב סעיף ח, שאין לברך ברכה זו על אילן שידוע שהוא מורה, כיון שאין ראוי לשבח את ה' על דבר שנעשה על ידי עברה. ועיין הגחות רע"א לשו"ע אורח חיים סימן רכו, שהסתפק אם אפשר לברך את ברכת האילנות על עצי ערלה, ועיין שו"ת דובב מישרים חלק ג סימן ה, וחזון עובדיה פסח חלק א עם' יט, והלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ב סעיף ט, שפסקו שאפשר לברך את ברכת האילנות על עצי ערלה, כיון שהברכה אינה על אפשרות ההנאה מהעצים שمبرיכים עליהם, אלא על התאחדות הטבעת הכללית, ועיין כפ' החיים רכו יא, ודברי מלכיאל חלק ג סימן ב, ואור רצין חלק ג פרק ו' שאלה ד, שחולקים וסוברים שאין לברך את ברכת האילנות על עצי ערלה, כיון שאין אפשר ליהנות מפירותיהם.

פרק ב - ברכת האילנות

כדי שההודאה תהיה על ריבוי טוביה⁹, אך אין צורך שהם יהיו מסווגים שונים¹⁰.

ניתן לברך את ברכת האילנות כל עוד יש פורחים על העץ, אך כאשר הפורחים נשרו לגמרי, לא ניתן לברך עוד את ברכת האילנות¹¹.

אדם שראה עצי פרי פורחים ובירך עליהם, ולאחר מכן ראה עצי פרי פורחים אחרים, לא יברך שוב את הברכה¹², כיון שהברכה היא על ההתחדשות הטבעית הכללית, ולא רק על העצים המסתויים עליהם בירך¹³.

אדם שראה עצי פרי פורחים ולא בירך את ברכת האילנות, לא הפסיד את הברכה, וכאשר יראהשוב עצי פרי פורחים, יברך עליהם¹⁴.

מותר לברך את ברכת האילנות בשבת¹⁵. ויש שנמנעים מלברך את ברכת האילנות בשבת, מחשש שהمبرך ייגע בפורה העין מהם מוקצת או يتלוש בהם, וגם משומות שלפי הקבלה ברכה זו אינה מתאימה לשבת¹⁶.

9. תשובות והנחות חלק א סימן קצא.

10. כף החיים רכו ב.

11. כף החיים רכו ט, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' כו, הלכות חיים לגראם אליו פרק ב סעיף ז. עיין פשנ"ב רכו ד, ופסק תשובות סימן רכו הערכה, 38, שיעtan לברך גם על פירות כל עוד לא נגמר בישולם, וזאת בתנאי שהאדם לא ראה קודם לכן אילנות מלבלבים, ועיין כף החיים שם, שגם באופן זה אין לברך, שכן הוא מנהג העולם.

12. שו"ע רכו א, ומשן"ב שם ג.

13. עיין שער הצעון רכו א.

14. פשנ"ב רכו ה, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' כד, הלכות חיים לגראם אליו פרק ב סעיף זז. ועיין חזון עובדיה שם סעיף ז, שימושו שלכתיחילה יש לברך את ברכת האילנות בפעם הראשונה שהאדם ראה עצי פרי פורחים בחודש ייסן, ועיין קיצור שלחן עורך (גאנצפריד) פרק ס סעיף א, שיש סוברים שאדם שלא בירך את ברכת האילנות בפעם הראשונה שראה עצי פרי פורחים בחודש ייסן, הפסיד את הברכה.

15. נפש דוד לאדר"ת (מהדורות מכאן התורה והארץ) עמ' רטו, הליקות שלמה תפילה פרק כג הערכה 121, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' כ, שווי"ת בצל החכמה חלק ק סימן ל, וכן שנמנעו מהגרי" אריאל שליטי". ועיין נפש דוד שם, שהادر"ת היה מהדר לברך את ברכת האילנות בשבת, כדי להשלים על ידה את פאה הברכות שצריך לברך בכל יום.

16. כף החיים רכו ד, הלכות חיים לגראם אליו פרק ב סעיף ז, אור לציון חלק ג פרק I שאלה ה, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' כ: מהיות טוב. ועיין חזון עובדיה שם, שלא כדאי להחמיר כדעה זו, כאשר יש חשש שחדחת הברכה ליום חול תגרום לשכחתה.

יש המהדרים ואומרים את ברכת האילנות בעשרה, ולפניהם הברכה ולאחריה אומרים תפילות ובקשות, כיוון שעל פי הקבלה, ברכה זו פועלת תיקונים גדולים.¹⁷.

יש המהדרים לומר את ברכת האילנות בשדה מחוץ לעיר¹⁸, כיוון שם מצויים אילנות רבים¹⁹, ועוד ישanza טעם על פי הקבלה.²⁰.

17. עיין חזון עובדיה פסח חלק א עם יב, והלכות חגים לגראם אליהו פרק ב סעיפים יא-יג, ופסק תשובות סימן רכו אות א. ועיין הלכות חגים לגראם אליהו שם, שלפי הקבלה יש בברכה זו תיקון גדול לנשימות הנפטרים.

18. עיין כף החיים רכו ג, חזון עובדיה פסח חלק א עם יב, הלכות חגים לגראם אליהו פרק ב סעיף ז.

19. מעשה חמד (כהן) פרק ב העראה טז.

20. עיין כף החיים רכו ב, ופסק תשובות סימן רכו העראה 7.

פרק א איסורי חמץ בפסח

ציווי עיקרי בפסח הוא הציווי להתרחק מכל חשש חמץ. ההלכה החמירה מאוד בעניין זה, והרחקה אותנו מוחמצן על ידי שלושה איסורים ומצוות עשה אחת.

איסור אכילה

האיסור הראשון והחמור מכלם הוא האיסור לאכול חמץ בפסח, שנאמר:

"ויאמר משה אל העם, זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים, כי בחזק יד הוציאך ה' אֶתְכֶם מִזָּה, וְלَا יִאכְלֶל חָמֵץ".¹ עונשו של אייסור זה הוא כרת, כמו שנאמר: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון תשביתו שאור מטבחיכם, כי כל אכל חמץ ונကורתה הנפש והוא מישראל".²

איסור הנאה

מכך שנאמר בפסוק "לא יאכל חמץ" ולא נאמר 'לא תאכל חמץ', למדנו חכמים שאסור גם ליהנות מחמצן בפסח, כגון למכור אותו לgoי בחג או להאכיל אותו לבהמה. גם איסור זה הוא מהתורה, אך אין בו עונש כרת.³

1. שמות יג ג.

2. שמות יב טו. רמב"ם חמץ ומצה א.א.

3. רמב"ם חמץ ומצה א.ב.

'בל ייראה ובל יימצא'

מלבד איסור האכילה ואיסור ההנאה, אסור גם شيء נמצא בbatisנו וברשותנו בפסח, שנאמר: "ולא ייראה לך חמץ, ולא ייראה לך שאר בכל גבלך"⁴, ונאמר: "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם"⁵. שאר הום חמץ שהחמיין מאד, עד שהוא להחמיין בו עיסות אחרות, ואף שהוא אינו ראוי לאכילה, התורה אסורה גם אותו, משום שאפשר להחמיין בו עיסות אחרות⁶.

מצוות השבתת החמצ

עוד המצוינו במצוות עשה להשבתת השאר והחמצ שברשותנו, כלומר לבורים מן העולם, שנאמר: "אך ביום הראשון תשכיתו שאר מטבחיכם, כי כל אכל חמץ ונכרצה הנפש והוא מישראל"⁷. בשונה מהאיסורים שנמנעו עד כה, החלים ורק בלילה ט' בניסן, מצוות "תשכיתו" החלה ביום רביעי בחצות היום. זאת כיון שקיבלו חז"ל, שימושות הביטוי "ביום הראשון" הוא ביום הקודם לשבעת ימי הפסח. ומכך שנאמר "אך ביום הראשון", למדו חכמים שיש למעט את חציו הראשון של היום מהאיסור, משום ש"אך" הוא לשון מייעוט⁸.

4. שמות יג ז.

5. שמות יב יט. רמב"ם חמץ ומצה א. ב. עיין כסוף משנה חמץ ומצה פרק א הלכה ג, שחמצ הטמאו ואני נראה לעיניים, עוברים עליו בבל ימצע, אבל אין עוברים עלי בבל ייראה, משום שאין נראה. עיין ראי"ש פסחים פ"ק א סימן ט, שעל חמץ טפון עוברים גם בבל ייראה, משום שימושות הכתוב "לא ייראה" היא שלא יהיה לך חמץ במקום הראו לראייה.

6. ר"ן פסחים יג ב (בדף הרוי"פ).

7. שמות יב טו.

8. עיין פסחים ה א, ומ"ב תmeg א. עיין שער הצין שם ב, שיש ראשונים שסוברים שגם האיסורים בבל ייראה ובבל ימצע חלים מחצאת היום של י"ד בעינן.

איסור אכילת חמץ והנאה ממנו בערב פסח

איסור נוסף שחל ביום בפסח בחצות היום הוא האיסור שנאמר בפרשת קרבן פסח: "לֹא תִאכְל עַלּוּ חָמֵץ"⁹. משמעותו של איסור זה היא שאין לאכול חמץ מהשעה שראוי להקרבת קרבן פסח, ואיסור זה כולל גם הנאה מוחמצ משעה זו¹⁰.

טעם האיסור להשהות ברשותנו חמץ בפסח

הטעם למצו שלא יימצא חמץ ברשותנו הוא שלא ניכשל באכילת חמץ, כפי שסבירו בתורה: "שְׁבָעַת יְמִים שֹׁאֵר לֹא יִמְצֵא בְּבָתִיכֶם, כִּי כָל אֲכֵל מְחֻמָּצֶת וְנִכְרַתָּה הַגְּפַשׁ הַהְוָא מִעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֹר וּבְאַזְרָח הָאָרֶץ"¹¹. הרוחקה כזו לא נאמרה בתורה בנוגע לשום איסור אכילה אחר, למשל, אין איסור מהתורה שימצא בשר טרפה ונבללה, אף שהם אסורים באכילה. הטעם לכך שהتورה החמירה באיסור חמץ יותר מכל איסורי אכילה, הוא משומש שאיסור חמץ בפסח הוא איסור חמוץ ויש בו עונש כרת, וגם ההנאה ממנו נאסרה. זאת ועוד, אדם אינו יכול לפרוש מחמצ, מכיוון שהחמצ מותר בשאר ימות השנה¹². ועוד טעם כתוב הרודב¹³ (מדובר הפסוקים בדורו של מרון השלחן עורך), שהחמצ רמזו ליצר הרע, ולמן התורה החמירה בעניינו וציוויתה שלא יימצא ברשותנו, כדי שנלמד מכך לגורש את היצר הרע, ולא לחתת לו שום מקום בלבבנו ובמחשבותינו. "לכן כלה גורש אותו האדם מעליין, ויחפש עליו בכל מה חובאות מחשבותיו"¹⁴.

9. דברים פ"ז ג.

10. פסחים כח א-ב, ורמב"ם חמץ ומצה א ח, ומשנ"ב תמכג א. עיין שער הציון תמכג א, שיש ראשונים שחולקים על זה וסבירים שאין למלמוד ספסק זה לאיסור אכילת חמץ בערב פסח.

11. שמות יב יט.

12. ריב"א פסחים ב א, ר"ג פסחים א א (בדפי הר"ג).

13. ש"ת רדב"ז חלק ג סימן תקמ"ו.

פרק ב' מוצרים שמותר להשאר בבית בפסח ומוצרים שיש לבער

ביעור חמץ ותערובת חמץ

cmbowar le'iel, assor shiimza chmatz b'hatinu v'berashutnu b'pesach, shnaimer: "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שעור בכל גובלך", v'vnamer: "שבעת ימים שעור לא ימצא בבטיכם".¹ لكن לקריאת חג הפסח, יש לבצע מן הבית את כל החמתן או למכור אותו לגו.² לא רק מאכלים שהם עצמאים חמץ אסור להשוחות בבית, אלא גם מאכלים שמעורב בהם חמץ.³ לדוגמה: פתתיי קורנפלקס העשויים מתעוזבת של קמח תירס וקמח חיטה, חייבים ביבועו ואין להשוחות בבית בפסח, וכן רוטב סוויה המכיל גלוטן העשויה מחיטה. וכן, אין להשאיר בבית מוצרי מזון מבלי לוודא שאין מעורב בהם חמץ. יש לדעת שגם אם בראשימת הרכיבים של המוצר לא מצוין שיש בו דגנים, המוצר עלול להכיל חמץ, כיון שישנם רכיבים שפעמים שהם עשויים מדגן. לדוגמה: עמלין או גלוקוז עלולים להיות מופקים מחיטה, ואז יש בהם חשש חמץ. כמו כן

1. שמות יג ז.

2. שמות יב יט. רב"ם חמץ ומצה א ב.

3. עיין להלן הילכות חמץ פרק ד שרכי להימנע מלמקור חמץ גמור במיכרת חמץ.

4. שנ"ב תמב א. ועיין להלן הילכות חמץ פרק ז, שם סבואר כת' חמץ שההערב במאכל שאין חפס מהתבטל בו, וההתערובת סותרת באכילה.

5. עיין קובץ גלאם גילון כה עמ' ריא.

פרק ב - מוצריים שימושיים להשאות בבית בפסח ומוצריים שיש לבער

בתרוכבות שונות של ייטמין B וויטמין C מצוי חמץ⁶. כדי לדעת אם יש חמץ במוצר כלשהו, ניתן להיעזר ברשימות שמהרשים גופי כשרות שונות, ובهن מפורטים מוצריים ובין ומוציאן לגבי כל אחד מהם אם יש בו חמץ⁷.

מוצריים שיש ספק אם מכילים חמץ

מוצר שיש ספק אם הוא מכיל חמץ, לא כדאי לאבדו בחינם, ואפשר לכפול אותו במכירות חמץ⁸.

מוצרים מזון שיש חשש שנפל לתוכם מעט חמץ תוך כדי השימוש בהם, כגון חבית סוכר פתואה שהשתמשו בה במשך השנה, אף שאסור לאוכלים בפסח, מותר להשנותם בבית⁹. וכן מוצרים מזון שבמרכיביהם אין חמץ, אבל בתהליך עשייתם אין מקפידים שפירורי חמץ לא יפלו לתוכם, מותר להשנותם בבית¹⁰. ויש המהדרים למכור מוצריים אלו במכירת חמץ, מהשיש בהם חמץ¹¹.

קטניות

מותר להשנות בית קטניות. וגם יוצאי אשכנז שאינם אוכלים קטניות בפסח, רשאים להשנותם בבית¹². ויש שמחמים ומוכרים קטניות במכירת

6. ירושלים ב嘴角יה עם כת.
7. עיין לדוגמה כשרות חלק א עמ' 225 ואילך. ועיין שם שתעשיית המזון דינמית ומשתנה, ולכן יש להיעזר ברשימה עדכנית.
8. עיין אשר האיש פרק נא אות ב, הערת הגראם מזוודה שליט"א במסנ"ב עם הערת איש מצליין על ש"ע תמח ג עם' לב הערא 1.
9. עיין רם"א תמד ד ומשן"ב שם לה, וביאור הלכה ד"ה שמא, וכף החיטים תמד צא, ונטעי גבריאל פסח חלק א פרק כד סעיף ז. ועיין חזון איש אורח חיים סיקון קיט ס"ק יב ד"ה תמד ס"ד, שחולק סוכור שאסור להשנותם. ועיין בדיקת חמץ וביעורו פרק ב סעיף ז, שטומצרים שיזוע שהתעוררבו בהם פירורים קטנים של חמץ, אין להשנותם בבית, וש לבערם או למכורם במכירת חמץ.
10. עיין רם"א תמד ה, ובדיקת חמץ וביעורו פרק ח סעיף טז.
11. עיין אשר האיש פרק נא אות ב, עיין הלכות חיים לאר"ם אליהו פרק ג סעיף פז.
12. רם"א תנג א, ומשן"ב שם יב. ועיין משן"ב שם, שההיתר להשנות קטניות הוא גם בקטניות שבאו במקע עם פים.

חמצ, מחשש שיש בהן חמץ.¹³

מאכל שהتبשל בכלי חמץ

אף שאסור להשות בבית בפסח תבשיל שקיביל טעם מהחמץ, מותר להשותה תבשיל שאין בו חמץ שהتبשל **בכלי חמץ לפני פסח**. ואף שהמאכל בעל את טעם החמצ שתהיה בדפנות הכלי, מותר להשותו בבית בפסח, כיון שטעים החמצ שנפלט מהכלי הוא טעם קלוש¹⁴. לדוגמה: אדם שבישל לפני פסח דגים בסיר חמץ, ולא הספיק לאכול אותן עד פסח, רשאי להקפיਆ אותן ולשמור לימים שאחרי פסח. אך תבשיל שהتبשל **בכלי חמץ בפסח**, צריך ביעור, כיון שבפסח החמצ הוא איסור, וגם טעם קלוש של איסור אוסר את התבשיל¹⁵.

חמצ שייחדו אותו לשימוש כלשהו, ועשו בו מעשה שמקשיר אותו לאותו

13. הלכות חגים לגראם אליהו פרק ג סעיף כד. משנ"ב תמב א. דין זה נקרא בלשון הפוסקים נ"ט בר נ"ט, כלומר: נתן טעם בר (ב) נתן טעם, ומובן שהטעם איינו ניתן ישירות ממאכל למאכל, אלא האוכל נתן טעם בכל, והכל נתן טעם באוכל. הפוסקים נחלקו אם טעם קלוש מחשב את התבשיל לתבשיל של חמץ, וההלכה היא שלענין חובת הבעור, עוקטים כדעה המקלה, שטעם קלוש אכן חייב לבער את התבשיל (עיין ש"ע הרב תמב ח). ועיין משנ"ב סימן תמב ס"ק א, וכקה היחסים תנוך קל, ושמ"ש ומגן חלק א סימן טו, שלענין איסור אכילת חמץ,חוושים לדעת המכמירה, ואיסור לאכול בפסח התבשיל שהتبשל בכלי חמץ וכייבט טעם קלוש, ועיין משנ"ב תנוך נה, שאם התבשיל בשולב בכלי חמץ שאינו בין יומו, ושמו לב שלא התעורר בו חמץ, התבשיל מותר באכילה בפסח, כיון שעונן טעם לפג'ם מותר לפסח, ועיין אור לציוון חלק ג פרק ח שאלה יג, שחוליק וסובר שיעוצאי ספרד יכולם להקל ולأكل התבשיל שבושל לפעי פסח בכלי חמץ, גם אם הוא בשולב בכלי חמץ בין יומו, ועיין חזון עבדיה פסח חלק א עט' קה ואילך.

14. משנ"ב תמב א. ועיין משנ"ב שם, שלמנוג יוציא אשכנז, גם אם הסיר שבישלו בו את המאכל אינו בין יומו, יש לבער את התבשיל, כיון שעונן טעם לפג'ם אסור בפסח, ועיין חזון עבדיה פסח חלק א עט' קיד ואור לציוון חלק ג פרק ח הערתא יג, שלמנוג יוציא ספרד, גם הסיר שבישלו בו את המאכל אינו בין יומו, המאכל מותר, כיון שלדעתה מרן השלוחן ערוץ, נתן טעם לפג'ם מותר בפסח.

פרק ב - מוצרים שਮותר להשאיר בבית בפסח ומוצרים שיש לבער

שימוש וממאיס אותו מאכילה, אין חובה לבער, כיוון שייחוזו לשימוש אחר ומיוסו מפקיעים ממנה שם אוכל. לדוגמה: בזמן חז"ל היו לוקחים גוש בצק שהתקשה, מורחים עליו טית כדי להחליקו, ומשתמשים בו בתור מושב לכיסא. מושב כסא זה אינו נחשב אוכל, ומותר להשהותו בבית ולשבת עליו בפסח¹⁶.

מדין זה יש ללימוד שאין חובה לבער משחק ילדים שעשו 'בר בצק', כיוון שייעוד הבצק לשחק, והוספת חומרם כימיים שממאיסים אותו מאכילה, מפקיעים מהבצק שם אוכל, ומהשווים אותו לשחק¹⁷. וכן מותר להשהות בבית בפסח קישוטים וייצירות אומנות שימושולים בהם חיטים שהחמצו, אם החיטים נקבעו בצבע או בפחות, כיוון שייעודן לנוי ומריחתן בצבע מפקיעות מהן שם אוכל¹⁸. ואם הקישוטים או היצירות נראים כחמצץ, ראוי להסתירם¹⁹.

16. ש"ע תמב ט, ומ"ב שם. עיין מ"ב תמב סב, שהיודה זה נאמר גם כאשר הבצק אינו נפסל מאכילה. ועיין מ"ב תמב מג, ושער הצין שם עב, אסור לאכול חמץ שייעודה לשימוש אחר ועשוי בו מעשה שמשנה את צורתו וממאיס אותו.

17. מכתב הגרא"ז וויס שליט"א בתוך מצוות אפונה עט' תצג, ביעור חמץ ההלכתו עם' צט, שינה הלכות עם העורות תורת המועדים סיון תמב עם' קנה. ועיין מצוות אפונה עם' רצ, בשם הגרא"ם שטרנברג, ושולחן הילוי (בלסקי) חלק א' עם' קנא, שחולקים, ועיין מצוות אפונה שם, שטעמו של הגרא"ם שטרנברג הוא שמשחק ילדים אינם שומש מספיק חשוב שיהיה בכוcho להפקיע מהחמצץ שם אוכל.

18. או ר' לוי חלק ג פרק ח שאלה ז, מנחת אשר הגדה של פסח סיון יח עם' של, בדיקת חמץ וביעור פרק סעיף ל', וכן כתוב לנו הגרא"י אריאל שליט"א. ועיין ערפוי משה (חליה) פסח סיון סד עט' עב, בשם הרוג"ח קנייבסקי, שחולקسوق בר שיש למכורם לגוי, ועיין פסכי תשיבות תמב יד, שסבירר שם יופי הקישוט הוא מcker שנעשה על ידי פון דגן, אסור להשהותו בבית. ועיין בדיקת חמץ וביעורו שם, שכותב על פי הרוג"ח בסיכון תמב סעיף ג, שהמקיר להציגם ולמכורם לגוי תבוא עליו ברכה, כיוון לצורת החיטים ייכרת. והgra"י אריאל שליט"א כתוב לנו לצורת חיטים אינה צורת חמץ.

19. כתוב לנו הגרא"י אריאל שליט"א.

פרק ג אלו מוצרים צריכים כשרות לפסח

לקראת חג הפסח, מוצרים ובים המשווקים במרקולים נושאים חותמת המציגת שהם כשרים לפסח. וזאת לא רק במוצרים שאוכלים אותם, אלא גם במוצרים שאין אוכלים אותם, כחומי נקיי, כלים חד פעמיים, סבונים ומוצרי קוסמטיקה. ברור הדבר שמוצרים שאוכלים אותם צריכים להיות כשרים לפסח, אך מוצרים שאין אוכלים אותם, יש מהם שאינם צריכים כשרות לפסח, אף שהחמצן בפסח אסור בהנאה.

חמצץ שנפסל מאכילת כלב

חמצץ שנפוגם לפני פסח, עד כדי כך שהוא אינו ראוי לאכילת כלב, אינו נחسب יותר חמצץ אלא הריו הוא בעפר, ומתור להשחותו בבית בפסח ולהנאה ממנו¹. לדוגמה: דיו שהתבשל עם שוכר שעוזרים לפני פסח, מתור להשחותו בבית ולכתוב בו בפסח, כיון שהוא נפסל מאכילת כלב לפני פסח². מן התורה, די זה גם מותר באכילה, כיון שהוא נחسب בעפר, אך חכמים אסרו לאוכלו,

1. ש"ע סימן תמב סעיף ב וסעיף ט, ושער הציון שם סה. ועיין ר"ן פסחים יג ב (בדפי הר"ף) ד"ה ונשרפת, שבאיסורי אכילה אחרים, מרגע שהמאכל אין ראוי לאכילת אדם, פוקע סקנת האיסור, אך בחמץ האיסור אין פוקע בשלב זה, כיון שההתורה אסורה לאכול שהוא אף ששואר אין ראוי לאכילת אדם (שאorio הוא בערך שחומץ אחד, ומשתמשים בו להחמיר עיסות אחרות). ועיין משנ"ב סימן תמב ס"ק ט וס"ק מד, שהחמצץ שהוא ראוי לאכילת כלב ותיק כדי הפסח נפסל מאכילת כלב, עדין אסור בהנאה וצריך לבערו סון הנעלם, כיון שבכנית החג חלה עליון חובה ביעור.
2. ש"ע תפ"ב !

כיווןשמי שאוכלו בכוונה, מחשיב אותו לאוכל, ולגביו הוא נחשב לאוכל³.

חומרני ניקוי, אבקת כביסה ומשחת נעליים

מהלכה זו לומדים שאין צורך בהכשר לפסח לחומרני ניקוי, אבקת כביסה, משחת נעליים וכיוצא בזה, כיוון שאף אם מעורב בהם חמץ, הוא אינו ראוי לאכילת כלב ונחשב כעפר⁴. גם נזול לשטיפת כלים אינו צריך הכשר לפסח, כיוון שגם הוא אינו ראוי לאכילת כלב. ואף אם ישאר על הכלים שטיפה אחרת מעט והוא ייכל בטיעות, אין בכך כלום. זאת כיוון שהאיסור לאכול חמץ שנפסל מאכילת כלב הוא רק כאשר האדם אוכל אותו בכוונה, אז הוא נחשב לו לאוכל, אך לא כאשר האדם אוכל אותו ללא כוונה⁵.

סבון, שמפו ומוצרי קוסמטיקה

אף שהומרני ניקוי אינם צירכימ כשרות לפסח, יש סוברים שמוצרים שיטקיים בהם את הגוף, כסבון ושמפו, צירכימ כשרות לפסח אף שאינם ראויים לאכילת כלב. המקור לסבירותם היא ההלכה שנאמרה לגבי עינויי يوم כיפור, ש'סיכה בשתייה', כלומר בשם שאסור לשותות ביום כיפור, כך גם

3. משנ"ב סימן תפ"ב ס"ק מג וס"ק פד, חזון עובידה פסח חלק א עם' קיט.

4. הליקות שלמה פרק ד סעיף יא, עיין חזון עובידה פסח חלק ג עם' קיט, אור לצ"ו חלק ג פרק ח סעיף ו, הגר"י ניבירט בקובץ מורה שנה כד גל"ו יא-יב (יעס תשש"ו) עמ' קמט, חוט שני עם' זה.

5. עיין אגרות משה יורה דעתה חלק ב סימן ל, אור לצ"ו חלק ג פרק ח הערכה, חוט שני עם' צה. עיין חוט שני שם, שאף שהדבר מותר, הנהו להיזהר שלא לרוחץ כל依 אכילה בנזול לשטיפת כלים שאינו כשר לפסח. עיין אשרי האיש פרק נה סעיף טו, שרואין להחמיר ולקעת חמץ ייקי עם הכשר לפסח, לחוש לסוברים שהחמצ שאינו ראי למאכל כלב הוא חמץ שהתקלקל בעצמו, אך חמץ שהתקלקל רך שום שעירבו בו חומר שמקלקל אותו, אינו נחשב חמץ שאינו ראוי למאכל כלב, עיין תשובה והנוגות חלק ה סימן כד אות ח, שכתב כען זה, ועיין שם, שישית בעל שוי"ת שואל ומשיב מהדורה קפה תלאק א סימן קמא, שאסור ליהנות חמץ שנפסל מאכילת כלב, הנהו שלא נפגמה מכך שהחמצ נפסל, עיין הגדה של פסח מרחת אשר סימן כד, שרוב הפוסקים חולקים על זה.

פרק ג - אלו מוצריים צריכיים כשרות לפסח

אסור לסוק את הגוף ביום כיפור⁶. על סמך ההלכה זו חידשו כמה פוסקים שאין לסוק את הגוף בחמצן שנפסל מאכילת כלב, בשם שאסור לשותה חמץ שנפסל מאכילת כלב⁷. רוב הפוסקים חולקים על כך, וסוברים שמצורי סיכה שאינם ראויים לאכילת כלב, אינם צריכים כשותה לפסח, ושוני טעמים לכך. טעם ראשון הוא שאנו פוסקים כדעה שדין 'סיכה כשתיה' נאמר רק בוגרע לעיניי יום הכהנים, ולא בכל איסורי תורה. וטעם שני הוא שגם לסוברים שדין 'סיכה כשתיה' נאמר בוגרע לכל דיני תורה, בכל זאת אין אישור לסוק את הגוף בחמצן **שאינו ראוי לאכילת כלב**. זאת כיון שאדם שאוכל או שותה חמץ שאינו ראוי לאכילת כלב, מגלה בכך שהחמצן נחשב לו לאוכל או לשתייה, ועל כן הוא אסור; אבל הסוך את הגוף בחמצן שאינו ראוי לאכילת כלב, אינו מגלה בכך שהוא מחשיב את החמצן לאוכל, שכן הרגל הוא לסוק את הגוף בחומרים שאינם אוכל. לכן סבון, שמפו, מרכק שיער, מוצרי קוסמטיקה ושאר מוצריים שעסכים בהם את הגוף, אינם צריכים כשותה מיוחדת לפסח⁸. אך ישראלי קדושים הם, ונוהgo להחמיר ולקנות מוצרי סיכה מושגחים, שאין בהם חשש חמץ, וכן ראוי להנוג באשר אין זה כרוך בטורה או בהוצאה כספית מיוחדת⁹.

6. שבת פז א, ושו"ע תריד א.
7. קובץ תשובה לגר"ש אלישיב חלק ד אורח חיים סיון לח, תשבות והגנות חלק ה סיון כדאות ח.
8. הילכות שלמה פרק ד סעיף יא, חותם שני עט' צה, או רצון חלק ג פרק ח סעיף ז, שו"ת באהלה של תורה חלק ב סיון סג, הגרא"ם מצוד שליט"א בקובץ אור תורה גיליאן רכם (תשמ"ז) סיון צט אות ב, יליקוט יוסף (תש"פ) פסח חלק א עט' תרמה, בשם הגרא"ע יוסף, חלק ב עט' רלו, פנתה אשר הגדה של פסח סיון כד, שו"ת דבר חברון אורח חיים סיון תעז. עיין קובץ פורה שנה ל גיליאן ה-ז (ניסן תש"ע) עט' כספ, שלפי חוקי המדיניות, אלכוהול המועד לתעשייה תפרוקים עבר תהלייר הפוסטל מأكلלה, וכן גם תפרוקים שיש בהן אלכוהול אינם ראויים לאכילת כלב.
9. עיין שו"ת באהלה של תורה חלק ב סיון סג. עיין הגרא"ם מצוד שליט"א בקובץ אור תורה גיליאן רכם (תשמ"ז) סיון צט אות ב, שכתב עין זה.

משחת שניינים ושבתו

משחת שניינים שיש בה מרכיבי חמץ והיא ראוי לאכלה כלב, אסורה בשימוש בפסח¹⁰. אך משחת שניינים שאינה ראוי לאכלה כלב, מותרת בשימוש בפסח¹¹. ואף שתוך כדי צחצוח השינויים, אדם עלול לבלווע ממהמשחה, אין בכך חשש, כיון שהוא אסור לאכול חמץ שנפלט מאכילת כלב הוא ורק כאשר אדם אוכל אותו בכוונה, אז הוא מחזיבו לאוכל, אך לא כאשר הוא אוכל אותו ללא כוונה¹². יש מהמקרים שלא להשתמש במשחת שניינים בלי הכשר לפסח, אף שאינה ראוי לאכילת כלב¹³, כיון שלפעמים לאחר צחצוח השינויים נשארות מעט משחה בפה, ואדם מתכוון לבלווע אותה בכוונה¹⁴. למעשה יש להימנע משימוש במשחת שניינים ללא הכשר לפסח¹⁵, הן משומ שראו לחושש לדעה המחייבת, והן משומ שלפעמים מסווגים למשחות השינויים חומריים שתכליתם להשאיר טעם נאים בפה, וקשה לדעת אם המשחה ראוי לאכלה כלב או שאינה ראוי¹⁶. וכן יש

10. עיין תשובות אbigדר הלוי עמ' שם. ועין שם, שבדרך כלל משחת שניינים ראוי לאכלה כלב, ומהפוסקים שטובאים בהערה הבאה, לא משמע כן.

11. חום שני עמ' צד, אור לצוין חלק ג פרק ח שאלה ו, מעין אומר חלק ג עמ' נ סיכון מה, בשם הגרא"ע יוסף, שו"ת דבר חברון אורח חיים סיכון תען. ועין שער ימי הפסח עמ' צו, בשם הגרא"ם פינשטיין והגר"א קופלר, שטעוקר הדין הדבר סותה, אך יש להחמיר.

12. חום שני עמ' צד, אור לצוין חלק ג פרק ח הערה ו, עיין שער ימי הפסח עמ' צו, בשם הגרא"ם פינשטיין.

13. הגרא"ם מוז שיליט"א בקובץ אור תורה גילאון רכט (תשמ"ז) סיכון צטאות ב, שו"ת תפילה למשה חלק ב סוף סיכון מה. ועין הלכות חיים לגרא"ם אליהו פרק ג סעיף יב, תשובות והנוגות חלק ה סיכון كذلك או יא, שסתמו וכתבו שמשחת שניים צריכה כשר להפסח.

14. שו"ת תפילה למשה חלק ב סוף סיכון ה.

15. שער ימי הפסח עמ' צו, בשם הגרא"ם פינשטיין והגר"א קופלר, מעין אומר חלק ג עמ' נ סיכון מה, וכן כתוב לע"ג הגרא"ם אריאל שליט"א, והוא סופ שון הוא המנהג, ועין הערתת הגרא"ם מוז שיליט"א במשנ"ב עם הערות איש מצליה על משנ"ב תמב מה, ש"ק נהגים כל מורי הוראה להצריך משחת שניים כשרה לפסח.

16. עיין תשובות אbigדר הלוי אורח חיים עמ' שם. ועין הערתת הגרא"ם מוז שיליט"א במשנ"ב עם הערות איש מצליה על משנ"ב תמב מה, שכיוון שטעם המשחה חריף וטעים ונודף (בטעם מרטה וכדומה), אין להשתמש בה ללא הכשר.

פרק ג - אלו מוצריים צריכיים כשרות לפסח

להימנע משימוש ב�新ון ללא הכשר לפסח¹⁷, כיון שגם שפטון עלול להיות ראוי לאכילה¹⁸.

כלים חד פומיים

מותר להשתמש בכלים חד פומיים העשויים מניר, אף אם אין עליהם הכשר לפסח¹⁹. ואף שביצור הכלים משתמשים בעמילן כדי לבדוק את סיבי הניר, ופעמים שופיקים את העמילן מהיתה, מותר להשתמש בכליים, כיון שהעמילן מעורב בחומרים אחרים, והוא נפסל מאכילת כלב²⁰. וכן בדרך כלל משתמשים בארץ בעמילן המופק מתרוס או מתפוחי אדמה, כיון שעמילן זה זול יותר מעמילן המופק מהיתה²¹. ויש מחמרים ונמנעים משימוש בכלים חד פומיים העשויים מניר, מחושש שיש בהם עמילן המופק מהיתה, והוא יתנו טעם באוכל²², ואף שהעמילן אינו ראוי לאכילת

17. הגר"ם חזז שליט"א במשנ"ב עם הערות איש מצליה על משנ"ב תמב' מה, וכן כתב לעו הגר"י אריאל שליט"א.

18. עיין הגר"ם חזז שליט"א במשנ"ב עם הערות איש מצליה על משנ"ב תמב' מה: "מי יערוב לנו שלא יעשנו למחזר סוג אזדקם טוב למאכל ותאווה לעיניים, וכיון שהותר הותר, ולכן הנכון להורות לבקש הכשר לפסח", עיין שם שכתב טעם נסף להחמיר. עיין ש"ת דבר חברון אורח חיים סיכון תעוז, שמתיר להשתמש ב�新ון שאין ראוי לאכילת כלב.

19. עיין ש"ת מעין אומר חלק ג עמ' סא, בשם הגר"ע יוסוף, בנתיבות ההלכה גילון כב עמ' 40, בשם בעל ש"ת משנה הלכות, אגרות הראשון לציוון פסח מכתב כ, וכן שמענו מהגר"י אריאל שליט"א. עיין אגרות הראשון לציון שם, שאף שמדובר פון הדין, ישראל קל קדושים והדרים שלא להשתמש בכלים חד פומיים מניר. ועיין ש"ת דבר חברון אורח חיים סיכון תעט.

20. עיין מעין אומר שם.

21. עיין ש"ת דבר חברון אורח חיים סיכון תעט, עיין לקט תשבות מהממונה על מחלקת תעשייה וחירות ברבנות הראשית (תשע"ג) בתוקן מצוות אסונה עם רצאי.

22. אשרי האיש פרק נח סעיף ר: רצאי, חוט שני עם' צו אות ג, תשבות והנוגות חלק ה סיכון כקה. ועיין לקט תשבות מהממונה על מחלקת תעשייה וחירות ברבנות הראשית (תשע"ג) בתוקן מצוות אסונה עם רצאי, שיש להבחין בין האוכל לעיר, ולכן סופג: עצחות וכוסות מפוסות בニילון דק כדי למונע מגע בין האוכל לעיר, ולכן אין חשש שטעם עמלן יעבור מהן לאוכל, אך ניר סוג איינו מצופה בニילון, ויש חשש שטעם עמלן יעבור סמן לאוכל. ועיין קישור שלחן עורך עם הערות הגר"ם אליהו סיכון קיג, שאינו להשתמש בקיסמי שיעים המשוחים בשמן, אם אין להם כשרות לפסח, ועיין תשבות אביגדר הלוי אורח חיים עם שם, שאין להשתמש בחומט דרפל שיש לו טעם, אם אין לו כשרות לפסח.

כלב, אפשר שהטעם היוצא ממנה למאכל, ראוי לאכילת כלב²³.
כלים חד פעמיים העשויים מפלסטיק, לדעת כולן מותרים בשימוש גם אם אין להם הכשר לפסה, כיון שאין בהם כל חשש חמץ²⁴.

תרופות הרואיות לאכילה

ישנן תרופות שונות בהן חומרי טעם, כדי להקל על בליעתן. הדבר מצוי בתרופות המיעדות לילדים, שבלייתן תרופה מריה קשה להם. אם בתרופות אלו מעורב חמץ, אסור להשתמש בהן בפסח, כיון שהן רואיות לאכילה²⁵, ויש לבערן או לモוכרן לגוי לפני הפסח²⁶. ניתן לבור אם תרופה מכילה חמץ ברשימות שmpsrmim שירוטי הבריאות ונוגני הנסיבות, ובהן מצוין בנוגע לכל תרופה אם יש בה חמץ.

תרופות שאין רואיות לאכילת כלב

תרופות מרורות שאין רואיות לאכילת כלב ומיכילות חמץ, מותרות בשימוש בפסח²⁷. ואף שאסור לאכול חמץ שנפלס מאכילת כלב, השימוש בתרופות אלו מותר, ושני טעמים לכך – טעם אחד מוסכם, וטעם אחר שניי בחלוקת. הטעם המוסכם הוא שהאיסור לאכול תרופה מריה שיש בה חמץ הוא איסור דרבנן, וחכמים התירו איסור זה לצורך חולחה²⁸. והטעם השני בחלוקת,

23. חות שני עמ' צנ.

24. תשובות והגנות חלק ה סימן קכח, אשרי האיש פרק נה סעיף י.

25. חזון עובדיה פסח חלק א עט' קכ, אור לציוון חלק ג פרק ח שאלה ב, אשרי האיש פרק נה סעיף יא, שפירת שבת כהילכתה פרק ס סעיף פז, חות שני עט' צה.

26. שפירת שבת כהילכתה פרק ס סעיף פז, אור לציוון חלק ג פרק ח שאלה א.

27. חזון עובדיה פסח חלק א עט' קכ, אור לציוון חלק ג פרק ח שאלה ב, עיין אשרי האיש פרק נה אות יא, חות שני עט' רצאה ושער הציוון שם כא. שפירת שבת כהילכתה פרק ס סעיף פז, ש"ת דבר חברון אורח חיים סימן תעעה. ועיין מנתת יצחק חלק ח סימן סח ד"ה וכל זה בנוגע, ואשרי האיש פרק נה סעיף יב, שמצוי שתறופות טבעיות ותרופות הומואופטיות רואיות לאכילה, ואין ליטול אותן אם מעורב בהן חמץ.

28. חזון עובדיה פסח חלק א עט' קכ, אור לציוון חלק ג פרק ח שאלה ב, חות שני עט' רצאה, שפירת שבת כהילכתה פרק ס סעיף פז, ש"ת דבר חברון אורח חיים סימן תעעה. היתר זה מבוסס

פרק ג - אלו מוצרים צריכים כשרות לפסח

הוא שהסיבה שנאסרה אכילת חמץ שאינו ראוי לאכילת כלב היא שהאוכל אותו מגלת בכך שהוא מחשיב את החמצן לאוכל; אבל הבולע תרופה מרוחש בה חמץ, אינו מגלת בזה שהוא מחשיב את החמצן לאוכל, שכן אדם בולע לצורך בריאותו גם דברים מסוימים שאינם אוכלים.²⁹

הבדל להלכה בין שני הטעמים הללו הוא בוגע לשאלת האם היתר להשתמש בתרופות מרות נאמר רק לגבי חוליה, או גם לגבי אדם שיש לו כאבים קלים. לפי הטעם הראשון, שוחכים התירו את האיסור לצורך חוליה, היתר נאמר רק לגבי חוליה, אך לפי הטעם השני, היתר שייך בכל אדם שזוקק לתרופה, גם אם אינו חוליה אלא סובל מכאבים קלים.³⁰

למעשה, יש לחוש לדעת הסוברים שבנטילת תרופה אדם מחשיב את התרופה לאוכל, וכך רק במצב של חוליה, מותר ליטול תרופה מריה שמעורבת

על דברי הרמב"ם הללו (יסודי התורה ח): "במה דברים אמורים שאין מתרפאים באיסורים שלא במקומות סכנה, בזמן שהרפואה נעשית בדרך הנאתה, כגון שימושים את החולה חמץ בפסח או שימושים אותו ביום הכיפורים, אבל בזמן שהרפואה נעשית שלא בדרך הנאתה, כגון שעושים לחולה רטיה חמץ, או שימושים אותו משקה אסור לדבר סר טורוב בו ואין בו הנאה להיר, הרי זה מותה, ואפיilon שלא במקומות סכנה". עיין מחת יצחק חלק ח סימן סח, ואור לציון חלק ג פרק ח העරבה ב, ואשרי האיש פרק נה סעיף י, שלענין זה, אדם נדרש לחולח אם הוא נפל למשכב, כפי המבואר בשלחן עורך אורח חיים סימן שחוך סעיף י' ובמש'ב שם, בעיין נטילת תרופות בשבת, עיין מחת שלהמה חלק א סימן י' אות ג, ומחת אשר הגדה של פ██ח סימן כב אות ב, שהסתפקו שמא גדר חוליה לעניין זה קל יותר מהובואר בשלחן עורך שם.

29. עיין שו"ת כתוב סופר אורח חיים סימן קיא והנה דעת, אגרות משה אורח חיים סוף סימן צב. עיין שו"ת שאגת אריה סוף סימן עה, ושוו"ת אחיעזר חלק ג סימן לא' אות ד, ואור לציון חלק ג פרק ח הערבה ב, שחולקים וסוברים שהබולע תרופה מריה, מגלת בזה שהוא מחשיב אותה לאוכל. עיין שו"ת יחו"ה דעת חלק ב סימן ס"ד' ואמרם, שכותב טעם נוסף לכך שהאיסור לאכול חמץ שנרפSEL אכילת כלב איש שיר בתרופה, והוא שלדעת כמה פוסקים, איסור זה לא נאמר בוגע לטעיבות חמק. עיין חזון איש מעוד סימן קט' ס"ק ח ד"ה טבלאות, ואחרות רבנו חלק ב עמ' כד (תשע"ד), שתרופה מריה שמעורב בה חמץ כדי להדביק בו את סרכיבי התרופה, כפי שמצוין לפעמים בתרופות העשויות בצורת גלולות, שהחומר המדבק אותן עשוי מעAMILן חימטה, אין אומרים שבליית התרופה מחשיבה אותה לאוכל, כיון שדעת האדם על החומר המרפא, ולא על החומר המדבק.

30. עיין אור לציון חלק ג פרק ח שאלה ב, והלכות חג בחג פרק ט סעיף כא עמ' קסג.

בָּה חַמֵּץ³¹. בָּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? בָּתְרוֹפָה שִׁידּוּעַ שִׁישׁ בָּה חַמֵּץ, אֲך֒ תְּרוֹפָה
מֶרֶה שֶׁלֹּא יְדֹועַ אָם יָשׁ בָּה חַמֵּץ, מְוֹתָרָת בְּשִׁימּוֹשׁ גַּם לְאָדָם שִׁישׁ לוֹ כְּאַבְסָתָן
קְלִים, כִּיוֹן שְׁנִיתָן לְסִמְךָ עַל כֵּךְ שְׁבוּבָ רָוּבָן שֶׁל הַתְּרוֹפּוֹת – הַמִּזְוֹצְרוֹת
בָּאָרֶץ³² – אֵין מְעוֹרֵב חַמֵּץ³³.

גַּם חֹלוֹת שֶׁרֶשֶׁתָּי לְהַשְׁתָּמֵשׁ בָּתְרוֹפָה מֶרֶה, טֻוב שִׁישְׁתָּדֵל לְהַשְ׀ׂיגׁ תְּרוֹפָה
חַלוֹפִית שֶׁאֵין בָּה חַמֵּץ³⁴, אֲך֒ יְיּוּעֵץ קָודֵם לְכָן בָּרוֹפָא, לוֹדוֹא שַׁהְתְּרוֹפָה
הַחַלוֹפִית מִתְאִימָה לֹא, כִּי שֶׁלֹּא יְגַעַּח חַלְילָה לִידֵי סְכָנָה³⁵. וְחַלְילָה לְחַולָּה
לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלְהַפְּסִיקָ לְקַחְתָּ את הַתְּרוֹפּוֹת הַנְּחֹזּוֹת לוֹ בְּמַשְׁךְ הַפְּסָתָה,
וּבְפִרְטָה בָּمָקוֹם שִׁישׁ חַשְׁשׁ שִׁיגַעַע עַל יָדֵי זה לְסִפְקָ סְכָנָה, אֲך֒ אָם הוּא חַשְׁשׁ
קָטָן בְּיוֹתְרָה³⁶.

תְּרוֹפּוֹת לְשִׁימּוֹשׁ חַיצ׊וֹנִי צְזִיקּוֹת, טִיפּוֹת אֹזְנוֹנִים וּמְשֻׁחוֹת רְפּוֹאִות, אֵין
צָרִיכּוֹת הַכְּשָׁר לְפָסָח, כִּיוֹן שָׁאַיָּן רָאוּוֹת לְמַאֲכָל כֶּלֶב וְאַיִלָּן נְאַכְלָוֹת³⁷.

31. חזון עובדיה פסח חלק א עט' קכ, אוור ליצין חלק ג פרק ח שאלת ב, חותם שני עט' רצחה שעיר
הציוון כא, מנחת אשר הגודה של פסח סיון כב עט' שנה, וכן כתוב לענ הגרא"י אריאל שליט"א,
והוסיף שבשבועת הדחק אפשר למסור על הדעה המקילה. ועיין הלכות חג בחג פרק ט סעיף
כא עט' קסג, שחולק ומתריך שיטוש בתרופה מרה גם לסייע מכךבים קלימים.

32. כך כתוב לענ הגרא"י אריאל שליט"א.

33. נשמת אברהם סיון תס"ק א עט' מתרכט (תשס"ז), בשם הגרא"ע יוסף.

34. שׁוֹתָץ צִיָּן אליעזר חלק י סיון כה פרק כ, חזון עובדיה פסח חלק א עט' קכ, מנחת אשר
הגודה של פסח סיון כב עט' שנה, וכן כתוב לענ הגרא"י אריאל שליט"א. ועיין מנחת אשר שם,
שחולמים שלוקחים תרופות כדי להסדיר מצבים שיש בהם סכנה, כגון חולין לחץ דם, סכירת,
מחילות רפש וכיוצא בה, צרכיהם לבירר שאין שם צד סיון וסביר בשינוי התறופה לתרופה
שאין בה חפק, כי לפעמים שיש התרופה גורם לתגובה לא טוביה, וכיון שמעיקר פרק הדין, סותר
לחולמים להשתמש בתרופות פרות שיש בהן חפק, אין להכניס אפיו לסקנה רחוקה עברו שיעי
התרופה.

35. אשרי האיש פרק נה סעיף ז, ומנתת אשר הגודה של פסח עט' שנה.

36. חזון עובדיה פסח חלק א עט' קכב, עיין אשרי האיש פרק נה אות ז. ועיין אשרי האיש שם, שיש
להיזהר בדבר הרבה, כיון שלעתים מחלה שאין בה סכנה עלולה להחמיר ולהביא לידי סכנה.

37. חותם שני עט' צה, שמירת שבת ההלכתה פרק מ סעיף ז.

תערובת חמץ שאינה ראוי לאכילת אדם

cmbiorar לעיל, חמץ שנוגם לפני פסח עד כדי כך שאינו ראוי לאכילת כלב, אינו נחשב חמץ ומותר להשווות אותו בבית ולהנוטו ממנו. חמור ממנה הוא חמץ שאינו ראוי לאכילת אדם (אך ראוי לאכילת כלב), שהוא אסור באכילה ובהנאה, וחובה לבعرو³⁸. עם זאת הקלו בו חכמים ואמרו שהאיסור להנוט מחמצ זה הוא רק כאשר החמצ עומד בפני עצמו, אך אם החמצ התעורר בדבר אחר והתערובת אינה ראוי לאכילת אדם, אין חובה לבعرو והתערובת מותרת בהנאה בפסח³⁹.

כדי להבין מדוע הקלו חכמים והתייחסו להנוט מתערובת חמץ שאינה ראוי לאכילת אדם, יש להזכיר ולצין שבדרך כלל, איסור אכילה או איסור הנאה מדבר מאכל פוקעים כאשר המאכל אינו ראוי לאכילת אדם. לדוגמה: בשיר נבלה שנפסד ואני ראוי לאכילה, מותר באכילה מההתורה; וכך גם איסורי אכילה אחרים⁴⁰. אמנים בחמצ החמירו חכמים, ואסרו אותו אף כאשר אינו ראוי לאכילת אדם. המקור שמננו למדוחכמים שיש להחמיר בחמצ הוא הפסק: "שבעת ימים שעור לא ימצא בכתיכם"⁴¹. 'שאור' הוא חמץ שהחמיר מאוד, ומשתמשים בו להחמיר עיסות אחרות, ואף שהוא עצמו אינו ראוי לאכילה, התורה אסורה להשווות אותו בבית, כיון שימושם בו להחמיר עיסות אחרות⁴². מכך למדוחכמים שגם חמץ שאינו ראוי לאכילה, אסור בהנאה כל עוד הוא ראוי להחמצ בזעיסות אחרות, אך אם אינו ראוי להחמצ בו עיסות אחרות, הוא מותר בהנאה. لكن תערובת חמץ שאינה ראוי לאכילת אדם מותרת בהנאה, כיון שהיא אינה ראוי להחמצ בעיסות אחרות⁴³.

38. עיין שו"ע סימן תמב סעיף ב וסעיף ט.

39. שו"ע סימן תמב סעיף א וסעיף ד, ומישנ"ב תמב כב. ועיין משנ"ב שם, שמדובר בחמצ שהתרבע בערב פסח, אבל חמץ שהתרבע בפסח, אסור להנוט ממנו ויש לבعرو, אף שהתערובת אינה ראוייה למאכל.

40. עיין עבודה זהה ס"ב, ולבושו תורה דעה קג ב.

41. שמות יב יט.

42. עיין ר"נ יג ב (בדפי הר"ף) ד"ה ונשרפת, משנ"ב תמב י, באור הלכה תמב ט ד"ה עד שאינן.

43. עיין פרי מגדים סימן תמב אשל אברהם ס"ק ב, אחיעזר חלק ג סימן ד"ה אבל הרמב"ם, חזון

אף שכאמור, אין חובה לבער תערובת חמץ שאינה ראוייה לאכילה, ומותר גם ליהנות ממנה, אסור לאוכלה, כיון שהוא האוכל תערובת זו מחייב אותה לאוכל, ולגביו היא נחשבת תערובת הרואיה לאכילה.⁴⁴

מזון בעלי חיים

邏ין זה למדים שמותר לאכילת בעלי חיים במזון שמעורב בו מעט חמץ שאינו ניכר, אם ידוע שהמזון אינו ראוי למאכל אדם.⁴⁵ אך יש לדעת שישנם סוגים מזון המיעודים לבעלי חיים וראוים גם לאדם. סוגים מזון אלו אסורים בהנאה, ויש לבורים או למכור אותם לגוי לפני פסח. לדוגמה: ביוםינו מזון כלבים מהוצע עשויה ברמה גבוהה, וסוגים שונים מהם ראויים לאכילת אדם.⁴⁶ לעומת זאת, מזון לדגים שריחו רע, בדרכּ קלל אינו ראוי למאכל אדם.⁴⁷

ההיתר ליהנות מתערובת חמץ שאינה ראוייה למאכל אדם הוא רק כאשר החמצן מעורב היטב במאכל והוא ניכר, אבל אם חתיכות החמצן ניכרות בתערובת, אסור ליהנות ממנו ויש לבורה. לכן, מזון לציפורים שעשויה ברובו מקטניות אך מעורבים בו מעט גרגירי חיטה שהחמייצו – אסור בהנאה ויש לבערו.⁴⁸

איש אורח חיים סימן קפ"ד אות ח ד"ה וכל זה בראיון לאכילה.

44. שו"ע תמב' ד, ומשנ' ב שם.

45. או לעזון חלק ג פרק ח שאלה ה, בדייקת חפס ובעורו עט' פח, שש משדר (רואה) חלק ב סימן אי עט' סח, בשם הגרא"ע יוסף, ברוך שאמר (שרגא) אורח חיים חלק ג סימן לב.

46. שש משדר (רואה) חלק ב סימן יא עט' סח, ברוך שאמר (שרגא) אורח חיים חלק ג סימן לב.

47. עיין שש משדר שם, וכן כתוב הרב יצחק דביר באתר כוشرות.

48. עיין פסקי תשובה תמחט מג.

פרק ד מכירת חמץ

מכירת חמץ

אדם שייש ברשותו חמץ ואני רוצה לבער אותו, יכול למכרו לנו לפני פסח. וגם אם ידוע שהגוי לא ישתמש בחמץ, ולאחר החג הוא יציע ליהודי לкупנות ממנו את החמץ בחזורה, אין בכך כל פגם, כיון שהמכירה היא מכירה גמורה, והחמצ אין ברשות היהודי בפסח¹.

מצד הדין, המוכר את החמצ לנו אינו צריך להוציא את החמץ מביתו, כיון שהאיסור להשות חמץ בבית הוא רק על חמץ שישיך ליהודי, אך מותר להשות חמץ השיך לנו. דין זה נלמד מהפסקוק "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שואר בכל גובלך"², ודרכו חכמים "שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים"³. אך כדי שייה ניכר שהחמצ עבר לרשות הגוי, ושאין היהודי אחירות עליו, חכמיםדרשו שהגוי יוציא את החמץ מרשותו היהודי, כיון שבדרך כלל הקונה חוץ, מעביר אותו לרשותו⁴.

1. שו"ע תמח ג. סקירה רחבה על מכירת חמץ והשתלשלתה נמצאת בספר המועדים בהלכה לגרשי זיין חלק ב פסח פרק ד (סחדורת תש"ע).
2. שמות יג ז.
3. פסחים ה ב. ועיין שו"ע סיון תט סעיפים א-ב, שהיית להשות חמץ של גוי בבית היהודי הוא רק אם היהודי אין חייב באחריותו, ועיין שם, שיש להעמיד סחיטה של עשרה טפחים בין החמצ לבין הפרוח שמשמעותם בו, כדי שלא יוכל לאכול בטעות מהחמצ.
4. שו"ע תמח ג, ומושנ"ב שם יב, ופסק דיעים צמח צדק אורח חיים סיון תמח ס' ד.

מכירה بلا העברת החמצן לרשות הגוי ובלא תשלום מלא על שווי החמצן

אפשרות זו למכור את החמצן לגוי לפני פסח מוזכרת במשנה, בגמרא ובשלchan ערוך, ואין בה כל פקפק. במכירה זו מתקיימים המאפיינים העיקריים של כל מכירה, שהם תשלום וההעברה הסחרורה לרשות הקונה, שכן הגוי משלם על החמצן, ו מעביר את החמצן לרשותו. ואולם לפניו ארבע מאות שנה התעורר קושי לקיים את המכירה במתכונת זו. בתקופה היא יהודים ובים בארץות אשכנז התפונסו ממכירות יי"ש (יין שרף), העשויה מתבואה שהחמצה, ונאלצו להחזיק ברשותם כמויות גדולות של יי"ש. העברת חבויות היי"ש לרשות הגוי הייתה קשה ומסובכת. כמו כן, שווי היי"ש היה גדול, וקשה היה להשיג גוי שיפילם את שווים המלא של חבויות היי"ש.

רבי יואל סירקיש, בעל הב"ח, שהיה אחד מגדולי הפוסקים, נדרש לעניין. וכך לקיים את המכירה מבלי להעביר את חבויות היי"ש לרשות הגוי, הוא סיידר שהמוכר יעביר את החמצן לרשות הגוי על ידי מכירת החדר שבו החמצן מונח לגוי. וכך במקום להעביר את חבויות היי"ש לבית הגוי או לחצרו, מכרו לגוי את החדר שהחבות היו מונחות בו, ונחסק הטורח והקושי בהעברתן לבית הגוי. בעית התשלום נפטרה על ידי זה שהגוי שילם מקדמה, ושאר התשלום נזקף לו בתור הלוואה שתשלם לאחר החג. לאחר החג, היהודי היה קונה בחזרה את החדר והחבות מהגוי, וכך הגוי לא צרך היה לשלם את השווי המלא של חבויות היי"ש⁵.

הויתור על מאפייני המכירה הרגילים, שבهم המוכר משלם על הסחרורה ולוקח אותה לרשותו, נתן למכירת החמצן גונו של בערקה. בעקבות זאת, טענו כמה מגדולי ישראל שנסיבות המכירה מוכיחהות שאין כוונה אמיתית למכור את החמצן, ולכן המכירה אינה תקפה. טענותם העיקרית הייתה שהמוכר איינו מעוניין למכור את החמצן, שכן זהה פרנסתו, והקונה אינו מעוניין לקנותה כמותה כה גדולה של חמצן. ועוד, שפעמים ובות לא הייתה

5. עיין ב"ח תפוח ב ד"ה ובמדינה זו, והמועדים בהלכה חלק ב עמ' שם.

פרק ד - מכירת חמץ

לקונה יכולת כלכלית לשלם את השווי המלא של החמצ, ולכן המכירות שהמכירה תתממש בפועל היה קלוש⁶.

רוב גודלי ישראל דחו את טענות המערערים על המכירה, והאריכו להוכחה שהמכירה תקפה⁷. טענתם העיקרי הייתה שכיוון שנעשה מעשה קניין, אין להתחשב בכוונות הצדדים, שכן כלל בידיהם: "דברים שבלב אינם דברים", כלומר כאשר יש סתירה בין מעשה של אדם לבין מחשבותיו, הולכים אחר המעשה; ואם כן, כיון שנעשה מעשה קניין כדת וכדין, החמצ עובר לרשوت הגוי⁸. ועוד טענו, שהਮוכר גם מרבדעתו למכוור את החמצ אף שאינו מקבל את כל שוויו, שאם לא כן, הוא יעבור על אישור 'בל יראה' ובודאי אין רצונו בכך⁹. וגם הקונה הגוי מתרצה לנחות את כל החמצ, כיון שהוא מרוויח עסקך זה, שכן הוא יודע שבמוצאי החג עתידיים לknותו ממנו חזרה את החמצ בסכום גבוה יותר¹⁰. וכך אם כוונות הגוי אינה שלמה, אין בכך כלום, כיון שהגוי יכול לעשות בחמצ כרצונו, והיהודי לא ימנע ממנו זאת, נמצא שהחמצ יצא מדרשות היהודי, וכי בכך¹¹.

6. עיין בקורס שור פסחים כא, עיין מעשה רב לגרא סימן קפא, עיין כתור ראש לגרא'ח סולודזין סימן קב, מהцитת השקל אורח חיים סימן תפוח ס"ק ד"ה וצריך עיין, עטרת חכמים לגרא'ב פרנקל חושן משפט סימן ט דף לא בד"ה ומזה שהחällיט, ש"ת הר הכרמל אורח חיים סימן יג דף י בד"ה ולפפי מנהגנו, עיין אלש אברהם (בוטשאטש) אורח חיים סימן תפוח ד"ה והנה. ליתר דיוק: לדעת הבכורה שור אין תוקף למקרה, אך אף על פי כן, בעל החמצ איש עבר אישור. הטעם לכך הוא שלאחר ביטול החמצ האיסור להשווות את החמצ הוא איסור דרבנן, ובאישור דרבנן אפשר לסגור על מקרה שנייה תקפה, כיון שדיינה כדין הערמה, שטומכים עליה באיסור דרבנן. אך לדעת הגרא'ה והגר"ח סולודזין, כיון שיש חשש שאין תוקף למקרה, בעל החמצ עבר על איסור, והחמצ שטומך נחשב לחמצ שעבר עלי הפסח והוא אסור באכילה ובנהא.

7. סקור חיים תפוח יא, חק יעקב תפוח טז, נשמת אדם הלכות פסח שאלה ח, ש"ת חותם סופר אורח חיים סימן סב, ועוד רבים. עיין ש"ת שבט הלוי חלק ט סימן קיב: "כן הסכםת גדול הדורות וכן הלכה".

8. ש"ת חותם סופר חלק ב יורה דעה סימן שי ד"ה ועוד לא, אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צה, הלכות שלמה פרק ז דבר הלכה יג.

9. עיין שער הציון תפוח טט, בשם חק יעקב תפוח טז, חותם שני עם' קב ד"ה ונגגו.

10. עיין בדיקת חמץ וביעורו פרק ח הערכה יט עם' רנח, עיין קובץ האוצר גילון טו עט' פט ואילך.

11. ש"ת חותם סופר חלק ב יורה דעה סימן שי ד"ה אסמן לפע"ז.

מכירה על ידי רב המקום

מכירת החמצן כפי שסידורה רבי יואל סוקיש, התנהלה על ידי בעלי החמצן עצמם. כל יהודי שרצה למכור את החמצן, חיפש גוי מתאים ומכר לו את החמצן. צורה זו של מכירה התקיימה בערך כמאתיים וחמשים שנה, אך במהלך הזמן התברר שהדבר גורם הרבה תקלות. פעמים שפרטיהם חשובים נשמרו משטר המכירה; פעמים שהמכירה נעשתה בעבר פסח אחר חצות, בשעה שכבר לא ניתן למכור את החמצן; פעמים ששכחו למכור או להשיבו את מקום החמצן, וכיוצא בזה תקלות נוספות. הגיעו הדברים לידי כך שעמי ארצות היו מוכרים את המפתח לחדר שהחמצן מונח בו, במקום למכור את החמצן!¹² נוסף על כך, דרכי הקניינים שבהן יש להקנות את החמצן לגוי דורשות ידע הילכתי, ופעמים רבות מעשה המכירה לא נעשה כראוי.¹³

בעקבות זאת התעוררנו כמה מגדולי ישואל לתקן שלא כל אחד ימכור את החמצן בעצמו, אלא ובעיר ימכור את החמצן של כל בני העיר במרוכז, וכך יובטח שהמכירה תיעשה כדת וכחלה. כדי שרוב העיר יוכל למכור את החמצן של כל תושבי העיר, תושבי העיר מינו אותו לשילוח, והרב מכר את החמצן בשליחותם¹⁴. כמה חכמים פקפקו על מכירה מרוכזות זו¹⁵, וטענו שצורה זו של מכירה פוגעת בגמירות הדעת של הגוי, כיון שהחמצן שהגוי קונה מפוזר אצל אנשים רבים, והטרחה לקבץ את החמצן עולה על שווין, ועוד, שהגוי אינו יודע אלו סוגים חמץ הוא קונה ומהי כמותם¹⁶. אך דרך זו התקבלה על ידי גדולי ישראל, וכך נהגים הימים בכל מכירות החמצן¹⁷.

12. עיין פגן אברהם תפוח ד.

13. המודדים בהלכה חלק בעמ' שסד.

14. המודדים בהלכה חלק בעמ' שסה. עיין שם, שהיו מקומות שבהםBei הקהילה מכרו את החמצן לרבים, והרב מכר את החמצן לגוי.

15. ש"ת שואל ומшиб מהדורה תעניא חלק ב סימן עז ד"ה והנה בעש"ק, עיין שדי חמד מערכת חפס ומצוה סימן ט אות ז.

16. עיין ש"ת שואל ומшиб מהדורה תעניא חלק ב סימן עז ד"ה אperm באמת, ובבדיקה חמץ וביעורו פרק ח הערכה יט עמ' רנה. עיין שואל ומшиб שם, שכותב עוד טעמים מיוחדם מדוין אין למכור את החמצן על ידי הרבה.

17. המודדים בהלכה חלק בעמ' שסה.

פרק ד - מכירת חמץ

על אף הפקפוקים השונים שהוצעו נגד מכירת החמצן, גדול ישראלי ביזקו וביססו אותה, מתוך ידיעה שהמכירה מצילה יהודים ובין מمبرע על איסור 'בל יראה' בפסח¹⁸. בחולף השנים, מכירות חמץ התקבלה בכל תפוצות ישראל, ואין לערער על תופפה, כיוון שהיא נסדה על ידי גדול ישראלי ונוהגו בה דורות רבים¹⁹.

מעשה המכירה

כדי שהמכירה תחול, יש להבין את משמעותה, ולכן נבואר את סדר מעשה המכירה.

בעל החמצן חותם על כתוב הרשאה, שבו הוא ממנה את הרוב לשילוח שימכור את החמצן שבבעלותו לגוי וישכר לו את מקום החמצן. השכורת המקום נדרשת, כיוון שכמבודר לעיל, יש להוציא מרשות היהודי את החמצן שימושיים, והשכורת המקום לגוי נחשבת כהעברת החמצן לרשות הגוי. בעבר היו שנהגו למכור את מקום החמצן לגוי, אך בארץ ישראל אין מוכרים את מקום החמצן לגוי אלא משכירים לו אותו, כיוון שאסור למכור לגוי בית בארץ ישראל²⁰.

כדי לחזק את המינוי של הרוב לשילוח, נוהגים לעשות על כך קניין, כלומר לחתת כל שישיך לרוב, כגון עט, להגביה אותו, ולבטא בכך שמיינוי השילוחות

18. עיין פרחת אשר מועדים חלק ג סימן ב אות א.

19. עיין ש"ת חותם סופר אורח חיים סימן קיג ד"ה ועפי"ז, והליכות שלמה פרק ז העלה 43.

20. חום שני עמ' קו אותן ים, אשר האיש פרק נא אותן יג, מכירת חמץ כהכלתו פרק ז סעיף ט, על פי ש"ת יהודה יעה סימן קכד. ועיין סכירת חמץ כהכלתו שם העלה יג, בשם ש"ת שואל ומшиб תיענה חלק ב סימן עד. ועיין אשר האיש פרק נא אותן ה, ש אדם שגר בDIRHA שכורה, יכול להשכיר את דירתו לגוי לפ██ח ללא רשות המ████יר, כיוון שיש להיע Icheshesh שהמשכיר סוכן לך. ועיין ש"ת פאמר פרדכי לר"ס אליהו חלק א סימן יט אותן ח, ש אדם חזקוק לחפש שנקצת בתוך אחד הארונות המושכנים לגוי, אין רשאי לפתח את הארון ולהוציאו שם את החמצן, כיוון שהמקומ מושכר לגוי, ועיין הליכות שלמה פרק י סעיף ח, שמתיר זאת בסיכון צור גדו, ועיין משפט המכירה עם' תרשכ, בשם הגר"א וים שליט"א, שיש הנוהגים להתנות עם הגוי שהיא אפשר להשתמש שיפוש ארכי במקום המושכר לגוי.

הוא מינוי גמור. יש לשים לב שבקניין זה אין מקנים לרוב את החמצ, אלא רק נותנים תוקף למינויו שליח שימכוור את החמצ לגו²¹.

ניתן למנות את הרוב לשילוח בטלפון²², במיל, על ידי רישום באתר אינטראקטיבי, ובכל אמצעי טכנולוגי אחר²³. אך אין לנו כנ אלא בשעת הדחק, כיון שכאמור לעיל, לכתחילה יש לעשות קניין בשעה שמנינים את הרוב לשילוח מכירת החמצ, ובכך להגדיש שהמינוי והמכירה הם רציניים²⁴.

רבים נהוגים לשלם לרוב סכום כסף, שכר עבור טרחתו במכירת החמצ, וכך לתקן יתרון הלכתית, שכן בכך הרוב נחשב לפועל של בעל החמצ, וזה מחזק את תוקף המכירה. בדרך כלל, הרוב מעביר סכום זה לקמח דפסחא²⁵.

בשיטת הרשותה, מצינים את המקום שהחמצ נמצא בו, וכן את מסטר הטלפון של בעל החמצ, כדי שהגוי יוכל למשתמש את בעלותו ולקחת את החמצ, אם ירצה בכך²⁶.

בשעה שאדם חותם על שטר הרשותה, עליו לדעת שמכירת החמצ היא מכירה גמורה, ומטענה שהרב מוכר את החמצ לגוי, החמצ שייך לגוי לכל דבר ועניין. ואם יבוא הגוי לחייב את החמצ, חובה לאפשר לו זאת. אף שאחרי

21. חותם שני עם' רנא, בדיקת חמץ וביעורו עם' רסא.

22. אוור לציין חלק ג פרק ט הערכה ב, אשרי האיש פרק נא אות טו.

23. עיין משפט המכירה עם' ייה, בשם הגרא"ז ויס שליט"א.

24. כן כתב לענו הגרא"ז אריאל שליט"א.

25. כן כתב לענו הגרא"ז אריאל שליט"א, ועיין אשרי האיש פרק נא אות ח, ופסק תשובות סיקון תפחה אות כב. ועיין שו"ת דברי מלכיאל חלק ד סיקון כב אות י"ד"ה והנרא באזה, שהעובדה שהרב נחשב לפועל סועילה לכך שהרב יכול למוכר גם חפצ' שבעל החמצ עתיד לנ��נות לאחר הרשותה, ועיין שו"ת צמח דק (לובבצ) אורח חיים סיקון טו, שחוליק וסובר שרבד זה אפשרי גם אם הרוב איש נחשב לפועל של בעל החמצ, ועינו תשובות והנוגות חלק ב סיקון ריה, שביאר באופנים אחרים מהי התעלמת הלכתית בהפקת הרוב לפועל של בעל החמצ.

26. עיין פש"ב תפוח יב, ובדיקה חמץ וביעורו פרק ח סעיף יא. והגרא"ז אריאל שליט"א כתב לענו שעדיין שלא לציין את המקום המדויק של החמצ בתוך הבית, כדי שכלל החמצ שנטמא בבית יכלול במיכירה. ועיין אורח משפט למן הרוב קוק צ"ל אורח חיים סיקון קכח אות נט, ואשרי האיש פרק נא סעיף ב, ופסק תשובות סיקון תפוח אות לא' והערה 219, שראצוי לפרט בשטר הרשותה את סוג החמצ שמכרים לגוי, ועיין משפט המכירה עם' פז, שאין בכך צורך.

פרק ד - מכירת חמץ

הפסח, קונים מהגוי את החמצ בחרזה, כל עוד לא קנו ממנו את החמצ, הוא שיך לנgoי, והוא רשאי ליטלו ולעשות בו כרצונו.²⁷

בערב פסח, מעט לפני זמן איסור חמץ, הרוב מוכר את החמצ לגוי, ומשכיר לו את מקומו. הגוי משלם סכום מסוים בתור מקדמה, ובכך הוא קונה את החמצ וושאר את מקומו, יותרת התשלומי נזקפת בתור הלואאה של הגוי לפורעה לאחר הפסח. מלבד קניין בכף, נהגים להקנות את החמצ בקניינים נוספים, כיון שיש מחלוקת באיזה קניין גוי קונה, וכי לצאת ידי כולם, עושים כמה קניינים.²⁸ וכן הרוב מעמיד ערך קובלן, המתחייב לפרוע את חובו של הגוי אם הגוי לא יוכל לפורע את החוב בעצמו.²⁹

במושאי שביעי של פסח, הרוב קונה מהגוי את החמצ בחרזה, במחair גבוהה יותר מהמחair שנקבע בערב פסח, כדי שהגוי ירווח מהעסקה, ובזה החמצ חוזר לבעליהם.³⁰

27. קיצור שלוחן ערוך (גאנצפריד) קיד א, אורח משפט למן הרוב קוק זצ"ל אורח חיים סיון ככח אותן, הלכות חיים לר"ס אליהו פרק ג סעיף כ. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ד סימנים צד-צה, וולילות שלמה פרק I סעיף I, ומנהת יצחק חלק Z סיון כה, וחוזן עובדיה פסח חלק א עם סב, הלכות חיים לר"ס אליהו פרק Z סעיפים יג-יד, שהאחים נחלקו בעניין אדם שנמצא במדינה אחת וחמצ נמצא במדינה אחרת, יש הפרשי שעות בין המוקומות, אם הולכים אחר מקום האדם או אחר מקום החמצ, כדי לצאת מכל ספק, יש למוכר את החמצ לפני שיגיע זמן איסור חמץ במקומם הפקודים יותר, ובמושאי פסח יכוון שלא לזכות בחמצ, עד שייצא הפסח מהמקום הפאוחר יותר.

28. עיין משנ"ב תmach יי, המכירה חמץ כהכלתו פרק I סעיף I. ועיין מכירת חמץ כהכלתו שם, שהקניעים שעושים הם: קניין חצר, קניין סיכון, קניין סודר, קניין אגב וקניין אודיאת, עיין שם פרק I, שמקנאים את החמצ גם בשטר. ועיין שם פרק I סעיף יב, שיש המשכירים את הקרקע בקניין שטר.

29. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין פסקי תשובה תmach אות לב, שיש בעניין זה מנהגים שווים.

30. מכירת חמץ כהכלתו פרק כא סעיף א.

סגירת החמצן המכוור

יש להניח את החמצן שמכורים לגוי בארון, ולסגור את דלתותיו בצורה כזו שלא יפתחו אותן בטעות, כגון על ידי קשיות הדלתות או הדבקתן בדבק; ולא די להדביק על הארון שלט שכתו עליו 'חמצן'³¹. אפשר גם להניח את החמצן באחד המדפים בארון, ולהחסם את חזית המדף בצורה שלא תהיה גישה אליו, ולא יטעו וויצו מהמדף דבריהם.³².

מכירת חמץ גמור

אף שעיקר ההלכה היא שמכירת החמצן תקפה מבחן ההלכתית, עדיף להדר ולהימנע ממכירת חמץ גמור בה, כיוון שיש בה כמה פקופקים.³³

31. עין הלכות שלמה פרק ז' דבר הלהקה יג, וכן תורה בהלכה חלק א' סימן קי' אות ה, ובידיקת חמץ וביעור פרק ח סעיף יג, והלכות חיגים לר"מ אליהו פרק ג סעיף יז. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שאפשר להדביק את דלת הארון בסרט הדבקה, כך שלא יהיה ניתן לפתח את דלת הארון כבלי' לクリוע את סרט הדבקה. ועיין הלווכת שלמה שם, ובידיקת חמץ וביעור שם, על פי שיע' תם ב, שעיקר הדיון יש לעשות חמיצה של עשרה טפחים בין החמצן לבין המרחב שימושיים בו, אך סגירת החמצן בארון יכולת לשמש תחליף למחייב. ועיין משנ"ב עם הגהות איש מס' פצלich על פש"ב תמח' יב, בשם הגר"ם מצוז, שאין להעיחס חמץ שנמכר לגוי במקפיא שימושיים בו בפסח, אף אם עוטפים את החמצן בשicketות וכותבים על השicketה 'חמצן', אלא יש להעיחס את החמצן במקומם סגור שיד אדם אינה ממששת בו, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א, והוסיף שבשעת דחק גדולה, כגון בעל תשובה המתגורר עם הוריו והם אינם סוכנים להוציא את החמצן מתוך הקפאה, אפשר להשאיר את החמצן בתא הקפאה, אך יש לעטוף אותו בעטיפה בולטת, ולכתוב על העטיפה: 'חמצן'. ועיין שו"ת משה הלכות חלק ח סימן קיט, שתורופות חמץ שנמכר לגוי והונחו בארון, די להדביק על הארון שלט שכתו עליו 'חמצן', כיוון שאין דרך לאוכלן, ועיין אצל אברהם מבושאטש תמח' ב, וביאור הלהקה שם ד"ה כד', ושוו"ת קני' תורה בהלכה חלק א' סימן קי' אות ה.

32. כי בא פוד (חוותה) פסח חלק א' סימן קי' אות ה. כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א, ובנוסף לאלה, שבחנויות נהגים לכוסות את המדפים בעילון המחוור היפב, כדי שהיה קשה להוציא את החמצן.

33. עין כף החיים תפוח מה, מסורת משה חלק ב עמ' קמד, עין הלכות שלמה פרק ז' דבר הלהקה יג, הלווכת חיגים לר"מ אליהו פרק ג סעיף מב פרק ז' סעיף י', או ר' לציון חלק ג פרק ט שאלת א, שבת הלוי חלק ט סימן קכ' אות ב, אשרי האיש פרק נא סעיף א, שו"ת ויען יוסוף (גראנוולד) אורח חיים חלק ב סימן ר' כד, עין חות' שני פסח עמוד קג, שו"ת דבר חברון אורח חיים סימן תפג, מנחת אשר מועדים פסח עמוד ט, יליקוט יוסף פסח חלק ב (תש"פ) עמ' ר' ס. ועיין צ"ע

פרק ד - מכירת חמץ

לדוגמה: מעיקר הדין, יש למסור את המפתח של החדר שהחמצן נמצא בו lagiי, והיום אין מkapדים על כך, ומסתפקים במסירות פרטיה התקשרות שיאפשרו לגוי ליצור קשר ולבקש שימושו את החמצן.³⁴ וכן יש סוברים שהשכרת מקום החמצן יכולה לשמש תחליף להוצאות החמצן מרשות המוכר רק בשעת הדחק, והיום סומכים על כך גם שלא בשעת הדחק.³⁵ עוד, ישנו ראשונים הסוברים שאסור למכור חמץ מדי שנה על דעתו לקנותו לאחר הפסח, ואף שהשולחן עורך לא פסק כדעה זו, טוב להחמיר ולהחשוש לה.³⁶ לבסוף, לכתהילה נכוון להשתדל להימנע מכירת חמץ גמור, ולמכור במכירה רק מוצרים שיש ספק אם יש בהם חמץ, ואין רוצחים לאבד אותם בחינם.³⁷ ובוודאי שאין למכור חמץ כאשר מטרת המכירה היא שיהיה לאדם חמץ מוקן מיד בצאת החג.³⁸

אנשים שהידור להימנע מכירת חמץ גמור יגרום להם הפסד מרובה, אינם צריכים להדר ולהימנע מכירת חמץ גמור.³⁹ במיוחד חנויות אינם צריכים להדר בזה, שכן מכירתם היא מכירה גמורה. זאת כיוון שמדוברתם של בעלי חנויות היא למכור את סחורתם, והם ישמחו שהגוי יקנה את החמצן מהם.⁴⁰

אליעזר חלק כ סיון נא אות ב, שאין בכר אלא תוספת הידור. וע"נ הלכות שלמה פרק ז דבר הילכה יג, שטעם חומרה זו אינה משום שיש לחושש לכך שאין גמירת דעת והמכירה אינה חלה, אלא משום פקופקים אחרים שיש במכירה, וע"נ חוט שני פסח ע"מ, וג' או רצין חלק ג פרק ט הערכה א. שחולקים וסבירים שיש לחושש לדעות הסובבות שאין גמירת דעת במכירה.

.34. או רצין חלק ג פרק ט הערכה א.

.35. ע"נ אליה רבבה תמח ז.

.36. הלכות חג בחג פרק יא הערכה 2 (השניה).

.37. ע"נ אשרי האש פרק נא סעיף ב, הערת הגרא"ם מצוז שליט"א במשנ"ב עם הערות איש מצלי עלי ש"ע תמח ג ע"מ לב הערכה 1.

.38. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, וכען זה כתוב בש"ת להורות נתן חלק ד סיון ל'ז, שאסור לאדם לקנות חמץ לפעי פסח ולמכרו במכירת החמצן כדי שמיד אחרי פסח יהיה לו חמץ צפוי, כיוון שהדבר נחשב שהוא רוצה בקיום החמצן בפסח, וע"נ פסק תשובות תר' יד, שיש פוסקים שחולקים על זה.

.39. ע"נ הלכות חגים לגרא"ם אליהו פרק ז סעיף י, ע"נ או רצין חלק ג פרק ט שאלה א, ש"ת דבר חברון אורח חיים סיון תפ"ג.

.40. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

מווצרים שיש למוכרם ומווצרים שדי להצניעם

כאשר בודקים אם מווצר מסוים עשוי מחמצ כדי לדעת אם אפשר למוכרו או שיש לבعرو, יש לשים לב לכך שכאמור, גם אם ברישימת הרכיבים לא מצוין שיש בו דוגנים, המווצר עלול להכיל חמץ, כיון שישנם רכיבים שפעמים שהם עשויים מdegן. כדי לדעת אם יש חמץ במווצר כלשהו, ניתן להיעזר ברישימות שמליטרטיים גופי כשרות שונים, ובהן מפורטים מוצרים ובים ומוציאן לגבי כל אחד מהם אם הוא חמץ גמור, שרצו לבعرو ולא למוכרו, או שיש בו רק חשש חמץ, ואפשר למוכרו, או שאין בו חשש חמץ ודיל להצניעו.⁴¹.

كمח

בזמןנו נהגים לשטוף את החיטה לפני טהינתן. בדרך כלל החיטה אין מחמצות מהמת שטיפה זו, אך יש חשש שהן תחמצנה. לכן אין להשהות בפסח קמח בבית, ויש למוכרו במכירת חמץ. וגם הנהגים שלא למוכר חמץ גמור במכירת חמץ יכולם למוכר קמח, כיון שהחשש שהחיטה החמיצו לפני טהינתן הוא חשש רוחק.⁴².

מכירת כלי חמץ, מנויות חברה שמחזיקה חמץ, ומווצרים שקשה לדעת אם יש בהם חמץ

אין צורך לכלול במכירה את כלי החמצ, וגם לא כדאי לעשות כן, כיון שלදעת פוסקים רבים, אם מוכרים את כלי החמצ לגוי, יש להטבילים במקווה לאחר הפסח. זאת משום שלאחר הפסח קונים את הכלים בחזרה מהגוי,

41. עיין לדוגמה כשרות חלק א עמ' 225 ואילך. ועיין שם שתעשיות המזון דינמית ומשתנה, וכן יש לעיין ברשימה עדכנית.

42. ארחות ربנן תשע"ד חלק ב עמ' כה, קובץ מבית לוי פסח עמ' טו, בשם הגרא"ש זונער, הגרא"א ייס שליט"א במכتب שנדפס בסוף ספר מצוותיך אמונה עמ' תשג, נטעי גבריאל פסח חלק א פרק סעיף ה,

פרק ד - מכירת חמץ

והדין הוא שכלי אכילה ממתכת או מזכוכית שנקנו מגוי, צריכים טבילה⁴³. لكن יש לנוקות את הכלים שלא יהיה בהם חמץ, ולהצניע אותם במקום שבו אין חשש שיבואו להשתמש בהם בפסח⁴⁴. ואפשר להניחם בארון, ולקשור את דלת הארון או להדביק אותה, שלא יפתחו אותה ויוציאו כלים מהארון בטיעות⁴⁵.

מניות בחברות שיש בעלותן חמץ, יש לモכרן במכירת חמץ⁴⁶. טוב שכל אדם ישתתף במכירת חמץ⁴⁷, כיון שישנם מוצאים שקשה לדעתה

43. עיין ש"ת חותם סופר אורח חיים חלק א סימן קט ד"ה אפרם, חכמת אדם שער אישור והותר כלל עג סעיף ג, קיצור שלוחן עורך סימן קיד סעיף ב, מסורת משה חלק ב עם' קמד, חזון עובדיה פסח חלק א עם' פא, הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק ג סעיף מה, או רצין חלק ג פרק ט שאלה ז.

44. ש"ע תנא. ועיין ש"ע שם, שטוב לסוגרים בחדר ולהציגו המפתח, ועיין הליקות שלמה פרק ו דבר הלכה יא, ונטע גבריאל פסח חלק א פרק טא הערכה ד, שאני נהגים להציגו המפתח. עיין ש"ת חותם סופר אורח חיים חלק א סימן קט ד"ה אפרם, ואור לציין חלק ג פרק ט שאלה ז, ומשפפט המכירה עם' רסתם, שאפשר למכור פירורי חמץ ולמכור את החמצ שמצוי בהם לוי, ועיין שלמי סoud עם' שכא, ועליהם לא יובל חלק א עם' קסג, בשם הגרא"ז אוירבך, וש"ת הראשון לציין חלק א סימן טו סוף אות ה, שאף שלפירותים עצם אין ערך כספי, הם יכולים להימכר אגב שאר החמצ, ועיין אשר האיש פרק נא סעיף ד, והלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק סעיף יט, ובדיקת חמץ וביעורו עם' רסת, שחולקים וסוברים שלא ניתן למוכר פירורי חמץ, כיון שאין להם כל ערך כספי. והגר"ז אריאל שליט"א כתב לנו בעניין טוסנער, שיש לנ��וטו ייטב ולהפיעלו כדי שהפירורים ישרפו, ופירורים שאין ראויים לג感激 אליהם אינם אסורים, וליתר הידור יש המכירים אותם. ועיין חום שני עם' קו אות כב, שכלי שקשה לנ��וטו פירורי חמץ, כגון נפה, והוא עשוי מחומר שאינו חייב בטבילה כלים, אפשר למוכר את הכלים עם החמצ שבו לגוי.

45. שמעתנא דמסה שמואות משה סימן תנא אות ג. ועיין הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק ג סעיף ג, שיש להדביק את דלת הארון או לקשור אותה, ולא די להדביק על הארון מדבקה שכותב עליה 'כלי חמץ', וכן כתב לנו הגר"ז אריאל שליט"א, ועיין סידור פסח ההלכתו פרק יא סעיף יז. שחולק וסובר שדי בהדבקת מדבקה שכותב עליה 'כלי חמץ'.

46. האלף לר שלמה אורח חיים רלח, מנחת יצחק חלק ג סימן אאות כו, תשיבות והנחות כרך ז סימן צד.

47. הליקות שלמה פרק ו סעיף ג, הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק ז סעיף י, אשר האיש פרק נא סעיפים א-ב, ירושלים במודיעין עם' קט. ועיין ש"ת שבת הלוי חלק ט סימן קיב, שאדם המוכר חמץ צריך להקפיד שביטול החמצ יהיה לאחר המכירה, כיון שגם ביטול החמצ יהיה

אם יש בהם חמץ, ואין לאבד אותם בחינם⁴⁸, כמו כן אפשר שנשאר אצל האדם חמץ והוא לא נתן דעתו עליון, ועל ידי המכירה החמצ יצא מירושתו⁴⁹.

לפניהם המכירה, המכירה תוכיה שהביטול לא היה אמתית, כיוון שבביטול, אדם שפרק את החמצ ומזהיר שהחמצ אין חשוב בעין, ובמכירה הוא מחשיב אותו ודוחש כסף עבורי. ועיין שדי חסיד אסיפת דינם מערצת חמץ ופסח סיכון אותן פה, על פי שווי"ת בית שלמה (דרדר) אורח חיים סיכון עב, שהמכירה אינה סותרת את הביטול, כיוון שמדובר בחכמים, אסור להשות חמץ מבוטל ויש לבערו, ומכך החמצ היא ביעורו. ועיין מנהת אשר הגדה של פסח סיכון י"ז אות ד, שאפשר להקדים את הביטול למכירה, ומשמעות הביטול היא שאם המכירה לא חלה, החמצ יהיה מבוטל. ועיין שווי"ת מנהת יצחק חליק ח סיכון טא, ובדיקת חמץ וביעור עט' עט', ומנהת אשר שם סיכון טז. והගרא"ר אריאל שליט"א כתוב לנו שבדרך כלל אי אפשר לכך שבביטול החמצ יהיה לאחר מכירת החמצ. כיוון שמכירת החמצ נעשית ספור לסופ' הזמן שבו עתן לבטל את החמצ.

48. אשרי האיש פרק נא סעיף ב.

49. הלכות חיים לגר"ם אליהו פרק ז סעיף י, אשרי האיש פרק נא סעיף א. ועיין אור לציון חלק ג פרק ט הערא א, שחולק וסביר שמי שיודיע שאין ברשותו חמץ, עדיף שלא ישתתף במכירת חמץ.

פרק ה מצה עשרה

עיסה שנילושה במאי פירות - 'מצה עשרה'

מיini דגון שבאים ב מגע עם מיצי פירות טבעיים ('מי פירות'), או עם נזולים אחרים שלא נוצרו ממים, כגון שמן ויין, אינם מהחמצים, גם אם הם שוהים בנזולים אלו זמן רב. לדוגמה: כמה חיטה שנילוש במי תפוזים טبعי, אינו מהחמצין. וגם אם הבצק ישאה זמן רב מבלי שיתעסקו בו, והוא אף יתפתח, תפיחה זו אינה סימן להחמצה, ומותר לאפות בצק זה ולאוכלו בפסח².

מצה שעינסטה נילושה במאי פירות נקראת 'מצה עשרה'³, כיון שם הפירות מעשירים את טעמה⁴, ואף שהיא כשרה לפסח, אי אפשר לקיים באכילתנה את מצוות אכילת מצה בלבד הסדר. זאת כיון שהמצה שמקיימים בה את מצוות אכילת מצה בלבד הדריכה להיות 'לחם עוני', ומצה עשרה אינה לחם עוני⁵.

הדין שם פירות אינם מהחמצים נאמר רק כאשר אין מוסיפים לעיסה מים, אך כאשר מוסיפים לעיסה מים, ואפילו במקרים מועטה, העיסה מהחמצה. יתרה מכך, עירוב מי הפירות והמים מזרז את תהליך ההחמצה, ועיסה שעירבו בה מי פירות ומהם עלולה להחמצץ תוך פחות משמונה עשרה דקות.

1. שו"ע סיקון תסב סעיף א סעיפים ג-ד, ומshan"ב שם יג. ועיין שו"ע תסב ג, ומshan"ב שם, שיין שערבו בו פים נחשב כמי פירות, והוא אכן מהחמצ את העיסה, ועיין באור הלכה שם ד"ה הואריל, שדן אם דין זה נכון גם כאשר עירבו את הפים בין לאחר שהוא תסס.

2. לבוש תסב א.

3. שו"ע תסב א.

4. עיין לבוש תנא ה, וגבורות ה' פרק נא ד"ה הא לחמא.

5. שו"ע תסב א.

ולכן אין ללוש עיסה ולעורב בה מי פירות ומים, מחשש שהעיסה תחמייך תוך זמן מועט⁶.

הדין שמי פירות אינם מחמייצים הוא לדעת רוב הראשונים, אך לרשי' ישנה שיטתה מיוחדת בעניין זה. לדוגמה, מי הפירות אינם מחמייצים חימוץ מלא, אך בכוחם לגרום לחימוץ מועט, ולהפוך את העיסה ל'חמצן נוקשה', שאסור באכילה ובנהנה⁷.

השלפון ערוך פוסק כדעת רוב הראשונים, שמותר לאכול עיסה שנילושה בידי פירות, וכן נהגים יוצאי ספרד⁸. אך יוצאי אשכנז נהגים להימנע מלילישת עיסה בידי פירות ומאכילתיה, וזאת משתי סיבות. סיבה אחת היא שהם חוששים לדעת רשי', שעיסה שנילושה בידי פירות נחשבת 'חמצן נוקשה'. וסיבה שנייה היא שהם חוששים שמא יתרבו מעתם בעיסה, והעיסה תחמייך במהירות⁹. لكن על יוצאי אשכנז להקפיד שלא לאכול מצה עשירה בפסח, ואף אם נכתב על האריזה של המצה העשירה שהיא כשרה לפסח, הכוונה שהיא כשרה לפסח ליוצאי ספרד, אך היא אינה כשרה לפסח ליוצאי אשכנז. ועל המוכרים מצה עשירה לצין באופן בולט שהיא אינה

6. ש"ע מס' ב, ומ"ב שם. ועיין בית יוסף סימן מס' ד"ה ודעת הרמב"ם, שהרי"ף והרמב"ם חולקים על זה וסבירים שערוב פירות ומים בעיסה אין מזרז את תהלייר החחמצה.

7. עיין להלן פרק ז סוף נוקשה.

8. רשי' פסחים לו א"ד"ה אין לשין את העיסה. ועיין מ"ב מס' ב' טו, שלדעת רשי', עיסה שנילושה בידי פירות ממחרת להחמצץ.

9. ש"ע סימן מס' ט ע"פ א וע"פ ב, חזון עובדיה פסח חלק א עם' קית, או ר' לצין חלק ג פרק יא שאלה יב.

10. רמ"א מס' ב' ועמ' ב' שם. ועיין מ"ב מס' ב' מס' ייח, שמצוות נילושה בידי פירות ונפתחה מיד, מותר ליוצאי אשכנז להשחotta בビיהם. ועיין רמ"א מס' ב' שחוללה או רק יוצאי אשכנז הצריכים לאכול מצה עשירה, רשיים לאוכלה, ועיין אנגורת משה אורח חיים חלק א סימן קנד, שההיתר לדקן או חוללה הוא רק אם העיסה נפתחה בזריזות, אך אם שהוא בעשיותה, אין לאוכלה, וכן ממשנ'ב מס' יט (ועיין ספר מצה עשרה עמ' 259, שבו המפעלים הקי"צרים מצה עשירה, שהוים בעשיותן יותר ממשוננה עשרה דקוט), ועיין חזון איש אורח חיים סימן קכא ס' קיב' ד"ה ובשו"ע, שחולק וסביר שהיתר לדקן או חוללה הוא גם אם שהוא באפיקת העיסה, והגר" אריאל שליט"א כתוב לנו שעיתן לספור על דעת החזון איש רק כאשר החוללה או הדקן זוקקים מאד למאכל זה.

כשרה לפסח ליווצאי אשכנז, כדי שיוציאי אשכנז שאינם בקיאים בהלכה, לא יכשלו באכילתתה¹¹. ויש מיווצאי ספרד הנמנעים גם הם מאכילת מצה עשירה¹².

מצה עשירה שנוחתנים בה חומר מתפיך

בשנים האחרונות התעורר פולמוס הלכתי בעניין כשרותן של עוגיות מצה עשירה המיצירות בכמה מפעלים¹³. עוגיות אלו נילושות במילויים ובין, ומוסיפים להן חומר כימי שגורם לתפיכת העיסה. לדעת כל הפוסקים, יווצאי אשכנז אינם רשאים לאכול עוגיות אלו, כיון שיוציאי אשכנז נמנעים מאכילת מצה עשירה. לגבי היתר לאכול עוגיות אלו ליווצאי ספרד, נאמרו שלוש דעתות: יש המתירם להם לאוכלן¹⁴, יש הממליצים להם להימנע מאכילתתן¹⁵, ויש האוסרים עליהם לאוכלן, מחשש שהן חמץ גמור¹⁶.

שני חששות עיקריים העלו האוסרים אכילת עוגיות אלו: חשש וראשון הוא שהתערבו מעט מים בעיסה. כմבואר לעיל, היתר לאכול עיסה שנילושה במילויים הוא רק בתנאי שלא הוסיפו לעיסה מים, אך אם הוסיפו בה מים, היא ממהורת להחמי. ההקפה על כך שאפילו מעט מים לא תתערבו בעיסה דורשת דקדוק זהירות מרובה, ובמפעלים גדולים קשה מאוד לה השגיה על כך¹⁷.

11. חזון עובדיה פסח חלק א עם' קית.

12. הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ד סעיף יד. ועיין כף החיים תשב טא, שיש מבני ספרד שנוהגים כרמ"א. ועיין אור לציוון חלק ג פרק יא הערכה יב, שהכנת מצה עשירה דורשת זהירות מרובה, וקשה מאד להכינה מבל' להיכשל, ולכן רצוי שלא להכין מצה עשירה.

13. בירור מקיף בעניין זה נמצא בספר מצה עשירה בהזאת המכון לרבני יישובים בקריית ארבע.

14. חזון עובדיה פסח עם' קית, שמע שלמה חלק ד סיכון ג.

15. ש"ת בניי אב חלק ד סינעס כד-כח.

16. הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ד סעיף טו, המעודדים כהacketם פרק לו הערכה טא, בשם הגראי"ש אלישיב, הגרא"ז גולדבורג בהסתכמה בספר מצה עשירה, שעריו ציון (בוארון) חלק ב סיכון יב. ועיין בהסתכמה הגרא"ם אליהו בספר מצה עשירה, שאף בעבר פסח אין לאוכלן, שמא יבאו לאוכלן בפסח.

17. הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ד סעיף יד. ועיין אור לציוון חלק ג פרק יא הערכה יב, שהיין

החשש השני נובע מכך שבתהליך אפיית העוגיות, מוסיפים לעיסה אבקת אפייה ושמה 'אמוניום ביקרובונט', והיא מתפיה את העיסה, וייתכן שאבקה זו פועלת על העיסה את אותה הפעולה שפועלים עליה המים, ומהמיצח את העיסה. ועוד, כאשר אבקת האפייה מתפרקת, חלק מממנה הופך להיות מים, וממים אלו מוחמיצים את העיסה.¹⁸

המתירים עוגיות אלו חולקים וסוברים שאין ממש בחששות הללו. בוגנע לחשש הראשון, שייתעוררו מים בעיסה, המתירים סוברים שגם במפעלים גדולים ניתן להකפיד שלא יתעוררו בעיסה אפיilo מעט מים. בוגנע לחשש השני, שהחומר 'אמוניום ביקרובונט' גורם להחמצה, השיבו המתירים שההתפיה הנוצרת על ידי חומר זה אינה דומה לתפיה שנוצרת מחמת ההחמצה: התפיה הנוצרת מהחמצה נגרמת מכך שהבצק עצמו משותנה, על ידיה שהסוכר הנמצא בעמילן מתפרק והופך לגז; לעומת זאת, ההתפיה שנוצרת מאמוניום ביקרובונט, נגרמת מגז שמשתחזר לתוכן העיסה ומונפה אותה הייזונית, מבליל לשונות את העיסה עצמה.¹⁹ ובוגנע לחשש שאבקת האפייה מתפרקת וחלק ממנה הופך להיות מים, השיבו המתירים שהמים המשתחזרים מאביקת האפייה הם מועטים מאוד, וכן הם מתפרקים רק בשעה שהעוגיות נאפות בתנור, ומסתבר שהום האש ימנע מהם מל hatchmix את העיסה²⁰; ועוד, שמים אלו נחובים כמו פירות, שאינם מוחמיצים.²¹.

שימושים בו להכנת עוגיות אלו הוא אין רגיל ללא פיקוח מיוחד, "וממה שראינו הלב נוקף ביעת אלו אם רקיים הם אף ממעט מים".

18. הסכםת הג"מ אליהו לספר מצה עשרה, מצה עשרה עמ' 264.

19. ביע אומר חלק ט סימן מב אות ה, שמע שלמה חלק ד סימן יג.

20. שו"ת בגין אב חלק ד סימן כד עמ' קיז ד"ה והעיר לנו, שו"ת שמע שלמה חלק ד סימן יג עמ' סד ד"ה ודברין.

21. שו"ת שמע שלמה שם.

פרק ו'

חלב פרה ובייצי תרגולים

שניזונו מלחמצ

חלב פרה שניזונה מלחמצ בפסח

חלב של בהמה שאכלה חמץ בפסח, אין בו איסור אכילת חמץ, כיוון שהחמצ שאכלת בהמה כבר התעכל במעיה ובטל מן העולם; אלא שבכל זאת, יש סוברים שחלב זה אסור בשתייה, כיוון שהחמצ שמןנו ניזונה בהמה סייע בהבאת החלב לעולם, ונמצא שהשוויה ממנו נהנה מהחמצ¹. ובאים מהאחרונים חולקים על כך, וסוברים שחלב של בהמה שאכלה חמץ בפסח מותר בשתייה, כיוון שככל בידינו: 'זה וזה גורם – מותר', כלומר דבר שבא לעולם מכוחם של שני דברים – האחד אסור בהנאה והשני מותר בהנאה – מותר להנות ממנו. לדוגמה: אסור להנות מדבר ששימוש לעבודת כוכבים, אף על פי כן, שדה שזיבלו אותו בזבל ששימוש לעבודת כוכבים, פירותיו מותרים, משומש שלא רק הזרל, האסור בהנאה, סייע בהבאת הפירות לעולם, אלא גם קרוקע השדה, המותרות בהנאה, סייעה בכך². הוא הדין כאן: כיוון שהבהמה אוכלת מלבד החמצ גם דברים אחרים, המותרים בהנאה, חלבה מותר³.

1. פרי מגדים אורח חיים אשלי אברהם סוף סימן תמח ו/orה דעה סימן ס שפטין דעת ס'ק ה. ועיין משנה"ב תמח לג, שהביא דעה זו בשם יש אומרים. ועיין שדי חדד מערכת חמץ ומצה סימן ב' אות ז, וכפ' החיים תמח קיג, וספר תרי"ג מצוות השלים מועדים עמ' 559, והרב יצחק דבirs בקובץ אסונות עתיר גילון 128 עמ' 109 ואילך, שהביאו את הדעות השונות בעניין זה.

2. שו"ע יורה דעה קמב ייא.

3. נשמת אדם הלכות פסח שאלת ט, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' קטו. ועיין משנה"ב תמח לא, שהביא דעה זו בשם יש אומרים. ועיין שו"ת האלף לך שלמה אורח חיים סימן רמח, שחולק

מחלוקת הפוסקים בדבר כשרותו של חלב בהמה שנייזונה מחמצץ היא בנווגע להמה הניזונה מחמצץ בפסח, אך בהמה שנייזונה מחמצץ ונחלבה **לפני פסח**, לדעת כולן חלבה מותר. זאת כיון שבשבועה שהבהמה אכלה את החמצץ, הוא היה מותר בהנאה, ובשגריע הפסח, החמצץ כבר לא היה קיימ⁴.

ובים נהגו להדר ולקנות את כל מוצריו החלב **לפני פסח**, מחושש שמצורי החלב המשווקים בפסח עשויים מחלב שהטהווה על ידי חמץ⁵. אך בזמןנו אין צורך להדר בכך, ואפשר לקנות את מוצרים החלב בפסח, כיון שנגופי הכספיות מקפידים על כך שהפרות תאכלנה בפסח מזון כשר לפסח, ואין חשש שמצורי החלב המשווקים בפסח התהוו על ידי חמץ⁶. אף על פי כן, ישנו גופי כשרות המسمנים את מוצרים החלב שעשוים מחלב שנחלב לפני הפסח בחותמתה מיהודה – 'בשר לפסח ערבי פסח', כדי שהלהקות ידעו שימושים אלו הופקו מחלב שנחלב לפני פסח, ואין בו כל חשש⁷.

ביצי תרנגולות שנייזונו מחמצץ בפסח

הפוסקים האוסרים חלב בהמה שנייזונה מחמצץ בפסח, אוסרים גם ביצים שהוטלו על ידי תרנגולות שנייזונו מחמצץ בפסח⁸. אך ברוב הכל הולמים בארץ ישראל, מחליפים את מזון התרנגולות **לפני הפסח** למזון כשר לפסח, ורחוק מכך.

וסובר שבחייב לא נאמר הכלל 'זה וזה גורם', כיון שהחייב בפסח אסור את תערובתו אפילו כשהוא בכחות קפנה פאוד, וכן הוא בעל אף אם טעמו אליו טורנש כלל, לפיקר גם כשהוא מסיע עם דבר אחר ביצירת דבר חדש, אין חשיבותו מהתבטלתו, והוא אסור את הדבר הבא מכך⁹.

4. שדי חמד מערכת חמץ ומיצה סימן באות ד ד"ה הנה הבאת, עיין אשר האיש פרק ע סעיף י"ד. וכORB לnu הגר"י אריאל שיש להקפיד על כך שמערכת השאייבה והכלים שבהם נутנים את החלב יהיו נקיים מחמצץ וכשרים לפסח.

5. הלכות חיים ליגרא"ם אליהו פרק ד סעיף יט.

6. כך כתוב לנו הגר"י אריאל שעלי"א. ועיין בתיבת החלב גיילין ב סימן ד.

7. סיבה נוספת לסתיפון מוצריו החלב שיוציאו לפני פסח היא שגם אם התערבו במרקחה פירורי חמץ במוצרים, הפירורים התבטלו בשישים, כיון שלפני פסח, חמץ מוחבט בשישים, אך מוצרים שהתערבו בהם פירורי חמץ בפסח, פירורי החמצץ אינם מוחבטלים, כיון שהחייב בפסח איש מוחבט אלוף.

8. ש"ת נברות אליהו סימן קללה, חותם שני פרק ז אות ג.

פרק ו - חלב פרה וביצי תרנגולים שניזונו ממחמצ

מאוד הוא החשש שהביצים המשווקות בפסח הוטלו על ידי תרנגולות שניזונו ממחמצ בפסח.⁹

בעבר, היו מערבים אלכוהול בדיו שהשתמשו בו להחתמת הביצים, כדי לדלл את הצבע, וכאשר בישלו את הביצים,طعم האLCוהול היה עובר לتبשיל, והיה בכך חשש שהוא אלכוהול המופק ממחמצ. בזמןנו מקפידים שהדיו שמחתימים בו את הביצים יהיה כשר לפסח.¹⁰.

ביצה שדבוק לקליפה לכלוך, רצוי לשוטפה במים קרים לפני בישולها, כיון שלפעמים פירורי מזון שאינם כשרים לפסח נשארים בבלול, וקורחה שהם נדבקים לקליפת הביצה¹¹.

9. הרוב יצחק דבר קובל אסונת עתיק גילון 128 עמ' 112.

10. כשרות כהלה חלק א עמ' 346. ועיין אשר האיש פרק נה סעיף ב.

11. כשרות בפסח (אדרעי) עמ' סג, בשם הגרא"ם אליהו. ועיין שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן טא ד"ה ובדבר, וכף החיים תעג סד.

פרק ז תערובת חמץ ו'חמצ נוקשה'

אכילת מאכל שהתערב בו חמץ, בפסח

כל בידינו שאיסור שהתערב בהיתר, בטל בשישים, לדוגמה: מעט חלב שנשפך לתוך מרק בשרי, אם כמות המرك היא פי שישים ממכמות החלב שנשפך לתוכו, המرك מותר באכילה. הטעם לכך הוא שכאשר יש בהיתר פי שישים מהאיסור,طعم האיסור אינו מורגש, והאיסור בטל¹.

מן התורה, גם חמץ בטל בשישים, אך חכמים גזרו שחמץ לא יתבטל בשישים, ואףלו לא באalf². לדוגמה: אם נשפכה כמות קטנה של בירה לתוך חבית גדולה של יין, מן התורה הבירה בטלה בשישים ומותר לשותות את היין בפסח, אך חכמים גזרו שהבירה לא תתבטל, וכל היין שבבחית יש איסור באכילה ובהנאה בפסח ותהיה חובה לבערו מן הבית, אף שכמות היין גדולה פי אלף ממכמות הבירה שנטלה לתוכו.

הטעם לגוזה זו הוא שאיסור חמץ הוא חמור שעונשו כרת, וכיון שככל השנה החמצ מותר באכילה, עלול האדם לשכוח את איסורו. רוב איסורי האכילה אסורים תמיד, ולכן יש לאדם הרגשת ריחוק טبعית מهما, והחשש שהוא ישכח את האיסור ובטעות יאכל את הדבר האסור, נマーך מאד.

1. שו"ע יורה דעתה צח א.

2. שו"ע תמק א, ומשן"ב שם וסיקן תמב ס"ק א. ועיין מshan"ב תמק ב, שבעל השאלות חולק על זה וסביר שחמצ בטל בשישים ככל שאר האיסורים, ועיין מshan"ב שם, שכאשר ישנים הרובבה צדדים להקל, אפשר לצרף גם את דעת השאלות להקל.

פרק ז - תערובת חמץ ו'חמצ נוקשה'

חמצ מותר באכילה כל השנה, ולכנן אין לאדם הרגשת ריחוק טبيعית ממנה, והוא עלול לשכוח את האיסור ולאכול ממנה בטעות. כדי להרחק את האדם מן החמצ, החמירו חכמים באיסור זה יותר ממה שהחמירו באיסורים אחרים.³ וטעם נוספת נתנו לכך שהחמצו באיסור חמץ שלא יתבטל אפילו באلف, והוא שהחמצ זומז ליצד הרע, ועל כן אין לתת לו אחיזה כלל ואין לבטלו אפילו באلف. כשם שליבנו ומהשבותינו צריכים להיות נקיים למגורי מהיצד הרע, ואין לתת לו מקום בלב כל, אף לא מקום מועט, הקטן מאהד מאלף – כך גם המאכלים שאנו אוכלים בפסח צריכים להיות נקיים למגורי מחמצ.⁴

שתיית מי הכנרת

לאור זאת, נשאלת השאלה אם מותר לאדם לשותות בפסח מים שנשאבו מן הכנרת, שכן השוהים בחופי הכנרת עשויים לשפוך משקדים של חמץ למי הכנרת, וחמצ אין בטול אפילו באلف. התשובה היא שמותר לשותות בפסח מים שנשאבו מהכנרת,ומי הכנרת אינם נאסרים.⁵ זאת כיון שכאשר אדם שותה מים שנשאבו מן הכנרת, כמות החמצ המעוורבת במים אלה היא כה זעירה, עד שגם אם נקבע אותה למקום אחד היא לא תיראה ולא תורגש על ידי אחד החושים, וכמות זעירה כזו בטלה.⁶.

3. פש"ב תמד א. ועיין פש"ב שם, שלדעת הרמב"ם, הטעם לכך שהחמצ אין בטול אפילו באلف הוא שום שהחמצ עתיד להיות מותר לאחר הפסח, וכן הוא נחשב לדבר שיש לו מתרין (דבר שאיסוחו עתיד לפקו על אחר זמן), שאינו בטול אפילו באلف.

4. ש"ת רדב"ז חלק ג סיקון תקמו.

5. הליקות שלמה פרק ד סעיף ה ודבר הלכה שם אותן, צ"ץ אליעזר חלק י"ז סיקון כג, חזון עובדי פסח עם קד, מrichtת אשר הגדה של פסח עם' שסא ואילך. ועיין חזון עובדי פסח שם, שהחוצים להחפר ישאבו מים ליפוי לפסח, ויסנו אותן, ועיין פסקי תשיבות תשד הערא 128, שבזמןנו הימים מסונאים על ידי חברת פקורות, ואין חשש שיימצא בהם חמצ.

6. הליקות שלמה פרק ד סעיף ה, ודבר הלכה אותן. ועיין ש"ת אבנ"ר נדר אורח חיים סיקון שעודאות ח, שגדרת חכמים שהחמצ לא יתבטל בשישים, לא נאמרה בזוגע למים המוחוביים לקרקע, ועיין ש"ת שעריו דעה סיקון כא, שחכמים גדרו שהחמצ לא יתבטל בשישים רק כאשר החמצ התעורר בכמות כזו שאפשר לתת בה הרבה חמצ והחמצ יתן בה טעם, אך בגין גודל, שאין אפשרות לתת בו כמות כה גדולה של חמץ עד שתיתן בו טעם, חכמים לא גדרו שהחמצ שבו

אכילת מאכל שהתערב בו חמץ, בערב פסח

גורות חכמים שוחמץ אינו מ לבטל אפילו נאמרה רק בוגע לימי הפסח, אך בערב פסח אחר החזות, אף שהחומר אסור באכילה מן התורה, הואبطل בשיעים, ככל שאר איסורי תורה. הטעם לכך הוא שאיסור אכילת חמץ בערב פסח קל יותר מאשר אכילת חמץ בפסח. על אכילת חמץ בערב פסח חייבים כותר, אך על אכילת חמץ בערב פסח אחר החזות, אין חייבים כותר. לכן החומרה המיוונית שוחמץ אינו בטל בשיעים נאמרה רק בפסח⁷.

דין 'חווזר וניעור'

cmbואר לעיל, בערב פסח החומר אסור בטל בשיעים, ובפסח הוא אינו מ לבטל אפילו אלף. מה דין של מאכל שהתערב בו חמץ בערב פסח והבטל בשיעים, ולאחר מכן הגיע החומר והמאכל עדין לא נאכל – האם עדין הוא מותר באכילה, כיון שהחומר כבר הבטל, או שהוא נאסר באכילה עם כניסה החג, כיון שבפסח חמץ אינו מ לבטל אפילו באלו? נחלקו בכך הרוא"ש והרמב"ם. לדעת הרוא"ש, המאכל מותר באכילה בפסח, כיון שפרקע ממנו האיסור כאשר החומר הנטול, וכיילו אין חמץ בתערובת⁸. לדבריו, מה שאמרו חכמים שוחמץ אינו בטל אפילו אלף, הכוונה לחומר שהתערב במאכל תוך כדי החג, אך חמץ שהטבל בשיעים לפני הפסח, מותר באכילה גם בפסח. הרמב"ם חולק על הרוא"ש, וסביר שמאכל שהתערב בו חמץ בערב פסח והבטל בשיעים, אסור באכילה בפסח. זאת כיון שעם כניסה החג, החומר 'מתעורר לחיים' ואוסר את כל התערובת, שכן בפסח

לא יבטל בשיעים.

7. שו"ע תקסז ב, ומ"נ"ב שם. ועיין שו"ע תקב ה, ומ"נ"ב שם, שאם החומר מעמיד את המאכל, הוא אינו בטל בשיעים. ועיין שו"ע הרב תקב ו, שהחומר בטל בשיעים כאשר הוא התערב במרקחה, אך דבר שדרך עשייתו הוא על ידי תערובת חמץ, החומר לא בטל בו אף שיש בתערובת פי שיעים כנגד החומר, ועיין תשובות והנוגות חלק ג סיון כד, שכותב כען זה, ועיין נודע ביהודה מהדורה תנינית יורה דעה סיון נ ד"ה ואמרם, שחולק, ועיין שער חיים (הlfprin) חלק ב עמי רפץ ואילך, שהאריך בזה.
8. רוא"ש פסחים פרק ב סיון ה.

פרק ז - תערובת חמץ ו'חמצ נוקשה'

חמצ אין מותבטל בשישים. דין זה נקרא בלשון הפסקים: 'חוור וניעור', כלומר החמצ חוות ומטעור ואסור את התערובת⁹.

השלוחן עורך פוסק כדעת הרא"ש, שחמצ אין חוות וחמצ ננייעור. لكن מאכל או משקה שהתערב בהם חמץ בערב פסח והותבטל בשישים, מותרים באכילה גם בפסח לדעת השלוחן עורך, וכן נוהגים רוב יוצאי ספרד¹⁰. לעומת זאת, הרמ"א מחלק בעניין זה בין תערובת של נזולים ('לח בלח'), לבין תערובת של מוצקים ('יבש ביבש'). בתערובת של נזולים, הרמ"א פוסק כדעת הרא"ש, שהחמצ אין חוות וננייעור, ובתערובת של מוצקים, הוא פוסק כדעת הרמב"ם, שהחמצ חוות וננייעור; וכן נוהגים יוצאי אשכנז וחלק מיווצאי ספרד¹¹. לדוגמה:

9. עיין רבב"מ חמץ ומצה ד יב, ובית יוסף סימן תמד ד"ה אבל בדברי הראב"ם. עיין מ"ש"ב תמד כא, שגם לדעה זו, אם אין בתערובת ממשות חמץ אלא רק טעם של חמץ, וטעם זה הותבטל בשישים לפניהם הפסח, הטעם אין חוות וננייעור בפסח, עיין כף החיים תמד נט, שיש סוברים שגם טעם של חמץ חוות וננייעור.

10. עיין שו"ע תמד ד, וחוזן עבדיה פסח חלק א עט' ק-ק. עיין ש"ת שמע שלמה חלק ה סימן ד שבתתועשיית התבליין, מצוי הדבר שמעט גרעיני חיטה פערובים ברגני התבליין וכלום נחנים יחד. במצב זה, הקמח שמעורב בתבליין אינו בטל בשישים בערב פסח, כיון שריק דבר אישור בטל בשישים, וקמח שאינו בא במגע עם פים, אישר דבר אישור, ולכן כאשר התבליין זה יבוא במגע עם פים בפסח, הקמח שבתבליין יחסיך ואיסור את כל התבליין, כי חמץ בפסח אסור במשהו, עיין שם שהגר"ע יוסף הסכים לדבריו, עיין הלכות חגיגים לגרא"ם אלילו פרק ג סעיף י, שכותב כאן זה, עיין שמע שלמה שם, שבעה זו קיימת במיוחד בתבליין פטמא, כיון שבין גרגעיו הכהמון מצאים לפעמים גרעיני שבולת שועל, וקשה אוד להפריד בהעם, שכן גרעיני שבולת שועל דוחפים פאוד לנרגיריו הכהמון, עיין פקראי קדוש לריצ"פ פרנק פסח חלק א סימן ק (תשע"א), שחולק וסביר שקמח שלא בא במגע עם פים, בטל בשישים לפניהם הפסח, ואין חוות וננייעור בפסח, וכן כתוב לנו הגר"ע אריאל שליט"א, שמקיון שמדובר בתבליינים טחונים לאבקה, דין כל לח בלח, וחש החמצ שביהם אין חוות וננייעור, אך ישראאל קדושים ולכתילה אין סופיכם על היתרים אלו, אלא משתמשים רק בתבליינים כשרים לגרא"ם, עיין ש"ת בין אב חלק ד סימן כג.

11. רס"א תמד ד, ומ"ש"ב שם, וכף החיים תמד אות עז ואות עה ואות פא. עיין כף החיים שם, שיש מוצאי ספרד המכפרים בדיון חוות וננייעור גם בתערובת של לח בלח, עיין קישור שלוחן עורך (פולידאנו) סימן שצד סעיף לה, שמנוגג מרוקן להחמיר לכתילה בדיון חוות וננייעור, ולסתור בדיינגד על הכרעתה שלוחן עורך, עיין ש"ת שם ש"ס ומגן לר"ש משאש חלק ד סימן ס אות א, שחולק וסביר שמנוגג מרוקן בעניין דין חוות וננייעור הוא כדעת השלחן עורך, שחמצ בפסח אין חוות וננייעור. עיין מנוחת של יוצאי ספרד המכפר לחיק ז סימן ז אות כח עט' פא, שהאריך להוכיח שבקהילות שונות של יוצאי ספרד המכפרו בדיון חוות וננייעור. עיין אור ליצן חלק ב מבוא בעניין יסודות בדרכי ההוראה עף א ד"ה וכן לעניין חוות וננייעור, שאף שהשלוחן עורך הביא את

ין שנשפכה לתוכו כמהות מועטה של בירה בערב פסח ובטלה בשישים (תערובת לח בלח), יהיה מותר בשתייה בפסח, כיון שהחמצ התבטל בערב הפסח, ואיןו חוזר וניעור בכניסת החג. אך שקד מוך כשרים לפסח, שנפל לתוכם שקד מוך חמץ בערב פסח והתבטל בשישים (תערובת יבש ביבש), יאסרו באכילה עם כניסה החג, אף שהותרו באכילה בערב פסח; כיון שהחמצ חוזר וניעור בתערובת צוז.

הטעם לחלוקת בין תערובת של לח לבין תערובת של יבש ביבש הוא שבתערובת לח בלח, החמצ נבלם במאכל המותר והואך להיות חלק ממנו, ולכן החמצ נחשב כמו שאיןו בעולם, ואיןו חוזר וניעור; אך בתערובת יבש ביבש, החמצ נשאר כמהות שהוא ולא חל בו שניי, لكن הוא חוזר וניעור כאשר פסח מגיע¹².

לдин זה יש משמעות בוגneau לכשרותן של מצות מכונה. המכונות שמשתמשים בהן לאפיית מצות עשויות מחלקים ורבים, שקשה לנוקות את כולם כל שמנונה עשרה דקוט. ופעמים שמצוות מעט בזק בין חלקי המכונה, ולאחר מכן שהוא מהמץ' הוא חוזר ומטעיר בבזק. שכן מצות עם כשרות מהודרת, שבמשן אפייתן מקפידים לנוקות את המכונות כל שמנונה עשרה דקוט, אך באפיית רוב המצאות המכניות בשוק, אין מקפידים על כך, וגם מצות אלו כשרות. ואף שהחמצ אינו בטול אפילו באלו, מעט החמצ שמתעורר בבזק אינו אסור את המצאות, כיון שאין אופות לפני הפסח, ובזמן זה החמצ בטול בשישים. גם לדעת הרמ"א, שחמצ שהתבטל לפני פסח חוזר וניעור בפסח, זה רק בתערובת של יבש ביבש, ותערובת של בזק בבזק נחשבת כתערובת לח בלח, וכן המצאות כשרות לאכילה¹³.

דעת הרא"ש בסתם, כיון שהביא גם את דעת הרמב"ם בשם יש אומרים, יצא ספרד צריכים לכתהילה להחמיר כמותו, ועיין חזון עבדיה פסח חלק א עם ק, שחוליק, ועיין יליקוט יוסף פסח חלק ב (תש"פ) עם קמפת, שהאריך בזה.

12. ש"ע הרוב תמד כב. ועיין לבוש תמד ב, ומשנ"ב תמד לב, שתערובת של קמח בקמח נהשנתה תערובת של לח בלח, כיון שחלקי הקמח כה קטנים עד שאין רואים כל גיגיר כעומד בפי עצמו, אלא רואים את כל הקמח כדבר אחד.

13. עיין יביע אופר חלק ב סימן כג אות סד, וש"ת הראשון לצוין חלק ב סימן סח עם רמא. והגר"

טעם של חמץ שהתערב במאכל

לא רק חמץ ממש אינו בטל באلف, אלא גם טעם של חמץ אינו בטל באلف. לדוגמה: סיר גדול ובו מרק חמץ, שהכנסו לתוכו בטיעות כדורי קניידלן (כופתה) חמץ, המرك יכול אסור באכילה ובהנאה, כיון שטעם הקניידלן הטעב במרק. אף שיש במרק פי אלף מטעם הקניידלן, המرك יכול אסור, כיון שגם טעם של חמץ אינו בטל באلف¹⁴.

טעם פגום של חמץ שהתערב במאכל

כאמור לעיל, טעם של חמץ שהתערב במאכל אחר, אוסר את המאכל. אמנם טעם של חמץ שהתערב במאכל והוא פוגם את טעמו, נחלקו הפוסקים אם גם הוא אוסר את המאכל.

כדי להבין דין זה כראוי, יש להזכיר שככל בידינו: 'נותן טעם לפגום מותר'. כלומר, טעם של דבר אסור שהתערב במאכל ופגם את טומו, אינו אוסר את המאכל. לדוגמה: סיר שבישלו בו בשר טוך, טעם הבשר נבלע בדפנות הסיר, ואם ניקו את הסיר ובישלו בו מאכל אחר, המאכל אסור באכילה, כיון שהטעם הבלוע בדפנות עבר מדפנות הכלוי למאכל. אך אם עברו עשרים וארבע שעות מבישול הבשר הטוך, טעם הבשר הטוך הבלוע בדפנות נגמר, ואם ניקו את הסיר ובישלו בסיר מאכל, טעם הבשר אינו אוסר את המאכל, כיון שהוא פגום, וטעם פגום אינו אוסר¹⁵.

הפוסקים נחלקו אם כל זה נאמר גם לגבי טעם חמץ שהתערב במאכל בפסח. לדעת הרא"ש, גם בעhum חמץ בפסח, 'נותן טעם לפגום מותר'¹⁶.

אריאל שליט"א כתב לנו שהמהדרים מקפידים לאכול כל הפסק מצות מהודרות, המכאות מצות שמרורות, כיון שבאופן מסוים מצות אלו מקפידים לנקות את חלקי המכונה כל שמנונה עשרה דקות, וביליל הסדר יכולים צריכים להקפיד לאכול מצות שמרורות, שהן שמרות משעת קצירה, כדי לקיים כראוי את מצות אכילת מצה.

14. עיין שו"ע תמד א.

15. שו"ע יורה דעה סימן קג סעיף א וסעיף ה.

16. רא"ש עבודה ذורה פרק ה סימן ז.

לדעת זו, אם בפסח בישלו בטעות בסיר חמץ שלא השתמשו בו עשרים וארבע שעות לפני הבישול, התבשיל מותה, כיון שטעם החמצ הבלוע בדפנות פגום.¹⁷ כדעת זו פסק השלchan ערוך, וכן נהגים יוצאי ספרד.¹⁸ הרשב"א חולק על כך, וסביר שבטעums חמץ בפסח, נוטן טעם לפגום אסור. לדרביין, הכלל 'נותן טעם לפגום מותר', נאמר רק במקרים שבהם הטעם הוא זה שאוסר את המאכל המותה, אך בפסח, לא הטעם הוא זה שאוסר, אלא מציאות האיסור במאכל אוסרת אותו, ולכן אין זה משנה אם הטעם מביא את המאכל או פוגם אותו. עירקון זה, שמציאות החמצ במאכל היא שאוסרת אותו, ולא טעם החמצ הוא האוסר, למד הרשב"א מהדין שהחמצ איינו בטל אפילו באף. ברור הדבר שכאשר כמות המאכל הקשר גדולה פי אלף מכמות החמצ, אין החמצ נותן טעם במאכל הקשר, ואף על פי כן המאכל הקשר אסור. מוכחה לכך שלא הטעם הוא זה שאוסר את המאכל, אלא מציאות החמצ במאכל אוסרת אותו, ולכן אין זה משנה אם הטעם מביא את המאכל או פוגם אותו.¹⁹ הרמ"א פסק כדעת הרשב"א, וכן נהגים יוצאי אשכנז.²⁰ לכן, לפי יוצאי אשכנז, אם בישלו בפסח בטעות בסיר חמץ שלא השתמשו בו עשרים וארבע שעות לפני הבישול, התבשיל נאסר, אף שטעums החמצ שנבלע באוכל פגום.²¹

17. חזון עובדיה פסח חלק א עם קיד, אור לציון חלק ג פרק ח שאלה יג.

18. ש"ע תמד, חזון עובדיה פסח חלק א עם קיד, אור לציון חלק ג פרק ח שאלה יג. עיין אור לציון שם, שם אפשר לשמר את המאכל לאחר הפסח מבעל שיתקלקל, ראיו שלא לأكلו בפסח. עיין כפ' החיטים תמד רכת, שיש יוצאי ספרד שמחמירין בכך זה דעת הרמ"א, שופבאת בספון.

19. עיין שו"ת הרשב"א חלק א סימן עצם.

20. רם"א תמד, ומשן"ב שם.

21. משנ"ב תמד סב. עיין משנ"ב סיכון תמד ס"ק נח וס"ק סה, שאם הטעם הפוגום ניתן בתבשיל לפוי פסח, התבשיל מותר באכילה בפסח, כיון שהחווארה שנוטן טעם לפגום אסור כאמור רק בפסח ולא בערב פסח, שכן מאכל שבושל לפוי פסח בטעות בכלי חמץ נקי שלא השתמשו בעשרים וארבע שעות קודם לכן, יהיה מותר באכילה בפסח, כיון שטעם החמצ שהיה בלוע בכלי היה פגום, וטעם פגום איש אסור לפוי פסח. עיין משנ"ב תמד כא, שטעם בלוע שה התבשל בערב פסח אינו חזור ועיור בפסח.

'חמצ נוקשה'

חמצ שאסורה תורה הוא חמץ שתהליק הוחמיצה שלו הושלם והוא ראוי לאכילה. אך חמץ שתהליק הוחמיצה שלו לא הושלם, או חמץ **שמתהילת עשייתו** הוא מאוס, נקרא 'חמצ נוקשה'²², כיון שקשה לאוכלו²³, והוא מותר באכילה ובהנאה מהתורה²⁴. לדוגמה: עיטה שהתחילה להחמי, אך אין בה עדין סדקים כפי שיש בעיטה שהוחמיצה למומי, מותרת באכילה מהתורה, כיון שאף אם יאפו אותה, היא לא תהיה ראייה לאכילה אלא על ידי הדחק. וכן דבק העשו מקמח ומים הוא חמץ נוקשה, כיון שהוא מאוס לאכילה, ואף אם יאפו אותו, הוא לא יהיה ראיי לאכילה אלא על ידי הדחק.²⁵.

אף שהחמצ נוקשה מותר באכילה מן התורה, חכמים אסרו לאכול אותו, ליהנות ממנו ולהשווות אותו בבית בפסח, כיון שהוא דומה לחמצ גמור²⁶.

יש להדגיש שהחמצ נוקשה הוא חמץ **שמתהילת עשייתו** היה מאוס או שתהליק הוחמיצו לא הושלם, אך חמץ שתהליק הוחמיצו הושלם והיה ראוי לאכילה, ולאחר מכן נמאס ונפסל מאכילה, איןו חמץ נוקשה ודינו כחמצ רגיל²⁷.

22. משנ"ב תפ"ב, ב, ושו"ע הרב תפ"כ. ועיין אונציקלופדייה תלמודית ערך חמץ נוקשה.

23. עיין ספר מצוות גדול לאוין סיון עט סוף ד"ה תנ.

24. משנ"ב סיון תפ"ב ס"ק ב וסיון תפ"ג ס"ק ג, ושו"ע הרב תפ"כ. ועיין משנ"ב תפ"ט, שהביא את דעת הרמב"ן שהחמצ נוקשה אסור באכילה מהתורה, רק אין בו איסור כרת.

25. משנ"ב תפ"ב, ב, ושערritzון שם יג, ושו"ע הרב תפ"כ.

26. עיין משנ"ב תפ"ב, ב, ושו"ע הרב תפ"כ. ועיין חזון איש מועד סיון כד דף סה ב ד"ה קופת וזה וכן, שדבק העשי מקמח ומים אין זו דומה לבצק שייעדו אותו לישיבה וכיפו אותו בטיט, שמותר להשווותו (עיין הלכות חמץ סוף פרק ב). זאת ממש שיעוד העיטה לדבק איש יעד גמור, כיון שפעמים אדם נזון דבק זה מأكل לכלבו, ועיין העורת הגרא"ש אלישיב פסחים מה ב ד"ה קופת שחור (השני), שhilik באופן אחר. ועיין משנ"ב סיון תפ"ג טו וס"ק כת, שהאחרנים העיכזנו אם החומרה שחמקץ איש בכל אפיקו באף נארה גם בחמצ נוקשה, או שחמקץ נוקשה בטל בשישים. ועיין שערritzון תפ"ד קפ"ד, ובדיקת חמץ וביעורו פרק ב סעיף כו, שמאכל שהתעורר בו חמץ נוקשה, מותר להשווותו בבית אפילו אם אין במאכל פי ששים כן החמצ העקשה, אך אסור לאוכלו.

27. משנ"ב תפ"ב, ב. ועיין שו"ע תפ"ט, שם החמצ נפסל מאכילת כלב קודם קודם זמן איסורי, אין חובה לעברו.

פרק ח קטניות

מנהג יוצאי אשכנז

קטניות הן גידולי שדה שהחלק הנأكل בהם הוא הזרעים¹, לדוגמה: אורז, חומוס, תירס וشعועית. מן התורה, מותר לאכול בפסח קטניות שבאו במגע עם מים, כיון שרק דגן שבא במגע עם מים מהמיין, אך גידולים שאינם דגן ובאו במגע עם מים, אינם מהמיינצ'ים². עם זאת, לפני שימושה מאותה השנה הנהיגו בארכות אשכנז שלא לאכול קטניות בפסח³, ושלושה טעמים עיקריים למנהג זה. טעם ראשון הוא שלפעמים מעורבים בקטניות גרגורי תבואה, והם עלולים להחמיין⁴. טעם שני הוא שלפעמים מכינים מקטניות תבשילים ומיני מאפה הדומים במראם לתבשילים ומיני מאפה העשוים מתבואה, ומתוך כך אנשים עלולים לטעתות ולהחלף ביניהם, ולהיכשל חלילה באיסור חמץ⁵. וטעם שלישי, שישנם מיני דגן שלפעמים מראם דומה מאוד לקטניות, וכדי שלא יכשלו באכילתם בפסח, אסרו את כל הקטניות⁶.

1. עיין סידור פסח כהילתו פרק פ"ד סעיף ג: "כל גרעיני זרע שחזרעים אותם ומצמיחים גרעינים כמותם, והזרע נאכל, ולא נסף עליו בשאר (למעט עגבניות ומילפפונים, שנסף על הזרעים בשאר) הרי הוא בכלל קטניות". בעברית המודרנית, קטנית היא שמה של משפחה בוטנית סיסיונית, אך ההגדלה ההלכתית לקטנית שונה, והוא מובסת על לשון חז"ל.

2. ש"ע תנג א.

3. עיין סמ"ק מצוה רכב הגחות רבענו פרץ, המועדים בהלכה חלק א פרק ה.

4. סשן"ב תנג ז.

5. ש"ע הרב תנג ג, ומשן"ב תנג ז.

6. ביאור הלכה תנג א ד"ה ויש, בשם רבנו מנוח.

תוקף המנהג

נחלקו האחוריונים בתוקפו של איסור אכילת קטניות בפסח. יש סוברים שיסוד איסור קטניות הוא בגזירה שגורו חכמי הדור⁷. לדעה זו, אדם שאוכל קטניות בפסח, עובר על הנאמר בתורה: "וְשָׁמַרְתָּ לְעֵשֶׂת בְּכָל אֲשֶׁר יֹרֶךְ וּכְאֶלְף תְּסֻסֹּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יְמִין וּשְׁמֵאלִי"⁸. ויש סוברים שהחכמי הדור לא גזרו מון הדבר אשר יגידו לך ימין ושםאל⁹. ואיש שמאガ שנהגו בארץות אשכנז¹⁰, בעידודם של גדולי התורה¹¹. לדעה זו, אף שלא גזוו במפורש על אכילת קטניות, מנהג הקדמוניים מחייב את הדורות הבאים אחריהם.

המקור לכך שמנהג הקדמוניים מחייב את הדורות הבאים הוא בגמרא, במספרת על בני העיר ביישן שנמנעו ביום שישי מהליכה ליום השוק שהתקיים בצדון, כדי להיות פנוים להתוכון לשבת. בעברו שנים, באו צאצאייהם לפניו רבי יוחנן וביקשו שייתיר להם מנהג זה, כיון שאבותיהם שנהגו כן היועשירים, ויכלו להימנע ממසחר ביום שישי, אך הם אינם עשירים כמוותם, ומנהג זה מקשה עליהם להתפרנס. רבי יוחנן השיב להם שאלה ניתן להתייר את המנהג, כיון שעכבר קיבלו אבותיהם עליהם, שנאמר: "שמעו בני מוסר אביה ואמל תעפש תורה אמך"¹². וכך פסק השולחן ערוך: "קבלת הרבים חלה עליהם ועל זורעים. ואפלו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגו כן מעצם לעשות גדר וסיג לתורה".

7. מהרי"ל (מנהגים) הלכות מאכילות אסורות בפסח אות טז, שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סיון קכב ד"ה הא לה, קוטרטס מrichtת קנות למהר"ץ חיות (נדפס בספר כל כתבי מהר"ץ חיות חלק ב) עמ' תתרל בהערה.

8. דברים פרק יז פסוקים י-יא. עיין מהרי"ל (מנהגים) הלכות מאכילות אסורות בפסח אות טז.

9. אורח משפט לממן הרב קוק צ"ל סיון קיב ד"ה ומה שסתמהו, שו"ת דברי מלכיאל חלק א סיון כח אות טז, אגרות משה אורח חיים חלק ג סיון סג.

10. בן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

11. שלוי א.ח. פסחים נ.ב.

12. שו"ע יורה ריד ב. ועיין אורח משפט לממן הרב קוק צ"ל סיון יז עמ' כ: "וחילילה לפרוץ פרצות בקבלת האבות, כי קבלת האבות היא קיומה של תורה הקדשה".

על סמך דברים אלו כתוב הרמ"א בנווגע למנהג הקטניות: "המנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות"¹³.

לפניהם כמאתיים שנה ניסו משבילים הנוטים לרפורמים לבטל את מנהג הקטניות, אך גדולי הדורות חיזקו מנהג זה וביססו את המחויבות לו¹⁴, וכך כתוב בעל עורך השלחן על המפקפים והמקילים במנהג זה, "שהם מעידים על עצם שאין בהם יראת שמים ויראת חטא ואינם בקיאים בדרכי התורה"¹⁵.

התורת נדרים אינה מועילה להतיר את מנהג הקטניות, כיון שהתרת נדרים מועילה רק להתיר מנהג שאדם פרטיו קיבל על עצמו, אך אינה מועילה להתיר מנהג שיעדה שלמה קיבלה על עצמה¹⁶.

מנהג הקטניות מחייב להימנע מאכילת קטניות, אך מותר להשהות קטניות בבית, וכן מותר ליהנות מקטניות, כגון להדליק נר בשמן קטניות¹⁷.

13. שו"ע תנג א. עיין פרי מגדים סיון תפיד אש"ל אברהם ס"ק ב, שמתיר לאכול קטניות בערב פסח עד כנישת החג, עיין חוק יעקב תעא ב, ושوت שבת הלוי חלק ג סוף סיון לא, שאסרים, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

14. עיין אורח שופט למラン הרב קוק צ"ל הלכות פסח סיון קיב עוד קכו, קובץ תורני סוגיה גיגלוי תלג-תלהה עמ' ספ.

15. עורך השלחן תנג ד. עיין שער תשובה תנג א: "ובמוקם אחד עםזו קצת מהחכמים שרצו לפרסוץ בזה ולא עלתה בידם, לפי שחכמי הדור מגדולי אשכנז חרדו לקראותם ועמדו בפרש וכי"ם דברי חכמים והחליטו האיסור במדינת אלו". עיין תשובה מהאהבה חלק ב סיון רנת אוטה: "אף אם יתקבצו בית דין של שמואל הרמתי ואליהו הנביא ובית דין וכל גודל ישראל עמהם, אין בידם להתיר אווז ומיעי קטניות בפסח".

16. חי אדם הלכות פסח נשפט אדם שלאלה, כיין חותם סופר אורח חיים סיון קכב. עיין כל נדרי (שיטסוק) פרק עז סעיף ז, שהאריך דזה.

17. רמ"א תנג א, ומשנ"ב שם יב. עיין משנ"ב שם, שההיתר להשהות קטניות הוא גם בקטניות שבאו במקען עם פים. עיין הלכות שלמה פרק ז סעיף טז, וחוזן עובדייה פסח חילך א עם פו, שכן אשר שביעי של פסח חיל כל ביום שישי, מותר לבשל קטניות בשביעי של פסח לצורך השבת הסופה, על ספר עירוב תבשילין, אם מצאים באותו מקום יוצאי ספרד הנוהגים לאכול קטניות בפסח.

מנהג יוצאי ספרד

ברוב ארצות ספרד לא נהגו במנהג זה, והיו וגילים לאכול קטניות בפסח. لكن יוצאי ספרד רשאים לאכול קטניות¹⁸, אך יקפידו לברור את האורז היטיב, לוודא שלא התערבו בו גורני חיטה¹⁹. ויש תלמידי חכמים יראי' ה' מיצאי ספרד שנהגו להימנע מאכילת אורז בפסח, כיון שהרגשי חיטה עלולים להתעורר בו²⁰.

רוב היהודי מרוקו נהגו שלא לאכול קטניות בפסח²¹, מהם שנמנעו מאכילת אורז בלבד²², ומהם שנמנעו מאכילת קטניות יבשות, ובקטניות לחות נהגו להקל²³, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו²⁴.

גם את מנהג יוצאי מרוקו אי אפשר להתייר על ידי התרת נדרים, כיון שיווצאי מרוקו נחשים עדה שלמה, כאמור, התרת נדרים אינה מועילה להתייר מנהגים שעודה שלמה קיבלה על עצמה²⁵. ויש מי שכתב שיוצאי מרוקו שקשה לו לנוהג כמנהג אבותיו, יכול לעשות התרת נדרים, ועל ידי זה יוכל

18. בית יוסף טנג: "ליית חדש לדברים הללו זולתי האשכנדים", שו"ע תנג א, חזון עובדייה פסח חלק א עם פב, הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ד סעיף ז, אור לצין חלק ג פרק ח הערכה טו.

19. שער המפקד נהר פקוד דף עה א, חזון עובדייה פסח חלק א עם פב. ועיין חזון עובדייה שם, שנוהגים לברור את הארץ בתשופת לב רבה ובכבוד ראש שלוש פעמים, ועיין ילוקוט יוסף (תש"פ) פסח חלק ב עם תמח, שבדמותו שוקרים אורז בשקיות נילון סגורות, לא מציא شيء חיטים בארץ, ודיבבדיקה אחת.

20. ברבי יוסף תנג א, כף החיים תנג ג, חזון עובדייה פסח חלק א עם פב.

21. עיין מים חיים לר'ח"ד הלוי חלק ג סיון ט, עיין שו"ת שמע שלמה חלק ח סיון יג, וכן כתוב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, ועיין הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ד סעיף ז, ובஹרות הבאות. ועיין פסקי חכמי המערב עם 878, שיש מיצאי מרוקו שאנים אוכלים חומוס בפסח, כיון שבשלביהם מרוקו 'חוּמָס' נקרא 'חַמֵץ', ואין רצים להזכיר אפילו את שם של החומץ, ועיין אוצר המכתחים חלק ג סיון אלף תע.

22. נהנו העם מהחי חג הפסח אותן ז' נתיבות המערב מנהגי פסח אותן כת.

23. שו"ת שמע שלמה חלק ח סיון יג אותן א"ד ה' ואולם, נתיבות המערב מנהגי פסח אותן כל.

24. עיין חזון עובדייה פסח חלק א עם פד, הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ד סעיף ז, עיין אור לצין חלק ג פרק ח שאלה טו.

25. עטרת שלמה (עפראני) סוף סיון לב, בשם הגרא"ש אלישיב, דברות אליהו חלק ז סיון ז, וכן כתוב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, והוסיף שכן היא דעת הפוסקים יוצאי מרוקו. ועיין שו"ת שם"ש מגן חלק ד סיורים נח-נט.

לשנות את מנהגו ולאכול קטניות²⁶. ואף שיויצא אשכנו אינו יכול לשנות את מנהגו על ידי התרות נדרים, יוצא מודוקו יכול לעשות כן. זאת כיון שהמנהג שלא לאכול קטניות, לא התקבל על ידי רוב הקהילות ספרד אלא רק על ידי מייעוטן, ובבוא אותן קהילות לארץ ישראל, הן הצטרכו לkahila המורכזית של יוצאי ספרד בארץ, שנוהגת לאכול קטניות; ולכן ההימנעות מאכילת קטניות בארץ ישראל היא כמנהג ייחודי, שאפשר להתר על ידי התרות נדרים²⁷.

המינים הכלולים במנהג

כאמור, קטניות הן גידולי שדה, שהחלק הנאכל בהם הוא הזורעים. בכלל איסור הקטניות הם המינים הבאים: אווז, אפונה, חמניות (גרעינים שחורים), דוחן, דורא, חומוס, חילבה, חרDEL, כוסמת, כוכום, כמון, סוויה, עדשים, פול, פשתן, שומשומ, שעועית, תירס²⁸.

בעניין בוטנים, יש נוהגים בהם איסור²⁹, ויש שמקילים³⁰.

26. חזון עובדיה פסח חלק א עם פד, וילקוט יוסף (תש"פ) פסח חלק ב עם תנ"ז, אור לציון חלק ג פרק ח שאלה טו, ש"ת שמע שלמה החלק ח סימן יג אות א ד"ה ואספר לך. ועיין הלכות חגיג לגרא"ם אליו פרק ד סעיף ז, שהרוצה לשנות מנהגה אבותוי ישאל שאלת חכם.

27. אור לציון חלק ג פרק ח הערכה טו, ואור לציון חלק ב פרק ה הערכה יא. ועיין דברי בעיהו חלק כד סימן לב, ודרכי שלום ואמת (טולדאנן) חלק ג עם 265.

28. סידור פסח הכריכתו טג.

29. מסקרה קודש לגרא"פ פרנק חלק ב סימן ס אות ב, עייןشو"ת מלמד להוציא חלק א תחילת סימן פח, שכן הוא מנהג ירושלים, ש"ת חלקת יעקב ארוח חיים סימן רז אות ד.

30. עייןשו"ת שרידי אש חלק א סימן נ. אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן סג, סידור פסח הכלכטו חלק א פרק ט הערכה 25, שכן נהוג בהרבה מקומות ברוסיה, וכן נהג הגרא"ם אברמסקי, חביל נחלתו חלק ז סימן יג, שכן נהג הגרא"ש ישראלי. והגרא"י אריאלה שליט"א כתוב לנו שיש נוהגים בבודדים אסור, ושסיקלים, והopsis' שבוטנים הם פקעות הטסומות בקרקע ואין דומות לקטניות הגדלות בתរטלים שהתפתחו מפריטים פעל ה الكرקע. עיין אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן סג, וש"ת דבר חברון אורח חיים סימן תעט שבוטנים אינם בכלל המנהג, כיון שהם לא היו מצוים בארץ אשכנז בתקופה ש调侃 בה המנהג שלא לאכול קטניות; וכיון שאיסור אכילת קטניות מבוסס על המנהג, הוא כולל רק את המינים שנוהגו להימנע מאכילתם בזמן קבלת המנהג, ועיין אבוי נזר אורח חיים סימן שעג, ומנתחת יצחק חלק ג סימן קלחת, שאסורים מיי' קטניות שלא היו מצוים בארץ אשכנז בזמן שהתקבל המנהג, וכן משמע משוי' מלמד

קינואה אינה בכלל קטניות³¹, ויש שנותהගים בה איסור³².

באמור, **מיini דגן** שהוא במים, מחייבים ואסורים מין התורה. נוסף לחייטה ולשיעורה, גם שיבולת שעועל, כוסמי ושייפון הם מיini דגן, ויש לשיטם לב שלא לבבל בין כוסמת לכוסמין, שכן כוסמת היא מין קטנית, וכוסמין הוא מין דגן.

างוזים, שעדים, קפה, קקאו ופיסטוק חלבិ אינם כלולים באיסור קטניות, כיון שהם פירות הארץ³³.

קטניות שלא באו ב מגע עם מים

קטניות שלא באו ב מגע עם מים, נחלקו הפוסקים בדין. יש סוברים שמותר לאוכלו בפסחה, כיון שלא יתכן שדין הקטניות, שאסורת רק מכוח מהנאג, יהיה חמוץ יותר מדין הדגן, שאסור מההתורה; וכשהם שמותר לאכול גרגיר דגן שלא באו ב מגע עם מים, כך גם מותר לאכול קטניות שלא באו ב מגע עם מים³⁴. ויש מהרמירים אפילו בזה³⁵, כיון שאיסור קטניות קל בעני הטעם,

להוציא חלק א סימן פח, עיין מקראי קודש לרבי הררי הלכות ליל הסדר פרק ד הערת קם, שם הגר"ש ישראלי, שהמנאג בארץ ישראל הוא להחמיר בקטניות שלא היו מצויות בארץות אשכנז בזמן קבלת המנאג, וכן כתב לנו הגר" אריאל שליט"א, שהמנאג הוא אסור מפי קטניות שלא היו מצויות באותו זמן קבלת המנאג, והוא לכך סהמישן"ב תנג ד, שתירים כלל במנאג, אף שלא היה פצוי באותו זמן קבלת המנאג, וכן מנג רוב היהודים בארץות הברית להימנע פאכילת טויה, אף ששסוייה לא הייתה מציה באותו זמן קבלת המנאג.

31. כן כתב לנו הגר" אריאל שליט"א, קובץ עץ חיים (באבוב) גליון כד עמ' פט ואילך, שם הגר"ד פינשטיין והגר" שכתבר, הרוב יהודיה עסתייח שליט"א בקובץ אסונות עתיך גליון 65 עמ' 64. ועיין עץ חיים שם, שסוקר בארץות השונות בענין קיומה.

32. קובץ עץ חיים (באבוב) גליון כד עמ' צב, שם הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"א וייס שליט"א.
33. עיין סידור פסח כהאלתו פרק ט הערת 8. והגר" אריאל שליט"א כתב לנו שבקפפה ובקאו, יש טעם נסף להתרים, והוא שעושים מהם משקה ולא גדרו על משקה. ולענין פיסטוק חלבិ, כתוב הגר" אריאל שליט"א שם הוא קלוי, יש לשיטם לב שהוא נקלה בתנור שהוכשר לפסח.

34. ש"ע הרוב תנג ה, חי" אדם كذلك, ש"ת באור יצחק סימן יא, סרחת שיטון ג, אורח משפט למן הרוב קוק זצ"ל סימנים קט-קיא, ש"ת מהרש"ם חלק א סימן קפג, ש"ת דבר חברון אורח חיים סימן תשט.

35. ש"ת שואל ומשביב מהודורה כמה חלק א סימן קעה ד"ה והנה בדברי, ש"ת מאמר פרדכי

ואם יתирו לאכול קטניות שלא החמיצו, יתירו החמן לאוכלן גם כאשר באו ב מגע עם מים, בטענה שגם במצב זה אין מחמצות³⁶. למעשה, דין קטניות כדין מני דגן, וכיוון שהמנגה בפועל הוא שלא לאכול גרגרי דגן שלא באו ב מגע עם מים, כך גם אין לאכול קטניות יבשות שלא באו ב מגע עם מים³⁷.

שמן קטניות

קטניות שלא באו ב מגע עם מים והפיקו מהן שמן, יש סוברים ששמן זה מוותר באכילה אף אם יערבו אותו במים, ושני טעמים לכך. טעם אחד הוא שלכמה דין ב תורה, משקה היוצא מהפרי אינו נחשב חלק מהפרי, ולכן שמן קטניות אינו כולל במנהג³⁸. וטעם שני הוא שימושה היוצאה מדגן אינו יכול להחמיר גם אם יבוא ב מגע עם מים, ומכיון שעדן קטניות אינו חמור יותר מדגן, אין לאסור את השמן היוצא מהקטניות³⁹. ויש חולקים וסוברים ששמן קטנית אסור באכילה אפילו לא בא ב מגע עם מים, כיוון ששמן היוצא מקטניות נידון בקטניות, ולדבריהם, קטניות אסורות גם אם לא באו ב מגע עם מים⁴⁰.

(איינגן) סוף סימן לב (דף ס"ו ב), כפ' החיים תנג יח.

36. עיין שו"ת סאמר פרדי (איינגן) סוף סימן לב (דף ס"ו ב), דיין קטניות בפסח (פיiper) סימן ג סעיף ג.

37. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, והוסיף שמצוות שתעתשנה מקטניות ויאפו אותן בדופה לאופן שבו אופנים מצוות, תהינה סותרות באכילה מעיקר הדין, אך צריך לוודא שיקפידו בעשייתן באותה רמת הקפדה שמקפידים בעשיית מצות.

38. אורח משפט למן הרב קוק צ"ל תחילת סימן קיג, עיין מרוחשת חלק א סוף סימן ג, עיין שו"ת מלמד להוציא חלק א סימן פח. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שםරם"א בסימן תנג סעיף א, שסתם לאסור שמן קטניות ולא התירוא אלא בתערובת, ממשע ששםן קטניות כולל במנהג. עיין מרוחשת חלק א סימן ג אות ח.

39. אורח משפט סימן קיג.

40. עיין גילי דעת משנת טרסט' ט של בד"ץ אשכנזים חסידים בירושלים בגין קוונרטס על דבר הכלש השמן הנעשה שימושו יבשים (יפו טרסט' ט) עמ' 8, עיין שו"ת פרחת יצחק חלק ד סימן קיד אות ג. עיין שו"ת ישועת משה חלק א סימן לד אות ט, בדיעת שו"ת אבני נזר סימן שעג וסימן תקלג, שסביר שעדין השמן כדין הקטנית, וכל עוד השמן אין בא ב מגע עם פים הוא

למעשה, אין ליווצאי אשכנז' להשתמש בשמן קטניות, כיון שקשה לברר אם הקטניות לא נרטבו במים תוך כדי הפקת השמן.⁴¹

שמן כותנה ושמן סוויה

שמן כותנה, יש אוסרים לאוכלו, כיון שగורי הכותנה הם בכלל קטניות⁴². ויש סוברים שמותר לאוכלו, כיון שמטורתו העיקרית של גידול הכותנה היא הכותנה ולא גורי הכותנה, ועוד, שגורי הכותנה, לא רק שאיןם ראויים למאכל אדם אלא הם עלולים להזיק לאדם⁴³; וכן הלכה⁴⁴. אך שמן סוויה אסור באכילה ליווצאי אשכנז', כיון שגורי הסוויה ראויים לאכילה⁴⁵.

לפתית ושמן קנולה

שמן קנולה מותר באכילה גם ליווצאי אשכנז', כיון שגורי הלפתית שמהם מפיקים את שמן הקנולה אינם ראויים למאכל אדם⁴⁶. וכן מוצריו שוקולד שיש בהם לציטין המופק מלפתית, מותרים באכילה גם ליווצאי אשכנז'. זאת כיון שגורי ההפתית אינם ראויים למאכל אדם, ועוד שהלציטין לא ניתן בשוקולד בשביל הטעם שבו, אלא כדי להקנות לו את המרכיב הרצוי, וכן משומש להלציטין בטיל ברוב⁴⁷.

סותר באכילה, ולאחר שבא בפגיעה עם פים, הוא אסור.

41. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

42. הילכות שלמה פרק ד סעיף יז, שו"ת ישא יוסף חלק ב סימן קיב, בשם הגר"ש אלילישיב.

43. סקראי קודש לגרץ"פ פרנק חלק ב סימן ס, סקראי קודש שם אותן ב, בשם הגר"ח סולובייצ'ק, סידור פסח כהאלתו חלק א פרק טז הערכה 26, בשם הגר"מ פיינשטיין.

44. שו"ת באלהלה של תורה חלק ב סימן סד סוף אות ב.

45. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, סידור פסח כהאלתו חלק א פרק טז הערכה 19. ועיין שו"ת דבר חברון סימנים תש"ה-צטט.

46. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין סידור פסח כהאלתו חלק א פרק טז סעיף ג, שחולק.

47. עיין שו"ת עמא דבר חלק א סימן סב, בשם הגר"מ אליהו, שו"ת באלהלה של תורה חלק ב סימן סד. ועיין שו"ת באלהלה של תורה שם, שלסוברים ששם קטניות סותר באכילה, לציגן סותר גם הוא מטרע זה, כיון שהפקתו נעשית ללא עירוב פים. ועיין מסורת משה חלק ג עם קלן, שהגר"מ פיינשטיין התיר לציטין העשוי מסוויה מסיבות דומות.

קטניות לחולים ולתינוקות

חולה הנוצר לאכול קטניות, רשאי לאוכל⁴⁸, כיון שבמקום חולן לא נהנו להימנע מאכילת קטניות⁴⁹. ואם אפשר, יש להעדיף קטניות שאין אורז, דוחן או כוסמת, כיון שקטניות אלו דומות יותר למיני דגן, ויש להיזהר מאכילתן יותר מאשר קטניות. יש לבזרו את הקטניות היטב, ולודא שאין בהן גורגיiri חייטה⁵⁰. וכן מותר לחתך קטניות לתינוק הנוצר לכך. ולכן תינוק הניזון מתחלפי חלב, ואין בنمץ תחילה חלב שמתאים לו ואין בו קטניות, מותר להאכלו בתחליף חלב עם קטניות⁵¹.

כאשר מבשלים קטניות לחולה או לתינוק, יש שנוהגים לייחד לכך כלים מיוחדים ששאר בני הבית לא ישמשו בהם, כיון שבשבועת הבישול, טעם הקטניות נבלע בסיר, ולכתילה אין לבשל לאדם בריא אוכל בכלי שבולע בו טעם קטניות⁵².

תערובת קטניות

אם התערבו בתבשיל מעט קטניות והן אין ניכרות, הן בטולות ברוב. לדוגמה: פשטידה שתיבלו אותה בפֶמַן בעיות, או שננתנו בה בעיות שמן קטניות, מותרת באכילה, כיון שמייעוט הקטניות אינו ניכר, והוא בטל ברוב התבשיל, שאינו קטניות. אף שבדרך כלל, כדי שאיסור يتבטל צריך שייהי בהיתר פי שישים ממנו, הקלו בקטניות, שאסירות רק משומן מנהג, ופסקו שדי בכך שכמות ההיתר תהיה גדולה יותר מכמות האיסור⁵³.

48. מנ"ב תנ"ג ז.

49. לב חיים לגר"ח פלאגי חלק ב סימן צו.

50. מנ"ב תנ"ג ז. ועיין שם, שיש להשתדל לאוכל את הקטניות באופן זהה שאילו הן היי דגן, הן לא היי מחמצצות, لكن אם אפשר, יש לשפוך את הקטניות לתוך פים רותחים, כיון שפעולתה זו מונעת חימוץ.

51. חי אדם כלל כך סעיף ו, שפירת שבת ההלכתה חלק א פרק ס סעיף צב.

52. מהר"ם שיק אורח חיים סוף סימן רמא, חותם שני פסח עמ' קסא, שפירת שבת ההלכתה שם.

53. רמ"א תנ"ג א, ומשן"ב שם ט וסימן תש"ק ז.

פרק ח - קטניות

יוצא אשכנז המתארה אצל יוצא ספרד, ומגישים לפניו תבשיל שהתבשל בסיר שבישלו בו קטניות, או תבשיל שיש בו מעט קטניות שאין ניכרות, מותר לו לאכול את התבשיל, כיוון שמייעוט הקטניות וטעמן מותבטלים ברוב התבשיל⁵⁴.

מוצרים מזון תעשייתיים שעירבו בהם מעט קטניות, כגון שעירבו בהם שמן קטניות, יש סוברים שאסור ליווצאי אשכנז לאוכלם בפסח. ואף שתערובת קטניות שענן הקטניות ניכרות בה מותרת באכילה, תערובת זו אסורה, כיון שככל בידינו, שאסור לבטל איסור לכתילה, כלומר אסור לעורב בכונה דבר איסור כדי שהוא יתבטל. لكن איסור לבני המפעל לעורב קטניות במוצר שמיועד ליווצאי אשכנז, על דעת שחן תtabטלנה⁵⁵. יש חולקים וסוברים שሞצרים אלו מותרים באכילה ליווצאי אשכנז⁵⁶, ואין בערוב הקטניות במפעל בעיה של ביטול איסור לכתילה, כיון שיש סוברים שאיסור שיסודו במנוג מותר לבטל לכתילה, ואף שיש חולקים על כך, אפשר לומר שהתערובת נעשתה עבור יוצאי ספרד, שרשאים לאכול קטניות בפסח⁵⁷, ואף שעיין ההלכה כדעה זו, ישראל קדושים ונוהגים להימנע מאכילת

54. עיין חזון עובדי פסח חלק א עמ' פז, עיין שו"ת הרב הראשי תשמ"ח-תשש"ט עמ' 287, וכן כתבת לען הגרא"י אריאל שליט"א. ועיין תשובה הגרא"ח קנייבסקי בספר ויכוח פרדכי (אלמק"ס) חלק א עמ' שלט, וכובע פסקי הגרא"ש קמישקי פרק י סעיף ז, שחולקים, ועיין שו"ת ישא יוסף חלק ג סוף סימן צד, בשם הגרא"ש אלישיב, שכחוב עניין זה. ועיין חקת הפסח (טיב) סימן תנג ס"ק ג, שכלי שבישלו בו קטניות, מותר לבטל בו תבשיל אחר עבר ארנשימים שאינם אוכלים קטניות, אף תוך עשרים וארבע שעות מבישול הקטניות, ועיין קובץ תשובה לגרא"ש אלישיב חלק ג סימן פא, והליכות שלמה פרק ד העלה 202, שחולקים. ועיין כפ' הח'ים תנג כד, ושוו"ת ישא יוסף חלק א סימן פז, בשם הגרא"ש אלישיב, ושמירת שבת כהלכתה חלק א פרק ס הערכה ריא, שמתירים אם עברו עשרים וארבע שעות מבישול הקטניות, וכן שמענו מהgra"י אריאל שליט"א. ועיין הליקות שלמה פרק ד העלה 102, שאסור גם באופן זה.

55. פסקי שלמה חלק א עמ' 208. וכן נהוגים נועדי הכהרות, שכותבים על מוצרים שיש בהם מעם קטניות שהם כשרים רק לאוכלי קטניות.

56. מסורת משה חלק ג עמ' קל. וכן משמע דבריו הגרא"ה ויס שליט"א במכח בספר מצוותיך אמרונה פסח עם' תצה אותן ב.

57. שו"ת באלהה של תורה חלק ב סימן סה אות ד. ועיין מסורת משה חלק ג עמ' קל, שכןון שאוכלים מוצרים אלו גם לפני פסח ולאחריו, אין ביצורים חשש של ביטול איסור לכתילה.

ሞוצרי מזון תעשייתיים שעירבו בהם מעט קטניות⁵⁸.

בני זוג מדות שונות

בחד ה', התקבעו בדורות האחרונים בארץ ישראל יהודים מגליות שונות, ואנשים מעודות שנות מתחתנים אלו עם אלו. במצבים אלו מתעוררת שאלה כיצד לנוהג כאשר אחד מבני הזוג נוהג לאכול קטניות, והשני נהוג שלא לאכול קטניות. ההלכה במצב זה היא שהאישה מקבלת את דין בעל, כיון שמצוב שבו שני בני הזוג מנהגים שונים ואינם יכולים לאכול יחד מאותם מאכלים, עלול לפגוע בשלום הבית⁵⁹. لكن אישה יוצאה אשכנז שニישאה לבעל יוצאה ספרד, רשאית לאכול קטניות⁶⁰. וכן אישה יוצאה ספרד שנישאה לבעל פגוע בשלום הבית⁶¹.

58. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, והוסיף שמכיוון שהמפעל פיזר חזון לכלל האוכלוסייה, ובתוכה ליווצאי ספרד האוכליסים קטניות, אין כאן כוונה לבטל איסור לכתילה. עם זאת, הרבנות צריכה לציין על מוצאים אלו שהם מותרים רק לאוכל קטניות, כיון שיש סיכוי אשכנז שנהגים להחפור בתרומות קטניות. יש מוצאים שהרב הוא קפטיות, כגון פינץ. עכ"ד.

59. עיין ש"ת תשב"ץ חלק ג סימן קעט, אגדמת קודש חלק ב אורח חיים סימן ב, עיין אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קנה, הילכות שלמה פרק ד סעיף כ, חזון עובדי פסח חלק א עט' פז. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שבענין ששייע המנהג בין איש לאשתו לא פגוע בשלום הבית, כגון בנוסח התפילה, האישה אינה חייבת להוגג בבעל, אך בדרך כלל, שינוי מנהגים בין איש לאשתו עלול לפגוע בשלום הבית, כגון שהילדים החיבים להוגג סמנגן אביהם, יראו את איקם ונогגת היהר בדבר שאביהם נהג איסטו. לכן סופלץ בדרך כלל שהאישה תנעה כמנגן בעלה, בלבד בדברים שאין חשש שגורמו לפגועה בשלום הבית.

60. עיין אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קנה, הילכות שלמה פרק ד סעיף כ, חזון עובדי פסח חלק א עט' פז. ועיין אגרות משה שם ד"ה עכ"פ, הילכות שלמה שם, שהאישה אינה צריכה לעשות התרת נדרים, וכן משמע בעיר הקודש והמקדש חלק ג עט' שלו, עיין הילכות חגיג לגרא"ם אליהו פרק ד, שחולק וסובר שהאישה צריכה לצריכה לעשות התרת נדרים, ועיין חזון עובדי פסח חלק א עט' פז שמן הדין, האישה אינה צריכה לצריכה לעשות התרת נדרים, אך ראוי שת חמיר | ותעשה התרת נדרים, וכעוזן זה כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, שמוסלץ לכללה להתרת נדריה עם כויסתה להזופה. ועוזן ש"ת ישא יוסף חלק ב סימן קיב, בשם הגר"ש אלישיב, וסידור פסח כהילתו חלק א פרק ד טז העירה 47, בשם הגר"ע קרליץ, שחולקים וסוברים שאישה יוצאה אשכנז שニישאה לבעל יוצאה ספרד אינה רשאית לאכול קטניות. ועוזן חזון עובדי פסח חלק א עט' פז, הילכות חגיג לגרא"ם אליהו פרק ד סעיף ד, שאישה יוצאה אשכנז שニישאה לבעל יוצאה ספרד רשאית לשמר על מנגג הוריה ולהימנע מאכילת קטניות אם תרצה בכך, ועוזן תשובה והגנות חלק ב סימן רלא, בשם החוזן איש, שכותב עוזן זה.

פרק ח - קטניות

שנישאה לבעל יוצאה אשכנז, צריכה להימנע מאכילת קטניות⁶¹. ואם היא רוצחה לנוהג כמנהג הוריה והדבר אינו מפריע לבעה, היא יכולה להמשיך במנהג הוריה ולאכול קטניות⁶².

61. הליקות שלמה פרק ד סעיף כ, עיר הקודש והמקדש חלק ג עם' של'. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עם' פח, שאישה יוצאת ספרד שעישאה לבעל יוצאה אשכנז, יכולה לאכול קטניות בבית הוריה, כיוון שבארץ ישראל הולכים אחרי פסיקת מרן השלחן ערוץ, ולכן קבלתנה את מנהג יוצאי אשכנז אינה קבלה גמורה, ועיין שו"ת בגין אב חלק ה סוף סימן כט, ושו"ת דבר ברוון אורח חיים סימן תקה, ושו"ת משנת יוסף חלק יג סימן קמפט, והגר"א וייס שליט"א במכtab בספר מצוותך אמונה עמ' תעך אות ח, שחולקים, ועיין אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קנה, והליקות שלמה פרק ד סעיף כ, שמשמעותם שסוברים כדעת שו"ת משנת יוסף, ועיין שו"ת אבוי דרך חלק א סימן סא אות ג, בשם הגרא"ג צער (מחבר הספר נטע גרייאל), ששאה נורתה אחר בעלה אפילו בבית הוריה, ואם היא יודעת שבעלתה אין סקפיד שתנהג בבית הוריה כמנהג, נחשב הדבר כאילו התנו מתחילה על זה, יכולה לנוהג בבית הוריה כמנהג הוריה.

62. הליקות שלמה פרק ד דבר הלכה לב. ועיין בנתיבות ההלכה גליון כב עמ' 41, בשם בעל שו"ת שונה הלכות, שחולק וסביר שעלייה להימנע מאכילת קטניות, אף אם בעלה מסכימים לכך שתאכל קטניות.

פרק ט מצה שרויה

מצה שרויה

מצה שנילושה ונאפתה כראוי, אינה יכולה להחמיר לאחר אפייתה. ואפילו אם יפוררו אותה لكمחה וילושו אותה שוב במים והעיסה תשחה כך זמן רב, העיסה לא תחמיין¹. لكن מותר להניח שברי מצה בתוך מרק או לערבות קמח מצה ומים, ולהשנות אותן כך זמן רב, ואין חשש שהמזה או קמח המזה יתחמיין.

אף על פי כן נהגו בכמה קהילות, בעיקר בקהילות חסידים, שלא לשורות מצה או קמח מצה במים. זאת מהשש שהבצק שמננו הכינו את המזה לא נילוש כראוי, ונשאר בו מעט קמח שלא התערב בעיסה, וכך שאר אותו קמח יבוא ב מגע עם מים, הוא יתחמיין². ואף שמעט הקמח שלא התערב בעיטה נאפה בתנוור, וקמח שנאפה איןנו מוחמיין³, יש לחושש שהקמח נבלע בלב המזה, והבצק שסבירו מנע ממנה להיאפות כראוי⁴.

בזמןנו, החשש שמעט קמח נבלע בלב המזה ולא נאפה כראוי הוא חשש רוחק, כיון שנוהגים לעשות את המצות דקות מאוד⁵. בנוסף על כן, כיוון

1. שיע"ע סימן תשא סעיף ד, ולובוש תסוג ג.
2. ש"ת האדמור' הרץקן (נדפס בש"ע הרב אחריו הלכות פסח) סימן ז, משנה"ב תנח ד, חזון עובדי פסח חלק א עם רוח, הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק ד סעיף י. ועיין גליונו הש"ס לרבי יוסף ענגיל פסחים ס ב ד"ה בחסידי, שישנו פעם נסף שלא לשורת קמח מצה במים, שמא יחליפו בין קמח מצה לקסוף רגיל. ועיין נהרי אש אות נד, שהוא לבעל שם טוב ותלמידיו טועמים על פי הסוד, שלא לאכול מצה שרויה.
3. עיין משנה"ב תסוג ח.
4. מחיצית השקל סימן תנח ס"ק א ד"ה ודבר.
5. משנה"ב תנח ד, חזון עובדי פסח חלק א עם רכ, הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק ד סעיף ז.

רוב המצוות נילושות היבב על ידי מכונות, והחשש שמעט קמח לא התעורר כרואוי בעיסה, קטן יותר. לモרות זאת החשע עדין ישנו, ולכן הנוהגים להחמיר בכך ממשיכים במנהגם גם כיום⁷.ומי שמסורת אבותיו להימנע מأكلת מצה שרויה, צריך לנוהג כפי מסורת אבותיו.⁸.

שריית מצות למי פירות או לזמן קצר

הנוהגים שלא לאכול מצה שרויה – וקשה להם ללוועס את המצה כמוות שהוא⁹ – יכולים לשנות את המצה בין או מזמן ענבים, או למוrhoה עליה דבר או גבינה, כיון שכל אלו נחובים למי פירות, שאינם מחמיצים, ולכן גם אם יש במצה כמה שלא נאפה, הוא לא חמץ¹⁰. וכן מותר להם להרטיב את המצה במים ולאוכלה מיד, כיון שבזמן מועט זה, הקמח אינו חמץ¹¹.

אשרי האיש פרק ס אות כא.

6. חוץ עבודה פסח חלק א עם רכ. ועיין אוור לצוין חלק ג פרק יא שלאלה יג, שהולך וסביר שבמצות מכוונה, החשש לקמח שלא התעורר בעיסה כראוי גדול יותר, כיון שבמקום הלישה של המצות מצוי פאוד שאבק קצת מפזר באוויר בغالל תנודת המכוונה, ולאחר שהعصה ריאליה, הוא שוקע ונוח על העיסה, עיין שם, שכן יש מקום להחמיר שלא לשורת מצות מכוונה בפסים.
7. עיין אגרות משה אורח חיים חלק ג סיקון סד ד"ה ואם, עיין חות שני עם' כס, פסק תשובות סיקון תנח אותן ו.
8. הליקות שלמה פרק ד סעיף יט, חות שני עם' כס, עיין מכתב הגרא"א ויס שליט"א בסוף ספר מצוותיך אסונה עם' תצד. ועיין להלן אם אפשר להתייר מנהג זה על ידי התרתת נדרים. ועיין הליקות שלמה פרק ד דבר הלכה ל, שמנגן אבות מחייב רק אם הוא מנהג שנาง בו כל בית אבוי או בני עירו, אך מנהג פרטיו של אב אינו מחייב את בנו. ועיין מכתב הגרא"א ויס שליט"א שם, שבנים שאביהם שיר לכהילה חסידית שנางו בה שלא לאכול שרואה, אך הם לא התהנכו על ברכי החסידות ואינם נהגים במנהוגה, ראשאים לאכול שרואה.
9. כך כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א. ועיין פסק תשובות סיקון תנח הערכה 33.
10. שער תשובה תס, שו"ת אדמור' הרזקן (נדפס בשו"ע הרב אחריו הליקות פסח) סיקון ז ד"ה ומ"מ, סקראי קודש לגרץ"פ פראנק (סחדורת תשע"ט) חלק ב סיקון טו, חות שני עם' כס. ועיין הליקות חג בחג עם' רכג, שיש המקלים באכילת מצה שרואה על ידי חילטה (שפicketת סימן חפים על המצה או על כמה המצה), כיון שהחיליטה מוגעת לחסידה.
11. שער תשובה תס, חות שני עם' כס.

אכילת מצה שרויה על ידי התרת נדרים

אדם שמסורת אבותיו שלא לאכול מצה שרויה, וברצונו להתיר לעצמו את אכילתה על ידי התרת נדרים, נחלקו אחرونנים בדיןו. יש סוברים שאין בידו להתיר את מנהגו על ידי התרת נדרים, כיון שהתרת נדרים מועילה להתרה הנחות טובות שאדם קיבל על עצמו אישית, אך המנהג שלא לאכול שרויה הוא מנהג של קהילה, והתרות נדרים אינה מותירה מנהג כזה¹². יש חולקים וסוברים שהמנ Hag שלא לאכול שרויה הוא כמנהג אישי, ואפשר להתирו על ידי התרת נדרים¹³. וכל אחד יתיעץ בעניין זה עם רבו¹⁴.

12. חות שני עם' כסא אות ב. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן סד ד"ה בדבר. הליכות שלמה פרק ד סעיף יט. חזון עובדי פסח חילק א עט' רכ, עיין הלכות חגיגים לגרא'ם אליהו פרק ד סעיף יט, עיין אשרי האיש פרק ס אותיות כ-כא. ועיין הליכות שלמה שם, שיש להתיר את המנהג שלא לאכול מצה שרויה רק במקום צורך חשוב. ועיין אשרי האיש שם, שאפשר להתיר מנהג זה, כיון שבזמןנו המצות דקות, והחשש שמעט קצת לא נאפה הוא חשש פועלם.

13. כן כתב לנו הגרא' אריאל שליט"א.

הכשרה המטבח וכליו

פרק א' הכשרה כלים

כארש מברשותם אוכל לפסק, לא ניתן להשתמש בכלים שבישלו בהם חמץ כל השנה, כיון שטעם החמצ שביבשו בכלים אלו נבלע בדפנותיהם, וכארש יבשלו בכלים אלו אוכל לפסק, עם החמצ שבולע בדפנות יפלט ויבלע באוכל. לכן יש לKNOWNות כלים חדשים לפסק, או להכשיר את כל הhamster ולהוציא את טעם החמצ הבולע בהם. הדרך המומלצת היא לKNOWNות כלים חדשים לפסק, כיון שהחלכות הקשרות כלים רבות ומפורחות, ויש חשש שהקשרות הכללי לא תיעשה כראוי. אך מעיקר הדין אפשר להכשיר את הכלים, כפי שיבואר.

'כבולעו כר פולטו'

הכלל המרכזី בהלכות השרות כלים הוא 'כבולעו כך פולטו', כלומר הדרך להוציאת טעם החמצן הבלווע בכלי היא כפי הדורך שבה טעם החמצן נבלע בו. כלי שבלע טעם החמצן על ידי בישול החמצן במים או בנוזל אחר, כגון שבישלו בו פסטה או סיר שטיגנוו בו סופגניות, השרותו היא על ידי הכנסתו לכלי ובו מים רותחים. וכך כלי שבלע טעם החמצן ישירות מהמאכל ללא מים, כגון תנין אפייה שאפיו בה עוגה, השרותו היא על ידי חימום

1. עיון יסוד ושורש העבודה שער תשיעי (שער הצען) פרק ד ד"ה הגעלת כלים, עיון הלכתי שלמה פרק ג הערכה 63, קובץ סבית לוי יילון ג עמ' כ, בשם הגר"ש וזר, ירושלים בINUדיה עם כח, הגדה של פסח נחתת אשר עך'.

הכלי באש². הכנסתת הכלי למים וותחים נקראת הגעלת הגעלה, וחימום הכלי באש נקרא לבון. פירוש המילה הגעה הוא 'הפלטה'³, ופירוש המילה לבון הוא 'שרפה'⁴. הכנסת הסיר למים וותחים נקראת הגעלת הגעלה, כיון שעיל ידי פועלה זו מפליטים את טעם החמצ הבלווע בכלו, וחימום הכלי באש נקרא לבון, כיון שעיל ידי פועלה זו שורפים את טעם החמצ הבלווע בכלו.

הגעלה

כדי להגעליל כלו, יש להרתויה מים בדוד או בסיר עד שכל המים יבעבו, להכנס לתוכו את כל הכלים שורצים להכשרה, בעוד המים מבועבאים⁵, לחכות כשתים-שלוש שניות, שהכלי יתחכם וטעם החמצ ייפלט ממנו, ולהוציא את הכלי מהמים⁶.

הכנסת כלו קור לתוך מים וותחים מקרות קצת את המים, ולכן יש לשים לביהם ממשיכים לבבב גם לאחר הכנסת הכלי למים. אם המים הפסיקו לבבב, יש להמתין מעט עד שהמים ייזרו ויבבעבו, ורק לאחר מכן, להוציא את הכלי מהמים⁷.

2. שו"ע תנא סעיפים ד-ה.

3. ריש"י פסחים סד ב ד"ה גיעול.

4. עיין עורך השלים ערך ל'ב.

5. רמ"א תנב א, ומשנ"ב שם ז. עיין משנ"ב שם ח, שהכשרה כלו במים שאינם מבועבאים אינה מועילה. עיין ש"ת שבת הקחתית חלקה סיון רסיד את ג, שדי ברכך שהמים יבעבו במקומ אחד, ואין צורך שככל המים יבעבו, עיין סעודים זומניים חלק ק ד סיון רפא, שחולק וסובר שלכתהילה יש להיזהר שככל המים עלו בועות, וכן משמע מhalbוש תנב א, ומכך החיים תנב א, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א, שלכתהילה ראוי שככל המים עלו בועות. עיין הלכות שלמה פרק ג סעיף ה, שאפשר להגעליל סיר לחץabis במים שמעלים בועות, אף שכאשר מבשלים בסיר לחץ, טפפרטורת המים היא גבוהה יותר. עיין רמ"א תנב ה, שאם מפרק מי הגעללה הפר לסתפרק מרובה הגעלאות, יש להחמיר את הפסים. עיין שו"ע תנא יב, ומשנ"ב שם, שיש להגעל גם את דירות הכלי, משומש שהדיאיות מתקבלות טעם מהחמצ שמתבשלא בכלו, ומשום שעתיד על הדירות חמס מהכלו.

6. עיין משנ"ב תנב ד, ופתחי מגדים (מיוזלים) הלכות בשור וחלב פרק יט הלכה כו, וארכחות אמת (אייכנום) הגעלת כלים עם מז. עיין דרכי תשובה יורה סיון קה ס"ק סה, ומשנ"ב תנב ד, ושער הציוון שם ג, שדין זה אינו מעכבר, ואם אדם הוציא את הכלי מדף הגעללה מיד, מבל' להפטן כמה שניות, הכלי הוכשר.

7. משנ"ב תנב ח.

הטעם שאין חששיהם לחמצץ שחזור ונבלע בכללי

לכאורה יש לשאול, כיצד מועילה הגעלה להכשיר כלי שיש בו טעם חמץ, הרי טעם החמצץ שהיה בכללי ונפלט לתוכ המים, שחזור ונבלע בכללי, ומה ההועילה הגעלה? התשובה לשאלת זו היא על פי הכלל 'נותן טעם לפגם – מותר'. משמעו של הכלל זה היא שטעם פוגם שנייתן בכללי או באוכל, איןו אסור אותו. לדוגמה: בשר לא כשר שנפל לתוך יין ונתן בו טעם, איןו אסור את היין, כיון שטעם הבשר פוגם את היין.⁸ עוד יש להסביר, שטעם שנבלע בכללי הולך ומתקלקל עם הזמן, ולאחר שעברו עשרים וארבע שעות מזמן בליעתו, הוא נחשב טעם פוגם. נמצא שכלי שבלוע טעם של דבר אסור, לאחר עשרים וארבע שעות הטעם הבלוע בו הוא טעם פוגם, ואם טעם זה ייפלט ויבלוע בכל אחר, הוא לא אסור את השימוש באותו כלי.⁹ על סמך זה, מקפידים להגעליל רק כלים שאינם בני יומם, כלומר כלים שלא השתמשו בהם לחמצץ בעשרים וארבע השעות הסמוכות להגעללה. וכך ניתן לדעת שטעם החמצץ הבלוע בכלים הוא פוגם, וגם אם טעם זה יחוור ויבלוע בכלים, הוא לא אסור את השימוש בהם, כיון שבשעת בליעתו בכלים הוא היה פוגם¹⁰.

8. שו"ע יורה דעתה קג ד.

9. שו"ע יורה דעתה קג ג.

10. מ"שנ"ב בתב א. ועיין שם, שדריך נוספת להגעליל כלי מבללי לחושש שטעם החמצץ יחוור ויבלוע בו היא שכמות מי הגעלה תהיה פי שישים מרוף דפנות הכללי, ואז טעם החמצץ שיצא מדפנות הכללי, יתבטל בשישים במ"י הגעלה. ועיין שו"ע תנב א, שאם מגעלים כלוי לפני השעה שלב בה איסור אכילת חמץ, לא צריך שטעם החמצץ הבלוע בדפנות הכללי יהיה פוגם, ולא צריך שכמות מי הגעלה תהיה פי שישים מרוף דפנות הכללי, כיון שטעם החמצץ שיובילן בדפנות הכללי הוא טעם קלוש, וכשיגיע פסח, אסור חמץ לא יהול עלי', כיון שאיסורים אינם חלים על טעם קלוש. טעם החמצץ שיובילן בדפנות הכללי נחשט טעם קלוש כיון שהוא לא יעניק שירות מהחמצץ לכלי אלא דרך אפסציאם: הוא עיתן בכללי, מהכלי הוא יוצא לאפי הגעלה, ומפני הגעלה הוא עיתן חזרה בכללי. בלשון הפוסקים טעם קלוש רקרא נ"ט בר נ"ט (נותן טעם בר נתן טעם). ועיין מ"שנ"ב תנב א ובאור הלכה סיימן תנב סעיף א ד"ה שניין, דברי השלחן ערוך שאיסור חמץ לא יהול על טעם קלוש, מבוססים על הנהנה שאיסור חמץ איש חל על החמצץ לפני זמן איסורו, אך יש פוסקים שחולקים על השלחן ערוך וסוברים שהאיסור לא כולל את החמצץ בפסח, חל על החמצץ מיד עם היוציאתו, ולכן העובדה שטעם החמצץ הוקלשת אינה

אמנם נשאלת השאלה, אם אחר שעברו עשרים וארבע שעות הטעם נפגם ממליא, מדוע בכל זאת נecessitate הגעלת הכליל? זאת כיון שמדובר חכמים הכלל 'נותן טעם לפגם – מותר' הוא ורק אם ניתן בכלי מלכתחילה טעם פגום, אך אם הטעם היה משובח בשעה שהוא נבלע בכלי, ורק לאחר כך הוא נפגם, הוא אסור את השימוש בכספי¹¹. לכן, אם לא יגיעלו את כלי החמאץ, אסור יהיה לבשל בהם לפסח, אף אם מתיינו עשרים וארבע שעות מהבישול الآخرון, והטעם הבלוע בהם יהיה פגום, כיון שבשבוע שהטעם נכנס לכלי הוא היה טעם משובח, ורק לאחר מכן הוא נפגם.

פגימת המים בהגעלת ציבורית

כאשר עושים הגעלת ציבורית, קשה לוודא שככלים שמוגעלים אינם בני יום, ולכן נזהרים לפגום את מי ההגעלת, על ידי נתינת אקונומיקה בכמות כזו שהמים לא יהיו ראויים לשתייה, וזאת כדי שוגם אם ישנים כלים בני יום שהטעם הבלוע בהם אינו פגום, הוא ייפגם על ידי האקונומיקה מיד כאשר הוא ייפלט למיים¹².

מפיקעה את האיסור שכבר חל עליו, וכך ניתן להגעל כל' שהוא בן יומו, כיון שאין שטעם החוץ ויבלע בכלי. לעומת רמ"א תנב' ב, שיזאי אשכנז מקפידים להגעל רק כלים שאינם בני יום, ועיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אותן יב, ור' ציון פרק ג סעיף נד, שם יוצאי ספרד ינагו כן, ועיין הוראה ברורה סיון קכא ס'ק כב, שכן הוא מנהג יצאי ספרד, ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עם' קסב, שיש פיזאי ספרד שנזרחים בהז, אך אין מנהג קבוע שלא להגעל כל' בן יומו בקרבת יצאי ספרד.

11. שו"ע יורה דעה קכב ב, ופרי תואר שם ס'ק ז. הטעם שחכמים אסרו להשתמש בכלי שבlew טעם משובח ואחר מכן הטעם שבו נפגם (כל' שאינו בן יומו) הוא ממש שאמ אסם ישתמשו בכליים שאינם בני יום שבלו עיסור, יש חשש שיטעוו וישתמשו בכליים אלו גם בעודם בני יום, כיון שקשה לעקוב אחר כל כלי במטבח ולדעת אם הוא בן יומו או שהוא אינו בן יומו.

12. הליקות שלמה פרק ג הערכה 33, ירושלים בINUDELA עמ' כת. ועיין פרחת שלמה חלק ב (מהדורות אחרות שלמה) סיון צד אות ד, שבשעת הדחק, שאי אפשר לחכות יממה להגעלת כל', אפשר לפגום את מי ההגעלת באקונומיקה ולהגעל את הכליל.

דוד ההגעה

דוד ההגעה יכול להיות דוד שאינו כשר לפסח, אך אין להשתמש בו לחמצץ ביממה הסמוכה להגעה, כדי שהטעם הבלוע בו יהיה טעם פגום, ולא יאסור את הכלים שמנעלים בתוכו¹³. כיון שמקפידים שדוד ההגעה יהיה כלי שאינו בן יומו, אפשר לקחת בתור דוד הגעה סיר בשרי או חלב, ואפשר להכשיר בו כלים חלביים ובשריים יחד, כיון שגם הכלים שמנעלים אותם, הם כלים שאינם בני יום, והטעם הנפלט מהם הוא טעם פגום, שאינו אסור את הכלים מהמין ההpecific¹⁴.

השהיות הכללי בימי ההגעה

כאמור, כאשר מוגעילים כלី, אין חשש שהכלី ייחזר ויבלע את טעם החמצץ שנבלע בימי ההגעה, כיון שטעם זה הוא טעם פגום. אף על פי כן, טוב להיזהר שגם הטעם הפגום לא ייחזר ויבלע בכלី, כדי שכלי פסח יהיה נקיים מכל טעם של חמץ. לשם כך, טוב להיזהר שלא להשות את הכלី בתוך דוד ההגעה יותר מכשלוש שניות, וזאת משומם שימוש זמן זה הוא משך הזמן שבו טעם החמצץ יצא מהכלី, ובשעה שהכלី פולט את טעם החמצץ הבלוע בו, נמנעת בליעת הטעם חוזרת לתוך הכלី; אך לאחר זמן זה, כבר גמר הכלី לפולט את הטעם, וממילא בליעת הטעם חוזרת בכלី נעשית אפשרית. וכך כאמור, טעם זה אינו אסור את השימוש בכלី, טוב להיזהר

13. סידור פסח כהאלתו פרק ז סעיף י.ח. ועיין משל"ב תנב' יג, ושער הציון שם טו, וכפ' הח'ים תנב' כא, שלפעמי שמתחלים להגעל את הכללים, טוב להחמיר ולהגעל את דוד ההגעה (עיין להלן אחר מוגעילים כלី חבלי להטביל אותו בכלי אחר), כדי להוציא מתחו את טעם החמצץ הפגום הבלוע בו, ורק הכללים שעתידיים להגעלם בדאי, לא יבלעו כל טעם חמץ, אף לא טעם פגום, ולאחר שמנעלים את דוד ההגעה, ספכאים אותןשוב בפחים, וביהם מוגעילים את הכללים, ועיין שי"ע הרב תנב' כב, שבيارך מדור שמנעלים את דוד ההגעה, אין חששיהם שהטעם שנטפלת מדוד ההגעה למיטים, ייחזר ויבלע בדוד ההגעה, ועיין סידור פסח כהאלתו חלק א עט' קו, והגעלת כלים פרק ט הערא ח, שאם דוד ההגעה משמש רק להגעלת כלים, אין צורך להגעל אותו לפני שמתחלים את סדר ההגעה.

14. שי"ע תנב' ב, חזון עובדיה פסח חלק א עם' קסב.

שלא יהיה בכלי שום טעם של חמץ.¹⁵

שתייפת הכלים קרים לאחר הגעלתו

כדי שטעם החמצן הפגום לא ישוב וייבלו בסיר, גם נהוגים לשתוף את הכלים במים קרים מיד לאחר הגעללה, כדי שמי ההגעללה החמים שבלווע בהם טעם חמץ, לא יחוزو ויתנו טעם בכל¹⁶. שטיפה זו היא מנהג ראיי שנוהגים בו לכתהילה, אך היא אינה מעכבת את הנסיבות הכללי, כיון שכאמור, טעם החמצן הבלוע במים הוא טעם פגום, וכך אם הוא ייבלו בכליל, הוא לא יאסור אותו¹⁷. לכן כלי פירקס ודולקס פטורים משטיפה מיד לאחר הגעלתם, כיון ששטיפתם במים קרים לאחר שהתחממו על ידי מִי הגעללה עלולה לגרום לשבירותם¹⁸.

הגעלת הכללי בבת אחת

כדי שהכללי יוגען, צריך שהמינים הרווחתיים יגיעו לכל חלקי הכללי. עם זאת, אין צורך שכל הכללי ייכנס למים בבת אחת, כמו שנעשה בטבילהת כלים, אלא אפשר להגעלן חצי כליל, ולאחר מכן להגעלן את חצי الآخر. הטעם לכך הוא שהמינים הרווחתיים מוציאים את טעם החמצן מכל הכללי שהוכנס

15. עיין פשע"ב תנב יג, ושונה הלכות תנב יג, ועיין הליקות עולם פרשת צו אות ח, שחולק וסביר שכן צורך לדקדק בהז, ועיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות יב, שמשמע בדבריו שיש

דקדק בהז, ועיין הליקות עולם שם, שפירש דברי הבן איש חי בדרך אחרת.

16. שו"ע תנב ז, ומשן"ב שם, על פי שות"ת רשות" סימן רגט. ועיין עורך השלחן תנב כ, על פי ראה"ש ע"ז פרק ה סימון לו, שחולק וסביר שטיפות שטיפה זו אינה להסיר את המים שיש בהם טעם חמץ, אלא טעמה הוא ذכר לשטיפת כלים שבלווע טעם של קודשים, שמצויה לשוטפות במים קרים לאחר הגעלתם, ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עט' קנד, שכתב בעין זה.

17. עיין פשע"ב תנב לד. ועיין פשע"ב שם, וכך ערך פרק זה הערכה 10, ששם לעתה השלחן ערוך, שאפשר להגעל כליל שהשתמשו בו בחמצן בעשרים וארבעה השיעות הסמכות להגעללה, מי הגעללה שבלווע בהם חמץ אינם חוזרים ואוסרים את הכלל, כיון שטעם החמצן הבלוע בהם הוא טעם קלוש.

18. כן כתב לנו גרא" אריאל שליט"א. ועיין ירושלים במודעה עט' כט, שיש לשוטפים לאחר שהתקררו, ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עט' קנד.

פרק א - הכשרת כלים

لتוכם, גם אם חלקו الآخر של הכליל נמצא מחוץ למים. לכן כאשר מגעילים הכליל, אפשר לאחוז אותו בצבתה, להכניס אותו למים, ולאחר מכן לשנות את מקום אחיזת הצבתה, ולהגעל את המקום שאחוז בו בתחילת הצבתה, כדי שגם מקום זה יוכשר, וכן כל הכליל יוכשר, אף שלא הוכנס למים בתאחת¹⁹.

אף שמן הדין, אין צורך להגעל את כל הכליל בובת אחת, טוב יותר לעשות כן, וזאת כדי שטעם החמצן הבלוע במים, לא יחוור ויובלע בכליל. כאשר מגעילים חלק אחד של הכליל ולאחר מכן מגעילים את חלקו الآخر, לא ניתן לבדוק ולהנגיש לדוד ההגעה ורק את החלק שלא הוגע, וכן טעם החמצן הבלוע במים נבלע בחלק הכליל שהוגע והוכנס שוב לדוד ההגעה. זאת כיוון שכמבעור לעיל, ככל שפולט טעם מונע כניסה טעם חדש לתוכו, אך חלקו הכליל שהוגע כבר, אינם פולטים טעם, וממילא לא מנע כניסה טעם חדש לתוכם, ולכן בהגעלתם החזרת, הם בולעים את טעם החמצן הבלוע במים²⁰.

הגעתת כלים המונחים זה על זה

אין להגעל יחיד כמה כלים המונחים זה על זה, כיוון שמדובר הכלים אלו באלו איינואפשר לחום המים להגיע למקום המגע ולהפליט משם את טעם החמצן²¹. לכן כאשר מגעילים כמה פריטי סכו"ם יחד בתוך סל אחד, יש לנער את הסל היטב בתוך המים, כדי שפריטי הסכו"ם יופרדו זה מזה, וחום המים גיע לכל אחד מהם²².

19. שו"ע סיקון תנא סעיף יא וסיקון תנב סעיף ד.

20. סנה"ב תנב כג, ושער הצעון שם כה.

21. שו"ע תנב ג.

22. קובץ מבית לוי פסח (תשע"ט) עמ' לד, בשם הגרא"ש וודר. ועיין הגדה של פסח עם פסקי הגר"ש אלישיב עמ' 15, שאפשר להטביל יחד חמישה עשר פריטי סכו"ם מכל לער את הסל, כיוון שמשקל יחידות הסכו"ם מועט, והוא לא מוענעת מחום המים להגעה לכל חלקו הסכו"ם.

ניקוי הכלים

בכוח ההגעה להוציא את הטעם הבלוע בדפנות הכלים, אבל אין בכוחה לסלק או לשורף חמץ ממש. לכן לפני הגעה, יש לנוקות את הסיר ולזודא שאין פירורי חמץ שמשתתררים בין חיבורו הכללי וקפליו²³. במיוחד יש לשים לב שאין פירורי חמץ בקפלים המכסה של הכלים, ובין דיות המחוורות לכלים בעזרת בוגים בין דופן הכלים, כיון שלפעמים ההברגה מטרופפת, ונוצר חלל בין הדית לדופן הכלים, ופירורי חמץ חבויים שם. כאשר קשה להסיק את הפירורים המצויים בין חיבורו הכללי וקפליו, אפשר לשורף אותן בעוזרת מערכ²⁴, או לשורות אותן בחומר כימי חריף, שיפסול אותן מאכלת כלב²⁵.

כלי שדבק בו לכלה ויש חשש שתחת הצלב יישנו פירורי חמץ הרואין לאכילת כלב, יש להסיר את הצלב לפני הגעה ולזודא שאין חמץ תחתיו, אך אין צורך לנוקות את הכלים מכתמים שאין בהם ממשות, ככתמים שחורים מעשן, כיון שאין חשש שפירורי חמץ מסתתרים תחתם²⁶.

לסיום: אדם הרוצה להגעליל כליא לפסק, יקומו משימוש בו בימה שלפני הגעה, נקה אותו היטב, יטבול אותו בתוך דוד הגעה בעוד המים מבועבים, ולאחר מכן ישטוף אותו במים קרים.

23. ש"ע תנא ג, ומ"ב שם, רמ"א תנא ה, ומ"ב שם. ועיין מ"ב תנא כה, שלכתהילה יש להסיר את הפירורים לפני הגעה ולא אחרת.

24. רמ"א תנא ה.

25. אשרי איש פרק נג אות יב. ועיין שם, שיעית להשתמש בסודה אקוסטית לפגום את החמצן. ועיין חוט שני עם' קית, שאין להשתמש בחומר כימי, שכן לאחר שהוא מתקף, החמצן חוזר להיות ראוי לאכילת כלב. ועיין אשרי איש שם, שהסתפק אם אקוונטיקה פוגמת את החמצן לצפיפות, או שלאחר שהיא מתקפה, החמצן חוזר להיות ראוי לאכילת כלב, ועיין ירושלים במודיעין עט' סוף יב, שאפשר לפגום את החמצן על ידי אקוונטיקה, ועיין שם אות יג, שמותר להשתמש באקוונטיקה רק כאשר לא ניתן לנוקות את הכלים פירורי החמצן או לשורף אותן.

26. ש"ע תנא ג, ומ"ב שם כב, והליקות שלמה פרק ג דבר הלכה כא. ועיין מ"ב שם, שלכלון שמתפרק לפירורים כאשר משפשפים אותם, הוא לכלהו שיש בו ממשות ויש חשש שיש חמץ תחתיו. ועיין סידור פסק הכלתו חלק א פרק ז סעיף ז, שכלי שצבעו אותם מבחוץ, כגון שכתבו עליו 'בשר' או 'חלב', אין צורך להסיר את הצבע לפני הגעה, כיון שלא מצוי שהיא פירור חמץ שמוסתר תחת הצבע בדופן החיצונית של הסיר.

הגעלת כלים בפסח

לדעת הרמ"א, לא ניתן להגעל כלים בתוך חג הפסח, כיון שלא תהיה תועלת בהגעה. מבואר לעיל, הסיבה לכך שאין חוששים שטעם החמצ שיצא מהכלי בהגעה יהזרו וייבלו בכלי, היא 'נותן טעם לפג' – מותר; אך לדעתו, בפסח 'נותן טעם לפג' – אסור, ולכן טעם החמצ שייצא מהכלי, יהזרו וייבלו בו ויאסרו את השימוש בכלי. כאמור, זהה דעת הרמ"א, וכן נהוגים יוצאי אשכנז²⁷. אך לפי השלחן ערוך, 'נותן טעם לפג' – מותר' גם בפסח, וכך לדעתו אפשר להגעל כלים שאינם בני יום בפסח²⁸, וכן נהוגים יוצאי ספרד²⁹.

כלי שאינו נכנס לדוד ההגעה מלחמת גודלו

אדם שורצה להגעל סיר גדול, אך אין באפשרותו להכניסו לתוך דוד ההגעה מלחמת גודלו, ימלא את הסיר שהוא רוצה להגעל במים, וירתיח את המים עד שהמים יבעבבו. פוללה זו תועיל להוצאת הטעם הבלוע בדפנות הסיר, אך לא די בה, כיון שהמים שבתוכו הסיר אינם מגיעים לשפה העליונה של הסיר, וטעם החמצ שבשפה העליונה ישאר בלוע בסיר. כדי שוגם השפה העליונה תוכsha, יש לגוזם למים הרותחים שבסיר לעלות על גזותיהם ולהיפך החוצה. לשם כך יש לחת חץ ולהכניסו אותו לתוך הסיר, ועל ידי זה, המים יעלו על גזות הסיר, יישפכו החוצה ויכשירו את שפת הסיר. אמן ולכן יש להכניס לסיר חץ רותח, כגון מוט ברזל או אבן שהורתחו באש³⁰.

27. רמ"א תנב א, ומשן"ב שם.

28. שו"ע תנב א, ומאמר פרדכי תנב ד.

29. שלחן גובה תנב ! חזון עובדייה פסח חלק א עם' צא ד"ה ודע. ועיין כף החיטים תמד רכח, שיש מוציאי ספרד שמחמירים בענין זה כדעת הרמ"א. ועיין שו"ע תקט ה, ומשן"ב שם, שהכשרה כלי ביום טוב נחשבת לתקן הכלוי והוא אסורה.

30. שו"ע תנב . עיין חזון איש מועד סיון קכ' אות ה, שאין צורך שהמים יגלו על כל הדופן החיצונית של הסיר, כיון שגם אם תבשיל חץ גלש על הדופן החיצונית של הסיר, הדופן החיצונית מוכשרת על ידי המים החמים שבתוכו הסיר, שבכוחם להוציא את הטעם הבלוע בכל

במקומות אבן וותחת, אפשר גם לשפוך מים מבועבעים ישירות למקום וותח לתוך הסיר³¹, או להכניס לתוך הסיר החומרים הגורמים למיים לגעווה ולעלות מעלה, כגון אבקת סודה, חומץ או מלח לימון, ולהוכיח שהמים יעלו על גוזת הסיר ויכשירו את שפת הסיר³². פעמים שהמים הגולשים מהסיר מכבים את האש, ויש לשים לב לسانו את בז' הגז של הכירה ולמנוע סכנה.

כלי ראשון וכלי שני

הכלל 'כבולעו כך פולטו' קובע לא רק את דרך ההכשרה – ליבון או הגעלה, אלא גם את דרך הגעלה המדעית, שהיא לפי הדרך שבנה בעל כל היבישול את החמצן, וכן יש הבדל בין הגעלת 'כלי ראשון' להגעלת 'כלי שני'. 'כלי ראשון' הוא הכלי שבו התבשל התבשיל, 'כלי שני' הוא הכלי שלתוכו הועבר התבשיל מהכלי הראשון. 'כלי ראשון', שבעל חמץ על ידי בישול החמצן בו או על ידי הכנסתו לחמצן המתבשל על האש, כגון סיר שבישלו בו חמץ או כף שעורבו בה את התבשיל החמצן בעודו על האש, השרותו היא על ידי הכלי ראשון – על ידי הכנסתו למים מבועבעים הנמצאים על האש, כפי שהתרבאר לעיל. אך הכלי שבעל טעם של חמץ מחמצן חמם שהיה נתון הכלי שני, כגון כף שהוכנסה לצלחת ובה דיסת חמץ – די להכנסו למים וותחים הנמצאים בכלי שני כדי להכשירו. זאת כיון שבליית החמצן בכלי חלשה יותר, ואין צורך להכניסו למים מבועבעים הנמצאים בכלי ראשון³³.

עובי הדופן. ועיין משנה ב תנב לא, שם הדופן החיצונית הוכנסה לתוך סיר ובו חמץ, כדוגמת מצקת שמכניסים לתוך סיר, בלי'עת הדופן החיצונית חזקה יותר, ולא עיתן להוציא את הטעם הבולע בה על ידי גלישת המים עלייה, ויש להכירה על ידי הנסתה לסיר עם מים מבועבעים.

31. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

32. הכשרות (פוקס) פרק ג הערכה צ, בשם הנgr"י זילברשטיין ראב"ד בודפסט לפני כמה שנים, וכן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. והopsis שזה אפשרי בתנאי שמרקם המים אין משתנה.

33. ש"ע תנא ה, ומshan"ב שם. ועיין חזון איש אורח חיים סימן קכט ס"ק ה, שכלי ראשון שבעל חמץ לאחר שהסירו אותו מהאש, אפשר להגעליו בכלי ראשון שהוסר מהאש, וכל שכן שאפשר להגעליו בכלי ראשון שעל האש, שאינו מעלה בועות, ועיין סידור פסח כהכלתו פרק א סעיף ד, שchrom המים שפגיעלים בהם צריך להיות כחום החמצן בשעה שנבלע בכלי, ועיין שם שכיוון שקשה לאפוד זאת, יש להגעל את הכלי בכלי ראשון שמעלה בועות. ועיין משנ"ב תחץ כד,

עירוי מכלי ראשוני

כמו כן, כלי שבלוּח חמץ על ידי 'עירוי מכלי ראשוני', כלומר כלי ששופכו לתוכו חמץ חם מכלי ראשון, כגון צלחת ששופכו לתוכה דיסת חמץ ישירות מהסיר, די להכשירו על ידי עירוי, דהיינו לשפוך עליו מים חמימים מכלי ראשוני.³⁴ וכן הוא סדר ההכשרה על ידי עירוי: לוקחים כלי נקי שאיןו בן יומו, מוחממים בו מים, ושפכו ממנה מים על הכליל שאותו מכשירים.³⁵ יש להקפיד לשפוך את המים ביציפות, כך שבשבועה שהמים ישפכו על הכליל, ראש הקילוח יהיה מחובר למים החמים בכליל שמננו מעורם, כדי שהום המים ישמר.³⁶

כלי שצורך להכשירו בהכשרה קלה, כגון בכלי שני, מותר להכשירו בהכשרה חמורה, כגון בכלי ראשון או בעירוי מכלי ראשוני.³⁷

הכשרה על פי רוב השימוש

ישנם כלים שימושיים בהם לכמה שימושים, ובכל שימושו, רמת הבלייה שלהם שונה, כגון כלי שלפעמים משותמשים בו בכלי ראשון ולפעמים משותמשים בו בכלי שני. דוגמה לכך היא כף אכילה. בדרך כלל, משותמשים בה לאכילה, אז היא בולעת טעם חמץ הנמצא בכלי שני, אך

וכף החיים תמד ע, ואור לציוון חלק ג פרק ג' הערה ו, שגosh אוכל שיתן בכלי שני (לדוגמה: חתיכת שעיצל), די בכלי ראשון, כיון שהוא אוצר בתוכו את חומנו, ואם נעצו בו פצלג, הפצלג ציריך הכשרה בכלי ראשון, עיין משנה"ב שם, שהסתפק אם דבר גוש נחשב ככלי ראשון לאחר שהועבר לכלי שלישי, ועיין עורך השלחן תמד כג, ואור לציוון שם, שאף שיש חולקים וסוברים שגosh אוכל איןו נחשב ככלי ראשון, בפסח מחפירום.

34. ש"ע תנא ה. ועיין קייזר שלחן עורך (פיפוי) הלכות בשר וחלב חלק ב פרק ט הערה 9, והליקות פסח (טוקצינסקי) פרק ג הערה 15, שבהכשרה על ידי עירוי, די שהמים יהיו בחום שהיד סולדת בו, ועיין סיידור פסח כהלבתו פרק ב הערה 2, שחולק וסוביר שבהכשרה על ידי עירוי, חום הפנים צריך להיות זהה לחום החמצ שבלוע בכלי, ועיין משנה"ב חנוך ח.

35. עיין שער הציוון תמד ז, שהכלי שמננו שופכים את המים לא יהיה כלי שעמידים להשתמש בו בפסח, כדי שכלי זה לא יבלע טעם חמץ, ועיין לעיל סמוך להערה 13, שאפשר שכלי זה יהיה כלי שבלוּח בו חמץ, וב└בד שלא ישתמש בכליל זה עשרים ארבע שעות לפחות לפני ההכשרה.

36. משנה"ב תנא מא.

37. עיין רם"א תנא ו, וסיידור פסח כהלבתו פרק ד סעיף א.

לפעמים מעורבים בה תבשילים הנמצאים על האשן, ואז היא בולעת טעם מהמן הנמצא בכל רשות. לדעת הרא"ה, יש להכשיר כלים אלו לפי השימוש החמור יותר, כיוון שהבליעה שנבלעה תוך כדי השימוש החמור, לא תצא על ידי רמת ההגעלת הקללה יותר³⁸. כדעה זו פסק הרמ"א, וכן הוא מנהג יוצאי אשכנז³⁹. אך לדעת הרשב"א, יש להכשיר את הכלים כפי רוב השימוש בהם. אם רוב שימושם הוא ככל רשות, יש להגעלם אותם בכל רשות, ואם רוב השימוש ככלי שני, אפשר להגעלם אותם בכלי שני. וכן כלים שעיקר השימוש לאוכל צונן, ולעתים משתמשים בהם לאוכל חם, לדעת הרשב"א אין צורך להגעלם אותם, וכי לשטוף אותם במים קרים⁴⁰. כדעה זו פסק השלחן ערוך, וכן הוא מנהג יוצאי ספרד⁴¹.

דעת הרשב"א דורשת הסבר: איך הכשרות הכליל לפי רוב שימושו תכשיר אותו, כאשר רמת הבליעה במייעוט השימוש חמורה יותר, הרי טעם החמן הבלוע מהשימוש המועט יישאר בכל רשות, והוא יבלע בתבשילים? התשובה לכך היא שדין זה נאמר רק בנוגע לכלי שאינו בן יומו. כմבוואר לעיל, מהתורה אפשר להשתמש בכל שיאינו בן יומו ללא כל הכשרה, כיון שהוא נוגן טעם למוגם מותר". כלומר, טעם של החמן שנבלע בכל רשות אינו אוסר את המאכלים שבושלו בכל רשות. הצורך להכשיר כל שיאינו בן יומו הוא בדברי חכמים, וזאת

38. ראבי"ה פסחים סימן תשד ד"ה וקערות, הובאו דבריו בטור בסימן תנא. ועיין ב"י סימן תנא אות ג, שכן היא דעת התוספות והמרדכי.

39. רם"א סימן תנא סעיף ו, וסעיף כה. ועיין ש"ע הרב תנא כת, ומ"נ"ב תנא מד, שאם נהגו כדעת השלחן עורך הקובאת בספקו, והכשרו את הכליל לפי רוב שימושו ובישלו בו, סותר לאוכל את התבשיל. ועיין שער הציון תנא נא, על פי ספר בית פארור, וכף החים תנא כת, שבשעת הדחק, כאשר לא ניתן להכשיר את הכליל לפי שימושו החמור, וכן לאדם כל רשות, אפשר לסתור על דעת השלחן עורך הקובאת בספקו, ולהכשיר את הכליל לפי רוב שימושו.

40. עיין שו"ת הרשב"א חלק א סימן שבע. ועיין בית יוסף סימן תנא אות ז ד"ה ומזה שכתב, שכן היא דעת הר"ף והרמב"ם. ועיין חזון איש אורח חיים סימן קיט ס'ק טו, ומוחת שלמה חלק ב (סהדרות אוצרות שלמה) סימן צד אות ד, שרוב השימוש נקבע על פי שימושי הכליל למأكلן חמצ, וכן מהתהשכים בשימושי הכליל למأكلנים שאינם חמצ, לדוגמה: כוס המשמשת בדרך כלל לשתיית כוסים קרים, ולפעמים נותעים בה דיסת חמצ חפה, רוב שימושה הוא חם, ועיין שו"ת רב פעלים חלק ג סימן כח ד"ה הנה כי כן, שחולק.

41. ש"ע סימן תנא סעיף ו, וסעיף כה, חזון עבדיה פסק חלק א עמ' קמב. ועיין הלכות חיים לר"ג אליהו פרק ה סעיף יג, שטוב שיזכאי ספרד יחוירו ויונגו כדעת הרמ"א.

פרק א - הכשרת כלים

מהות חשש שאם יהיה מותר להשתמש בכלים שאינו בן יומו ללא הכשרה, אנשים יטעו וישתמשו גם בכלים שהוא בן יומו ללא הכשרה. למניעת חישזה, די להכשיר את הכלים לפי רוב שימושיהם, ואין צורך לדקק ולהשוו שימוש המועט⁴².

כאמור לעיל, לדעת הרמ"א, כל שימושים בו לכמה שימושים, יש להכשיר אותו לפי רמת הבלייה החמורה ביותר. על כך יש להוסיף שלדעתה הרמ"א, יש להכשיר את הכלים לפי רמת הבלייה החמורה לא ורק כאשר ידוע בודאות שהשתמשו בו באופן זה, אלא גם כאשר ישנו חשש שהשתמשו בו באופן זה. לדוגמה: כוס שתייה ששימושה הרגיל הוא לשתייה קרה, אך אפשר שהשתמשו בה פעמיים, והכניסו אותה לכלי ראשון, יש להגעליה בכלים ראשון, גם אם לא ידוע שהשתמשו בה אי פעמיים מצקת⁴³.

הגעלת כל הכלים בכלים ראשוניים

אף שישנם כלים שאפשר להכשיר אותם בכלים שניים או על ידי עירוי מכלים ראשוניים, נהגים לכתチילה להחמיר ולהכשיר את כל הכלים בכלים ראשוניים שנמצא על האש, ומימיו מעלים בועות⁴⁴.

LIBON KAL

כלי שצרכו להכשרו על ידי הגעללה, אפשר להכשרו גם על ידי LIBON KAL⁴⁵,

42. ש"ת הרמ"ע מפנוי סימן צו ד"ה וכבר, גן המלך סימן נג, אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן לא סעיף ז' ד"ה בסעטם. ועיין אור לציון חלק ג פרק י הערכה יא, והגעלת כלים פרק ד הערכה יג.

43. עיין רמ"א סימן תנא סעיף ז' וסעיף כה. ועיין הגהות חותם סופר לשוש"ע על פגן אברהם תנא ז', ותבאות שמש (ספריא) סוף סימן כה, שאם הטסוכי לך שהכללי בעל בלייה חמורה יותר משיטוקשו הרגיל הוא נסוך מאד, אין צורך担忧 לך, ואפשר להכשרו לפי שיטוקשו הרגיל.

44. עיין פרי מגדים סימן תנא משבצות זהוב ס"ק מ, ונطען גבריאל פסח חלק ג ג עפ' תה, וכן כתוב לעו הגר"י אריאלא שליטו"א, והוסיף שכ��ה שגם יוציאי ספרד נהגים כך למעשה.

45. רמ"א תנא ז. ועיין שו"ע הרב תנא ז', שליבון קל שורף את החמצץ, ועיין רביד הזהב (רוזנברג) סימן תנב ס"ק ז, והגעלת כלים עם רפה, שכן פטור להכשיר כלים בפסח על ידי LIBON KAL, כיוון שאין חשש שהחמצץ יחוור ויבלע בכלים, וכן כתוב לעו הגר"י אריאלא שליטו"א, ועיין פרי מגדים אורח חיים סימן תנב משבצות זהוב ס"ק ז, שחולוק וסובר שליבון קל אינו שורף את החמצץ אלא

כיוון שכוחו של ליבון קל גדול יותר מכוחה של הגעללה.⁴⁶ ליבון קל הוא חימום הכליל על האש, עד שאם יניחו קש – או נייר טישו⁴⁷ – על הצד שכנגד האשן, הוא יישרף.⁴⁸ שיעור חום זה במערכות הוא מאותיים וחמשים מעלות צליזוס.⁴⁹ אפשר גם להכניס את הכליל לתנור, ולהחמצם אותו עד שיגיע לחום של מאותיים וחמשים מעלות.⁵⁰

ливון

כלי שבלוּט טעם חמץ ישירות מהמאכל ללא מים, כגון תבנית אפייה שאפו בה עוגה, רשות של מנגל, שיפודי ברזל וכיוצא בהז, הכשרתו היא בליבון, דהיינו חימום הכליל באש עד שניצוצות יהיו ניתזים ממנהו⁵¹. כדי להבחין בין ליבון זה

ספליט אותו, וכן אין להקשר הכליל בפסח על ידי ליבון קל, כי יש לחוש שפטעם החמסץ וחוזה ויבלוּט בכליל, ועין פסקי תשובה סיקון תנב' הערא 83, שלפי דברי הפרי מגדים, יש לשטוף את הכליל בסנים קרים לאחר ליבונו, כדי שפטעם החמסץ שיצא לאחזר ויבלוּט בכליל, ועין סידור פסח כהאלכתן פרק ה הערא 12, שלפי דברי הפרי מגדים, אין ללben כליל שהוא בן יומן, שמא טעם החמסץ יחוור ויבלוּט בו, ועין מגילת ספר (אייזטעל) על עניינים שונים באורח חיים וורה דעה סיקון כאאות ד', שחולק וסובר שגム לדעת הפרי מגדים אפשר להקשר הכליל בין יומו על ידי ליבון כלל.

46. באו' הגרא"א תנא ד ס"ק כב.

47. הכשרות כהלה (אדראני) חלק ב פרק ס הערא 6, וקובץ משכנתויר ניסן תשס"ז עמ' ט, בשם הגרא"ש אלישיב, ועין שם ושם, שדי שהייר ישחרר מחמת החום.

48. רם"א תנא ד. ועין ס"ז תנא ח. שחולק וסובר שדי שדפנות הכליל משני צדדיו יגיעו לחום שהיד סולחת בו. ועין קיצור שלחן עורק (פוייפר) בשר וחלב חלק ב פרק יב סעיף ג, שכאשר מכשירים כליל בליבון קל, אין צורך לנוקות לכליים או חריצים חמסץ אם הם בצד החיצוני של הסיר, כיון שחום האש ישרוף אותם. אך אם הם בצד הפנימי של הסיר, יש לנוקותם, כיון שאין בכך חום האש לשורפים.

49. קיצור שלחן עורק (פוייפר) הלכות בשר וחלב חלק ב קונטרס הביאורים סיקון ג, שו"ת מעשה חושב חלק ה עם' קנה, וכן כתוב לנו הגרא" אריאלאל שליט"א, שחום זה עדיף מהגעללה.

50. קיצור שלחן עורק (פוייפר) בשר וחלב חלק ב פרק יג' הערא 7, בשם הגרא"ש זונר, ועין שם סעיף ג, שכאשר מכשירים כליל בתנור, יש לנוקות את הכליל מלכלולים ופירורי חמץ, כיון שלא ניתן לדעת בעובדות שחום התנור ישרוף את החמסץ.

51. שו"ע תנא סעיפים ד-ה. עיין משנ"ב תנא כח, שרבענו תם והראב"ד חולקים על דין זה וסוברים שגם הכליל שבלוּט חמסץ ללא נזול, הכשרתו בהגעללה (עין תוספות פסחים ל ב ופירוש הראב"ד למסכת עבודה זרה עו א). דעתם מבוססת על הכליל ההלכתי שנ Kraa"g התיירה בלב"ע. משמעותו

פרק א - הכשרת כלים

לLIBON קל, נוהגים לכנות LIBON זה 'LIBON חמור'.

המתכוות בזמננו שונות מהמתכוות שהיו בזמן חז"ל, וגם כשהם מומלאים אותן בחום גבוה, לא ניתזים מהן ניצוצות⁵², לכן בזמננו, די לחמס את הכליל עד

של הכליל זה היא שכלי שבלו טעם של דבר המותר באכילה, אפשר להכשירו על ידי הגעלה. לדוגמה: תבנית שאפו בה פשטית בשאר, ורושים לשעתו את ייודה ולאפות בה מאכלים חלביים, אפשר להכירה בגעלה, אף שהיא בעל טעם בשאר כלל. הלכה זו מבוססת על שתי הנחות. הנחה ראשונה היא שכלי שבלו טעם ללא נזל, בכוחה של הגעלה להוציא את רוב הטעם פגנו, ורק רושם קועט מהטעם נשאר בכליל לאחר הגעלה. הנחה שנייה היא שאיסור שחיל על טעם אין פוקע גם כאשר נשאר מהטעם רק רושם קועט, אבל איסור אין יכול לחול מתחילה על רושם קועט של טעם, כיון שרושם קועט זה בטל בכליל וחשב חלק מפע. לפי הנחות אלו, סובן מודע כליל שבלו טעם איסור ללא נזל ציריך הכירה על ידי LIBON, והכשרתו על ידי הגעלה לא תועל, כיון שגם יכשרו אותו על ידי הגעלה, ישאר רושם קועט של הטעם האסור, ורושם זה יתעורר באוכל שיבשלו בסיר. אך ככל שבלו טעם היתר ללא נזל, הגעלה תועל להכירה אותה, כיון שההגעלה תפליט את רוב הטעם, ועל הרושם המועט לא יוכל לחול איסור (עיין רב"א בעדיה דרכה ע"א). לכן תבנית בשרהת שבלו טעם ללא נזל, אפשר להופכה לתבנית חלבית על ידי הגעלה, כיון שרושם הבשר שהיה בבלו בכליל יפלט, וישאר ממנו רק רושם קועט, ועל רושם זה לא יוכל איסור גם אם הוא יתעורר בחלב, כיון שאיסור אין יכול לחול על רושם של טעם. לאור זאת סוברים ר"ת והראב"ד, שחמץ לפני זמן נחشب כדבר היהיר ('התירא בלא'), ולכן אפשר להכירה על ידי הגעלה כלים שבלו חמצ ללא נזל. אך ההלכה היא כדעת הרמב"ן ועוד הראשונים, שחמץ נחشب דבר איסור איסור ('איסורה בלא'), כיון שם חמץ עלי גם לפני פסח, ולגבי פסח הוא נחشب דבר איסור גם לפני בוא הרג' (עיין ש"ע תנא ד). אף שהחמצ נחشب דבר איסור, פעמים שמצויפים את דעת הסוברים שחמצ נחشب דבר היהיר, כפי שיבור לרulen בעיון ה�建ת מחתת. ועיין משנ"ב תנא סח, שכלי מחתת שرك חלק ממנו בא מגע עם חמץ, צריך לפחות כלן את כלו. ועיין פרי מגדים סיון תנא אשל אברהם ס"ק ל, ואגרות משה יורה חלה חילך א סיכון ד"ה ולכך ניחא, ואור לציין חילך ג פרק העරאה ב"ד' ושרצוי, שכלי שבלו טעם חמץ בשיעור חמוץ הפחתת חמוץ שבו עיצוצות עיתדים מהכללי, צריך LIBON בשיעור עיצוצות עיתדים מהכללי, כיון שחומם בשיעור פחות או שוו שיעור החומץ, והוא כוללן "כבללו כר פולטו" נאפר לעיין סוג ההכירה, אם על ידי LIBON או על ידי הגעלה, אך לא לעניין שיעור החומץ כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א, ועיין מחתת יצחק חילך ג סיון טו, שחוליק וסובור שכלי שבלו טעם חמץ בשיעור חמוץ הפחות חמוץ שעיצוצות עיתדים מהכללי, אפשר להכשירו על ידי החומץ המדוק שבו הוא בלא.

52. שואת בית אב"י (פייפר) סיון כז, הובאו דבריו בספר אהל יעקב הגעלה כלים (סקוצ'ילס) עם' תניה, חום שני פסח עם' קיז.

שהכלי יאדים⁵³, או עד שיגיע לחום של חמיש-מאות מעלות⁵⁴.

דיני הליבון

הגולה רק מפליטה את טעם החמצן, אבל ליבון חמור שורף את החמצן ומכלו אותו. לכן אין צורך לנוקות את הכלוי לפני שמלבנים אותו, כיון שגם אם ישנים פירורי חמץ שמסתתרים מתחת לכלוך או בין חלקו הכלוי, הם יישרפו בליבון⁵⁵. כמו כן, ההלכות שתיכליתן למנוע בליעה חזורה של טעם החמצן הכלוי לאחר ההגולה לא נאמרו בליבון, כיון שלאחר הליבון לא יותר שום חמץ שעלול להיבולו בחזרה בכלוי. לכן מותר לבן כלוי שהוא בן יומו⁵⁶, מותר לבן כלוי בפסח⁵⁷, אין צורך לבן את כל הכלוי בבית אחת⁵⁸, ואין צורך לשטוף את הכלוי לאחר הליבון⁵⁹.

הכשרות כלים על ידי ליבון רומיות לכך שבסם שבכוו האש להכשיר את כל הכלים, גם אלו שבליית החמצן חזקה בהם והם מוכלכים ומטונפים מבחן, כך גם בכוח התורה, שנמשלה לאש, לטהר את האדם מכל המעשים המקובלים שדבקו בו, ולהוציאו ממנה את טומאת העוונות שנבלעו בגופו⁶⁰.

53. קובץ מבית לוי גילין א עט' לד סעיף ה, בשם הגרא"ש וודר.

54. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, ועיין פתחים תשובה סיקון צב הערכה 144, שכותב כאן זה בשם גדולי ההוראה, ועיין פודען אשר אישור והיתר (לונצט) סיקון קרט עט' שד, בשם הגאון רבינו לוי יצחק הלפרין, שישעור ליבון חמוץ הוא חום של ארבע-מאות ושמונים מעלות, ועיין שמעתתא דמסנה פסח קונטרס שמועת משה סיקון תנא סעיף ד, בשם הגרא"ם פיינשטיין, שישעור ליבון חמוץ הוא חום של כשלוש-מאות ושבעים מעלות.

55. סנה"ב תנא כד.

56. דרכי משה יורה דעתה סיקון קכא ס"ק טו.

57. רמ"א תנב א.

58. טור יורה דעתה סיקון קכא.

59. חמוץ שני פסח עט' קמג.

60. ליקוטי הלכות לחפש חימץ חלק ב הקדמה ראשונה דף ז ב.

הכשרת כלי שמש משמש לבישול בנוזל ולעתים מוחממים בו ללא נוזל

כמבואר לעיל, השלחן ערוך והרמ"א נחלקו בדרך הכשרותם של כלים המשמשתמשים בהם לכמה שימושים, ובכל שימוש רמת הבלייה שלהם שונה. לדעת השלחן ערוך, יש להכשיר את הכלי לפי השימוש המצווי, ולדעת הרמ"א, יש להכשיר את הכלי לפי רמת השימוש החמור יותר בו. לפיזה, הכלי ששמש בדרך כלל לבישול חמץ בנוזל, אך לפעמים מוחממים בו חמץ ללא נוזל, לדעת השלחן ערוך די להכשיר אותו בהגעה, כפי ורוב שימושו, ולדעת הרמ"א יש להכשיר אותו בלבד, כפי שימושו החמור. אלא שבעניין זה הרמ"א מקל מעט, ומהדש שבמצב זה אין צורך לבנין את הכלי בלבד חמור, אלא די לבנו בלבד קלי⁶¹. הטעם לכך הוא שישנם פוסקים הסוברים שכדי להכשיר כליעל די ליבון, אין צורך באותו בשיעור חום שניצוצות יהיו ניתזים מהכלי (ливון חמור), אלא די לחממו בשיעור שקש נשרף על גביו (ливון קל)⁶². ואף שאין הלכה בדבריהם, במקורה זה סומכים על דעה מקילה זו, שהחימום הכלילי בשיעור שקש יהיה נשרף על גביו נחשב ליבון; כיוון שלדעתם רוב הפוסקים, די להכשיר את הכליל בהגעה, והצורך להכשיר את הכליל על ידי ליבון הוא חומרה שמחמירים כדי להחשוש לדעת מיעוט הפוסקים⁶³.

כלי שהכשרתו עלולה עלולה לקלקל אותו

כלי שהכשרתו עלולה לקלקל אותו, אין להכשירו, כיוון שיש לחושש שהוא האדם ייחס על הכליל ולא יכשיר אותו כראוי⁶⁴.

61. רם"א תנא ד, ומיש"ב שם סח.

62. עיין הగחות סיימניות הלכות מأكلות אסורות פרק יז הלכה ג אות ה, ופרי מגדים סימן תנא אשלאברהם ס'ק כב.

63. פרי מגדים סימן תנא אשלאברהם ס'ק כב.

64. עיין שו"ע סימן תנא סעיף א וסעיף ז, ומיש"ב תנא כג, וקיוצר שלחן ערוך (פוייר)بشر וחלב חלק ב פרק יב סעיף ח.

הגעלת כלים מרכזית

במקומות שעווישים בהם הגעלת כלים מרכזית, רצוי שיהיה במקום אדם הבקי בהלכות הגעלת כלים, כדי שיוכל להדריך את האנשים לעשות את ההגעה כראוי, ולהסביר לשאלות שעולות תוך כדי ההגעה⁶⁵.

כלי שנייתן בו חמץ קר

כלי שהחמצ שניותן בו הוא קר, טעם החמצ אינו נבלע בו, ואם רוצחים להכשיר אותו לפסח, כל מה שצריך לעשות הוא לשטוף אותו היטב ולבודא שאין בו שרויות חמץ⁶⁶. לדוגמה: צנצנות המיועדת לאחסון עוגיות או סכין גדולה המיועדת לחיתוך לחם, יש לנוקוטן היטב, ואפשר להשתמש בהן בפסח. ואם יש סיכוי שהניחו בכלים אלו חמץ חם, או שיש סיכוי שהכניסו אותם לתוך סייר חמם, יוצאי אשכנז נהגים להחמיר ולהכシリום לפי הדור שיש סיכוי שהשתמשו בהם⁶⁷.

כלי שבלי חמץ על ידי כבישה או מדובר חריף

אף שהחמצ קר אינו נתן טעם בכללי, ישנו כמה מצבים שבהם חמץ קר נותן טעם בכללי. מצב אחד הוא שהיית חמץ נוזלי קר בכלי עשרים וארבע שיעות (כבישה). במצב זה, טעם החמצ חזיר לדפנות הכליל, וכי להוציאו יש להגעל את הכליל⁶⁸. לדוגמה: כלי שמאחסנים בו דיסת חמץ נזולית קרה, טעם הדיסת נבלע בכליל, ואם רוצחים להשתמש בכליל בפסח, יש להגעל אותו.

65. משנ"ב תנב ח.

66. ש"ע סימן תנא סעיף כב וסעיף כה, ומshan"ב שם ושם.

67. רמ"א תנא כה.

68. ש"ע יורה דעתה קה א, וסידור פסח כהלכה פרק י סעיף ה. ועיין פרי מגדים סימן תנא אצל אברהם ס"ק יז, וכפ' החייבים תנא קג, שדי להגעלן בכליל ראשון שהוסר מהאש וחומם פיטוי הוא בשיעור שהיד סולחת בהם.

פרק א - הכשרת כלים

מצב נוסף שבו חמצ' קר נוון טעם בכל' הוא כאשר החמצ' חריף או מלוחה. במצב זה, חריפות החמצ' או מליחותו מבליעים טעם בכל', וכך להוציאו את הטעם הבלוע בכל', יש להגעל אוטו⁶⁹. לדוגמה: גביע כסף שמזגו לתוכו ייסקי צרי' הגעה, אף שהויסקי היה קר.

כלי שבלו' החמצ' על ידי כבישה או מדבר חריף, הטוב ביותר הוא להכשירו על ידי הגעה בכל' וראשו⁷⁰, אך אפשר להכשיר אותו גם על ידי כבישתו במים שלושה ימים, וכך הוא סדר הכשרתו: מנקים את הכל', מכנים אותו לכלי אחר, מלא מים, כך שהכל' שאותו מכשירים יהיה שקו' כולו במים, ומשירים אותו כך עשרים וארבע שניות. לאחר עשרים וארבע שניות, מחליפים מים, ושוב מכנים את הכל' למים למשך עשרים וארבע שניות, ולאחר עשרים וארבע שניות מחליפים שוב את המים, ומתנים את הכל' למים בפעם השלישייה, למשך עשרים וארבע שניות⁷¹.

כלי חרס

כלי חרס שהיממו בהם חמצ' או שפכו לתוכם חמצ' חמ, לא ניתן להכシリו לפסהח⁷². אי אפשר להכシリו על ידי הגעה, כיון שבחרס ישנים נקבים זעירים, ואין בכוח הגעה להוציאו את כל הטעם שבלו' בהם⁷³. ואי אפשר

69. שו"ע תנא כב, ומשנ"ב שם קדצ,ositור פסח כהאלתו פרק ו סעיף ה. ועיין דרכי תשובה יורה דעתה סיוןקה ס"ק סב, שיש סוברים שמשמעות הזרקן שהדרב החריף נזיר להיות בכל' כדי שהכל' יקבל את טעם הדבר החריף הוא שמנה עשרה דקotas, ויש סוברים שדי בשש דקotas. ועיין רמ"א יורה דעתה צב ב, ויד יהודה שם בפירוש הקצר ס"ק כב, ולובשי עד בשר בחלב עם' שמה, שמאכל נחشب חריף רק כאשר החריפות מוגשת בו פאוד. ועיין שו"ע תנא יז, שכליים המופיעים לעירication בערך ולישתו, בולעים טעם אף שהחמצ' קר, ויש להכシリו על ידי הגעה, ועיין רמ"א שם, ומשנ"ב שם צד, ובאיור הלכה שם ד"ה בפסח, שלדעת הרם"א לכתהילה יש להכシリו על ידי ליבון קל, ואם אי אפשר, יש להכシリו על ידי הגעה, ועיין הלכות חגיג ליגרא"ם אליו פרק השעיף פפ, וקובץ מבית לי פסח עט' ל, בשם הגו"ש ועוד, שנוהגים עליא להשתמש בכלים המופיעים לעירication בערך ולישתו, אף על ידי הכשרתם.

70. כן כתוב לנו הגרי" אריאל שליט"א, ועיין לעיל הערכה. 44.

71. עיין שו"ע תנא כא, ומשנ"ב שם קתי,ositור פסח כהאלתו פרק ו סעיף ב.

72. שו"ע תנא א.

73. שו"ע תנא א, ושו"ת חמדה גוזה חלק א שאלה טד אות ג ד"ה ועוד יש למזה.

להכشيرם על ידי ליבון, כיון שכלי חרס עלולים להתקלקל מלחמת הליבורן, ויש חשש שאדם לא ילין אותם כראוי⁷⁴.
כליים העשויים מחרסינה, מהמר, מקרמיקה ומפורצלן, דין ככלי חרס⁷⁵.

כלי זכוכית

כלי זכוכית, נחלקו הפסיקים בדינים. יש סוברים שכיוון שזכוכית היא חומר חלק וקשה, כלי זכוכית אינם בעליים את טעם האוכל הניתן בהם, גם אם הוא חמ, ומספיק לנוקות אותם היטב וניתן לשימוש בהם בפסח⁷⁶. ויש חולקים וסוברים שכלי זכוכית בעליים את טעם האוכל הניתן בהם, ואי אפשר להכשירם בהגעה, כיון שאחד המרכיבים מהם מייצרים זכוכית הוא חול, ולמן דין ככלי חרס, שאין בכוח הגעה להפליט את הטעם הבלוע בהם⁷⁷. להלכה, נחלקו בכך השלחן ערוך והרמא. השלחן ערוך פסק כדעה המקלה, שכלי זכוכית אינם בעליים את טעם האוכל הניתן בהם,DOI להכשירם בשטיפה⁷⁸, וכן נהגים חלק מיווצאי ספרד⁷⁹. והרמא פסק כדעה מהMRIה, שכלי זכוכית בעליים את טעם האוכל הניתן בהם, ולא ניתן להכשירם בהגעה⁸⁰, וכן נהגים יווצאי אשכנז וחלק מיווצאי ספרד⁸¹.

74. שו"ע תנא א. עיין רמ"א שם, שהם אמ' כלי חרס בלאו טעם חמץ מחמץ הנמצא בכלי שני, או יכול להכשרם על ידי הגעה, עיין כף החיים תנא כ, שלדעת רוב הפסיקים גם השלחן ערוך מודה לה, עיין אור לציון חלק ג הערא א ד"ה ועל כל פנים, וש"ת יבע אופר חלק ג אורח חיים סימן כד אותיות ב-ג.

75. משנ"ב תנא קסג, וחוזן עובדייה פסח חלק א עם' קמסט, ואור לציון חלק ג פרק י' שאלה א, הלכות חיים Lager"ם אלילו פרק ה סעיף פח, וסידור פסח ההלכתו פרק ט סעיף יב.

76. עיין ש"ת הרשב"א חלק א סימן רל.

77. פרדכי עבודה זורה סימן תחכו בשם רבנו יחיאל מפריז.

78. שו"ע תנא כו.

79. חזון עובדייה פסח חלק א עם' קנס, שם"ש ומגן חלק ד סימן סא, אור לציון חלק ג פרק י' שאלה יב, קיצור שלחן ערוך (טולידאנו) סימן ת סעיף קה.

80. שו"ע תנא כו.

81. עיין ש"ר כנסת הגודלה סימן תנא הגהות בית יוסף אותן כת, ושדי חמץ חלקה ה מערכת ה"א אותן כת: גם פבי הספרדים ראייתי סן המהדרין נזהרים בזה, עיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אותן ד הלכות חיים Lager"ם אלילו פרק ה סעיף נג, הגדה של פסח כה לחץ (חצ) עם'

כלי פירקס ודורלקס

כלי פירקס ודורלקס, יש סוברים שдинם ככלי זכוכית, וווצאי אשכנז אינם יכולים להכשירם⁸². ויש סוברים שאפשר להקל בהם יותר, וווצאי אשכנז יכולים להכשירם בהגעה⁸³, אך ייחמירו ויגעלו אותם שלוש פעמים⁸⁴, כיון שיש סוברים שהגעלת כלי שלוש פעמים מוציאה את הטעם מכל כלי, אפילו מכלי חרס⁸⁵.

כלי אמייל

כלי אמייל עשויים ממתקמת ומזכופים בחומר החלק העשויה מהול⁸⁶. הפסיקים נחלקו אם דינם ככלי חרס או ככלי מתכת⁸⁷, ולמעשה נהוגים שלא להכשירם לפסח⁸⁸. ויש מוצאי ספרד שמקילים להכשירם בהגעה⁸⁹.

לה בהערה, נר ציון פסח פרק ג סעיף ח. ועיין משנה ב תנא קנד, שגם כלי זכוכית שבלווע טעם חמצ על ידי כבישה, או אפשר להכシリים על ידי הגעה, ועיין בן איש חי שם, ועורר השלחן תנא ג, והלכות חיים לאר"מ אליו שם, שחולקים וסוברים שכלי זכוכית שבלווע טעם חמצ על ידי כבישה, אפשר להכシリים על ידי הגעה או על ידי שריריהם בדים שלוש פעמים שעת לעט. 82. מהר"ם ברиск בקובץ ירושת פליטה סימן כ, שמעתתא דמסה שמוסעות משה סימן תנא אותן טו, קובץ מבית לוי גילון א עט' לה.

83. שות' שרידי אש חלק א סימן סה (מהדורות תשנ"ט), ציץ אליעזר חילך ט סימן כדוות ב, בשם הגראצ"פ פרנק, קובץ תשובות לגר"ש אלישיב חלק ד סימן כד אות ב, חזון עובדיה פסח חלק א עט' קנז.

84. ציץ אליעזר שם, חזון עובדיה שם.

85. עיין טור יורה דעתה סימן קכא בשם בעל העיטור.

86. סידור פסח כהאלתו פרק ט הערכה 8.

87. עיין שות' מהר"ם שיק יורה דעתה סימן קם, שדיםם ככלי חרס, ועיין שות' חותם סופר יורה דעתה סימן קיג, שהאומרים מסתיריהם מפה עשי' ציפוי האמייל, ולכן מספק, יש להחשיםם ככלי חרס, ועיין אבוי' נזר חלק יורה דעתה סימן קיב'אות ד, שחולק וסובר שדיםם ככלי מתכת, ועיין סידור פסח כהאלתו פרק ט הערכה 8, שהרחיב בהזה.

88. שער הציון סימן תנא הגאה לאחר ס"ק קצא (בחילך מהדפוסים הגאה זו נשמטה), אור לציין חלק ג פרק י' שאללה י' פסקי תשובות תנא גז. והgra"י אריאל שליט"א כתוב לנו שבשות' הרוי בשנים חלק ד סימן קסא ובשות' תחשב האפוד חלק א סימן קיז, כתבו שאפשר להכシリים אם שלמים ואינם פגומים, יש שנוהגים לדבריהם.

89. חזון עובדיה פסח חלק א עט' קנז, הלכות חיים לגר"מ אלהו פרק ה סעיף לט. ועיין חזון

כלי פלסטיק

כלי פלסטיק, יש סוברים שאין אפשר להכשירם, כיון שפלסטיק הוא חומר חדש שלא היה בזמן חז"ל, ואין ביכולתנו להחליט אם חומר זה פולט את כל הבלוע בתוכו על ידי הגעלה⁹⁰. ויש סוברים שאפשר להכשירם⁹¹, כיון שהר' את כל החרס החရיגת התורה וקבעה שאיןם פולטים את הבלוע בהם, אך כל שאר הכלים פולטים את הבלוע בהם⁹², וכן הלכה, בלבד שכלי הפלסטיק חלקים ואין בהם שוריטות⁹³.

עובדיה שם, והלכות חיים שם, שמעירך הדין אפשר להגעילם פעמי אחת, אך טוב להגעילים שלוש פעמים. ועיין הלכות חיים שם, שם מסתמכים בהם ללא רוטב, אי אפשר להכשירם. 90. אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צב, ושמעתה דומה שמצוות משה סימן תנא אותן יז, אשרי איש פרק נג אותן טד, עיין קובץ מבית לוי גילון ג עם' כ אותן ט, בשם הגרא"ש וודנר, ש"ת להורות נתן חילק ו סימן סט.

91. צ"ץ אליעזר חלק ד סימן ז, חזון עובדייה פסח חלק א עם' קנא, אוור לציון חלק ג פרק י' שאללה יג, הלכות חיים לנרא"ם אליהו פרק ה סעיף פו.

92. צ"ץ אליעזר חלק ד סימן ז, חזון עובדייה פסח חלק א עם' קנא, אוור לציון חלק ג פרק י' שאללה יג.

93. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א.

פרק ב' הכשרה המטבח וכליו

לאור עקרונות הכשרה הכלים שהובאו בפרק הקודם, נפרט בפרק זה כיצד להכשיר לפסח את המטבח ואת כליו השונים.

שיעור

על השיש מניחים חמץ וסירים עם חמץ. בדרך כלל, החמצן והסירים קרים, ואז השיש אינוivolע טעם של חמץ, אך לפעמים מניחים על השיש חמץ חמם, צנינאים ועוגות חממות, או סירם חמימים, ונשפך מהם חמץ על השיש, ובמקרים אלו השישivolע טעם של חמץ¹.

לדעת השלחן ערוך, מעיקר הדין די לנ��ות את השיש כדי להכשוו לפסח, כיוון שהכשרה כלי נעשית על פי השימוש הרגיל בו, והשימוש הרגיל בשיש הוא בצונן². עם זאת, יוצאי ספרד נהגים להחמיר ולהכשיר את השיש גם על ידי שיפכת מים חמימים הנתונים בכלי ראשוני (יעירוי מכל ראשו),

1. עיין רמ"א יורה דעה צב ח, שכלים הנוגעים זה לזה לא נזהל בינייהם, אינם מعتبرים טעם מזה להזה, ולכן סיר חמ שנוהג על שיש כאשר השיש יבש, אינו מבלייע טעם בשיש. ועיין הליכות שלמה פרק ג סעיף ד, שdone שיש ככלי אדמה שאפשר להגעיל אותן, ועיין שם שגם 'שיש קיסר' (שיש המורכב מהתערבים ושלושה אחודים אבן שחוקה העשויה חחול, ושבעה אחודים דבק כיפי - קובץ פעמי יעקב גילון ינסן תשס"ג עמ' נ) נחשב ככלי אדמה ואפשר להכשוו, וכן כתוב לע"ג הגר"י אריאל שליט"א, ועיין הליכות חיים לר"מ אליהו פרק ה סעיף עא, שהחולק וסוכר שיש קיסר נחשב ככלי חרס שלא ניתן להכשוו, ועיין קובץ פעמי יעקב גילון ינסן תשס"ג עמ' סד ואילך, שהאריך בהזה. ועיין קובץ מורה גילון תלג-תלה (ינון תשע"ט) עמ' שח ואילך, וקובץ סכך הוראה ומשפע גילון ועמ' פ"ז ואילך, שהאריכו בעניין הדריכים שבהן השישivolע חפסץ ודרך ההכשרהו.
2. אור לצון חלק ג פרק י' שאלה יא.

כדי להפליט את טעם החמצן שנבלע בשיש³. כדי להכשיר את השיש בעירוי, יש להימנע מהנחת חמצן חם עליו בעשרים וארבעה השעות שלפני ההכשרה, ולשפוך עליו מים חמימים מכל ראיון שאינו בן יומו⁴. לפני שטופכים מים חמימים על השיש, יש לוודא שהשיש יבש, כיון שאם השיש יהיה רטוב, המים שעליו יקרדו את המים החמים⁵.

יוצאי אשכנז נהגים כדעת הרמ"א, שהכשרות כליל נקבעת על פי השימוש החמור בכל, וכך הכוורת השיש בעירוי מכל ראיון הכרחי לדעתם. יתרה מכך, יוצאי אשכנז מחמירים שחתיכת מאכל חמה ('דבר גוש', בלשון ה פוסקים) נחשבת מבחינה הלכתית ככל ראיון, כיון שחתיכת המאכל אוצרת בתוכה את חומתה, וכך שפיכת מים חמימים מכל ראיון לא תועיל להפליט מהשיש את הטעם שנבלע בו מדובר גוש שהונח עליו. כדי להפליט טעם זה, יש להגביר את חום המים לפניו שהם פוגעים בשיש, ולשפוך את המים על אבן מלובנת. כך המים יתחממו מהאבן, ויבשפו על השיש כאשר הם רותחים⁶. חיים אבן ושפיכת מים עליה מורכבים מבחינה מעשית, ואפשר להמיר אותם בשפיכת מים חמימים מתוך מקום רותחה?

3. עיין חזון עובדיה פסח חלק א עמ' קס, עיין הלכות חגיג לרג'ם אלילו פרק ה סעיף סט, או ר' נציון חלק ג פרק י' משנה יא. עיין אור נציון שם, שיזאי ספרד חמורים כן, על פי המבוואר בשולחן ערוך בסימן תנא סעיף כ, שנוהגים להחמיר ולהכשיר שלוחן על ידי שפיכת מים חמימים עלייו, כיון שלפעמים נשבך עליו חמק, ועיין קובץ נתיבות ההוראה גליון ב עט' קפץ, שהקשה למה דזוקא בדיון זה הנהו להחמיר ולהחשש למיעוט השיקוש, ועיין שם פה שכותב זהה.

4. קובץ סבטי לי' פסח עט' כ. ועיין שער הציוון תמד ד, שהכללי שפטנו שופכים את המים לא יהיה כלי שעמידים להשתמש בו בפסח, כדי שכליל זה לא יבעל את טעם החמק שבשייש.

5. עיין משנ"ב תנא ג, ואור לציון חלק ג פרק י' העראה יא ד"ה וכשמכשרים.

6. עיין משנ"ב תנא קיד, והליכות שלמה פרק ג סעיף ט זובר הלכה יה (ועיין להלן הערכה 10). וחומר שני עט' קלד, ופסק תשובות תנא הערכה 273, בשם הגראי' פישר. ועיין משנ"ב עט העזרות איש פעיל על משנ"ב תנא קיד, שיזאי ספרד אינם חוששים לכך, כיון שיש שיש סוברים שמאכלים חמימים אינם נחביבים מבחינה הלכתית ככל ראיון. ועיין חומר שני שם, שמקער הדין ד' להכשיר את השיש בעירוי מכל ראיון ללא אבן מלובנת, והצורך באבן מלובנת הוא חסרה.

7. עיין הליקות שלמה פרק ג דבר הלכה יה, עיין אשרי האיש פרק גג אות ל'. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שאפשר להיעזר במגחץ חם להכשרה השיש, אך יש להקפיד שהוא יהיה מנותק מדורם החשמל, למנוע סכנת התחשמלות. ועיין שמעטה עמייקת גליון רס עט' 1, בדעת הליקות שלמה שם, שאפשר להכשיר את השיש על ידי שפיכת מים ממקום רותח גם לאחר שהקומות נתקק מהחשמל, כל עוד גוף החיקום שלו רותח, ועיין אשרי האיש

פרק ב - הכוורת המטבח וכליו

כדי לחסוך את הטווח בהכוורת השיש, ומזהה חשש שההכוורת לא תיעשה כראוי, יש שימושים לכיסות את השיש בנייר כסף עבה או בכיסוי פלסטי לכל ימי הפסח, ואז אין צורך להכשיר את השיש על ידי עירוי.⁸ סיבה נוספת להעדרת כיסוי השיש על פני הכוורת היא שি�נון סוג שיפיכת מים ורתחים עליהם עלולה לגרום להם נזק.⁹

יש שימושים וממשיכים את השיש גם על ידי שיפיכת מים חמימים עליון, וגם על ידי כיסויו¹⁰. טעםם של הנוהגים כן הוא שעל העירוי בלבד אין סומכים, שמא הוא אינו געשה כראוי, ועל הכיסוי בלבד אין סומכים, שמא הכיסוי ייקרע או יוזז ממקומו.¹¹

כיר

בכיר שוטפים כלים שיש בהם חמץ, ושובכים לתוכו חמץ. בדרך כלל שוטפים את הכלים במים קרים או במים פושרים, וגם חמץ ששובכים אליו הוא קר

פרק נגאות ל', שאפשר לעשותו כן רק כל עוד המים מבעבים מהרתיחה. ועיין שואית שבת הלוי חלק יא סיון קצ. ועיין הליקות שלמה פרק ג' דבר הלכה י'ח, שיש להקפיד לשופר את המים בריצוף, אך שבשעה שהמים יפצעו בשיש, ראש הקילוח יהיה לחבר נמים החמים שבקוקום, כדי שחום המים יישמר.

8. עיין חוף שני עט' קלב, עיין אשרי האיש פרק נגאות ל': אם הכביסוי עבה. ועיין מגילת ספר (אייזנטל)بشر וחלב ותערובת סיון קה סעיף א' עם ר', שאף אם מצטברת פעט רטיבות בין השיש לכיסוי, אין לחושש שהשיש נחשב כבוש באותה רטיבות ופליט טעם לכיסוי, כיון שמצטברת רק פעט רטיבות בין הכביסוי לשיש, ועוד שהכביסוי הוא מחוץ לרטיבות, וככיבשה אסורה רק מה שבתוכה.

9. עיין שמעטה עמייקתא גילאון רטט עט' 2, ששיש גרטיט ושיש קיסר אינם עזוקים משיפיכת מים ורתחים עליהם (ונדרף לשופר עליהם סים פושרים לפני הערוי כדי להקטין את הסיכון שיידבק), ואז ליבש אותם ולערות עליהם סים רותחים), אך הם עלולים להיעזק ממים שנשפכו עליהם פאנן מלובנת, ושיש העשו פאנן חברון (שיש חברון) עלול להיעזק גם משיפיכת סים רותחים עליון.

10. הליקות שלמה פרק ג' סעיף ט, הליקות חגים לאר"מ אליהו פרק ה סעיף סט: טוב לכוסתו, קובי מבית לוי פסח עט' כו אותן ב. ועיין מבית לוי שם, שהנווגים לכיסות את השיש יכולם להסתפק בהכוורת השיש בשיפיכת סים על השיש מכל ראיון, ואין הם צריכים להחמיר ולשופר את המים על אבן מלובנת.

11. ועיין קובי מכון הוראה ומשפט גילאון ועט' צד-צה.

בדרכם כלל, ולכנן במקרים אלו, הכיר אוינו בולע טעם של חמץ. אך לעיתים שופכים לכיר חמץ חם, ואז הוא בולע טעם של חמץ. לדוגמה: כאשר מבשלים פטסה, שופכים לאחר הבישול את המים לכיר, ומימן אלו מבליעים בכיר טעם של חמץ.

לדעת השלחן ערוק, די לנוקות את הכיר כדי להכשירו לפסה, כיון שהכשרות כליה נעשית על פי השימוש הרגיל בו, והשימוש הרגיל בכיר הוא בצונן.¹² אך יש מיצאי ספרד שנגנו להחמיר ולהכשיר את הכיר על ידי עירוי מכלי ראשוני¹³. ואם הכיר עשוי חרסינה, יש שמחמים אותו מפליט את הטעם הבלוע בו; והם כיוון שדין חרסינה כדין חרס, שעירויו אוינו מפליט את הטעם הבלוע בו; והם מכשירים אותו בעירוי שלוש פעמים, כיון שיש ואשונם שסוברים שעירוי שלוש פעמים מועיל להפלייט טעם גם מחרס.¹⁴.

יוצא אשכנו נהגים כדעת הרמ"א, שהכשרה כליה נקבעת על פי השימוש החמור בו, ולכנן כדי להכשיר את הכיר לא די לנוקותו, אלא יש להפלייט את הטעם הבלוע בו על ידי עירוי מכלי ראשוני. הכירה על ידי עירוי אפשרית רק אם הכיר עשוי מחתכת, אך אינה אפשרית אם הכיר עשוי חרסינה. בכיר עשוי חרסינה, על יוצאי אשכנו להקפיד שלא יגיעו לכיר מים חמימים או מאכלים חמימים בחום שהיד סולדת בהם במשך הפסה, כיון שהם עלולים להפלייט מהכיר את טעם החמצן.¹⁵.

12. אור לציון חלק ג פרק י שאלה יא.

13. אור לציון חלק ג פרק י שאלה יא, עיין חזון עובדיה פסח חלק א עם' קנא, הלכות חגיג לגרא". אלהו פרק ה סעיף סד. ועיין אור לציון שם, שאף שכיר עשוי בדרך כלל מחרסינה שדינה חרס, יש תועלת בהכשרה הכיר על ידי עירוי, הטעם לכך הוא שرك קליפתו החיצונית של הכיר בולעת טעם. כיון שבቤת הטעם היא על ידי עירוי, שנותן טעם רק בשיעור מועט, והיותו וקליפתו החיצונית של הכיר עשויה מחומר שאינו חרס, لكن עירוי יועל להפלייט את הטעם הבלוע בה, ועיין הלכות חגיג לגרא"מ אלהו פרק ה סעיף סד, שאפשר להכשר כיר מחרסינה על ידי עירוי, כיון שהכיר בולע טעם חפס שנ品格 על ידי חומרה העיקרי.

14. חזון עובדיה פסח חלק א עם' קנא.

15. חות שני עם' קלב.

פרק ב - הכשרה המטבח וכלי

ויש מיצאי אשכנז ומיצאי ספרד שמחמים ומכשירים את הכיוור על ידי עירוי, ונוסף על כך מניחים בתוכו כיר קטן מפלסטייק, כדי שכלי הפסח לא יבאוו במגע עם כיר החرسינה.¹⁶

дин המשננת שבכיר כדין הכיוור. למן הג יוצאי ספרד די לנוקותה¹⁷, ולמן הג יוצאי אשכנז יש להכירה על ידי עירוי¹⁸, אך כיון שקשה לנוקותה, יש לקנות מסנתת חדשה מיוחדת לפסח¹⁹.

ברזים

את הברזים יש לנוקות, ולאחר מכן להכשיר על ידי עירוי, מהשע שבסמוך לשנה נשפק עליהם חמץ חמץ²⁰.

שולחן מטבח

שולחן מטבח שמקפידים לאכול עליו ורק כאשר הוא מכוסה במאפה, די לנוקותו היבב ואין צורך להכשוו, כיון שהחמצ איןנו נוגע בו²¹.

שולחן מטבח שאוכלים עליו בלי מאפה, מניחים עליו חמץ, ופעמים שנשפק עליו חמץ חמץ. לדעת יוצאי ספרד די לנוקותו, כיון שהשימוש הרגיל בשולחן הוא בחמצ קר, והכשרות כליה לא לפוי רוב שימושו. אמנם גם יוצאי ספרד נהגים להחמיר, ולהכשיר אותו על ידי עירוי מכל רצון, כדי להפליית את

16. הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ה סעיף סד, אשרי האיש פרק ג' אות ל' מבית לוי פסח עט' כה, בשם הגרא"ש וזרר. עיין אשרי האש פרק ג' סעיף ל', שגם כאשר מיעחים בתוך כיר החרסינה, כיר קטן מפלסטייק, יש להיזהר שכיר החרס לא יתמלא בBITS חמים ויבעיר טעם בגין הפלסטייק ובכלים שבתוכו.

17. ילכות יוסף (תש"פ) פסח חלק ב עט' תי.

18. הכשרה המטבח (шибט) עט' רת.

19. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, ילכות יוסף (תש"פ) פסח חלק ב עט' תי: יש נהגים. עיין קובץ מבית לוי פסח עט' כה, שטוב לשפוך חומר כימי חריף לצינור העיקוד שתחת המסננת, כדי לפגום את החמצ שעלווה להיות שם.

20. הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ה סעיף צו, וכן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א.

21. כף החיים תנא רלג, עיין חזון עובדיה פסח חלק א עט' קנט.

הטעם הבלוע בו²². ואם יש חשש ששפיכת מים חמים על השולחן תקלקל אותו, די לכוסות את השולחן מפה אטומה²³.

כאמור לעיל, יוצאי אשכני נהוגים כדעת הרמ"א, שהכשרות כל' נקבעת על פי השימוש החמור בכל', ולכן שפיכת מים חמים על השולחן הכרחית לדעתם. יתרה מכך, יוצאי אשכני חזושים לדעת הפוסקים שהחתיכת מאכל חממה ('דבר גוש') נחשבת כל' וראשון, כיון שהחותיכת המאכל אוצרת בתוכה את חומת, ולכן לדעתם שפיכת מים חמים מכל' וראשון לא תועיל להפליט מהשולחן את הטעם שנבלע בו מדבר גוש שהונח עליו. כדי להפליט טעם זה, יש להגביר את חום המים לפנייהם פוגעים בשולחן, ולשפוך את המים על אבן מלובנת. כך יתחממו המים מהאבן ויישפכו על השולחן כאשר הם רותחים²⁴. כאמור לעיל, אפשר להמיר את שפיכת המים על אבן מלובנת בשפיכת מים חמים מתוך קומוקום רותח²⁵.

יש הנהוגים לצפות את השולחן ולפרוש מפה מעל הציפוי, והנהוגים כן אינם צריכים להכשיר את השולחן על ידי עירוי²⁶.

مفומות שולחן

مفומות שולחן מתלכבות מחמץ שמנונה עליהן, והן גם בולעות טעם מחמץ שנופל עליהן, ולכן יש לבסן עם חומרני ניקוי במים חמים²⁷, וכיובס זה מנקה

22. שו"ע תנא כ, וכוף החיים תנא רלבג, וחוזן עובדיה פסח חלק א עם' קנס. ועיין הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ה סעיף ס, שנוסף לעירוי, טוב לכוסות את השולחן בכיסוי. ועיין אגרות הרាងן ליצין פסח עם' רלבג, שדין מגש של כסא תינוק כדין שולחן.

23. חוזן עובדיה פסח חלק א עם' קנס, אור ליצין חלק ג פרק ז' שאלה !. ועיין קובץ מבית לוי פסח עם' ל, שהמפה צריכה להיות אטומה, שרטיבות לא תעבור דרכה.

24. עיין משנה'ב תנא קיד. ועיין משנה'ב עם הערות איש צטלה עעל קשנ'ב תנא קיד, שיזכאי ספרדאים וחוששים לכך, כיון שיש סוגרים שמאכלים חפים אים נחשים ככל' ראשון בבחינה הלכתית.

25. עיין הלכות שלמה פרק ג דבר הלכה ייח, עיין אשרי האיש פרק ג נאות לז. 26. בן כתוב לעג'ר"י אריאל שליט"א. ועיין לובשי עד עם' תרגז, שכען זה הנגו בביitem של הגראש"ז אוירברך ושל הגרא"ש אלישיב.

27. חוזן עובדיה פסח חלק א עם' קנס, הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ה סעיף סג, עיין אשרי האיש

אותן ומפליט את טעם החמצץ הבליע בהן²⁸.

חצובה

מעיקר הדין, לא צריך להכשיר את החצובה לפסח, כיון שכליים הנוגעים זה בזיה ללא נזול ביניהם אינם מבליעים טעם מזה לזה, ולכן החצובה אינה בולעת טעם של חמץ מסירוי החמצץ המונחים עליה. וגם אם תבשיל של חמץ גלש ונשפך על החצובה, האש שורפת אותו²⁹. זהו הטעם לכך שכל השנה רגילים לבשל על אותן החצבות גם תבשילים חלבניים וגם תבשילים בשריים, ואין מכשירים אותן בין שימוש לשימוש³⁰. אמן בפסח מוחמירים יותר בחוששים שהוא החמצץ לא נשraf מיד, והוא נתן טעם בחצובה, ואם יגולש בתבשיל מהסיר על החצובה, הוא יעביר את טעם החמצץ מהחצובה לシリ³¹. لكن מכשירים את החצבות בלבד, אך מסתפקים בלבד, כיון שההכשרה אינה נדרשת מעיקר הדין³². ואפשר לצפות את החצובה בנייר

פרק נג אות יח, קובץ פבית לי פסח עט' ל, בשם הגרא"ש זודר. ועיין הלכות חיים שם, וקובץ פבית לוי שם, שיש לכברן בזמנים רותחים, ועיין חזון עובדיה שם, ואשרי האיש שם, שדי לכברן בחום בשיעור שהיד סולדת בו. ועיין אור לציון חלק ג פרק י' שאלה !.

28. עיין בית יוסף יורה דעה סימן קכ"א: "מפות שנפלו עליהם רותח של אסור כשמגעלן מכניין בכל שדי ודדי, כי כמה פעמים מגעילן אותן ומדיחן אותן ומכך אותן כמה הכותות וכל זה יועילם כמו הצעלה אחת בכל ראיון".

29. פשנ"ב תנא לד, ואגרות משה יורה דעה חלק א סימן נט. ועיין קובץ פבית לוי פסח עט' כד הערכה ז, בשם הגרא"ש זודר, שדברי המשנ"ב לא נאמרו בחצבות שבזמןנו, שמסגרת החצובה אינה שעל האש, ועיין אגרות משה יורה דעה חלק א סימן נט, ואורח חיים חלק א סוף סימן כד, חזון עובדיה פסח חלק א עט' קלה הערכה יז, שחולקים. ועיין חוט שדי פסח עט' קכב אות א.

30. כף החיים תנא עד, אגרות משה יורה דעה חלק א סימן נט.
31. אור לציון חלק ג פרק י' הערכה ג. ועיין מאמר פרדכי תנא יא, שהחחש הוא שמאכל ייופל על החצובה ויבלע טעם חמץ.

32. רס"א תנא ז, ומשן"ב שם לד. ועיין הלכות חיים לר"מ אליהו פרק ה סעיף עט, ואור לzion חלק ג פרק י' הערכה ג, שגם יוצאי ספרד מחמירים בזה כדעת הרמ"א. ועיין אור לציון שם, שמחביר לסובר שיש ללבען את החצובה בלבד חפה, ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עט' קלד, שחולק והסביר שאפשר להכשיר את החצובה על ידי עירוי סים רותחים מכל ראיון עלייה. ועיין חקת הפסח (פרץ) עט' נג, בשם הגרא"ש שיינברג, שאפשר להדליק את להבות הגז, להעיך עלייה

כספר עבה שאין חשש שייקרעו במשך הפסח, במקום להכשיר אותה על ידי לבון קל³³. ווצי להחמיר ולהכשיר גם על ידי ליבון קל וגם על ידי כיסויון בנייר בספר³⁴.

את מושב הכריים (המשיטה שעלייו מונחים מבורי האש) יש לנוקות, ויש מהמירים גם לכסות אותו בנייר בסוף³⁵.

כריים קרמיות

כריים קרמיות הן כריים בעלות גוף חימום חשמלי המכוסה במשיטה זכוכית, שעליו מניחים את הסירם. מבואר לעיל, השלחן ערוך והרמ"א נחלקו בדיון כלפי זכוכית. לדעת השלחן ערוך, כלפי זכוכית אינם בולעים טעם, כיון שזכוכית הוא חומר חלק וקשה, וכן מהוג יוצאי ספרד; ולדעת הרמ"א, כלפי זכוכית בולעים טעם, ואי אפשר להוציא טעם זה על ידי הגעלת, וכן מהוג יוצאי אשכנז. لكن יוצאי ספרד אינם צריכים להכשיר את משיטה הזכוכית של כריים קרמיות, והם יכולים להסתפק בניקיננו³⁶, אך יוצאי אשכנז אינם יכולים להשתמש בכריים קרמיות, כיון שלפי מנהגם, לא ניתן להוציא את טעם החמצן הבלוע במשיטה הזכוכית³⁷.

פח סתכת ("בלען") או ניר כסף עבה, וכרכ החום לא יתרפז והחצבות תתלבנה ליבון קל. ועיין או רצין חלק ג פרק י' הערכה ג ד"ה ולעין, וחוט שני עס' קכג אותן, ו, שאון צורך להכשר את הסבוריים מהם להבות האש יוצאות, כיון שאינם נוגעים בסירם, והם גם חפים פאוד, ועיין קובץ הלכות לגרא"ש קמיעצקי פרק יא סעיף כה, שאת הcptורים של כרי הגז די לנוקות, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

33. עיין או רצין חלק ג פרק י' שאלה ג, עיין אשרי האיש פרק ג אות לה, חוט שני פסח עס' קכג, סידור פסח כהלהתו פרק ח סעיף ד עס' קל. ועיין חוט שני שם, ואשרי האיש פרק ג אות לה, וכן קובץ סבית לוי פסח עס' כד, בשם הגר"ש קמיעצקי פרק י' פסח עס' כד, בשם הגר"ש זוזר, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

34. הלכות חיים לגרא"ם אליהו פרק הסעיף עז: טוב, עיין קובץ סבית לוי פסח עס' כד, בשם הגר"ש זוזר, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

35. כן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין אשרי האיש פרק ג אות לה, שכותב כעין זה.

36. אגרות הראשון לציון פסח עס' רלב.

37. הליכות שלמה פרק ג סעיף ג, אגרות הראשון לציון פסח עס' רלב. ועיין הליכות שלמה שם דבר הלכה ה, שמשמעותה האוכל הנשפר עליו אין נשרף מיד, ויש להכשרין על ידי ליבון חמוץ.

ויש מקילים ליווצאי אשכנו להזכיר את הכיריים על יד הדלקתן לחומן המירבי, ושפיכתם מים חמימים עליהם כיוון שבשעת הדחק ניתן לסמק על דעת הסוברים שאפשר להפליט טעם חמץ מכלי זכוכית על ידי הגעה, ושפיכת מים רותחים על הכירייםבעודן לוהטות נחשבת כהגעה³⁸.

כיריים אינדוקציה

כיריים אינדוקציה פועלות על ידי השוראה מגנטית. בכיריים אלו ישנוALKTROR-MGNETIC שדה מגנטי מסווג. כאשר מניחים בתחום אוורור השפעה של השדה המגנטי סייר עם בסיס מתכת שמתאים לפועלות האינדוקציה, משורה השדה המגנטי זרם חשמלי, הידוע בתור זרם מעורבות, בסיס המתכת הייחודי של הסייר, ומהמת תנעota האלקטרונים המוצאת והתנגדות המתכת אליהם, מתחם הסייר ומעביר את החום לאוכל המתובל בו. כיריים אלו יכולות לגרום אך ורק לחיום של מוצרי מתכת מסויימים, ולא של כל חומר אחר, וכן משיטה הזוכחת המפריד בין האלקטרו- מגנט לבין סייר הבישול אינו מתחם על ידי הכיריים, אלא רק על ידי הסייר, שמהם אותן. لكن בשונה מכיריים אחרים, שחמצ שונשך עליהם נשרף על ידי חום האש, בכיריים אינדוקציה החמצ שונשך עליהם אינו נשרף³⁹.

כמבעור לעיל, השלחן עורק והרמ"א נחלקו בדיון כי זכוכית. לדעת השלחן עורק, כלי זכוכית אינם בולעים טעם, כיוון שזכוכית הוא חומר חלק וקשה, וכן מנהג יוצאי ספרד, ולדעת הרמ"א כל זכוכית בולעים טעם, ואי אפשר להוציא טעם זה על ידי הגעה, וכן מנהג יוצאי אשכנו. لكن יוצאי ספרד אינם צריכים להזכיר את משיטה הזכוכית של כיריים אינדוקציה, והם יכולים להסתפק

38. כן שמענו מהగרי"י אריאל שליט"א, ועיין שו"ת מעשה חושב חלק | סימן י' אות ב, שכותב כיון זה, והוסיף שיש להיזהר שלא יגלוש אוכל מהסירים על הכיריים במשך חג הפסח. זאת כיון שיש סוברים שהקשרת הכיריים באופן זה אינה מועילה להוציא את טעם החמצ הבלוע בהם, והקפידה על כך שימושה הכיריים יהיהibus תבטיח שטעם חמץ לא יעבור מהכיריים לסרירים, שכן כלים הנוגעים זה לזה ללא נזול בהם, אינם מעבירים טעם מהה לאלה.

39. הגרל"י הלפרון קובץ סוריה גלילין תלג-תלה (ניסן תשע"ט) עמ' רנ.

בניקיונו⁴⁰, אך יוצאי אשכנז אינם יכולים להשתמש בכיריים אינדוקציה, כיוון שלפי מנהגם, לא ניתן להוציא את טעם החמצן הבלוע במשטחו הזוכחת.⁴¹

פתרון אפשרי לוצאה אשכנז הוא להפריד בין הסיר לבין הכיריים במשטחים כשרים לפסח שאינם חוסמים את פעילות האינדוקציה. לשם כך אפשר להשתמש במשטחי סיליקון, המשמשים בדרך כלל כמשטחי הנחת סירם חמימים על השיש. משטחים אלו אינם חוסמים את פעילות האינדוקציה כאשר עוביים אינו עולה על חמישה מילימטר, וניתן להניהם על משטחו הכיריים ולבשל עליהם בסירי אינדוקציה. דרך נספתה היא להשתמש ב'תואמי אינדוקציה', שהם סירי מתכת בעלי דפנות נמוכות, שבבסיס המתכת שבתחתיתם מתאים לפעילות אינדוקציה. סירים אלו נועדו מרכזתילה לאפשר בישול על הכיריים גם בסירים רגילים, שכן להם את התתיתית המיעודה שעלה פועלות האינדוקציה. בתוך תואמי האינדוקציה מניחים את הסירים הרגילים, והם מתחממים כיאות דרך תואמי האינדוקציה וմבשלים את האוכל. לקרואת פסח יש להניח את כל סירי הפסח המיעודים, בתוך תואמי אינדוקציה חדשים כשרים לפסח.⁴²

כאשר פתרונות אלו מורכבים, יוצאי אשכנז יכולים להקשר את הכיריים על ידי עירוי מים רותחים מכליל ראשוני, כיוון שבשעת הדחק יוצאי אשכנז נהגים להקשר כל זכוכית.⁴³.

תנור אפייה

תנור אפייה בולע טעם חמץ בשתי דרכים – על ידי אדים שיווצאים ממני המאפה שאופים בו, ועל ידי אוכל שנשפך או ניתן על דפנות התנור, ונחלקו

40. אגרות הראשון לציוון לרבי יצחק יוסף, פסח עט' רלא.

41. אהל יעקב (סקוצ'ילס) הגעתם כלים עם תקתו הערה ט', בשם הגרש"ז אירבר, הגראם אליהו, הגרא"ש וזר ובעל שות' שבת הקחתה.

42. הגרא"ל הלפרין קובץ סורה גילון תלג-תלה (יעיסן תשע"ט) עט' רג. ועיין שם, כיצד ניתן להקשר את הכיריים כאשר פתרונות אלו אינם אפשריים.

43. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א.

פרק ב - הכשרה המטבח וכלי

הפוסקים בדרך הכהורתו. יש סוברים שדרך הכהשרה תנור היא בלבד חמור⁴⁴, ושני טעמים לכך: טעם אחד הוא שהאוכל שנופל על קרקעית התנור נוטן טעם בקרקעית התנור ללא נזול⁴⁵. וטעם שני הוא שהטעם הנבלע מהאדמים שיוצאים ממייניו המאפה, ונחשב לטעם שנבלע ללא נזול, כיוון שמקור האדים במאפים יבשים⁴⁶. לפי דעה זו, לא ניתן להכשיר תנור לפסה, כיוון שהכהורתו על ידי ליבון חמוץ תקלקל אותו.

אך דעת רוב הפוסקים שאפשר להכשיר תנור אפייה על ידי חימום התנור לחום המירבי⁴⁷, וכמה טעמים לכך. טעם ראשוני הוא שהטעם הנבלע מאדים שיוצאים ממייניו מאפה נחשב לטעם שנבלע על ידי נזול, וכל בידינו שדבר שהכהורתו היא על ידי געללה, אפשר להכשירו בלבד קל⁴⁸. טעם שני הוא שאף אם בלייה האדים נחשבת כבליעת ללא נזול, יש סוברים שכאשר ידוע מהי מידת החום שבה נבלע טעם החמצץ, כדי להכשיר את התנור באותה מידת חום, ואין צורך להכשיר את התנור על ידי חום כזה שיינთזו ממנו ניצוצות⁴⁹. וטעם שלישי הוא שיש ראשונים הסוברים שגם דבר שבלי עטם חמוץ ללא נזול, הכהורתו היא על ידי געללה או בלבד קל. ואך שהשלchan ערוץ לא פסק כדעה זו, רואיה דעתה זו להציג לטעמים האחרים⁵⁰. ואך שה坦ור בולע טעם חמוץ מאוכל שנשפך עליו או ניתז על דפנותיו, ואוכל זה נבלע ללא נזול, הבליעה מהשימוש הרגיל בתנור היא בלייה על ידי אדים, והכהורת כליה היא לפי שימושו הרגיל. וגם יוצאי אשכנז, שבדרך כלל מחמירים להכשיר כליה לפי

44. הלכות חגיג לגר"ם אליו פרק ה סעיף עג, אור לציון חלק ג פרק י הערא ב, ש"ת משנה הלכות חלק טו סימן קסג.

45. ש"ת משנה הלכות שם, ועיין שם חדש שאין זה נחسب כמשמעות השימוש, כיוון שהדבר מצוי בדרך השימוש הרגיל.

46. ש"ת משנה הלכות שם, אור לציון חלק ג פרק י הערא ב.

47. הלכות שלמה פרק ג סעיף ב, חזון עובדי פסח חלק א עם' כלב, עיין אהיל יעקב (סקוצילס) הגעלת כלים עם' תקז, בשם הגרא"א קופלר. עיין קיצור שלחן ערוץ (פויפר) בשර בחלב חלק ב קונטרס הביאורים סימן ה.

48. הלכות שלמה פרק ג דבר הלכה ד, חזון עובדי פסח חלק א עם' כלב.

49. חזון עובדי פסח חלק א עם' כלב.

50. עיין חזון עובדי פסח חלק א עם' כלב.

צורת השימוש החמורה, מקלים ומכשירים כליל לפי רוב שימושו, כאשר לא ניתן להזכירו לפי צורת השימוש החמורה⁵¹. אך יש לכנות את דלת התנור בנייר כסף, כיון שיש פיוורים בין הזכוכית לדפנות דלת התנור, ואי אפשר להוציאם או לפוגם⁵².

מלבד החמצ הבולע בדפנות התנור, יש בתנור פירורי חמצ ושומן שדבוק בדפנותיו. חימום התנור לחומו המרבי אינו מועיל לסלק חמצ זה, ולכן לפני הכשרה התנור, יש להסיר את השומן הדבוק בדפנות התנור בעזרת חומר ניקוי מתאים, ולנקות את התנור היטב מכל פירורי החמצ המצויים בו. פירורי חמצ שקשה להגעה אליהם, אפשר לפוגם בעזרות חומר כימי חריף⁵³. לאחר ניקוי התנור, יש להמתין עשרים ואربع עשotti, ולהפעיל את התנור לחומו המרבי למשך כשעה, אז התנור מוכשר⁵⁴.

כיוון שיש חשישות שונות בהכשרה תנור, מומלץ לנחות תנור מיוחד לפשת, ומיש אין בידו אפשרות לעשות כן, רשאי לסמוך על דעת המקלים ולהכשיר את התנור לפשת, כפי המבואר לעיל⁵⁵.

51. סידור פסח כהלכתו פרק ח הערא 7. ועיין שם טעמים נוספים לכך שיוצאי אשכנז יוכלים לספר על הכשרה התנור לפי רוב שימושו.

52. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, ועיין קובץ מבית לי פסח עט' כה, בשם הגר"ש זונר, שאם דלת התנור היא סזכוכית, יוצא אשכנז אינם מחייבים להכשר את התנור לפסת, ועיין הערת הגר"י אריאל שליט"א בש"ת מבשן אשיב חילך א ספיקין יג עט' 158, שאף שיוצאי אשכנז מחסרים שלא להכשיר כליל דוכigkeit על ידי הגעללה, אין הם מחמירים בכך כלים שאין מחייבים בהם אוכל, ועיין פסקי תשובה ספיקן תנא הערא 349, שיש אחרים הסוברים שגם למנה יוצאי אשכנז, ניתן להכשר דוכigkeit אש על ידי הגעללה.

53. סידור פסח כהלכתו פרק ח סעיף ג. ועיין אור לציון חילך ג פרק י הערא ב, שקשה לנרות את התנור כראוי, ולכן יש להיזהר בדבר הרבה. ועיין הלכות חיים לנג'ם אלהו פרק ה סעיף עג, וקובץ מבית לי פסח עט' לא, שלכן אין להכשר תנור, כיון שקשה לנקתו כראוי.

54. חזון עבדיה פסח חילך א עט' קלט, וסידור פסח כהלכתו פרק ח הערא 8. ועיין חזון עבדיה שם, שהטעם שצעריך להמתין עשרים וארבע שעות לפני הכשרה התנור הוא כדי שהטעם הבולע בתנור יהיה טעם פגום, והחוшибות בכך היא שטעם פגום אסור רק מדרבן, ובאייסור דרבנן אפשר לסמוך על סברות ההיתר הנ"ל.

55. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א, והopsis שאפשר לנחות 'טוסטרא אובן' גדול, שדי בו לשימוש של שבעה ימים. ועיין הליכות שלמה פרק ג הערא 8: מי שהאפשרות בידו לייחד תנור אפייה עברו פסח בלבד, תבאו עליי ברכה.

פרק ב - הקשרת המטבח וכליו

tabniot Shel tanoR boLutot tem chazek laR nozal, yish lehkesiron ul ydi libon chmorot.⁵⁶.

תנוR פירוליטי

תנוR פירוליטי הוא תנוR שיש בו תוכנית לניקוי עצמי, על ydi chimoMo lochom shel chamsheh-maoth meulot. behom zeh, kel haLkulim veshomnim haDobkim batnoR nshafim vovefim laabka dka. hom shel chamsheh-maoth meulot nochshb llibon chmoR, vlen Afshar lehkesir tanoR zeh laPash ul ydi chimoMo lochom haMivbi.⁵⁷ yish machmirim shel lalehkesir tanoR piroliti laPash,⁵⁸ cyion shom tanoR bepinot shel zidi delat tanoR ayin goba bshiyur shel chamsheh-maoth meulot, alaR rak bshiyur shel camatiim ushrim meulot, bshel masgorot gomi moteknt Sabib hadlat, leshem bividot tanoR m'sabibuto haYitzonit.⁵⁹ vlen haMachmirim tanoR zeh, ycsu at hadlat bneir matcet. vcaamor leil, haDrak haMommelat mi shish bido Afshrot hia lkenot tanoR miyodh laPash.⁶⁰

מיkorogel

caShor machmirim chazek b'mikroGel, haAdim haUolim m'haChazek m'beliutim tem shel chazek b'dafnot haMikroGel. melBd haChazek haBleu b'dafnot haMikroGel, yish bo gem pirorim vLkulim shel chazek. cdi lehkesir at haMikroGel laPash, yish lNokot otto M'pirori haChazek vM'kuloi haChazek haMezuiim bo, l'hochot ushrim vArba

56. CN CHTB LN haGR"Y ARIAL SHLIT" A. UYIN KOBZ MBIT LUYI PASH UM' CH, BSHM haGR"SH VODER, SHOHLAK. OSOVER SKHSA SAOD LEHKESIR TABNIOT APIYA.

57. haCshrotot (POKIM) PRK A SUPIF SD, BSHM GDOLI haHORAH, haCshrotot L'MUPASHA (PASH) UM' KACA, BSHM haGR"Y PIYUSHTIY. UYIN YISODI YISHORUN CHLK | UM' KNP.

58. MBIT LUYI PASH UM' CH, BSHM haGR"SH VODER, PASKI TASHVOT TNA haURAH 55: haMachmirim UL uzpm, haCshrotot haKelim UM' TID.

59. haCshrotot haKelim SHM.

60. CN CHTB LN haGR"Y ARIAL SHLIT" A.

שעות⁶¹, ולהפליט את טעם החמצ הבלווע בדפנותיו, ונהלקו הפסיקים באיזו דרך ניתן לעשות זאת. יש סוברים שנייתן להפליט את טעם החמצ הבלוע בדפנות המיקרוגל על ידי חיים מים במיקרוגל למשך כמה דקות, עד שהמיקרוגל יתמלא באדים. לפי דעה זו, טעם שנבלע בכל'י על ידי אדים, אינו יכול להיפלט מהכל'י על ידי אדים אלא רק על ידי הגעה, ומכיון שהגעת המיקרוגל תקלקל אותו, לא ניתן להכשירו לפסח⁶². להלכה, אפשר לסמוק על דעת המקילים, אך עדיף לכנות את האוכל שמחמים במיקרוגל בפסח בשני כיסויים, כדי שהאדם לא יבואו ב מגע עם דפנות המיקרוגל, ויחזרו וייתנו טעם באוכל⁶³.

צלהת המיקרוגל עשויה בדרך כלל מזכוכית. יוצא ספרד יכולם להסתפק בזכוכינה, ויצאי אשכנז צרייכים להכשיר אותה על ידי הגעה⁶⁴. ואף שיוצאי אשכנז מחמיירים שלאלחשירכל'יזכוכיתעלידיהגעה, הם מהMRIריםKnobelsheim שמניחים בהם אוכל, אך אין הם מחמיירים כן בצלחת מיקרוגל שאין מניחים עליה אוכל. והרוצה להדר ולכנות את הצלחת בקרטoon, תבוא עליו ברכה⁶⁵.

61. משנ"ב תנב' כ, סידור פסח כהילתו פרק ז הערתא.

62. עיין שמעתתא דמשה שמעות משה סיכון תנא אותן ס, בשם הגרא"ם פינשטיין, עיין שו"ת להורות נתן חלק ז סיכון סב אותן ו, שו"ת מנחנת חן (ההלבאים) חלק א סיכון כח סוף פרק ד (ועיין פרי חדש יורה דעה סיכון קכא סוף ס"ק טו). עיין אור לציון חלק ג פרק י סוף הערתא יא, שיטה לדעה זו, וס"י: "ולמעשה צ"ע". עיין יל'קוט יוסף (תש"פ) פסח חלק ב בעמ' ששה, שהקל כדעה זו רק אם רוב השימוש במיקרוגל הוא באופן שהדפנות אין מתחומות בשיעור שהיד סולנתה בו. עיין שו"ת גברות אליהו אורח חיים סיכון קמ, ולבושים עד תערובת עם' תרמפה.

63. אשרי האש פרק נג אות טו, עיין הלכות חגיגים לגרא"ם אליהו פרק ה סעיף עד, עיין חות שני עט' קיז, שו"ת חשב האפוד (פוזואה) חלק ג סיכון פח, עיין קובץ מבית לי פסח עט' כה, בשם הגרא"ש וודנא, תשובות והנחות רכר ב סיכון ריב, אהיל יעקב (סקוצ'ילס) הגעתת כלים עט' תקיא, בשם הגרא"י פישר. עיין הלכות חגיגים שם, שבשעת הדחק אפשר להכשיר מיקרוגל כפי הדעה המקלה, אך יש להחמיר בכך כאלמים רק כשם תנויים בכל'י סגו.

64. כך כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, ועיין יל'קוט יוסף (תש"פ) פסח חלק ב בעמ' ששה, שכותב עיין זה.

65. הערתת הגרא"י אריאל שליט"א בשוו"ת מבשן אשיב חלק א סיכון יג עט' 158. עיין אגרות הראשון לציון פסח עט' רלא, שכותב עיין זה.

66. הערתת הגרא"י אריאל שם.

מיירוגל שדףנותיו עשויה מחרסינה או מפורצלן, אי אפשר להכשירו⁶⁶.

מחבת

הקשרת מחבת לפסח תלויה בסוג השימוש במחבת. מחבת שמטוגנים בה חמצן בשמן עמוק, יש להכירה בהגעה, כיון שבליית החמצן היא על ידי נזול⁶⁷. אך מחבת שמטוגנים בה חמצן ומורחים עליה מעט שמן רק כדי שהאוכל לא יידבק למחבת, יש להכירה על ידי ליבון חמור, כיון שכמות שמן כה מועיטה אינה מחייבת את הבליעה כבליעה על ידי נזול⁶⁸. מחבת שמטוגנים בה חמצן בשמן בשיעור שהשמנן רוחש, נחלקו בדינה הראשונית⁶⁹. יש סוברים שיש להכירה על ידי ליבון, כיון שמצווי הדבר שהשמנן מתאדה ונשרף, והמחבת בולעת חמצן ללא כל נזול⁷⁰. ואך לסוברים שבדרך כלל הקשרת kali היא לפי שימושו הרגיל, והשימוש הרגיל במחבת הוא בטיגון עם שמן, אידיום השמן הוא דבר מצוי, ויש לחושש לו⁷¹. ויש חולקים וסוברים שאפשר להכשיר את המחתב על ידי הגעה, כיון שגם אם השמן שעלה מהמחבת מתאדה, השמן הספוג באוכל אינו מתאדה והוא מפרק את הבליעה⁷².

להלכה, נחלקו בדבר השלחן ערוך והרמ"א. לדעת השלחן ערוך, הלכה כדעה המקילה, ואפשר להכשיר מחבת על ידי הגעה⁷³,

67. עיין שו"ת להורות נתן חלק ז סימן סב אות ז, אהל יעקב (סקוצליס) הגעתת כלים עם תקיא. ואם דפנות המירוגל עשויה פאמיל, דען ככל אמיל, שדים התבאר בפרק הקודם.

68. עיין משנ"ב תנאסה, והקשרות (פוקס) פרק ז הערכה קיה.

69. משנ"ב תנאסה. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עט' קלד.

70. עיין שו"ע הרב תנא לא.

71. תורת הבית הארוך בית ד שער ז דף לה עמוד א.

72. פרי מגדים סימן תנא אשל אברהם ס'ק כב.

73. ראה"ש פסחים פרק ב סימן ז.

74. שיע' תנא יא. ועיין שו"ע יורה דעתה קכא ד, שמחבת שבלהה איסור, הקשרתה היא על ידי ליבון, ועיין ביאור הגרא"א שם ס'ק ט, שהטעם לכך שבאלכוט פסח השלחן ערוך הקל שאפשר להכשיר מחבת על ידי הגעה, הוא משומש שיש ראשונים הסוברים שגם כלים שבלהה חמצן ללא נזול, אינם צריכים הכרה על ידי ליבון אלא על ידי הגעה (עיין לעיל הקשרת המטבח וכלי פרק א הערכה 51). אך شأن הלכה בדבריהם, יש לצרף את סברתם לדעת הרא"ש, הסובר שהקשרת מחבת בהגעה.

וכן נהגים יוצאי ספרד⁷⁵. אך הרמ"א חולק וסובר שאף שמעייקר הדין הכרעת השולחן עורך נכונה, נהגים לכתהילה להחמיר ולהכשיר את המחתת על ידי לבון. עם זאת, כיון שהצורך לבן את המחתת הוא חומרה שאינה מעייקר הדין, בעניין זה אפשר לסמוך על הדעה הסוברת שליבון קל נחשב כלבון,DOI לבן את המחתת בלבון קל⁷⁶. ויש מיצאי ספרד הנהגים בעניין זה כרמ"א, וממשיריהם מחתבת בלבון קל⁷⁷.

מחבת טפלון לא ניתן להכשיר, כיון שהכשרותה היא על ידי ליבון חמוץ, שכן משתמשים בה ללא נזלים, אך ליבון חמוץ עשוי לקלקל את ציפוי המחתבת; וכלל בידינו שאין להכשיר כל שתהכשרתו עלולה לקלקל אותו, שמא יהוסו עליו ולא יכשוו אותו כראוי⁷⁸.

פלטה של שבת

נהגים להכשיר את הפלטה על ידי חימום לחום המירבי, וציפואה בנייר בסף⁷⁹.

מחם

מחם המשמש לחימום מים, יש להכשירו על ידי היגולה, כיון שלפעמים מניחים על גביו חמץ, וטעם החמצ נבלע במכסה, והוא עבר על ידי האדים

75. חזון עובדיה פסח חלק א עם' קלח, אוור לציון חלק ג פרק י שאלה ח.

76. רמ"א תנא יא, ופרי מסדרים סימן תנא אשלא ברהם ס"ק כב. עיין רמ"א שם, שבדייעבד ד' בהגעה.

77. הלכות חגיג לגר"ם אלילו פרק ה סעיף סה, קישור שלחן ערוך (טולדאנו) סימן ת סעיף מא. עיין בן איש חי שנה ראשונה פרשנות צו אות יד, שהמחפיר להכשיר מחתבת בלבון, תבאו עליון ברכה.

78. הלכות חגיג לגר"ם אלילו פרק ה סעיף ט, עיין קובץ סבית לי' חלק ז עם' כג, סידור פסח כהילכתו פרק ח סעיף יב, בשם הגראי"ש אלישיב, היגולה כלים (סקופיזלט) עם' תכלז.

79. כן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א. עיין חזון עובדיה פסח חלק א עם' קלח, והלכות חגיג לגר"ם אלילו פרק ה סעיף פא, אוור לציון חלק ג פרק י שאלה ד, וחוט שוי עם' ק歌唱 את ח.

פרק ב - הקשרת המטבח וכליו

שבמוחם, למים שבמוחם ולדפנות המוחם⁸⁰. אף שמכסה המוחם בולע טעם ישירות מהחמצן ללא נזלים, די להזכירו בהגעה כיוון שהמכסה מתחמם על ידי הנזלים שבתוכו המוחם⁸¹. כאשר מכシリים את המוחם יש למלא אותו במים עד שפטו העליונה ולהרטיה אוטם, ואין צורך שהמים יגלושו על חלקו החיצוני של המוחם, כיוון שכאשר משתמשים במוחם אין מלאים בו כל כך הרבה מים עד כדי כך שהם גולשים החוצה⁸².

מדיח כלים

כאשר מדיחים כלים במדיח כלים חשמלי, המדיח שוטף את הכלים במים חמימים, וטעם החמצן שבמדיח נבלע בדפנותיו. יש סוברים שיש להזכיר את המדיח במים חמימים המעלים בועות, דהיינו מים בחום של מאות מעלות, ומכיון שעומק המירבי שהמים מגיעים אליו במדיחים המוצאים הוא חום של כשבעים וחמש מעלות, לא ניתן להזכירו⁸³. ויש סוברים שדי להזכיר

80. בן כתב לעו הגרא"י אריאל שליט"א, והוסיף שגם אם בדרך כלל אין מיניהם על המכסה חמצן, לפעמים מיניהם על המכסה חמצן ולא זוכרים, וכך כן לפעמים יוצקים פים חמימים לתוך תבשיל חמצן, ועיין אור לציון חלק ג פרק י' שאלה ה, וש"ת דבר ברון אורורה חיים סימן תפח, שנראה מדבריהם שאם ידוע שלא טמו על המכסה חמצן, אין צורך לחושש טמאו טמו על המכסה חמצן והדבר נשכח. ועיין הליקות שלמה פרק ג' דבר הלכה כא, והגעלת כלים פרק יג' הערכה שפה, בשם הגרא"י ויס בעל המנתה יצחק והגרא"ש וזרר, שאין צורך להסיר את האבעית לפני הגעלת המכסה, כיוון שגם אם ישנו פורר מתחת האבעית, הוא נגוף.

81. אור לציון חלק ג פרק י' הערכה ה, אהיל יעקב הגעלת כלים (סקוצ'ילס) עמ' תלב הערכה סז, בשם הגרא"א נבנצל והגרא"ע איירבר, וכן בן כתב לעו הגרא"י אריאל שליט"א. ועיין אהיל יעקב הגעלת כלים (סקוצ'ילס) עמ' תלב הערכה סז, בשם בעל שם' שת שבת הקהתי והגרא"ש קל"י, שחולקים סוברים שיש להזכיר את המכסה על ידי לבון.

82. בן כתב לעו הגרא"י אריאל שליט"א.

83. עיין קובץ סבית לי פסח עמ' כת אות ז, בשם הגרא"ש וזרר, קישור שלחן עורך הלכות בשער החלב (פיירר) חלק ב - הקשרת כלים קונטרס הביאורים סוף סימן ז. ועיין שם ושם, שהמים החמים שבמדיח נחשיים כמוים המתבשלים בכלי ראשוני התווך על האש, וכן הקשרת המדיח צריכה להיות על ידי פים חמימים המעלים בועות. ועיין אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן כה ד"ה הנה בדבר, וש"ת אור לציון חלק ג פרק י' הערכה יא, שחולקים סוברים שהמים החמים המוצאים במדיח נחשיים כמוים העמידים מכל ראיון ('עירוי מכלי ראשון'), ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן נה ד"ה הנה בדבר, שכן הדבר אין צורך שהמים שמקシリים בהם את

את המדיח באותו חום שבו המדיח בלע את טעם החמצץ, ולכן יש לנוקות את המדיח, להמתין שעורמים וארבע שניות מהשימוש האחרון, ולאחר מכן להפעיל את המדיח בתוכנית הניקוי שבה המים מתחממים בחום המירובי האפשרי.⁸⁴.

מיקסר

כדי להכשיר מיקסר לפסח, יש לשימוש לב לשני עניינים העשויים למנוע את השימוש במיקסר בפסח: עניין ראשון הוא בליעת טעם חמץ בקערת הלישה ובמעורבלים, ועניין שני הוא החשש שפירותיו חמץ יעוופו מתוך המונע לתוך האוכל בפסח.

במיكسر לשימוש בצק, ומעורבלים עיסות לעוגות. הבצקים והעיסות שלשים במיקסר קרים, אך כלים המיועדים לעירication בצק ולישתו, בולעים טעם אף שהחמצץ קרי⁸⁵. לכן לא מספיק לנוקות היטיב את קערת המיקסר והמעורבלים, אלא יש להוציא את טעם החמצץ הבלוע בהם. לדעת השלחן עורך יש להכشيرם על ידי הגעה⁸⁶, ולדעת הרמ"א, לכתהילה יש להכשירם על ידי

המדיח יعلו בועות, כדי להכשיר אותו בזמנים חפים מעט יותר מרגילהת השימוש, אך נוהגים שלא להסתפק בסיסיים מעלים בועות (עיין קישור שלחן עורך שם סיון ז"ה וספה שהוסיפה, ולובשי עוד תערובת עם מרבלנה, שבאיrho מה המקור למונח זה). לכן יש להכorris למדיח ברדיל מלובן, כדי שיעלה את חום הספרים לשיעור שהפחים יעלו בועות. עיין נטע גבריאל פסח חלק ג ש"ת שבסוף הספר סיון ז, שהאריך לדין בענין כל שבלע חמץ בחום הנפרק מחום שבן סיס מעלים בועות, אם ד"ז להגעליו בזמנים החפים בקידת החומר שב הוא בלע, או שיש להגעליו בזמנים שמעלים בועות, עיין שם שנחalker בדבר האחרנים, עיין שם עט' מה, שבפסח יש להחמיר ולהגעל את הכלី בזמנים שמעלים בועות.

84. עיין הלכות חגיג לגראם אליהו פרק סעיף צ. עיין שם שרכז ללחילף את המסתנה ואת המגשים ששפטים עליהם את הכלים. עיין ילקוט יוסוף (תש"פ) פסח חלק ב עט' שעוד, שמקל יותר וסובר שבעיקר הדין ד"ז לנוקות את המדיח, מכיוון שתפעם החמצץ שנבלע בו הוא טעם פגום מחמת חומרי הנקוי החורייפוי שעיתנים במדיח, עיין אור לציון חלק ג פרק י הערא יה, שכותב עיין זה, אך סיימ: "ולמעשה צ"ע".

85. שו"ע תנא ז.

86. שו"ע תנא ז.

פרק ב - הקשרת המטבח וכלי

ליבון קל, ואם אי אפשר להכשירם על ידי ליבון, יש להכשירם על ידי הגעללה.⁸⁷ ההשורת קורת המיקסר והמערבלים על יד ליבון עלולה לקלקל אותם, لكن גם לדעת הרמ"א, אפשר להכשירם על ידי הגעללה.⁸⁸

העניין השני שמנוע את השימוש במיקסר הוא החשש שפירורי חמץ יעופו מהמנוע של המיקסר לתוך האוכל. כאשר מעורבלים קmach במיקסר, פירורי חמץ ובצק מת憂פים ונכנסים למונע. פירורים אלו עלולים לעורח החוצה מהמנוע, וליפול לתוך האוכל שמכינים בפסח. לכן יש להבחן בין שני סוגי מיקסר – סוג אחד שבו המנוע ממוקם מתחת לקורת הלישה, וסוג אחר שבו המנוע ממוקם מעל קורת הלישה. בסוג האחד, החשש שהחמציע יעוף לתוך האוכל וחוק, ולכן סוג זה של מיקסר מותר בשימוש בפסח, בלבד שינקו את המנוע עד כמה שניתן. בסוג الآخر, החשש שפירורים יעופו לתוך האוכל גדול יותר, ולכן רצוי שלא להשתמש במיקסר מסווג זה בפסח. והרוצה להקל, רשאי להשתמש גם בסוג זה של מיקסר, בלבד שינקה אותו הייבר.⁸⁹

87. עיין רמ"א תנא ז, שלכתהילה אין להכשיר כל' לישא, עיין משנ"ב שם ס"ק צד וס"ק צז, שהטעם לכך הוא שקשה לנקות אותם מחמצע המכוון בסדקיהם שביהם, עיין משנ"ב שם צז, שכלי לisha שעשויים ממתכת הלהקה אפשר להכשר על ידי הגעללה (עיין שם, שיש מחרורים גם בזיה), ועיין רמ"א תנא טז, וביאור הלכה תנא ז' ד"ה בפסח, שלכתהילה יש להכשיר כל' לisha על ידי ליבון, וכשהדבר אינו אפשרי, אפשר להסתפק בהגעללה.

88. שו"ת באלהלה של תורה חלק ב סימן סז אות א.

89. שו"ת באלהלה של תורה חלק ב סוף סימן סז, עיין שם, שבבעל רשות ייחמיר וקנה מערבלים חדשים, כיון שיש סוברים שהכשרה כל' לisha היא על ידי ליבון. עיין הלכות חגיהם לגר"ט אליהו פרק ה סעיף צב, וקובץ סבטי לוי פסח עם' ל, בשם הגרא"ש ווזנא, שכתבו בעין זה (סביר לחלק בין סוגים שונים של מיקסר), עיין מabit לוי שם, שהוסיף שיש לפתח את המכשיר וליקות את המנגנון. עיין אור ליציו חלק ג פרק י' שאלה ט, וילקוט יוסף (תש"פ) פסח חלק ב עם' תכא, שחולקים וסוברים שאין להכשר מיקסר שלישי בו בצק, כיון שלא ניתן לנוקות אותו כראוי, וגם לא ניתן לפתח האורור של המכשיר כדי למן נפילת קמח לאוכל, וכיון שהדבר יזק למכシリ. עיין שו"ת דבר חברון סימן תפוי, שמקל להכשר מיקסר על ידי הגעללת כל' הלישה, וינוי חיצוני של המיקסר.

שינויים תותבות

שינויים תותבות, יש סוברים שיש להגעילן, כיון שאוכלים בהן חמץ חמץ.⁹⁰ מהם שסוברים שיש להגעילן בכלי שני, כיון שבליעת השינויים היא מכלי שני⁹¹, ומהם שסוברים שיש להגעילן בכלי ראשון, כיון שלועסים בהן חתיכות מאכל חמוץ ('דבר גוש'), ולדעת חלק מהפוסקים, חתיכות מאכל חמוץ נחשות ככלי ראשון⁹². ויש חולקים וסוברים שדי לנקוטן ואין צורך להגעילן, וכמה טעמים לכך.⁹³ טעם אחד הוא שרוב מאכל הhamster שלועסים בשינויים התותבות הם מאכלים קרים, ולפי דעת השלחן עורך, הכשרות כלפי היא לפיה רוב שימושו. טעם שני הוא שהאוכל החם שוהה בפה זמן מועט, ויש סוברים שבזמן זה אין הוא מספיק לתת טעם בשינויים התותבות. וטעם שלישי, שהאוכל הגיע לשינויים הוא מכלי שני, ולדעת פוסקים ובאים, אוכל הבא מכלי שני אינו מביע טעם בכלים; ואף שאוכלים בשינויים חתיכות מאכל חמוץ, לדעת פוסקים ובאים, חתיכות מאכל חמוץ אינם נחשות ככלי ראשון.⁹⁴.

90. הלכות שלמה פרק ג סעיף ז, שו"ת שבת הלוי חלק א סיון קמץ, הלכות חגיגים לגראם אליהו פרק ה סעיף קא, אשרי האש"ר פרק ג אות כד, שו"ת משנה הלכות חלק ג סיון נ. ועיין הלכות שלמה פרק ג דבר הלכה יב, שו"ת משנה הלכות שם, ששייעים טבעיות ודאי שאין צורך היכשרה, כיון שהן חלק מהנוגף וש בהם חייאת, וחלק גוף שיש בהן חייאת אינם בעליים טעם. ועיין הלכות שלמה פרק ג סעיף ז ש Adams שיש לו סתיימות בשיעירם, ראיו שישתה לפני הפסח מעט חיים, שחופם הוא כחום הפסיק שהוא רגיל לשתחות כל השנה, ועיין ירושלים במועדיה פסח עם' כת, שמי שיש לו סתיימות בשיעירם ראיו שלא יאכל חמץ חמ בعشרים וארבעה השעות שקדום דין איסור אכילת חמץ. ועיין בנתיבות ההלכה גילין כב עמ' 40, בשם בעל שו"ת משנה הלכות, שחולק וסובר שאין צריך להימנע אכילת חמץ בעשרים וארבעה השעות שקדום זמן איסור אכילת חמץ.

91. שו"ת שבת הלוי חלק א סיון קמץ, שו"ת משנה הלכות חלק ג סיון נ. ועיין הלכות חגיגים לגראם אליהו פרק ה סעיף קא, שיש לערות עליהן פים מכלי שני. ועיין שו"ת שבת הלוי חלק ד סיון עד, שם אפשר להגעיל את השיעים התותבות, ראיו להגעילן.

92. הלכות שלמה פרק ג סעיף ז.

93. חזון עובדיה פסח חלק א עמ' קמפה, אור לציון חלק ג פרק י שאלה טו, ציז אליעזר חלק ט סיון כה. ועיין חזון עובדיה שם, ציז אליעזר שם, שטוב לערות עליהן פים רותחים.

94. חזון עובדיה פסח חלק א עמ' קמפה.

פרק ב - הכוורת המטבח וכלי

למעשה יש לחושש לדעת המהמירים, אך די להזכיר אותן על ידי עירוי מכל ראיון.⁹⁵

נפה

קשה מאוד לנחות נפה מכל פירורי החמצן המצויים בה, ולכן נהגו למכור אותה לגוי⁹⁶. ואף שבדרך כלל מומלץ שלא למכור כל' אוכל במכירות חמץ, אין מניעה ממכירות נפה לגוי. הטעם לכך שלא כדאי למכור במכירות חמץ כל' אוכל הוא שלדעת פוסקים ורבים, מכירות הכלים מחייבת להטבילה אותן במקואה לאחר הפסח, כיון שלאחר הפסח קונים את הכלים בחזרה מהגוי, והдин הוא שכלי שנקנו מגוי צריכים לטבילה. טעם זה שייך בכלל מתקנת ובכליז' זוכחת, החייבים בטבילה, אך נפה עשויה בדרך כלל מפלסטייק, וכלי פלסטייק פטורים מטבילה, ולכן אין מנעה ממכירות הנפה לגוי במכירות חמץ.⁹⁷

ברכוונים

אין להשתמש בפסח בברכוונים ובزمירונים שמשותמשים בהם כל השנה, כיון שמצוינים בהם פירורי חמץ, אלא יש לנחות אותם ולהצניע אותם עם כל' החמצץ.⁹⁸

95. כן כתב לנו הגריי אריאל שליט"א.

96. רם"א תנא יח, ומshan"ב שם ק.

97. חות שני עם קנו אותן כב.

98. אשרי האיש פרק נח אות ג. ועיין קובץ הלוות לגר"ש קמיעצקי פרק 1 סעיף כא, ואהיל יעקב סקווצ'ילס) פסקי הוראה עמ' קעה, בשם הגרא"ע אוירבר, שאון למכור את הברכוונים לגוי, כיון שאסור למכור כתבי קודש לגוי.

פרק א' בדיקת חמץ

הבדיקה והביטול

מהתורה, יש שתי דרכים אפשריות להימנע מאייסור 'בל ייראה ובל יימצא'. דרך אחת היא לבצע את הבדיקה בביתו בפועל, כלומר לרכז את כל החמצן הנמצא בבית, לבדוק שאין חמץ נוסף שמוסתר באיזה מקום, ולכלול את החמצן על ידי שופתו. דרך שנייה היא לבטל את החמצן בלב, ולהפקירו. הפקרות החמצן מוציאיה אותו מרשות האדם, וחמצן שאינו ברשותו של האדם, אין עוברים עליו 'בל ייראה ובל יימצא'. חכמים תיקנו שלא להסתפק בדרך אחת, אלא להימנע מן האיסור בשתי הדרכים: גם לבדוק ולאחר מכן לבטל.

הטעם לכך שהחכמים לא הסתפקו בביטול החמצן בלבד ובהפקרתו, הוא משומש שהביטול אינו מוחשי אלא תלוי בדעת האדם, ויתכן שע אדם לא יבטל את החמצן בכלל ליבו. ועוד, שאם החמצן ישאר ברשותו של האדם בפסח, יש חשש שיבואו לאכלו בטיעות. וכן הטעם לכך שהחכמים לא הסתפקו בבדיקה ובביעור והצריכו גם לבטל את החמצן, הוא משומש שהם חשו שע אדם לא יבדוק כראוי, ותוך כדי הפסק ימצא חמץ, וישתחה מלבערו, ויעבור על איסור 'בל ייראה ובל יימצא'.

1. משנ"ב סימן תלा ס"ק ב וסימן תלד ס"ק ז.

זמן הבדיקה

בודקים את החמצן באור לארכעה עשור בניסון, ככלומר בלילה שבין י"ג לי"ד בניסון. הטעם לכך שבודקים את החמצן בלילה ולא ביום הוא משומש שביליה אנשיים מצויים בבתיהם; וגם משומש שיש לבדוק את החמצן לאור הנר, כדי שניתן יהיה לראות אם יש חמץ במקומות מוסתרים וחשוכים, לאור הנר מאידך יפה יותר בלילה מאשר ביום.² כדי שהבדיקה תוכל להיעשות כראוי וניתן יהיה להבחין בחמצן, יש לנוקות את הבית לפני הבדיקה.³

מקומות החייבים בבדיקה

בדיקה החמצן צריכה להיות מקיפה ויסודית, כדי לוודא שלא נשאר בבית שום חמץ. לכן, אין להסתפק במציאת פתיתו החמצן שנוהגים לשים בפינות הבית, ולהסתובב בחדרי הבית עם הנר רק באופן סמלי, אלא יש לבדוק ביסודיות את כל המקומות שעלול להיות בהם חמץ. בכלל זה: ארוןות מטבח, מקרר, מkapפיא, כייסי בגדים ומעיליים שלעתים מניחים בהם חמץ, מיטות, תיקים וילקוטים. פעמים שבסמוך הבדיקה, מהפשים חתיכות קטנות של חמץ, ואין נתונים את הדעת לבדוק שלא נשארו בבית מוצרים שכטילים חמץ גמור, כבקבוקי בירה וויסקי.

ארונות ומגרות שניגשים אליהם תוך כדי הארוחה, ואפשר שהניחסו בהם חמץ, גם הם צריכים בדיקה. וכן יש לבדוק את הרכב, כי פעמים רבות מכניםים בו חמץ. מחסן שימושים בו דברי חמץ או שנכנסים אליו עם חמץ, גם הוא צריך בדיקה. בבית שיש בו ילדים קטנים, יש לבדוק מחמצץ בכל מקום שהילדים עלולים להניחו בו חמץ.

הצורך לבדוק אחר החמצן בסודיות, כפי שמבואר כאן, הוא בבית שלא ניקו אותו בסודיות לפני בדיקת חמץ. בית שניקו אותו בסודיות לפני בדיקת חמץ

.2. משנ"ב תלא ג.

.3. עיין רם"א תלג יא, ומשנ"ב שם.

בדיקת חמץ, כפי שמקובל לעשות בדרך כלל, בבדיקה שוניה היא מן המבואר כאן, והיא תتابאר להלן.

לא רק את הבית יש לבדוק, אלא גם כל מקום שברשותו של האדם ויש חשש שהכニיסו בו חמץ. לכן, אדם שיש לו משרד, חנות, מפעל, מרפאה וכיוצא בזה, צריך לבדוק אותם מחמצ. גם מקום שישיך לכמה אנשים חייב בבדיקה. לכן יש לבדוק חמץ בחדרי מדרגות של בניינים משותפים, בבתי כניסה, במبني ציבור, בתאי ספר, בגנים ובמעונות.⁴

מרופסת פתוחה, חצר וגינה

מרופסת פתוחה, חצר וגינה, פטורים מבדיקת חמץ, מכיוון שגם אם היה בהם חמץ, סביר שעופות אכלו אותו. ואם יש בחצר מקומות מסוימים שעופות אינם מגיעים לשם, יש לבדוק את המקומות הללו. אמנם אם ידוע שהייה חמץ בחצר, בגינה או במופסת בלבד י"ד בניסן, יש לבדוקם, משום שכאשר ידוע בוודאות שהיה חמץ במקום, אין סומכים על כך שהעופות אכלו אותו, שכן 'אין ספק מוציא מידי ודאי'.⁵

חמצ הקטן משיעור כזית

חמצ שאין בו שיעור כזית אך יש חשש שהוא יבוא לאוכלו, יש לבדוק אחריו, מכיוון שיש חשש שהוא ימצא אותו במהלך הפסח, ויכשל

4. עיין שו"ע תלג ! ועיין משנה ב תלג מג, שיש לברך על בדיקת חמץ בבית כנסיות ובבתי מדרשות. ועיין ערך השלחן תלג יב, וחוזן עובדיה פסח חלק א עמ' טפ, והלכות חגיג לגראם אליו פרק ו סעיף כד, שאין לברך על בדיקת חמץ בבית כנסיות ובתי מדרשות, משום שיש סוברים שתחכילת הבדיקה היא שלא לעבר על איסור 'בל יראה', ומכיון שיטת הכתשת אינו שיר לאדם סוסיים, אין פי שיעבור בבל 'יראה' על חמץ שנמצא בבית הכתשת.

5. שו"ע תלג ז, ומשנ"ב שם. ועיין משנ"ב שם כד, שלדעת המגן אברהם, אם ידוע שהיה במקום חמץ שלושים יום לפחות, יש לבדוקו, ולදעת המקור חיים, הזkan הקובע הוא ליל י"ד בניסן, ועיין בדיקת חמץ וביעור פרק ג העלה צ, שהוכיח מהמשנה ברורה בסימן תנmeg ס"ק ה וסדריו בשער הציון שם, ושהמשנה ברורה נקט להלכה כדעת המקור חיים.

פרק א - בדיקת חמץ

באכילתנו חלילה. לכן יש לבדוק למשל, אחר יהידת **בעך אפי** ('ביגלה') קטינה, או אחר קוביית שוקולד עם עוגיות, וכיוצא בזה⁶.

פירותים שאין חששshima יבואו לאוכלם

פירותים קטנים שאין חששshima יבואו לאוכלם, כגון פירותים שעילולים להימצא בתוך ספר שלמדו בו על שולחן שהיה בו חמץ, אין צורך לבדוק אותן. זאת מושם שכאמור, אין חששshima אדם יבוא לאוכלם, וגם אין עוברים עליהם ב'בל יראה', שכן אין פירותים אלו חשיבותם, והם בטלים מآلיהם. וכל שכן שאין צורך לבדוק אחריו פירותים הנמצאים בין המרצפות או בין חריצי הכסא, כיון שהם מאוסים⁷.

פירותים שיש חששшибו לאוכלם

אמנם יש לנכות היטב שלא ישאר שום פירור חמץ, במקומות שיש בהם פירותים ויש חשששפירותים אלו יגיעו לאוכל, כגון בארוןות שמוניחים בהם אוכל בפסח, ובמדפים הסמוכים לשולחן האוכל או למשטח עבודה שמכינים בו אוכל. העטם לכך הוא שאמנם אין עוברים על פירותים ב'בל יראה', אבל אסור לאכול בפסח אפילו פירור קטן של חמץ. אסור לאכול לא רק את הפירור עצמו, אלא גם מאכל אחר שהפירור התעורר בו. לכן יש לדאוג שלא יהיו פירורי חמץ במקומות שבהם הפירותים עלולים ליפול לתוך האוכל⁸. מחשש זה, גם ראוי להיזהר שלא להביא לשולחן האוכל בפסח.

6. עיין ח"י אדם כלל קיט סעיף ו, ומחנה ישראל חלק א פרק לד, שיש לבדוק אחר פירותים, עיין סידור פסח כהלכתו חלק א פרק יג סעיף יב, ובבדיקה חמץ וביעור פרק ב סעיפים א-ד, שכן דעת הרבה פוסקים, עיין הליקות שלמה פרק ה סעיף ו, שהכוונה היא לפירותים שיש חשש שאדם יבוא לאוכלם. עיין סידור פסח כהלכתו שם, שיש חולקים וסבירים שאין לבדוק אחר חתיכות הפחותות מכזית.

7. עיין משנה"ב תמב לג, הליקות שלמה פרק ה סעיף ו. לדעת החזון איש (סועד טיקן קטע אותיות יג, יח) יש לבדוק גם אחר פירותים הנמצאים בספרים, או למקרה את הספרים במכירת חמץ. פירותים מאוסים, אין צורך לבדוק אחריהם, גם לדעת החזון איש.

8. עיין בדיקת חמץ וביעורו פרק ג סעיף ג.

ספרים שייתכן שיש בהם פירורי חמץ, שמא יפלו פירורים מתחזק הספר לאוכל, ויכשלו באכילתם חלילה⁹.

חמצן הנמצא במקום שקשה להגיע אליו

חמצן שצורך לפרק חפצים או רהיטים כדי להגעה אליו, כגון חמצן שנמצא מאחורי ארון, וכי אפשר להגעה אליו ללא לפרק את הארון, אפשר להשאירו מונח במקומו ואין צורך להוציאו משם, משום שאין חשש שהוא שמא יבוא לאוכלו בפסח. אבל יש לבטלו, כדי שלא לעבור על ידו על איסור 'בל יראה' ובל ימצא¹⁰.

בדיקות חמץ בבית שנוקה לקרהת פסח

בדרכן כלל, בדיקת החמצן נעשית לאחר שכבר ניקו את הבית מחמצן בסיסדיות. למורות זאת, יש לקיים את בדיקת החמצן, מכיוון שחכמים חיבו לבדוק מחמצן בכל המקומות, גם במקומות שנוקה לפניليل בדיקת חמץ, תקנת בדיקת חמץ¹¹. אך דורך הבדיקה בבית שנוקה לפניليل בדיקת חמץ, שונה היא מדרך הבדיקה בבית שלא נוקה לפניليل בדיקת חמץ. כמבואר לעיל, בית שלא נוקה מחמצן, יש לבדוקו היטב; לפשפש בכל מקום ופינה, ולודוא שאין בהם חמץ. אך בית שנוקה היטב, אין צורך לבדוקו בסיסדיות, אלא יש לעبور בכל המקומות ולבחוון היטב אם כבר ניקו אותם, ואם התבגרו שמדובר במסויים לא נוקה ראוי, או שלאחר שהמקום נוקה, הכנסו בו שוב חמץ, יש לבדוק אותו בסיסדיות, ולודוא שאין בו חמץ¹².

9. עיין אור לציון חלק ג פרק ז הערכה.

10. עיין שו"ע הרב תלג יט.

11. עיין שו"ע תלג יא, ומshan"ב שם.

12. הליכות שלמה פרק סעיף א.

בדיקות חמץ למאושפז בבית חולים

אדם המאושפז בבית החולים, יבדוק חמץ בארון שנייתו לשימושו ובחפציהם השיעיכים לו, אך לא יברך על בדיקה זו. על בדיקת החדר אין מברכים, מכיוון שהחדר בבית החולים אינו שיך לו, וחובת בדיקתו אינה חלה עליו. ועל הבדיקה בחפציהם אין מברכים, מכיוון שעיקר תקנות בדיקת חמץ היא על בית, ולא על חפציהם.¹³

בדיקה על ידי שליח

מצווה על האדם לבדוק את החמצן בעצמו, שכן כלל בידינו: 'מצווה בו יותר מבשלוחו'¹⁴. זאת כיון שעל ידי קיומם המצווה בגופו, האדם מתקן את גופו ונעשה כלי מוכן לקבלת אור וקדושה¹⁵. כאשר יש לבעל הבית קושי לבדוק חמץ בעצמו, הוא יכול לבדוק רק מקום אחד או חדר אחד, כדי לקיים לפחות חלק מהמצווה; ולמנוגות שליח שיבדק את שאר המיקומות והחדרים, שכן 'שלוחו של אדם כמותו'. במקרה זה, בעל הבית יברך על הבדיקה, והשליח יעמוד לידיו וישמע את הברכה, ויבדק את שאר החדרים על סמך הברכה ששמעו מבעל הבית¹⁶. כאשר בעל הבית אינו בודק חמץ כלל, והשליח בודק הכל במקומו, על השליח לברך את הברכה לפני הבדיקה, מכיוון שהשליח הוא זה שיעשה את מעשה המצווה.¹⁷.

13. עיין תורה היולדת (מהדורות תשע"ו) פרק מו סעיף א, ועיין הליקות שלמה פרק ה דבר הלכה מ.

14. מגן אברהם תלב ה, פש"ב תלב ח.

15. מגן אברהם תלב ה, פש"ב תלב ח.

16. עיין שו"ע תלב ב. עיין פרי מגדים סימן תלב אשל אברהם ס"ק ה, שדי בקיום קצר מהמצווה בעצמו, כדי לצאת ידי הכלל של 'מצווה בו יותר מבשלוחו', ועיין שו"ע הרב תלב ח, שמצוותו לקיים את כל הבדיקה בעצמו, ולא רק קצר פינה. עיין פש"ב תלב יא, שלכתהילה אין להסתמש בשlich שלא שמע את הברכה מבעל הבית, מכיוון שבדיקתו תהיה בדיקה ללא ברוכה לפניה. אם בעל הבית אינו יכול לסייע את הבדיקה בעצמו, יmana שליח שישים את הבדיקה אף שלא שמע את ברכת בעל הבית, שכן בדיעבד, הברכה שבירך בעל הבית פוטרת את כל הבית.

17. פש"ב תלב ! ועיין שו"ת באהלה של תורה חלק ב סימן נג, ש מכיוון שנוסח הברכה הוא "על

בדיקות חמץ על ידי אישה

ניתן למןות אישה או נער גודל מגיל בר מצווה, לשליהים לבדוק חמץ. בעבר, הפסיקים הסתייגו מلسמוך על אישה בבדיקה חמץ, מכיוון שבבדיקה חמץ כרוכה בטורה רובה, וחשו שהאישה לא תבצע את הבדיקה כראוי. בזמן זהה אין לחוש לכך, שכן נשים מדקקות בענייני הבדיקה אף יותר מוגברים.¹⁸.

בדיקות חמץ על ידי קטן

ילד קטן שהגיע לגיל חינוך (גיל שש בערך), כשר מעיקר הדין בבדיקה חמץ. אך לכתיה נכוון שלא לסמוק עלייו, מכיוון שהבדיקה כרוכה בטורה רובה, ויש לחוש שלא יבודק כראוי.¹⁹.

פטור מבדיקה חמץ על ידי השכרת המקום לגוי

מקומות החיבים בבדיקה וטורח רב לבודקים, אפשר להשכירים לגוי ולמכור לו את כל התכולה שבhem, ועל ידי זה להיפטר מהבדיקה. למשל, חזק משחיקים שיש בו משחיקים ובים וטורח וב הוא לבודק כל משחיק ומשחק, אפשר לסוגרו לכל ימי הפסח, ולהיפטר מבדיקה החדר על ידי השכורתו לגוי ומכירות תכולתו, ובמשך הפסח אין להיכנס לחדר זה. וכן ארון ובו חפצים ובים שטורה הוא לבודקים, אפשר למכור את הארון ותכלתו לגוי, לנעל את דלתות הארון או להדביקם בצורה שלא ניתן יהיה לטעת ולפתח אותם בפסח, ולהיפטר בזזה מחובת הבדיקה.²⁰.

בעור חמץ" ותכליות הבדיקה היא הביעור, מן הראי שהשליח גם יבער את החמצ.

18. ערוק השלחן תכל"ז, שו"ת תשבות והנחות חלק ב סימן ריד.

19. שו"ע תכל"ד, ומshan"ב שם.

20. עיין משנ"ב סימן תכלג ס"ק כג וסימן תכלו ס"ק לב, בבדיקה חמץ וביעור פרק ג סעיף מא.

הנחת פתית חמץ לפני הבדיקה

נווגים להניח לפני בדיקת חמץ כמה חתיכות קטנות של חמץ במקומות שעתידיים לבדוק בהם את החמצ, כדי שהבודק לא יתרשל בבדיקה²¹. ויש שכתו שהטעם להנחת חתיכות החמצ הוא כדי למנוע מצב שבו הבודק לא ימצא חמץ, ונמצא שברכתו הייתה ברכה לבטלה²². אך ובאים חולקים על טעם זה, שכן אף אם הבודק לא ימצא חמץ, אין ברכתו לבטלה, כיון שהמצויה היא לבדוק אחר החמצ, וכל שבדק, קיים את המצויה, בין מצא חמץ בין לא מצאו. ועוד, שנוסח הברכה לפני הבדיקה הוא "על ביעור חמץ", והיא כוללת גם את הביעור שייעשה למחורת²³.

יש להניח חתיכות של חמץ שאינו מתחפור, או לעטוף את החמצ בשקית, כדי שלא יישארו פירורי חמץ בבית²⁴. רצוי שככל חתיכה תהיה קטנה ממשיעור כזאת, כדי שלא יצטרך לבדוק את ביתו שנית אם לא ימצא חתיכה אחרת²⁵. כדי לרשום את כל המקומות שהונחו בהם חתיכות החמצ, כדי למנוע מלכתחילה מצב זה²⁶. על פי הקבלה, יש להניח עשר חתיכות, נגד עשר ספירות טמאות, ועל ידי ביטולן ושורפתן, מחלישים את כוח הטומאה בעולם²⁷.

נטילת ידיים לפני הבדיקה

טוב ליטול ידיים ללא ברכה לפני הבדיקה, מכיוון שבדיקה חמץ היא מצויה

21. רם"א תלב ב, וחוץ עקב שם יד, וחוזן עובדייה פסח חלק א עם ל'. ועיין כף החיים תלב לא, שהביא טעמים נוספים למקרה.

22. דעה א ברמ"א תלב ב.

23. עיין דעה ב ברמ"א תלב ב, ומshan"ב שם.

24.

25.

26. עיין הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ז סעיף יא.

27. משנ"ב תלב יג, וכף החיים תלב לא.

חשובה וחלק מטהlixir ההתיירות שלנו לקרהת חג הפסח, וראוי שותיעשה מתחך נקיות²⁸.

הצנעת החמצ שעתידים לאוכלו

בליל בדיקת חמץ, בדרך כלל משאיירים קצת חמץ כדי לאוכלו למחות בוקר. יש להניח חמץ זה במקום מוצנע, רחוק מ מגע ידים של ילדים קטנים, כדי שלא יפזרו את החמצ בשוך הבדיקה או אחרת, יהיה צורך לחזור ולבדוק מחמץ²⁹.

בדיקות חמץ ביום י"ד, בפסח ולאחר הפסח

אדם ששכח ולא בדק חמץ בליל ארבעה עשר בניסן, יבודק למחות לאור הנר, מיד כשנזכר, ויברך לפני הבדיקה. ואם לא בדק למחות, יבודק חמץ בפסח בברכה³⁰. لكن, אדם המתארח בבית מלון בפסח, ונודע לו שלא בדקו את החמצ בחדרו לפני פסח, צריך לבדוק חמץ בחדרו, בברכה³¹.

אדם שלא בדק חמץ לפני פסח ובמשך הפסח, יבודק חמץ לאחר הפסח, שמא היה ברשותו חמץ, וחמצ שהיה ברשות ישראל בפסח אסור בהנאה. על בדיקה זו אין מברכים, מכיוון שהברכה שלפני הבדיקה תוקנה רק על בדיקת חמץ שאסור להשוותו ומוצואה לבعرو³².

28. שו"ת מהרש"ל סוף סימן פו, ומshan"ב תלב ב.

29. ש"ע תלד א, ומshan"ב שם.

30. ש"ע תללה א. ועיין מshan"ב שם, שיש לברך על בדיקת חמץ בפסח, גם כאשר ביטל את החמצ לפני הפסח. ועיין הלכות חגים לגר"ם אליה פרק ו סעיף כת, שחשש לדעת החולקים. ועיין בספר דברי הגאון סימן תללה דין קכח, שהמכור חפטו לגוי אין צריך לברך על בדיקת חמץ הנעשית בפסח, משום שהחמצ שבביתו מכור לגוי, ועיין פסקי תשבות סימן תללה הערתא, 18, שפקפק בדבריו, והכרעת הגרא"י אריאל שליט"א היא שיש לברך, מכיוון שהחמצ המכור מරוכז במקומ אחד.

31. סידור פסח כהילכתו חלק א פרק יב סעיף ח.

32. ש"ע תללה א, ומshan"ב שם.

פרק ב'

דיני הברכה על

בדיקות חמץ

הברכה ונוסחה

תיקנו חכמים לברך את ה' לפני עשיית מצווה, כדי להוזות לו על כך שזיכה אותנו לקיום את מצוותינו, וכדי שהמצווה תיעשה מתוך תשומת לב ובכוונה, ולא כמצוות אנשים מלומדים.² נוסח הברכה לפני בדיקת חמץ הוא: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותינו וציוונו על בעור חמץ". אין מברכים 'על בדיקת חמץ', משום שתכלית הבדיקה היא הביעור שייעשה למחזר, ומכיון שהבדיקה היא חלק מהתהליך הביעור, נוסח הברכה "על בעור חמץ" כולל גם אותה.³ אדם שהתחילה לבדוק חמץ ושכח לברך לפני הבדיקה, יברך כל עוד לא סיים את הבדיקה.⁴

- . ספר החינוך מצווה תל ד"ה ואחרי זאת.
- . עיין ריטב"א פסחים ז ב ד"ה וכותב הר"ט, ושפתי כהן לרבי פרדי הכהן פרשת בא עמ' שלג מהדורות תשס"ה) ד"ה ולזה תקנו.
- . ש"ע תלב א, וחננ"ב שם. עיין רא"ש פסחים פרק א סימן י, שאין מברכים "שהחין" לפני בדיקת חמץ, מכיוון שתכלית הבדיקה שלא יהיה חמץ בבית בחג הפסח, ולכן הבדיקה נכללת בברכת "שהחין" שմברכים בתג. עיין חzon עבדיה פסח חלק א עמ' סה, שכיוון שיש סוברים שיש לברך "שהחין" לפני בדיקת חמץ, מידת חסידות להישג פרי חדש, ולאחר תחילת הבדיקה לברך עליו "שהחין", ולאחר גמר הבדיקה לברך עליו ברכת הנהין ולאוכלו.
- . רם"א תלב א. ועיין מנ"ב שם ד, שהאחרונים נחלקו אם ס' שלא בירך בשעת הבדיקה, יברך בברך לפני בעור חמץ, עיין שם שהרוצה לברך, אין טוחים ביה. ועיין ילקוט יוסף (תש"פ) פסח חלק א עמ' שמח, שחולק וסביר שיברך בלא שם ומילכות.

הפסיק בין הברכה לבדיקה

אסור להפסיק בין הברכה לבדיקה, ולכן אין לדבר בין הברכה לתחילה הבדיקה. אדם שדבר בין הברכה לבדיקה בדבר שאינו צריך הבדיקה, אפילו דבר מילה אחת, צריך לחזור ולברך.⁵

ברכה לבודק בכמה מקומות

אדם שבודק חמץ בכמה מקומות, כגון גבאי בית הכנסת שבודק חמץ בבית הכנסת לאחר שבודק את החמצן בביתו, ברך על בדיקת החמצן בביתו, ויתכוון לפטור בברכתו גם את שאר המקומות שעתיד לבדוק בהם חמץ. ההליכה ממקום למקום אינה נחשבת הפסיק במקרה זה, מכיוון שהמצויה היא לבדוק בכל המקומות שיש בהם חשש חמץ, והבדיקה בכל המקומות היא מצויה אחת אורך.⁶

הפסיק באמצע הבדיקה

במשך הבדיקה, טוב שלא לדבר דברים שאינם נוגעים לבדיקה, כדי שהבודק יהיה מרוכז בבדיקה וייתן דעתו לבדוק בכל המקומות שצרכיים בדיקה⁷.

- .5. שו"ע תלב א, ומישנ"ב שם ה.
- .6. משנ"ב תלב ז. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עמ' סד, שאדם הבודק חפש בכמה מקומות והם רוחקים פאוד זה מזה, בשעת הברכה יכוון שהברכה תחול רק על המיקום שנמצא בו, ואז יוכל לברך שוב במקומות הרחוק.
- .7. שו"ע תלב א. ועיין משנ"ב תלב ז, שאם דבר במהלך הבדיקה, אין צורך לחזור ולברך. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עמ' סה, שמותר להפסיק באמצע הבדיקה כדי לופר דברים שבקדושה, כגון לברך ברכת "אשר יצר" או לענות אמן.

פרק ג' פָעֻולוֹת הַאֲסּוּרוֹת לִפְנֵי הַבְּדִיקָה

פָעֻולוֹת הַאֲסּוֹרוֹת חַצִ' שָׁעָה לִפְנֵי צָאת הַכּוֹכְבִים

חַצִ' שָׁעָה לִפְנֵי צָאת הַכּוֹכְבִים, אָסּוֹר לְעַשׂוֹת דָּבָרִים שְׁעַלְלוּם לְהַשְׁכִּיחַ מַהְآדָם אֶת קַיּוֹם מְצֻוֹת בְּדִיקַת חַמֵץ, כְּגּוֹן לְלַכְתַּת לִישׁוֹן, לְאַכְלָה וְלְעַשׂוֹת מְלָאָכה שְׁעַשׂוֹיה לְהַתְמִיךָ. הַאֲכִילָה הָאֲסּוֹרָה הִיא אֲכִילַת קְבֻעַ, אֶבֶל מוֹתָר לְאַכְלָה קְלָה שֶׁלֹּא תְשִׁיכַת מַהְآדָם אֶת המְצֻוֹה, כְּגּוֹן לְחַם אוֹ עֲוֹנָה בְשִׁיעָור כְּבִיצה (56 סְמ"ק), אוֹ פִּירּוֹת וַיּוֹרָת וּבָשָׂר וּדְגִים, גַּם יוֹתֶר מְשִׁיעָור כְּבִיצה¹.

פָעֻולוֹת הַאֲסּוֹרוֹת בְּצָאת הַכּוֹכְבִים

בְּהַגְּיָעַ צָאת הַכּוֹכְבִים, יִשׁ לְבַדְקוּ אֶת החַמֵץ מִידָה, וְאַיִן לְהַשְׁתַּחַות לֹא צָורָךְ, שֶׁכֵן הַשְׁהִיָה עַלְולָה לְהַשְׁכִּיחַ מַהְآדָם אֶת קַיּוֹם המְצֻוֹה². וַיִּשׁ מּוֹסִיףִים שְׁעִירָר זָמָן הַבְּדִיקָה הַוְאָן בְּצָאת הַכּוֹכְבִים, וְלֹכֶן יִשׁ לְהַסְמִיךָ אֶת זָמָן הַבְּדִיקָה לְצָאת הַכּוֹכְבִים עַד כְּמוֹה שְׁנִיתָן³.

1. שׁו"ע תלא ב, ומshan"ב שם. עיין יליקוט יוסף (תש"פ) פסח חלק א עם רצד, שהאיסור הוא על בעל הבית, כיון שהוא שעתיד לקיים את מצוות בדיקת חמץ, אבל האישה ובית הבית רשאים לאכול ולעשות מלאכה קודם הבדיקה.

2. שׁו"ע תלא א, ומshan"ב שם.
3. עיין משנ"ב תלא יא, וביאור הלכה שם ד"ה ולא יאכל.

לכן משהגיע צאת הכוכבים, אין להשתהות הרבה באכילת פירות וכיוצא בזה, ואפילו ללימוד תורה אסור⁴.

מלאה שהותחלה בהיתר, הפסקתה בצאת הכוכבים

אדם שהתחילה לעשות מלאכה או ללימוד תורה לפני צאת הכוכבים, והגיע זמן צאת הכוכבים, איןנו צריך להפסיק מעשיו כדי לבדוק חמץ, אלא יסימט את מעשיו, ויבדק חמץ לאחר מכן. זאת כיון שלא הטריחו חכמים את האדם להפסיק את מעשיו באמצעותו. זהה דעת מרן השלוחן עורך, וכן נהוגים יוצאי ספרד. אמנם לדעת הרם"א, בזאת הכוכבים על האדם להפסיק את מעשיו שהותחלו בהיתר, ולבדוק חמץ. ולדעתו אין לדחות את הבדיקה לאחר שיסים מעשין, מכיוון שעיקר זמן בדיקת חמץ הוא בזאת הכוכבים; וכן נהוגים יוצאי אשכנז⁵.

בדיקות חמץ ותפילה ערבית

צאת הכוכבים זה הזמן שמתחייבים בו לקרוא קריית שמע, להתפלל תפילה ערבית, ולבזק חמץ. מצב זה מעורר שאלה,இיזו מצווה יש לקיים תחיליה – תפילה ערבית וקריאת שמע או בדיקת חמץ? יש להבחין בעניין זה בין יחיד לציבור. ציבור אנשים הרוגלים להתפלל תפילה ערבית בזאת הכוכבים, יתפללו ערבית תחיליה, ולאחר מכן ילכו לבדוק חמץ, שכן אם

4. עיין שו"ע תלא ב, וביאור הלכה שם ד"ה ולא יאכל. עיין פשנ"ב שם ז, שהאחרונים נחלקו אם ישנו איסור ללימוד תורה גם בחצי השעה שלפני צאת הכוכבים, עיין עורך השלחן תלא כד, וחוזן עובדיה פסח חלק א עמ' סב, שהכרינו להקל, והרצache להחמיר יסיד שופר, או שיעשה לו גלגול עם תזכורת, שיכיר לו לבדוק חמץ. עיין הלכות גרים לגר"ם אליהו פרק 1 סעיף ט, שמחפיר בזה, ואפילו מעמיד שופר.

5. שו"ע רם"א תלא ב, ומשנ"ב שם. עיין חוזן עובדיה פסח חלק א עמ' סב, שיוצאת ספרד המפסיק סמלاكتו לבדיקה חמץ, תבאו עליו ברכה. עיין עורך השלחן תלא כד, שגם לדעת הרם"א, מותר לילמוד לסיסים את הפרק או את העניין שעסוק בו. עיין פשנ"ב שם יא, שלפי השו"ע, עיקר מן בדיקת חמץ אינו דואקה בזאת הכוכבים.

פרק ג - פעולות האסורות לפני הבדיקה

יקדימו לבדוק חמץ, יהיה זה טורה להתקבע לאחר הבדיקה, וישנו חשש שתפילה הציבור תתבטל⁶. אך היחיד המתפלל ללא מנין, נחלהו אחרים בדינו: יש סוברים שעליו להקדים ולהתפלל תפילה ערבית, שכלל גדול בידינו: 'תדריך ושאינו תדריך, תדריך קודם'. ויש סוברים שעליו להקדים ולבדוק חמץ, משום שעicker זמן בדיקת חמץ הוא בזאת הכוכבים, ואילו קריאת שמע וערבית, זמנם כל הערב, ולא דוקא בזאת הכוכבים⁷. להלכה, יש להקדים את תפילה ערבית לבדיקה חמץ, כי בדיקת חמץ אורכת זמן רב, ויש חשש שאם אדם יקדם ויבדק חמץ, הוא ישכח להתפלל ערבית לאחר הבדיקה. כאשר אין חשש שתפילה ערבית תשכח, ניתן לנוהג בכל אחת מהשיטות⁸.

שיעור תורה המתקיים בזמן הבדיקה

אנשים הרגילים למדוד בחבורה אחרי תפילה ערבית, בטלו את לימודם וילכו לבדוק חמץ מיד אחרי התפילה, כיוון שעicker זמן הבדיקה הוא בתחילת הלילה⁹. ויש סוברים שאנשים הרגילים למדוד בחבורה אחרי ערבית ראשאים לקיים את לימודם הקבוע. זאת משום שלימוד תורה של רבים הוא דבר גדול, ואף שיש סוברים שעicker זמן בדיקת חמץ הוא בזאת הכוכבים, אין לבטלו משום כך. אך על הלומדים להזכיר זה לזה בסוף הלימוד לקיים את המצווה, ועובד שאחד הלומדים יזכיר בקול לכל הלומדים לבדוק חמץ. ואם

6. משנ"ב תלא ח, ושו"ע הרב תלא ח.

7. חוק יעקב תלא ז.

8. שו"ע הרב תלא י.

9. עיין משנ"ב תלא ח, ושער העיון יא. עיין חזון עובדייה פסח חלק ב עם' מ"ד, שיש להקדים את תפילה ערבית לבדיקה, ועודף שיבקש אדם אחר שיזכר לו לבדוק חמץ לאחר תפילה ערבית. עיין משנ"ב שם, שם אם אפשר למן שלח' לבדיקה, יש להתפלל ערבית בזאת הכוכבים, ולמנת שליח שיבדק את החמצן באותו זמן, וכך הבדיקה נעשית בזמן הראי, והוא סוכנת לקריאת שמע וערבית, שהם תדריכים.

10. שער העיון תלא ז.

ניתן לקיים את הלימוד לאחר בדיקת חמץ, ולא ייגרם מכך ביטול תורה, עדיף לדוחות את הלימוד לאחר הבדיקה.¹¹

11. חזון עובדיה פסח חלק א עמ' סג. ועיין שם, שלא ניתן ללמד לפניהם בדיקת חמץ ליפוד תורה שמללווה בפלפול, אפילו הוא לימוד של רבים, משום שבল'פוד זה, יש חשש שהלומדים ייפשכו בלילהם, וליבם יהיה טרוד בהבנת הסוגייה, וישכחו את חובת הבדיקה.

פרק ד דיני הנר

בדיקות לאור הנר

בודקים את החמצן לאור הנר, כדי שnitrogen יהיה לראות אם יש חמצן במקומות מסוימים וחשוכים.¹ החומר הבועירה של הנר צריך להיות נוקשה, כשבועה או פרפיין, ולא נוזלי, כשםון, מכיוון שהוא נזלי עלול לטפס ולכלך חפצים, ויש חשש שבגלל זה הבדיקה לא תיעשה כראוי².

אחד המקורות שהובאו בגמרא לכך שיש לבדוק את החמצן לאור הנר הוא הפסוק: "נִיר ה' נְשָׁמַת אָדָם חִפֵּשׂ בֶּלֶת רְבָעָן"³. מפסק זה הגمرا לומדת שהחיפוש נעשו באמצעות נר⁴. הזכרת פסוק זה בקשר לבדיקה החמצן ורמותו לכך שיש לבדוק ולבעור לא רק את החמצן שבבית, אלא גם את החמצן' שבלב – את היצר הרע והמידות הרעות⁵. בדיקה וחיפוש אלו נעשים לאורה של תורה, שבסגולתה לטהר ולקיים את האדם, ולבעור מליבו את המידות הרעות. מובא בספרים שיש זיקה בין בדיקת החמצן שבבית ל'בדיקה החמצן' שבלב, ובঙגלהותם של בדיקת החמצן וביעורו, לבער את יצר הרע מן הלב⁶.

1. שו"ע תלג א, ומshan"ב שם א.

2. שו"ע תלג ב, ומshan"ב שם.

3. משליכ כ כד.

4. פסחים ז ב.

5. עיין שליה פסחים נר מצוה אות לא.

6. עיין קב היישר פרק צ, עיין פלא יונץ ערף חמצן.

בדיקות ביום לאור הנר

כambiliar לעיל, אדם שלא בדק חמץ באור ל"ד בניסן, צריך לבדוק חמץ ביום י"ד בניסן. גם במקרה זה, שהבדיקה נעשית ביום, יש להיעזר בנר, שכן בעזרתו ניתן לבדוק אחר החמצ נס במקומות מוסתרים וחשוכים. מקום מואר מאד, כמו פרשת, מכוניות או חדר שיש בו חלונות גדולים ורחבים, אפשר לבדוקו לאור המשמש, ואין צורך לבדוקו לאור הנר.

אבוקה

אין לבדוק את החמצ לאור אבוקה, דהיינו לאור נר שיש לו שתי פתילות או יותר, מכיוון שלא ניתן להנגיש את האבוקה בחורים ובסדקים. וטענו נוסף הוא שללהבת האבוקה גדולה, והבודק עם אבוקה ירא שמא האבוקה תשׂורף חפצים, ומתווך בכך אין הבדיקה נעשית כראוי⁸.

פנס

עם המצאת הפנס החשמלי, התעוררה שאלה אם ניתן לבדוק חמץ לאור פנס החשמלי. יש סוברים שאין לבדוק חמץ לאורו, מכיוון שבמקרה שמדובר באור הנר, הפנס אינו נר⁹. אך דעת רוב הפסוקים שניתן לבדוק חמץ לאורו¹⁰, וזאת ממשי טעמים. טעם אחד שפנס נחשב נר, שכן הסוללה נחשבת כשן, וחוט הלהט כאש¹¹. וטעם שני, שאין חובה לבדוק דזוקא לאור הנר. ראייה לכך, שהבודק ביום במקומות מואר, אינו צריך לבדוק לאור הנר. ומה שאמרו בגדודו שיש לבדוק לאור נר, זהו מושם שהוא אמצעי

7. שו"ע תלג א, ומשנ"ב שם ס"ק ג וס"ק מג, והליכות שלמה פרק ה הערכה 20.

8. שו"ע תלג א-ב, ומשנ"ב שם.

9. עיין אור לצין חלק ג פרק ז שאלה ח, חוט שני פסח עם נט.

10. הליכות שלמה פרק ה סעיף יא, שו"ת באר משה חלק ק' קונטרס אלקטሪק סיון סג, שו"ת יביע אופר חלק ד סיון ס וחוון עובדיה פסח חלק א עמ' לח, שבות יצחק פסח פרק ד עמ' לה, בשם הגראי"ש אלישיב.

11. שו"ת יביע אופר שם אות ה.

התאורה שהיה מצוי בזמן חז"ל, אך ניתן לבדוק גם בכל אמצעי תאורה אחר, וב└בד שיהיה דומה לנור, שמאיר יפה, וניתן להכניסו למקומות קטנים וצרים¹²; וכן הלהקה¹³. על אף זאת, ראוי שלא לשנות מהמנהג ולבודק לאור נר¹⁴, ובמקומות שהנור עלול לגרום נזק או לסכנה, יש להעדייף פנס¹⁵.

כיבוי אור החשמל בשעת הבדיקה

אין צורך לכבות את אור החשמל בשעת בדיקת חמץ, כיוון שאור החשמל אינו מפריע לבדיקה אלא מסייע לה¹⁶.

12. הגרא"א קוטלר בקובץ המאור שנה ט קוונטרס א (גיליון עד) עמ' 26, עיין שו"ת יביע אומר שם סוף אות ה.

13. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, אף פרש שני בו חוט להם, כגון פרש עם נורת לד כשר לבדיקת חמץ, עכ"ז.

14. הלכות שלמה פרק ה דבר הלכה יט, עיין שו"ת יביע אומר שם וחוזן עובדייה שם. עיין הלכות חיים לגרא"ם אליהו עמ' 56, שכן לבסוף על בדיקה העשוית בעדרת פנים, אלא יש להתחיל בנר, ולאחר מכן לעבור לפנים.

15. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א.

16. שלמי מועד עם' שיב, בשם הגרא"ז אוירבר, חזון עובדייה פסח חלק א עמ' כ, שו"ת משנה הלכות חלק טו סיון צב. עיין שו"ת שבת הלוי חלק א סיון קלן, שיש הנוגאים לכבות את אור החשמל בשעת הבדיקה, ומدلיקים אותו רק במקרים מסוימים איקות הבדיקה נפגעת בלעדיו.

פרק ה ביטול חמץ

הבדיקה והביטול

אדם שבדק את החמצ ב ביתו כראוי, קיים את המוטל עליו מן התורה. ואף אם נשאר חמץ באיזה מקום, אין הוא עובר עליו 'בל יראה', כל עוד לא נודע לו ממנו. חכמים חשו שעיל אף ש אדם בדק את ביתו, תישאר באיזה מקום חתיכת חמץ שתימצא תוך כדי הפסה, ואם האדם ישתחה מלבערה, הוא יעבור על איסור 'בל יראה' וב'ימצא'. لكن תיקנו חכמים שלא להסתפק בבדיקה, ולאחר הבדיקה עליו גם לבטל את החמצ. כאשר אדם **ביטול** את החמצ, גם אם ימצא חמץ בפסח וишתחה מלבערו, לא יעבור על 'בל יראה', שהרי חמץ זה מבוטל¹. כדי ש אדם לא ישכח לבטל את החמצ, הסמיכו חכמים את ביטול החמצ לבדיקה. لكن, מיד לאחר הבדיקה יש לבטל את החמצ².

ורמז יש בסמכיות זו. כאמור לעיל, בדיקת החמצ רמזות לביעור יצר הרע מן הלב. ואם כן, סמכיות הביטול לבדיקה רמזות כי אחרי שעשינו הכל שביכולתנו ובדקנו אחריו בחורים ובסדים עד מקום שידינו מגעת, אנו משלימים את התיהרות על ידי הבעה של שאיפתנו הפנימית שלא לחת חшибות ליצר הרע, אלא לבטל ולהח席ו בעפר הארץ, ולעשות רק את הטוב והרצוי לפניו ה' יתברך.

1. משנ"ב תל"ד.
2. פסחים ז, ב, ורש"י שם ד"ה פשע, ושו"ע תל"ד ב.

מהות הביטול

הראשונים נחלקו מהו ביטול חמץ, ומדוע ביטול החמצ מוציא מאיסור 'בל יראה' וב'ימצא'. לדעת התוספות, ביטול חמץ הוא הפקרת החמצ והוצאתו מרשות בעליו. הביטול מועיל שלא לעבר על איסור 'בל יראה', משום שנאמר: "לא יראה לך חמץ"³ ופירשו חכמים שהכוונה במילה "לך" היא לחמצ שלך, אבל חמץ שאינו שייך לאדם, אין עוברים עליו 'בל יראה'⁴.

אמנם לדעת הרמב"ג, ביטול חמץ הוא החשבתו כעפר וכדבר שאין אדם רוצה בקיומו. וכיון שהחמצ נחשב בעניי בעליו כעפר ואין הוא רוצה בקיומו, הרי הוא יוצא מטורת חמץ, ולכן אין עוברים עליו 'בל יראה'. לדעה זו, ביטול חמץ כולל במצבות השבתת חמץ. וחכמים למדו זאת מכך שאיסורי הנאה אחרים, נאמרה לגביהם לשון שרפה וביuro, ואילו בוגע לחמצ נאמרה לשון השבתה: "תשביתו שאר מטבחיכם"⁵, וזאת כדי ללמדנו שנייתן לקיים את מצוות ההשבתת גם על ידי ביטול חמץ בלבד.

נוסח הביטול

כאשר מבטלים את חמץ, אין לבטל את כל החמצ שברשות האדם, שהרי יש לו עוד חמץ שהוא עתיד לאוכלו למחורת, והואו אין האדם מחשייב בעפר ואין מפקירו. גם אם אין משאירים חמץ כדי לאוכלו, נשאר מעט חמץ שעתידים לבער אותו למחורת, ואם יבעל חמץ זה, לא יקיים בשופתו את מצוות הביעור. לכן מבטלים רק את חמץ שאינו ידוע, שאין עתידיים לאוכלו או לשורפו.⁶

3. שמות יג ז.

4. תנספות פסחים ד ב ד"ה מדאוריתא, ר"ן פסחים א א (בדף הרוי"ף) ד"ה ומזה, משנ"ב סימן תנא ס"ק ב וסימן תלך ס"ק ז.

5. שמות יב טו.

6. רב"ג פסחים ד ב, ועיין שו"ת מהרי"ק סימן קמ"ב, שcn דעת רשי"ו והרמב"ם.

7. ש"ע תלך ב, ומשנ"ב שם ז.

נוסח הביטול שבסידורים ובಹגדות נתkan בזמן שהshape המדוברת הייתה ארמית, ולכן הוא בשפה הארמית. זהו נוסח הביטול: "כל חמירא דאייה ברשותי, דלא חזיתיה ודלא בערתייה, לבטיל וליהו (הפרק⁸) כעפרא דארעא". תרגומו של נוסח זה הוא: 'כל חמץ ושאור שיש ברשותי, שלא ראותיו ושלא בערתו, יבטל ויהיה (הפרק) כעפר הארץ'. עיקר הביטול הוא בלב, ועל האדם למגור בלבו שם נשאר ברשותו חמץ, אין הוא חשוב בעיניו לכלום, אלא הוא כעפר וכדבר שאין בו שום צורך⁹.

יש לומר את הביטול בשפה מובנת. לכן אדם שאינו מבין ארמית, יאמר את הביטול בעברית או בשפה אחרת המובנת לו. אדם שאמר את הביטול ולא הבין את משמעותו, אין ביטולו ביטול, וכאיilo לא עשה דבר. צריך לחזור ולומר את הביטול מתחן הבנת משמעותו¹⁰. יש הנוהגים לומר את נוסח הביטול שלוש פעמים, כדי לחזק את הדבר¹¹.

ביטול על ידי שליח

אדם שמנעה שליח לבדוק את החמצ, יבטל בעצמו את החמצ, משום שיש ראשונים הסוברים שלא ניתן למנוע שליח לביטול חמץ, שכן לדבריהם, דבר

8. עיין שו"ע תלד ב, שהנוסח הוא "להו כעפרא דארעא" בלבד, ועיין חזון עובדייה פסק חילק א עם נב, שכן ראוי לנוהג, מכיוון שיש סוברים שביטול חמץ אינו מדין הפרק. ועיין שם, שראוי לומר את נוסח הפרק שלוש פעמים, להזק הדבר, ובאותה הפעמים יזכיר לשון הפרק, לצתת ידי כולם. ועיין משנה"ב תלד ח בשם כמה אחרים, שיש לומר "הפרק כעפרא דארעא", ועיין עלות שבת תלד ב, וחיק עקב תלד ט-י, שנוסח זה כולל את שתי הדעות, "הפרק" כולל את דעת התוספות, שהביטול הוא מדין הפרק, ו"כעפרא דארעא" כולל את דעת הרמב"ב, שהביטול הוא מדין השבתה.

9. משנה"ב תלד א.

10. עיין דרכי משה תלד ב, ושו"ע ורמ"א תלד ב, ומישנה"ב שם. עיין ב"ח תלד ד"ה נוסח, שכופלים ואומרים "שלא ראייתי ושלא בערתו" לכלול גם חמץ שאדם ראה תוך כדי הבדיקה, אך לא נתן דעתו לבער אותו.

11. סורה באכבע לחיד"א סיון ז אות רג, בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות ז, חזון עובדייה פסח חלק א עם נד, הלכות חיים לגראם אליהו פרק ו סעיף מג.

פרק ה - ביטול חמץ

שאדם יכול לעשותו בעצמו בעומדו במקומו ולא טרחה, אין באפשרותו לעשותו על ידי שליח¹².

12. משנ"ב תלד טו, וברכי יוסף תלד אות ה ד"ה אפשר לי, חזון עובדיה פסח חלך א עם נ. עיין שו"ע תלד ד, שפסק שאפשר למנות שליח לבייטול חמץ, עיין משנ"ב תלד טו, וחוזן עובדיה שם, שכיוון שיש ראשונים שסוברים שאין אפשר לבטל חמץ על ידי שליח, לכתחילה יש להקפיד שבעל החמצ יבטל את החמצ בעצמו.

פרק ו'

בדיקות חמץ לנוסע מביתו

הנוסעים מביתם לפני הפסח ועתידיים לחזור לביתם בפסח

בני משפחה שאינם נמצאים בביתם באור לאربעה עשר בניסן, אך עתידיים לחזור לביתם בפסח, כגון בני משפחה הנוסעים להורייהם ליל הסדר ומקדים נסוע ב"ג בניסן או קודם לכן, צריכים לבדוק את החמץ בלילה שקדום יציאתם, אך לא יברכו לפני הבדיקה. ואם שכחו ולא בדקו את החמץ בלילה שלפני יציאתם, ידקקו את החמץ ביום צאתם. הטעם שאין מברכים על בדיקה זו הוא שנוסחה הברכה שمبرכים לפני בדיקת חמץ, "על ביעור חמץ", תוקן רק למצב שבו עתידיים לבער את החמץ שיימצא בבדיקה. אך אדם הבודק חמץ באור ל"ג בניסן או קודם לכן, אינו צריך לבער את החמץ שימצא, שהרי הוא יכול להנות ממנו עוד כמה ימים, ועל כן לא ברך "על ביעור חמץ". לאחר הבדיקה, יש לבטל את החמץ, ולומר: "כל חמץ ושואר שיש בבית זה, יבטל יהיה כעפר הארץ".¹

הנוסעים לכל חג הפסח

שלושים יום לפני חג הפסח, חלה חובה בדיקת חמץ. לכן, אדם שיעזב את ביתו שלושים יום לפני החג, צריך לבדוק חמץ בלילה שלפני יציאתו, גם אם הוא מתכוון לחזור לביתו ורק לאחר הפסח. ואם שכח ולא בדק בלילה שלפני

1. שו"ע תלוי א, ומשנ"ב שם, וביאור הלכה שם ד"ה ולא, ושער הציון שם ה. ועיין שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קיה, ושוו"ת באהלה של תורה חלק ב סימן ס, שעדיין למינות שליח שיבדק את החמץ באור ל"ג בניסן, מאשר לבדוק בעצמו קודם הזמן, ובלבבד שהשליח יבדק וכך.

פרק ו - בדיקת חמץ לנוסע מביתו

יציאתו, יבדוק ביום. لكن, בחורי ישיבה ותלמידות אולפנה, שנוסעים לבitemם ל��ראת פסח, צריכים לעשות בדיקת חמץ בלילה שלפני יציאתם, מכיוון שהחמצ שבחדר שייך להם, והחדר עצמו נתון לשימושם. ולאחר הבדיקה יבטלו את החמצ, ויאמרו: "כל חמץ ושארו שיש בחדר זה, יבטל יהיה כעפר הארץ".²

וכן הדין לנוסעים מבitemם לכל חג הפסח, כגון בניים הנוסעים להוריהם או בני משפחה שנוסעים לבית האורה לכל חג הפסח, שעליהם לבדוק חמץ בלילה שלפני יצאתם מהבית, ולודא שאין בitemם חמץ. אם הם יוצאים לפניהם או רבעה עשר בניסן, יבדקו חמץ בערב שלפני יציאתם ללא ברכה, ואם הם יוצאים לאחר מכן או רבעה עשר בניסן, יבדקו חמץ באור לאורבעה עשר, בברכה.

השכרת הבית ומכירת חמץ שבו

הנוסעים מבitemם לכל חג הפסח, וקשה להם לבדוק חמץ לפני יצאתם, יכולם להשכיר את כל ביתם לגוי ולמכור לו את כל החמצ ששביית, ובזה ייפטו מחשיבות הבדיקה, מכיוון שהבית והחמצ שבו אינם ברשותם. במצב זה, יש להשייר חדר אחד בבית שאין משליכים אותו לגוי, כדי לקיים בו את מצוות בדיקת חמץ.³

2. עיין שו"ע תלו א, והילכות שלמה פרק ה סעיף יז, ועיין הליקות שלמה שם הערתה 89, שבחרוי ישיבה יכולם לבדוק בלילה שלפני הנסעה, ואינם צריכים לטרוח לבוא לישיבה במילוי כדי לבדוק חמץ באור ל"ד ביןין. עיין שו"ת מנתת יצחק חלק ח סימן לה, שהבודק חמץ לפני או ר ל"ד ביןין אין צריך להניח פתית חמץ בפיוט הבית, ועיין קובץ תשובה לגראי"ש אלישיב חלק ג סימן עג, שחולק.

3. כן כתב לנו הגראי"ר אריאל שליט"א, והוסיף שמדובר שהחדר שמקיימים בו את הבדיקה יהיה המטבח, ויקומו מחמצ, יבדקווה. עיין שו"ע תלו ג, ווש"ב שם, ואור ליזון חלק ג פרק ז שללה יט, וחידושים דיעים בענייני הפסח בסוף הגדה של פסח מועדים ודומינום עט' ה. עיין משנ"ב תלו לב, שהאחרוניים נחלקו אם כדי להיפטר סחובת בדיקת חמץ, יש להשכיר את הבית לגוי לפני או ר ל"ד ביןין, או שאפשר להשכיר גם ב"ד ביום. לדעת המקור חימי והח"י אדם, יש להשכיר שבדעת האדם להשכיר את המקום למחרת לגוי, אינה מקיפה את חובת הבדיקה. ולדעת

הנוסעים מביתם קודם שלושים يوم לפני פסח

היווצה מביתו קודם שלושים يوم לפני הפסח, ועתיד לחזור לבתו לאחר הפסח, כגון אדם שיש לו דירת נופש והוא רגיל לשוחות בה בתקופת הקיץ, ובסיוף הקיץ הוא יצא ממנה ובכונתו לשוב אליה בקיץ הבא, נחלקו האחוריים אם עליו לבדוק חמץ לפני יציאתו. והטוב ביותר שלפני פסח ישכיר את ביתו לגוי וימכו לו את חמוץ, ובזה יצא ידי כולם.⁴

בדיקות חמץ למתארחים אצל אחרים

אדם המתארח עם משפחתו בבית הורי או בבית הורי אשתו, וייחדו לו שם חדר ששאר בני הבית אינם נוכנים לשם, וברצונו לבדוק חמץ בחדר זה בעצמו, לא יברך על הבדיקה, אלא ישמע את הברכה מבעל הבית, ויבדק את החדר על סמך ברכתו. זאת משום שיש סוברים שהובوت הבדיקה אינה מוטלת עליי.⁵

שות' בנין עולם והחתם סופר, אפשר להשכיר את החמצן גם ב"יד בניסן". לדעתם, העובדה שבදעת האדם להשכיר את המקום לנו פקיעת חותבת הבדיקה. ועיין ש"ת צמח צדק סיון צד, והליכות שלמה פרק ה סעיף ג, שבמחלוקת זו נהגים להקל, ולסגור על השכירה שתיעשה ביום ב"יד בניסן. ועיין ש"ת קני תורה חלק ג סיון ג וחילק סיון כו, שעדייף לחחות על שטר הרשותה לממכר החמצן לפניהם ב"יד בניסן. ועיין הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ו סעיף כד, שמחפיר כדעת הח"ז אמרם, וכן כתוב לענ"ה אריאל שליט"א. ושען רבניות שערוכות שתי מכירות, מכירה סופדמת ב"ג בניסן, ללא הרוצחים להיפטר מהבדיקה, וממכירה נוספת ב"יד בניסן.

4. עיין ש"ע תלוי א, שהיוצא מביתו יותר שלושים יומם לפני הפסח אין צורך לבדוק חמץ, אך עיין ש"ע הרבה תלוי, שיש אחוריים הסוברים שדברי השו"ע אמרו רק בנוגע למקומות שאין רגילאת להשתמש בהם בחמצן, אבל מקומות שיש רגילאת להשתמש בהם בחמצן, יש לבדוקם, ועיין ש"ת אגרות משה חלק ד סיון צה, ופסק תשובות תלוי ב, שהטוב ביותר להשכיר את הבית לגוי ולמכור לו את החמצן בערב פסח.

5. עיין ש"ת מהרש"ם חלק ג סיון רצאי, והליכות שלמה פרק ה סעיף יח.

פרק א' תענית בכורות

מנハג התענית

נהגו הבכורות להתענות בערב פסח, זכר לנס, שניצלו במכת בכורות¹. מציענים נס זה בתענית, משום שכאשר בישר משה רבנו לעם ישראל שביל ט'ו בניסן, הקב"ה העיד להכotta את בכורי מצרים, חשו בכווי ישראל שוגם הם יפגעו מהמכה, והתענו כדי לעורר עליהם רחמי שמיים. ואף שה' הבטיח שלא יאונה רע לבכורי ישראל, הבכורות סברו שההבטחה של ה' מותנית במעשיהם הטובים, וחשוו שלא יהיו ראויים להינצל². לזכר התענית ההיא, הבכורות מתעננים בערב פסח.

אישה בכורה

נחלקו הפוסקים אם אישה בכורה צריכה להתענות. לדעת מרן השלוחן עורך, אישה בכורה צריכה להתענות, מכיוון שלדעתו גם נשים בכורות מתו במכת בכורות. ולדעת הרמ"א, אישה בכורה אינה צריכה להתענות, משום שלדעתו נשים בכורות לא מתו במכת בכורות. המנהג המקובל, גם בקרב

1. ש"ע תע א, ומשן"ב שם.

2. עיין חידושי חתם סופר פסחים קח א, ושו"ת ذכרון יהודה (גרינוולד) חלק א סיקון קלג, ותלמידי רבינו יונה ברכות ב ב (בדפי הרו"ף). ועיין הליקות שלמה פרק ח הערא 1,atum נספף למזה מציעים את הצלה הבכורות בתענית ולא בסעודה ומשתה.

יוצא ספרד, שאישה בכורה אינה צריכה להתענות³.

בכור לאחד מהוריו

בן בכור לאביו אבל לא לאימו, כגון בן בכור שנולד לווק שהתחנן עם גירושה שיש לה ילדים, וכן בן בכור לאימו אבל לא לאביו, כגון בן בכור שנולד לווקה שהתחנןה עם גירוש שיש לו ילדים, חייבים להתענות בתענית בכורות. זאת מכיוון שבמכת בכורות מותו כל הבכורות, בין בכורות לאב ובין בכורות לאם⁴.

בכור קטן

בכור מתחת לגיל בר מצווה אין צורך לצורך התענות, ואביו מותענה במקומו, מכיוון שגם בנסיבות האבות עברו בנם בכורם הקטן, שלא ימות בעונם⁵. כאשר האב בכור והוא מותענה עברו עצמו, תעניתו אינה יכולה לעלות גם עברו בנו הבכור, ולכן האם צריכה להתענות עברו בנה הבכור⁶.

3. עיין שו"ע תע א, ובן איש חי שנה ראשונה פרשת תצוה אותן, וחוזן עובדייה פסח חלק א עם הר, והלכות חיים לגר"ם אליו פרק ח סעיף כה. ועיין יוחה סיפון כה, ויביע אמר חלק ד אורח חיים סוף סיפון סב, שראוי לאישה בכורה להיפטר מהתענית על ידי השתתפות בסעודת מצווה (כמו שבואר להלן), ודוי ברכ' שיביאו לה מעת אוכל מהסעודה (אבל בכור איש נפטר בהזעה, כמו שבואר להלן).

4. שו"ע תע א, ומשן"ב שם. ועיין משן"ב שם, לגבי בכור שנולד אחריו נפל. עיין חק' יעקב תע ב, שהסתפק האם בכור הנולד ב유풉 קיסרי לצורך התענות, ועיין כף החיים תע ג, שקספק איין צורך לצורך התענות, ועיין נשמת אברהם יורה דעתה סיפון שה ס'ק ה, בשם הגרש"ז אירבה, צורך להתענות, וכן כתב לנו הגר"ז אריאל שליט"א.

5. רם"א תע ב, וחידושי חתם סופר פסחים קח א, עיין חוזן עובדייה פסח חלק א עם ריד. עיין הלכות חיים לגר"ם אליו פרק ח סעיף כד, שאין נהגים לחתנות עבורי בן בכור קטן, ונוהגים לחוץ את הבכור הקטן לששתperf בסעודת סיום מסכת. ועיין משן"ב תע ז, כאשר הבכור קטן משלשים יומם, שלא יצא מחזקת נפל, אבל אין צורך לצורך התענות עבורי, ועיין חוזן עובדייה פסח חלק א עם ריד, שיש חולקים על זה, ולכן אם אפשר שהאב ישתחף בסעודת סיום בקלות, טוב שיעשה כן.

6. רם"א תע ב, ועיין משן"ב שם, שיש חולקים וסוברים שתענית האב עולה גם לבן, ובמוקם שהוא מצטערת, יש להקל כדעה זו. ובזמן הזה, שאין מתחנים אלא משתתפים בסעודת

סעודת מצווה

מכיוון שישود תענית בכורות במנהג, הקלו בה, שמותר לבכורות לאכול בסעודת מצווה⁷. ולא עוד אלא שלאחר שהbacورות אוכלים בסעודת המצווה, פקעה מהם התענית, ורשותם להמשיך ולאכל בביתם⁸. ואמנם יש אחרים שיחולקים על זה, וסבירים שאסור לבכורות לאכול בסעודת מצווה⁹. אבל בדורות אלו, שירדה חולשה לעולם, והתענית עלולה לפגוע בקיים מצוות הסדר, נהגו לסמור על דעתם המקילים¹⁰.

סיום מסכת

כדי שהbacורות יוכל להשתתף בסעודת מצווה, נהגים לסיים מסכת בערב פסח, ולעשיות סעודת מצווה לכבוד הסיום, והbacורות משתתפים בסעודת זו ונפטרים מן התענית¹¹. כדי להיפטר מהתענית, bacורות צריכים לשmeno את הסיום ולהשתתף בסעודת, ולא די בכך שיישלחו להם אוכל מסעודה המצווה¹². וראוי שכלbacור יסיים מסכת בעצמו, ולא يستמך על סיומים של אחרים¹³.

מצווה, האם יכול להשתתף בסעודת מצווה ולהיפטר מהתענית.

7. עיין פש"ב תע'!, שיש בה חילוק מנהיגים. והיום נהגים להקל בהז בכל המוקומות.
8. שו"ת ארץ צבי חלק א סימן עט, שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן מה.
9. עיין חק יעקב תע' ד.
10. עיין ערוך השלחן תע'ה, עיין שו"ת אגרות משה חלק ד סימן סט, עיין שו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן צג, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' רח. ועיין שו"ת אורח משפט למגן הרב קוק זצ"ל סימן ככח אות ב, שמחפור בהז.
11. עיין פש"ב תע'!. ועיין פסקי תשבות תע' ג, שאפשר לעשות את הסיום בנסיבות משתתפים, אין צרי טניין.
12. חזון עובדיה פסח חלק א עמ' ריב, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין חזון עובדיה שם, שכדי להיפטר מהתענית, יש לאכול בסיום לפחות כדית.
13. כן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א.

סעודה סיום הנחשבת סעודה מצויה שפטורת מהתענית, היא סעודה שעוזים לכבוד סיום אחד מששה סדרי משנה, או לכבוד סיום מסכת מהתלמוד הבבלי או מהתלמוד הירושלמי¹⁴.

סעודה הנעשית בסיום לימוד מסכת משנהות או בסיום לימוד ספר מהתנ"ך יכולה גם היא להיחשב סעודה מצויה שפטורת מהתענית, בלבד שלימוד המסכת הוא הישג ממשועותי עבור המסיימים. לדוגמה, סעודה סיום הנעשית לאחר שאדם למד מסכת משנהות במשך זמן רב, והבינה כראוי, נחשבת סעודה מצויה ופטורת מהתענית, אף אם מדובר במסכת קטרה. וכן סעודה הנעשית לאחר שאדם למד ספר מהתנ"ך עם מפרשימים בעיון, ועמל להבינו בחודש או חודשיים, נחשבת סעודה מצויה ופטורת מהתענית¹⁵.

אמירתת "מזמור לתודה" בערב פסח ובחג הפסח

אמירתת הפרק "מזמור לתודה" בפסוקי דזמרה היא נגד קרבן תודה שהיה מקריבים בבית המקדש. בחג הפסח לא היו מקריבים קרבן זה, משום שיש להביאו יחד עם לחמי חמץ. ואף בערב פסח לא היו מקריבים קרבן זה, כיון שזמן אכילתתו ביום הקרבה ובليلת שחריו; וכיון שבערב הפסח, אסור לאכול חמץ מחצאות היום, נמצא שהמקריב קרבן תודה בערב הפסח, ממעט את זמן אכילת החמי התודה, ואסור למעשה את זמן אכילת הקרבנות. משום

14. עיין שערى הלכה ומנהג לאדמו"ר מלובבאי' חלק ב סימן קצץ, ש"ת בצל החכמה חלק ד סימן צפ.

15. כן כתב לנו הגראי' אריאל שליט"א, וכען זה בש"ת אגרות משה חלק א סימן קע. ועיין ש"ת יביע אופר חלק א סימן כי אוט ט, וחוזן עובדיה פסח חלק א עט' ריא, שהביאה מחלוקת אחרתנים אם סעודה הנעשית בסיום לימוד פסכת משנהות פוטרת מהתענית, והכריע להקל בשעת הדחק, כאשר הלימוד נעשה עם פירוש הברטנורא ועם קצאת פירוש קצרה נוספת בימי טוב; ורק המשיים בעצמו יכול לסתוך על זה ולהיפטר מהתענית, ולא אחרים המשתתפים עמו בסיום. ועיין ש"ת משנה הלכות חלק I סימן קסן, שסעודה סיום על אחד חלק>I ספר משנה תורה לרמב"ם או על אחד חלקיו השלחן ערוך, פוטרת מהתענית, ועיין ש"ת משנה יוסף חלק I סימן צג, שחולק.

פרק א - תענית בכורות

כך, נהגו יוצאי אשכנז שלא לומר "מזמור לתודה" בערב פסח ובחג הפסח¹⁶. יוצאי ספרד נהוגים לומר "מזמור לתודה" ביוםים אלו¹⁷, כיוון שאמירותו אינה רק כנגד קרבן תודה, אלא היא גם שבח והודאה לה¹⁸.

16. רמ"א סימן נא סעיף ט וסימן תכט סעיף ב, ומישר"ב שם ושם.
17. כפ' הח'ים נא נא, חזון עובדייה פסח חלק א עמ' ח, הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק מס' סעיף ה.

18. הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק מס' סעיף ה. ועיין שו"ת תורה לשמה סימן תכ.

פרק ב'

סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנה וחובת ביעורו

סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנה וחובת ביעורו, מהתורה

מהתורה, הظיוויים הנוגעים לחםץ מתחילה בחצות היום של ערב פסח, שזהו הזמן שאפשר להתחיל להקריב את קרבן פסח. בשעה זו, אדם חייב לבער את החמץ שיש ברשותו¹, ומשעה זו אסור לאדם להשהות אצלו חמץ, לאכול חמץ או להנות ממנו בכל דרך שהיא, כגון לתתו לכלב או למוכרו לגו². מחשש שאדם לא ידע את השעה המדויקת של חצות היום, ויכשל באיסור חיללה, הקדימו חכמים את זמן החובה לבער את החמץ, וכן את זמני איסור האכילה וऐיסור ההנאה מהחמצ.

'שעות זמניות'

חכמים ציינו את הזמינים שבהם חל איסור חמץ בשעות. השעות שחו"ל השתמשו בהן מכונות 'שעות זמניות', ויש שני הבדלים ביניהן לבין השעות בשעוננו – הבדל אחד הוא בזמן שבו מתחילה ספירת השעות, והבדל שני הוא באורך השעות.

1. עיין שו"ע הרבה תמה א.

2. פש"ב תמה א.

פרק ב - סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנו וחובת בייערו

ספרות השעות בשעונים שלנו מתחילה בחצות הלילה – השעה הראשונה לאחר חצות היא שעה אחת, השעה השנייה היא שעה שתים, וכן הלאה. לעומת זאת, בעלות הזמניות שהשתמשו בהן חז"ל, ספרות השעות מתחילה בתחילת היום – השעה הראשונה מתחילה היום היא שעה אחת, השעה השנייה מתחילה היום היא שעה שתים, וכן הלאה. לדוגמה, אדם שקס בתחילת היום, קם בערך בשעה שש לפני שעוננו, ואילו לפי השעון של חז"ל, הוא קם בתחילת השעה הראשונה. אם כן לדוגמה, כשהחכמים אומרים שאיסור אכילת חמץ מתחילה בתחילת השעה החמישית, אין הכוונה לשעה חמץ אחר הצהריים, אלא לתחילת השעה החמישית מתחילה היום.

ההבדל השני בין השעות בשעונים לעלות הזמניות הוא באורךן. בשעון שלנו, משך כל שעה הוא שיעים דקוט. שייעור זה קבוע, ואין לו מושפע מעוננות השנה. בעלות הזמניות, משך כל שעה הוא אחד חלקית שתים עשרה מהיום, כלומר, מודדים את משך היום מתחילה עד סופו, מחלוקת זמן זה בשתיים עשרה, וכל חלק הוא שעה. דרך מדידה זו מביאה לכך שימוש הזמן של כל שעה זמנית משתנה לפי עונות השנה, מכיוון שבchorף הימים קצרים, ובקיון הימים ארוכים. לדוגמה, בארץ ישראל, בשיא החורף, יש בערך עשר שעות מתחילה היום ועד סופו. עשר שעות הן שיש מאות דקות, וכל שעה זמנית היא אחת חלקית שתים עשרה מזוהה, ככלומר כשבעים דקות.

אם כן, אם רוצחים לדעת לפי חישוב זה متى מסתiyaמת השעה החמישית הזמנית ביום, יש לדעת متى מתחילה היום, ולהוסיףזמן שזמן השעה זמניות, דהיינו כמאתיים וחמשים דקות בשיא החורף, וכשלוש מאות וחמשים דקות בשיא הקיץ. הזמן שיתקבל הוא הזמן שבו מסתiyaמת השעה הזמנית החמישית.³

3. רם"א תפ"ג א, ומשנ"ב שם. ועיין רם"א שם, שיש סוברים שהזמן אסור לאכול בו חמץ והזמן שאסור ליהנות מהחמצן אינם מחושבים לפי שעות זמניות, אלא לפי שעות שווות; ככלומר מהא

סוף זמן אכילת חמץ, הנאה ממנו וחובת ביעורו, מדרבנן

כמבואר לעיל, הזמן שהליכים בו הציגויים הנוגעים לחםץ מהתורה הוא החזות היום, דהיינו בתחילת השעה השביעית של היום, אלא שחקמים הקדימו את סוף זמני חובה ביעור חמץ, אכילתתו וההנאה ממנו. את איסור ההנאה מהחמצן, הם הקדימו בשעה אחת, ואסרו ליהנות מהחמצן כבר מתחילה השעה הששית. את איסור האכילה, שהוא חמוץ יותר, הם הקדימו בשעתיים, ואסרו לאכול חמץ מתחילה השעה החמישית. ואת החובה לבער חמץ, הקדימו חכמים בשעה אחת, וחיבבו לבער את החמצן לא יאוחר מתחילה השעה הששית של היום. בפועל, יש לבער את החמצן לפני תחילת השעה הששית, מכיוון שלאחר הביעור יש לבטל את החמצן, ומתחילה השעה הששית, החמצן אסור בהנאה בדברי חכמים והוא אינו ברשותו של האדם, ואי אפשר יותר לבטלו⁴.

סוף היום	חצות היום	תחילת היום										
12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
												אכילת חמצץ
												הנאה מחמצץ
												השנית חמצץ

התיר
איסור

- ועשרים דקות לפחות לפני חצות היום מתקillum האיסור לאכול חמץ, וששים דקota לפיעזות, מתחילה האיסור להיות כן החמצץ, ועיין משנה"ב שם ט, שבמוקם הפסד מרובה אפשר לסתור על דעה זו.
4. משנ"ב תל"ד יב. עיין שו"ע הרב תניך, ומושנ"ב תעא כא, שיזאי אשכנז נהגים שלא לאכול מצה עשרה שעה שאסור לאכול חמץ. ועיין פרי מגדים סימן תניך אשיל אברהם ס"ק ב, שמתיר לאכול קטניות בערב פסח עד כיסית החג, ועיין חוק יעקב תעא ב, ושוו"ת שבט הלוי חלק ג סוף סימן לא, שאסרים, וכן כתוב לעו הגרא"י אריאל שליט"א.

חישוב השעות הזמניות לפי המגן אברהם ולפי הגר"א

כמוואר לעיל, השעות הזמניות מתחילהות להיספר בתחילת היום. הפסיקים נחלקו מהו הזמן המדוקן מתחילהם לספר את השעות ממנו, ומהו משך היום שאותו מחלוקת בשתיים עשרה כדי לחשב כל שעיה זמנית. לדעת הגר"א ובעל התניא, מתחילהם לספר את השעות מהנץ החמה, שזהו הזמן שמתוחלים לראות בו את השמש; ומחשבים את הזמן שבין הזריחה לשקיעה. ולדעת המגן אברהם, מתחילהם לספר את השעות מעלות השחר, שזהו הזמן שמתחיל להופיע בו האור, והוא מוקדם מהנץ החמה בכשבעים ושתיים דקות; ומחשבים את הזמן שבין עלות השחר ליצאת הכוכבים.

כאשר מחשבים את זמני היום לפי שיטת המגן אברהם, זמני היום שמצוינו לעיל חלים מוקדם יותר זמן חלותם כשהם מחושבים לפי שיטת הגר"א ובעל התניא. זאת מכיוון שלפי המגן אברהם, השעה הראשונה מתחילה בעלות השחר, הרובה לפני הנץ החמה, ואם כן לפיו, בהנץ החמה נמצאים כבר באמצע השעה הזמנית השניה; בעודו שלפי הגר"א ובעל התניא, בהנץ החמה רק מתחילה השעה הראשונה. מכיוון שאיסור חמץ בפסח הוא איסור חמוץ, נהוגים להחמיר ולהשאיב את הזמינים לפי שיטת המגן אברהם.⁵

ניקיון שירי חמץ מהפה

יש לנ��ות ולשטווף את הפה משירי החמצ, עד סוף זמן אכילת חמץ*. הלכה זו מובאת בספר בן איש חי, ומסופר שם מעשה הנוגע אליה: "מעשה באחד שהיה נזהר הרבה הרים בשמירות המצה ובכל הלכות פסח. והנה בליל פסח, אחר

5. משנ"ב תפג ח, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' נט, הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ח סעיף א. לדעת המשנ"ב, חישוב השעות לפי דעת הסkan אברהם הוא חומרה ראייה לכתחילה, ולפי החזון עובדיה והגר"ם אליהו, יש להחמיר כן דין. ועיין חזון עובדיה שם, שלילדים קטנים, אפשר להקל בדיעבד כשית הגר"א ובעל התניא.

6. ב איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות ח, חזון עובדיה פסח חלק א עמ' סג, הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק ח סעיף ח.

שיישון, חלים שאמר לו אדם אחד אויל לך, שאכלת חמץ בפסח! ויקץ ויתתרמרם מאה, ויבך בכינז גודל, וירדם מתחוק בכיניתו, ויחלום והנה איש מדבר עמו, ואומר לו זה החמצ שأكلת, הוא שנשאר בין השינויים פירור קטע חמץ מהאכילה שאכלת בערוב פסח בבוקר, ובעת שאכלת ולעסת את המצוה בליל הסדר, נפרד אותו פירור מבין שנייך ונדק במצחה, ואכלת אותו עם המצוה. על כן כמה וכמה צריך האדם לשום לבו בדבר זה ולהיזהר בניכוי שינוי הטוב⁷.

.7. בן איש חי שנה ראשונה פרשפת צו אותן ח.

פרק ג' דיני ביעור חמץ וביטולו

מצוות השבתת חמץ

כמโบรา לעיל, המצוינו במצבות עשה לבער את השאור והחמצ שברשותנו, כמו שנאמר: "אַך בַיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְשֵׁבֶיתו שָׂאֵר מְבֻטְּחֶם"¹. מצווה זו חלה ביום בנין בחזות היום². מדין תורה, אפשר לבער את החמצ מיד בתחילת השעה השבעית, אך בדברי חכמים, צריך להשבית את החמצ עד סוף השעה החמישית. זאת כדי להרוחיק את האדם מן העbara, וכדי להספיק לבטל את החמצ לפני שהוא נכנס בהנהה, שכן כאשר הוא נכנס בהנהה, הוא אינו ברשותו של האדם, ולא ניתן עוד לבטל³.

דרך הביעור

נחלקו תנאים כיצד יש לבער את החמצ. לדעת רבי יהודה, יש לבער את החמצ דווקא בשרפפה, ולדעת חכמים, ניתן לבער את החמצ בכל דרך שהיא, כגון לפורר את החמצ לפירורים קענים ולפזר אותם ברוח, לזרוק את החמצ לים, להטיל את החמצ לשירותים או לשופך עליו חומרים כימיים חריפים⁴. ההלכה היא כדעת חכמים, אך נהגו לחושש לדעת רבי יהודה ולבער את החמצ בשרפפה. כאשר יש קושי לבער את החמצ בשרפפה, אפשר להשבית את החמצ בכל דרך שהיא⁵.

1. שמות יב טו
2. משנ"ב תmag א.
3. משנ"ב תלד יב.
4. עיין פסחים כא א.
5. רם"א תפ"ה א, ומשנ"ב שם ה-ו. ועיין משנ"ב שם ז, שכאשר מבערים חמץ מהשעה השבעית

כאשר פוגמים את החמצן או שורפים אותו, יש להביאו למצב שלא יהיה ראוי למאכל כלב⁶.

יש המהדרים לשימוש בענפי הלולב והערבות שנותרו מסוכות והתייבשו, כחומר בערה לשרפת החמצן, משום שכבוד הוא לחץ שנעשה בו מצווה אחת, שתיעשה בו עוד מצווה⁷.

הפקורת החמצן

עד סוף זמן ביעור חמץ, ניתן גם להפקייר את החמצן ולזורק אותו לפח ציבורי, שנאמר: "לא יראה לך חמץ"⁸, ופירושו חכמים שהכוונה במיליה "לך" היא לחמצן שלך, אבל חמץ שאין שיך לאדם, אין הוא מתחייב בבייעורו⁹. ראוי שלא להפקייר את כל החמצן אלא להשאיר לפחות ציבורית חמץ, כדי לקיים בו את מצוות הביעור בשופחה¹⁰. כאשר משליכים את החמצן לפח, אין לזרוקו בו ישירות, שכן יש בזה בזין לאוכל, אלא יש לעוטפו בשקיית קודם לכך¹¹.

לאחר שעבר זמן ביעור חמץ, לא ניתן להיפeur מהובת הביעור על ידי הפקורת החמצן, משום שהחמצן כבר נאסר בהנאה ויצא מרשותו של האדם;

ואילך, לדעת פוסקים רבים חובה לבער את החמצן בשרפפה.

ש"ע תמב ט. ועיין משנה"ב ס"ק תמכ ס"ק מ וסימן תמה ס"ק א, שהשbetaה עד שלא יהיה ראוי למאכל כלב מספקה כאשר מפערים חפצ בערב הפsect, אך המוצא חפצ בפסח וחיב לבערו, צריך להשביתו עד שלא ישאר עליו שם אוכל, והוא כמו גחלים ופחמים.

7. משנה"ב תמה ז.

8. שמות יג ז.

9. עיין ש"ע תמה ג, ומשנה"ב שם ס"ק יה, וסימן תלבג ס"ק כה, והליכות שלמה פרק ח דבר הלכה כד, וחוזן עובדיה פסח חלק א עם סה, והלכות חגים לר"מ אליהו פרק ז סעיף יא. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שפוח פרטני הנמצא בחצציו של אדם איש הפקר, ואם הפח לא יפונה עד סוףzman בעור חפצ, אין לדחוק לתוכו את החמצן. עיין משנה"ב תמה יה, שיעין להיפeur מהובת הביעור על ידי הפקורת החמצן, רק אם האדם מפקיר את החמצן למגاري בפיו ובלבו, ואני מתכן לחזור ולכתוב בו לאחר הפsect. עיין משנה"ב תמה ב, שאין לה夷ich את החמצן במקומ שאנשיים עלולים לאוכלו בפסח.

10. עיין משנה"ב תמה י.

11. עיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות י, הלכות חגים לר"מ אליהו פרק ז סעיף יא.

ולמרות זאת ציוהה התורה לבعرو, لكن יש לבער את החמצ ממש, על ידי כילוי¹².

קיום המצווה כשהאין לאדם חמץ

אדם שאין ברשותו חמץ, יש סוברים שכדי לקיים את מצוות "תשביתו", עליו להשיג צוית חמץ ולבער אותו. ואם לא ישיג חמץ לעבר אותו, אין בידו כל עוזן, אבל לא יזכה לקיים את מצוות "תשביתו", המתקיימת על ידי ביעור החמצ בפועל¹³. ויש חולקים וסוברים שעיקרה של מצוות "תשביתו" הוא שלא יהיה ברשותו של אדם חמץ בשעה הששית של יום י"ד בניסן, וכל אדם שאין ברשותו חמץ בשעה זו, מקיים את המצווה¹⁴. הרוצה לצאת ידי כולם, ידאג שייהה ברשותו צוית חמץ, ויבער אותו.

ביטול חמץ

לאחר ביעור החמצ, מבטלים שוב את החמצ, שמא נשאר באיזה מקום חמץ שלא נכלל בביטול שלאחר בדיקת החמצ, כגון החמצ שהושאר לסעודה הבקר. בביטול זה, מבטלים את כל החמצ שאולי נמצא ברשותנו, בין אם ראננו אותו ובין אם לא ראיינו אותו. זהו נוסח הביטול: "כל חמירא דאייכא בראשותי, דחמייתה ודלא חמימיתה, דבערתהיה ודלא בערתהיה, לבטיל ולהו הפקר"¹⁵ (כעפרא דארעא)¹⁶. תרגומו של נוסח זה הוא: 'כל חמץ ושואר שיש בראשותי, שראיתי ושללא ראייתיו, שבערתתו ושללא בערתיו, יבטול ויהא (הפקר) כעפר הארץ'. אין צורך לבטל את החמצ שנשרף, ומה שכוללים בביטול גם את החמצ המבוער, הכוונה היא לחמצ שאולי לא נשרף כראוי, או לחמצ שנמכר לגוי ואולי המכירה לא נעשתה כראוי, או לחמצ שנמצא במקומות

12. שו"ע תפ"ג, ומshan"ב שם.

13. מנתח חיער מצוה ט בדעת רשי והרמב"ם, אבנ"ז נזר אורח חיים סיון שיח.

14. שו"ת מהרי"ק סוף סיון קעד, מנתח חיער מצוה ט בדעת תוספות.

15. עיין לעיל הלכות בדיקת חמץ פרק ה העלה 8.

16. שו"ע תל"ג-ג ומshan"ב שם.

שקשה להוציאו ממשם, שדינו כמבוער, אך יש לבטלו¹⁷. יש הנוהגים לומר את נוסח הביטול שלוש פעמים, כדי לחזק את הדבר.¹⁸.

17. דעת תורה למהרש"מ מברץ תלד ג.

18. סורה באצבע לחיד"א סימן ז אות רג, בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות י, הלכות חגיגים לגר"ם אליו פרק ז סעיף ט.

פרק ד

אכילת מצה בערב פסח, ואכילה ברבע האחרון של היום

איסור אכילת מצה בערב פסח וטעמו

mulot ha-shachar shel Y'D b-nisan, asro chameim la-akol matza¹, kdi she-matza sha-ocelim b-lil ha-seder v-mikiyim ba at mitzot acilat matza tia'al la-ti'abon, matuk hragot ha-tachdusot v-shmaha.² v-oud tem umaisor, kdi shiyyah niker she-matza ha-na'elat b-lil ha-seder na'elat le-shem matzoa.³ v-teum shelishi hoa shiyy la-akol at matza ha-matzoo'ah k-pi ha-seder sh-tiknu chameim, v-b-sder zo m-bircim sh-u b-rocot le-pni acilat matza (sh-lush b-rocot b-kidush, b-rocet "borat peri ha-adma" shel-pni ha-cravet, b-rocet "ul netilat yadim", b-rocet "hamotzi", v-b-rocet "ul acilat matza"), v-ha-ocel matza b-urav pesach marah ta'otot v-orevtnutot, she-ho la-hot li-kiim at ha-matzoo'ah she-la k-pi ha-seder sh-tiknu chameim, v-lala ha-cena rao'ah.⁴

1. רמ"א תעא ב ומשנ"ב שם. עיין ש"ת רב פעלים חלק ג אורח חיים סיקן כד, ובן איש חי שניה ראשונה פרשת צאות כו, והלכות חגיגים לוגר"ם אליהו פרק ח סעיף ה, שהולקים וסבירים שיש להחמיר כשי吐ת שהאיסור מתחילה מליל י"ד בניסן.

2. עיין מאירי פסחים יג א ד"ה זהו, וש"ת רב פעלים שם ד"ה והנה.

3. רמב"ם חמץ ומצה ז ב.

4. עיין לבוש תעא ב. ועיין שם, שהו כוונת היירושלמי שהאוכל מצה בערב פסח כבועל ארוסתו בבית חמי, ללא סדר העישוי, שمبرכים בהם שבע ברכות.

יש הנוהגים שלא לאכול מצה כבר מראש חודש ניסן⁵, כדי שמצת המצווה הנאכלת בليل הסדר, תיאכל מותוק חביבות⁶. ויש הנוהגים שלא לאכול מצה שלושים יום לפני פסח⁷.

מצה מבושלת

האיסור לאכול מצה בערב פסח כולל רק מצה שאפשר לצאת בה ידי חובת מצות אכילת מצה, אבל מותר לאכול מצה שאין יוצאים בה ידי חובה, כגון מצה מבושלת או מצה עשויה (מצה שלשו אותה בין או במיל פירות). וכן מותר לאכול התבשילים שעירבו בהם קמח מצה, כגון קופתאות ('קנידלך')⁸.

מצה מטוגנת

מצה מטוגנת במעט שמן, במידת הצורך שהמאכל לא ישראף, אינה נחשבת מצה מבושלת, ואסור לאוכלה בערב פסח⁹. אבל מצה המטוגנת בשמן מבubeע נחשבת מבושלת, ומותר לאוכלה בערב פסח¹⁰.

5. משנ"ב תעא יב.
6. ליקוטי סהרא"ח סוף הנגגות חדש ניסן.
7. שער הלכה ומנהג לאדמור מלובביץ' חלק ב סיון קצ, שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סיון קנה ד"ה ולמה: יש ייחדים שעוגנים הלכות חגיגים לגרא"ם אליו פרק ח סעיף ה: יש נהגים.
8. משנ"ב תעא ס"ק י וס"ק כ. ועיין שער הצעון תפ"ד א, וכן איש חי שנה ראשונה פרשה צו אותן כי שיש סוברים שאף מצה מבושלת, אסור לאוכל בערב פסח, ועיין הלכות חגיגים לגרא"ם אליו פרק ח סעיפים ב-ד, שמצה מבושלת שיכרת עליה צורת מצה אסור לאוכל בערב פסח, ומזה מבושלת שלא ייכרת עליה צורת מצה מותר לאוכל בערב פסח, וראו לבשלה לפיע בערב פסח, כדי שבתבaggיע זמן איסור אכילת מצה, לא יכול עליה האיסור. ועיין שו"ע הרב תפ"ד, ומשנ"ב תעא כא, שיזכאי אשכנז נוהגים שלא לאכול מצה עשרה, משעה ששאסור לאוכל חמץ.
9. עיין משנ"ב כסח ספ.
10. משנ"ב רצא כה. ועיין שער הצעון סיון תפ"ד ס"ק א וסיון תעא ס"ק כ, שהביא בעניין זה מחלוקת ולא הכריע.

עוגות ועוגיות מקמח מצה

גם מצה שפוררו אותה לפירותם דקים והפכו אותה לקמח מצה, אסור לאוכלה בערב פסח, מכיוון שיוצאות ידי חובה מצאות אכילת מצה במצה מפוררת. בעניין עוגות ועוגיות שיש בהן כמה מצה, אך מוסיפים להן שמן, ביצים, סוכר וחומרים נוספים, התעורורה מחלוקת. יש סוברים שאסור לאוכלן בערב פסח, משום שגם אוכלים מהן כמות גדולה וקובעים עליהם סעודת, דין כלחם, ובברכיהם עליהם "המושיאה לחם מן הארץ" וברכת המזון¹¹. יש סוברים שਮותר לאוכלן, מכיוון שאין יוצא באכילתן ידי חובה מצאות אכילת מצה, וכן דעת המשנה ברורה¹².

ילדים קטנים

ילדים שהגיעו לגיל שבו הם יכולים להבין את סיפורו יציאת מצרים, אינם רשאים לאכול מצה בערב הפסח, אפילו לא הגיעו עדין לגיל חינוך למצאות אכילת מצה¹³. הטעם לכך הוא שנאמר בתורה: "זה גָּךְ לְבָנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לִאמּוֹר, בְּעַבוּר זֹה עֲשֵׂה ה' לִי בְצִאתִי מִמִּצְרַיִם"¹⁴. מהמיילה "זה", למדו חכמים שישpor יציאת מצרים צריך להיאמר בשעה שמצוה ומרור מונחים לפני הבנים, והמצה והמרור צריכים להיות חביבים עליהם באותה שעיה¹⁵.

11. עלות ראייה חלק בעמ' רмаг, חזון עובדיה פסח חלק א עם' קפט, ש"ת שבט הלוי חלק ח סימן קיז, אור לציוון חלק ג פרק יג אות ג. ועיין 'ליקוט יוסף' (תש"פ) פסח חלק ג עם' תשח, שם רוב התערובת שמנתה הכוו את העוגות והעוגיות איענה מקמח מצה,叩 מה המצאה בטל ברוב, ומותר לאכול עוגות ועוגיות אלו בערב פסח, לדעת כולם.

12. עיין משנה ב תעא יט-כ, ושער הציוון שם סד, הליכות שלמה פרק ח סעיף ד, עיין שפירת שבת כהילכתה חלק ב פרק ט הערכה, הגדה של פסח מחת אשר סיקין, וכן כתוב לען הגרא" אריאל שליט"א.

13. רם"א תעא ב, וחקיר הלכה (לאנדא) ערך קטן אות ט. ועיין משנה ב שם יג, שאין הבדל בעניין זה בין בניים לבנות.

14. שמות יג ח.

15. משנה ב תעא יג.

אכילה בربע האחרון של היום

מתחלת הרבע האחרון של היום, דהיינו מתחילת השעה הזמנית העשירית, אסור לאכול מאכלים שיש בהם קמח מצה, כגון עוגות, עוגיות, כופתאות ('קנידלך'), או מצה עשויה (לייצאי ספרד הנוהגים לאוכלה). זאת מכיוון שמאכלים אלו משביעים, ואכילתם עלולה לגרום לכך שמצת המצווה לא תיאכל לתיאבון. מותר לאכול פירות, ירקות, בשר ודגים, אך רק בכמות מועטה, שלא תגוזם לכך שהמצה לא תיאכל לתיאבון.¹⁶

כמובואר לעיל, כדי לדעת متى מתחילה השעה העשירית, מחלקים את היום לשנים עשר חלקים שווים, וכל חלק הוא שעה זמנית. שלוש שעות זמניות לפני סוף היום, זה הזמן שמתחלת בו השעה העשירית. בדרך כלל, שעה זו יוצאת סביבה השעה שלוש וחצי אחר הצהרים (שעון קיז')¹⁷.

לsicום, המותר וה אסור באכילה בערב פסח: אסור לאכול מצה כל היום, מעלות השחר. מותר לאכול חמץ, עד סוף השעה הרביעית של היום. מצה עשויה (לייצאי ספרד הנוהגים לאוכלה) ומאכלים מבושלים שיש בהם קמח מצה, מותר לאוכלם עד תחילת השעה העשירית. עוגות ועוגיות שיש בהן קמח מצה, יש האוסרים לאוכלן כל היום, ויש המתירים לאוכלן עד תחילת השעה העשירית. פירות, ירקות, בשר ודגים, מותר לאוכלם כל היום, אך מתחילת השעה העשירית, יש לאכול מהם רק כמות מועטה, שלא תגוזם לכך שמצת המצווה לא תיאכל לתיאבון.

16. ש"ע תעא א, ומשנ"ב שם. ועיין ש"ע תעא ג, ומשנ"ב שם ט, ש אדם שהתחילה לאכול מאכל שישי בו קמח מצה לפחות במשך שעיה עשירית, רשאי לאכילהו לאחר שעיה עשירית, אבל לכתהלה, אין לאדם להתחילה לאכלה אם הוא יודע שלא יספיק למים את אכילתו עד תחילת השעה העשירית. ועיין היליכות שלמה פרק ח דבר הלכה ה, שתבשיל שעירבו בו מעת קמח מצה, כל שאין מברכים עליו "מצוות", מותר לאוכלו לאחר שעיה עשירית.

17. עיין חזון עובדי פסח חלק א עם' קצר, שלענין זה יש לחשב את השעות שבין עלות השחר לצאת הכוכבים. יש הנוהגים לחשב את השעות שבין הזריחה לשקיעה (עיין לעיל הלכות ערב פסח פרק ב). יש לציין שהפער בין שתי השיטות אינו גדול.

פרק ה עשית מלאכה בערב פסח וההכנות לחג

עשית מלאכה בערב פסח ממחזות היום

אסרו חכמים לעשות מלאכה ממחזות היום של י"ד בנים, וכמה טעמים לכך. טעם ראשון הוא שיום שआדם מקריב בו קרבן הוא ביום טוב לגביו, והוא אסור במלאכה. וכיון שאפשר להקריב את קרבן פסח ממחזות היום של ערב פסח, זמן זה הוא ביום טוב לכל ישראל¹. אף שבזמן זה איןנו זוכים להקריב את קרבן פסח, אנו ממשיכים לקיים הלכה זו מתוך ציפייה שבית המקדש יבנה במהרה, ומעשינו יהיה מכובנים לשעה זו². ועוד טעם לאיסור המלאכה ממחזות הוא שייהי לאנשים פנאי להכין את צרכי החג וליל הסדר³. העובר על האיסור ועשה מלאכה בזמן זה, לא יראה סימן ברכה מאותה מלאכה⁴.

מלאכה גמורה, תפירה, כיבוס, גילוח ותספרות

המלאכה האסורה היא מלאכה גמורה, דהיינו מלאכה שמקבלים עליה שכר, או מלאכה שיש בה יצירה חדשה, כתפירה, כיבוס ותספרות. אבל תיקון

1. ש"ע תשח א, ומשנ"ב שם.
2. השגות הראב"ד פסחיםatz b (בדפי הר"ף), ועיין שם טעם נספ', שלא ניתן להתייר בדבר שנאסר על ידי חכמים, גם כאשר טעם האיסור התבטל.
3. סairo פסחים נ א ד"ה ומכאן, עיין ביאור הלכה תשח א ד"ה ממחזות.
4. משנ"ב תשח ב.

חפץ שהתקלקל קצת או תפירת בגד שנקרוע קצת, מותרים⁵. لكن יש להקפיד להסתפר ולהתגלה לפני חצות היום. אדם שלא התגלה לפני חצות היום, יכול בדייעבד להתגלה אחר חצות⁶, מכיוון שיש סוברים שגילוח במכונת גילוח אינו נחשב מלאכה גמורה⁷.

מלאכת הדיות ומלאכה קלה

מלאכת הדיות הנעשית לצורך החג, מותרת. מלאכת הדיות היא מלאכה שכל אדם יודע לעשותה ועשויותה אינה דורשת מיומנות ותשומת לב מיוחדת, כגון גיהוץ בגדים וצחצוח נעלאים⁸. מלאכה קלה הנעשית לאחר יד ללא תשומת לב, כהדלקת האש, מותרת גם היא⁹.

5. שו"ע ורמ"א מס' ב' ומשנ' ב' שם, ושמירת שבת ההלכתה חלק ב פרק סב סעיף מא. ועיין שמיירת שבת ההלכתה שם, שהאיסור בשכר הוא אפילו במלאכת הדיות (אם לא במקומם

שאיין ברירה אחרת), דהיינו מלאכה שכל אדם יודע לעשותה, ועשויותה אינה דורשת מיומנות ותשומת לב מיוחדת. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א' עם' קפט, שחולק וסובר שמלאתה הדיות סותרת אף בשכר. ועיין שמיירת שבת ההלכתה חלק ב פרק סב העשרה קלט, שהסתפק האם כבוס על ידי פכונת כביסה נחשב מלאכה גמורה. והוגר"א אריאל שליט"א כתוב לנו שכיבוס במכונית כביסה נחשב מלאכה גמורה. ועיין ילקטו יוסף (תש"פ) פסח חלק ב' עם' תשלאא, שמקל לכביס במכונית כביסה אחר חצות, ועיין חזון עובדיה פסח חלק א' עם' קצד, שמותר להפעיל מכונית כביסה לפני חצות היום, אף שהחייבים ימשר גם לאחר חצות היום, ומשמע שאסור להפעילה אחר חצות.

6. עיין חזון עובדיה פסח חלק א' עם' קצד, עיין אור לציוון חלק ג פרק יג העראה א, קובץ הלכות לגר"ש קס"ע זקן פסח עם' קסח, וכן כתוב לנו הגר"א אריאל שליט"א.

7. עיין אור לציוון חלק ג פרק יג העראה א. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א' עם' קצד, שטעם ההיתר הוא שבשבועת הדחק, יש לסתור על הסוברים שמותר לאדם לעשות מלאכה גמורה עבור החג לצורך עצמו.

8. משנ' ב' מס' ז, וחול המועד ההלכתו פרק ב סעיף קמא ואילך, וחזון עובדיה פסח חלק א' עם' קצד, עיין הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק ח סעיף יב.

9. מקראי קודש לרבי הררי פרק ב סעיף ה, בשם הגר"ם אליהו.

גוזיות ציפורי ניימים

גוזיות ציפורניים, יש סוברים שהיא מותורת, מכיוון שהיא מלאכת הדיטו. ויש סוברים שהיא אסורה, כיון שלדבריהם חכמים אסרו במינוח גוזיות ציפורניים בחול המועד, כדי שאנשים יקדיימו ויגזו את ציפורניהם לפני החג, ולא יכנסו לחג כשהם מנוללים, ולדבריהם, האסור בחול המועד, אסור גם בערב פסח אחר חצות. לכן יש לגוז ציפורניים לפני חצות היום, וכי שלא עשה כן, רשאי לגزو את ציפורניו לאחר חצות¹⁰.

מסחר ואמרה לגוי

מסחר לא נאסר בערב פסח, ולכן מותר לקנות גם דברים שאינם נדרכים לחג¹¹. וכן מותר לומר לגוי לעשوت מלאכה עבור יהוד¹².

מלאכות המותרות בחול המועד

איסור המלאכה בערב פסח קל יותר מאיסור המלאכה בחול המועד. לכן כל המלאכות המותרות בחול המועד, מותרות גם בערב פסח. למשל, מותרות מלאכות הנצרכות להכנת מאכלים, כבישול, אפייה, הבurtת האש, טחינה, לישה, השחזה סכין, תיקון המקור וכיוצא באלו. וכן מותרת מלאכת 'דבר האבד', כלומר מלאכה שאינה עשייתה תגרום להפסד כספי¹³.

10. משנ"ב תשח ה, ושו"ת דרע אמת אורח חיים סיון סג, עיין הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק ח סעיף יד. ועיין חזון עובדיה פסח חלק א עם' Katz, שגוזיות ציפורניים לאחר חצות מותרת לכתהילה.

11. חזון עובדיה פסח חלק א עם' קפ, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק ח סעיף יא. ועיין שם ושם, שטוב להחמיר בזה מזמן מנוחה קצרה (כשלוש שעות לפני כניסת הכוכבים).

12. דעה ב בשו"ע תשח א רומ"א שם, חזון עובדיה פסח חלק א עם' Katz, הלכות חגים לגר"ם אליהו פרק ח סעיף טו.

13. עיין משנ"ב תשח ז.

עשיות מלאכה מתחילה היום, לדעת מרן השולחן ערוך

איסור עשיית מלאכה מתחילה בחצות היום של י"ד בניסן, אך קודם לכן, מותר לעשות מלאכה ללא הגבלה. זהה דעת הרמ"א, וכן נהוגים יוצאי אשכנז¹⁴. אבל לדעת מרן השולחן ערוך, אסור לעשות מלאכה גמורה (דהיינו מלאכה שמקבלים עליה שכר או מלאכה שיש בה יצירה חדשה, כאמור לעיל) מהנץ החמה של יום י"ד, ואפילו המלאכה נועשית לצורך החג. אבל מותר לסיים מלאכה שהתחילה בה קודם, ובלבך שהמלאכה נעשית לצורך החג. לכן לדעת השולחן ערוך, אסור למשל להתחילה לבנות פרוגלה או לסייע את הבית, מתחילה יום י"ד. אדם שהתחילה את הבנייה או הסידור לפני הנץ החמה של י"ד בניסן, וסיום המלאכה נדרש לחג, רשאי להמשיך במלאכה ולסיימה עד חצות היום¹⁵.

תפירה, כיבוס ותספורת לפניהם חצות

יוצאים מן הכלל הן מלאכת התפירה, הכיבוס והतספורות, שוגם לדעת מרן השולחן ערוך, מותר להתחילה בהן עד חצות, משום שהן מלאכות נצרכות מאוד, ובלבך שהן תיעשנה לצורך החג¹⁶. לכן מותר לכבש בגדים לצורך החג עד חצות היום, וכן מותר להסתפר לכבוד החג עד חצות.

מלאכות המותרות

ובן מאלו שככל המלאכות המותרות לאחר חצות היום, על אחת כמה וכמה שהן מותרות קודם חצות, גם לדעת מרן השולחן ערוך. לכן ברור שמותר לדעתו לעשות מלאכות לצורך הכנת מאכלים או למניעת הפסד

14. ר"א תשח ה, ומshan"ב שם כט. האמור כאן הוא מצד הדיון, ועיין להלן שיש סקופות שנוהגים בהם להימנע מלאכה גם קודם חצות, וכן נהגו במקומו של הרמ"א, ובזמן מנהג זה אין מצוי.

15. שו"ע תשח ה, ומshan"ב שם. ועיין מקרה קודש לרבר הררי פרק ב העשרה מ"ד בשם הגרא"ם אליהו, שיזכאי ספרד יכולם להקל בדיון זה כרמ"א, ולא התבואר שם טעם הדבר.

16. שו"ע תשח ה, ומshan"ב שם.

פרק ה - עשיית מלאכה בערב פסח וההכנות לחג

כספי. וכן מותר לדעתו להתחיל לעשות כל מלאכת הדיות לצורך החג, דהיינו מלאכה שכל אדם יודע לעשותה, ועשייתה אינה דורשת מיומנות ותשומת לב מיוחדת.

מקומות שנางו שלא לעשות מלאכה בערב פסח מהנץ החמה

ההיתר המבואר לעיל, לעשות מלאכה לפני חצות היום (בין לימי"א ובין לפיער שלחן ערוק), הוא מצד הדין. אבל יש מקומות שנางו שלא לעשות מלאכה מתחילה يوم י"ד, כדי להיות פנוים לעסוק בצרבי החג וליל הסדר. במקומות אלו, כל האסור אחריו חצות היום, אסור מהנץ החמה של י"ד בניסן.¹⁷

בזמן זהה, ברוב ככל המקומות נהגים לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות היום¹⁸. לגבי מנהג ירושלים התעוררת מחלוקת, וגדולי הדור הקודם הכריעו שדין ירושלים כדי רוב המקומות בארץ, שנוהגים לעשות בהם מלאכה עד חצות היום.¹⁹.

17. עיין שו"ע סימן תשח סעיף ג' וסימן תשח סעיף ה, ומשנ"ב שם ושם. האמור למעלה, שכל האסור לאחר חצות, אסור גם קודם חצות (במקום שנางו שלא לעשות מלאכה עד חצות), הוא דעת השו"ע, אבל לדעת הרמ"א, לפני חצות אסור רק להתחל במלאכה, אבל מותר להמשיך במלאכה שהתחילה בה קודם לכך, ובכלל שהוא נועשית לצורך המשוער. ועוד הבדל, שלפני חצות מותר להתחל לתפורה, לכבב ולספר, מכיוון ש滿אכות אלו נצרכות ממש, ואחרי חצות - אסור.

18. עיין עורך השלחן תשח ה.

19. הליקות שלמה פרק ח סעיף ה, חזון עובדיה פסח חלק א עם' קצד, אור לציון חלק ג פרק יג שאלה א. ועיין חזון עובדיה שם, אור לציון שם, שמידת חסידות להוג אישור מלאכה בירושלים, לחושש לדעה הסוברת שנוהג ירושלים שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות. ועיין הליקות שלמה פרק ח דבר הלכה ה, שגם לסוברים שבירושלים נהגו שלא לעשות מלאכה, הכוונה למקרה של ירושלים בזמן בית המקדש, ולא למלחינים אחרים של העיר.

מנוחה

ערב חג הפסח הוא זמן שיש בו MERCHANTABILITY ורבות: לסלק את כל הHAMetz הנוטרים, לבור את הHAMetz, לבשל ולאפות מאכלים משובחים לכבוד החג, לסדר ולנקות את הבית. משימה חשובה שפעמים נשכחת היא המנוחה! הלב של ליל הסדר הוא מצוות הסיפור ביציאת מצרים. זו התכילת שלשמה נעשו כל האותות והמופתים ביציאת מצרים, כפי שאומר ה' למשה: "בא אל פָּרֻעָה כִּי אַנְּיִ הַכֹּבֵד תִּצְּהַ אֶת לְבָוָךְ וּכְיַ לְמַעַן שְׁתִּי (כדי שאשים) אֲתָּתִי אֱלֹה בְּקָרְבָּנוּ, וְלְמַעַן תִּסְפֶּר בְּאַזְנֵי בָּנֶךָ וּבָנֶךָ אֲתָּא אֲשֶׁר הַתְּעַלְּתִי בְּמִצְרָיִם וְאֲתָּא אֲתָּתִי אֲשֶׁר שְׂמַחְתִּי בָּם"²⁰. כאשר הילדים עייפים, הם מקדימים להירודם, וגם אם הם מצלחים להישאר ערומים, הם נוטים להיות עצביים וחסרי סבלנות, ולא ניתן לספר להם את סיפור יציאת מצרים כראוי. גם הורים עייפים נוטים להיות עצביים וחסרי סבלנות, ועל כן המנוחה נוצרת גם עבורה. הגمرا מספרת שרב עקיבא מעולם לא אמר לתלמידיו להפסיק מלימודם, בלבד בשני ימים בשנה: בערב פסח ובערב יום הכיפורים. בערב יום הכיפורים – כדי שייספיקו לאכול לפני הצום, ובערב פסח – כדי שידאגו להסביר את הילדים לשון וכך הילדים יהיו ערנים בלילו, ולא יורדמו בזמן הסדר²¹. לכן יש לתוכנן את הזמן בערב החג כך שיישאר זמן למנוחה ולאחר מכן ליל הסדר.

טבילה במקווה ולימוד בענייני קרבן פסח

אחר חצות היום, ראוי להיטהר במקווה לכבוד החג. ולאחר מנוחה, ראוי לעסוק בדיוני קרבן פסח, שכן העוסק בענייני קרבן פסח, נחשב לו הדבר כאילו הקريب קרבן פסח²².

20. שמות י א-ב.

21. פסחים קט א, ורשב"ם שם ד"ה חוץ.

22. משנ"ב תעא כב. ועיין הלכות חגיגות לגר"מ אליו פרק ח סעיף כג, שטוב לטבול לאחר חצות היום, או כשעה קודם לכך.

עריכת השולחן

עורכים את שולחן הסדר בכליים נאים ומוכבים, כל אחד לפי יכולתו, כדי להראות את עצמנו כבני חורין²³. יש להשתדל כבר בערב החג לעירוך את השולחן ולסדר את מקומות הישיבה עם אפשרות ההسبה, כדי שניתן יהיה להתחיל בסדר מיד לאחר התפילה, וכך הילדים לא יהיו עייפים מדי, ולא ירדו מושך²⁴. פעמים שמחמת ריבוי האורחים, מוקדש זמן רב לארגון סדר הישיבה ולקביעת מקומו של כל אחד, ומומלץ לעשות את כל זאת בערב החג, כדי שייהי ניתן להתחיל בסדר כמה שיותר מוקדם. כמו כן, יש להזכיר לחזור הביתה מיד לאחר תפילת ערבית, ואין להתעכב לאחר התפילה בשיחת חברים וכיוצא בזה²⁵.

23. שו"ע תעב ב, ומשנ"ב ז.

24. שו"ע תעב א, וקיצור שלחן עירוק קich ז.

25. עיין שו"ע תעב א. כאשרليل הסדר חל בשבת, יש שמנגים מלומר את הפייט "שלום עליכם" ו"אשת חיל", כדי להזכיר ולהתחיל בסדר (ויגד משה סיכון יג אות ב). יש שנוהגים לאומרם (לוח ארץ ישראל), ושני המנגנים טובים. ועיין הלכות חגיג לגר"ם אליהו פרק יא סעיף ז, שמנגן יוצאי ספרד לומר "שלום עליכם" ו"אשת חיל". ועיין שו"ע שם, שאין לומר את הקידוש לפני צאת הכוכבים.

פרק א קערת הסדר

קערת הסדר

על שולחן הסדר מניחים קערה ובה סימני הסדר, כלומר מאכלים שמצווה לאוכלים בלילה הסדר: מצות, מרור, חרוסת, כרפס. בזמן שבית המקדש היה קיים, היו מניחים על קערת הסדר גם בשור מקרבן הפסח ובשור מקרבן החגיגה, שהיו מקריבים בערב פסח. בזמן זהה, שלצערנו איננו זוכים להקריב קרובנות אלו, אנו מניחים על קערת הסדר שני מאכלים שיזכרו לנו את קרבן הפסח ואת קרבן החגיגה, כדי שנחוש בחשורת המקדש. נבאר לשם מה מניחים כל אחד מהמאכלים בקערה, ולאחר מכן נבהיר איך מסדרים את כל המאכלים בקערה.

מצות

המאכל החשוב ביותר שמנונה בקערה הוא המצות, שהמצווה לאוכלן היא מהתורה. בכל חג ומועד, מניחים על השולחן שני ככרות לחם, כדי לקיים את מצות "לחם משנה", אבל בלילה הסדר, מניחים בקערה שלוש מצות. הטעם לכך הוא שהמצווה נקראת בתורה "לחם עוני", ודרכו של עני היא שאין לו ככר שלם, אלא שאריות פת שהוא שומר מיום ליום. לכן המצה שמקיימים בה את מצות אכילת מצה, צריכה להיות מצה שאינה שלמה. ועל כן, נוסף לשתי מצות עבור לחם משנה, מוסיפים עוד מצה, שאותה מחלוקת לשניהם במהלך הסדר, כדי שתתהייה "לחם עוני". וכך מקיימים גם

פרק א - קערת הסדר

אתמצוות לחם משנה, במצאות שלמות, וגם אתמצוות אכילת מצה, במצה
שאיינה שלמה.¹.

מרור

מניחים בקערה ירק מר, שבו מקיימים אתמצוות אכילת מרור, זכר לכך שהמצרים מרור את חי אבותינו למצרים.² בדרך כלל, משתמשים בהחה לאכילת המרווד, שכן יש בה רמז שהס עליון. עוד, שהחשה בתחילת גידולה היא רכה ואנייה מרירה, אבל בהמשך גידולה הקלח שלא מתקשה, והיא נעשית מרירה; ואם כן, יש בזה זכר לשעבוד שהתחילה בפה ורק, אך בהמשך היה מר וקשה.³ אוכלים מרור פערמיים בלבד הסדר, פעמי ראשונה, כדי לקיים אתמצוות אכילת מרור, ופעמי שנייה, באכילת ה'כוורת'. لكن לפי האר"י ז"ל, מניחים בקערה שני מרורים. יש שנהגו להשתמש עבור אחד מהם בעלי חסה, ועבור الآخر בעולש או בקלח של חסה.⁴

חרוסת

בחורוסת מטבלים את המרוור. החروسת מורכבת מפירוט שעם ישראל נמשל להם, כתפוחים, תאנים, אגוזים ורימונים. מושגים אותם יחד, ומוסיפים להם תבלינים ויין היוצרים בלילעה עבה, זכר לטית שעשבדו בו את אבותינו למצרים.⁵.

קורפס

קורפס הוא ירק שמטבלים למי מלך או בחומץ בתחילת הסדר. הוא בא בתור חלק מהשינויים שעושים במהלךليل הסדר, כדי לעורר את הילדים

1. משנ"ב תעג יח.

2. סדור סיון תעג.

3. שו"ע תעג ה, ומשן"ב שם סב.

4. הלכות חגיגים לגור"ם אליו פרק יא סעיף יא.

5. רם"א תעג ה.

לשאול אודותיהם, ומתוך כך לשאול שאלות הקשורות ליציאת מצרים. יוצאים ידי חובת כופס בכל יrok, אך יש עדיפות לסלרי, שהו הירק הנקרא 'כרפס'⁶. ויש שנהגו לחתת תפוחי אדמה, צנון או בצל⁷. מכיוון שיורחות עלים נגועים מאוד בחוקים, הלוקחים סלרי לכופס, יקפידו לחתת סלרי מגידול מפוקח ללא תולעים, עם כשרות טובה, וישטפו את העלים על פי ההנחיות של גבי הארץ.

זروع

כמboveר לעיל, מניחים על הקערה שני מאכלים, אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר לקרבן חגיגה. זכר לקרבן פסח, נהגים לחתת זרוע של צאן או בקר, לזכר 'הזרוע הנטויה' שבга גאל אוננו הקב"ה מצרים⁸, ויש נהגים לחתת כנף או שוק של עוף, שהם דומים לזרוע של בהמה⁹. את הזרוע צולים באש, מכיוון שקרבן פסח היה נאכל צלי. ואפשר לבשל את הזרוע, ולאחר מכן לצלות אותה מעט על הניירם¹⁰.

ביצה

זכר לקרבן חגיגה, מניחים על הקערה מאכל נוסף. נהגים לחתת ביצה, מכיוון שביצה נקראת בארמית 'בעיא', וביעי' בארמית הוא וצון, כלומר, רצחה ה' לגואלנו. עוד מעלה יש בביבה, שהוא מאכל אבלים, ואני עושים בזה זכר לאבלות על בית המקדש, שבגלל חסרוןינו אין אנחנו יכולים להקריב קרבן פסח וקרבן חגיגה¹¹. מבשלים את הביצה, זכר לקרבן החגיגה שנאכל בין מבושל ובין צלי, וכן מנוגג יוצאי ספרד¹². ויש מיזמי אשכנז שנוהגים

6. מחצית השקל תעג ד, ומshan"ב שם יט-כ.

7. ערכו השלחן תעג .

8. ש"ע תעג ד, ומshan"ב כד.

9. ויגד משה (כ"ז) סיקן ג אות ג.

10. פסקי תשובה תעג יב.

11. ש"ע תעג ד, ומshan"ב כג.

12. ש"ע תעג ד.

פרק א - קערת הסדר

לצלות את הביצה, מכיוון שיש סוברים שגם קרבן החגיגה נאכל רק צלי¹³.

מי מלך

מטבלים את הכרפס במילך. لكن לדעת הרמ"א, מניחים על הקערה גם מי מלך. אך לפי האר"י, אין מניחים את מי המלך על הקערה.

כאשר ליל הסדר חל בליל שבת, יש להזכיר את מי המלך בערב החג. זאת מושום שאסור להזכיר בשבת מי מלך, שכן המכין מי מלך נראה כרוצח לכבודו ירקות, ואסור לכבוד ירקות בשבת, מושום שהדבר דומה לעיבוד עור, האסור בשבת. אדם ששכח להזכיר מי מלך בערב שבת, יכול להזכיר בשבת מעט מי מלך, כפי הנזכר לטיבול הכרפס. זאת מושום שבהכנות כמוות מועטה של מי מלך לשימוש מיד, ניכר שההכנות אינה לצורך כבישת ירקות¹⁴.

סדר הקערה

ישנים שני מנהגים עיקריים לסדר הנחת הסימנים על קערת הסדר – מנהג הרמ"א ומנהג האר"י. יוצא ספרדי נוהגים לסדר את הקערה כפי מנהג האר"י, ובין יוצאי אשכנז נחלקו המנהגים – ובים נוהגים לסדר כמנהג האר"י, ויש הנוהגים לסדר כרמ"א, ושוני המנהגים טובים.

מנהל הרמ"א

לפי הרמ"א, העיקרון שקבע איך לסדר את הסימנים בקערה הוא ש"אין מעבירים על המצוות". להעbir על המצוות, משמעותו לא לקיים מצווה שנפגשים בה ויש יכולת לקיימה. כיצד עיקרון זה מתבטא בסדר הקערה? לדוגמה, מתוך כל הסימנים המונחים בקערה, הכרפס הוא הראשון שבו מקיימים מצווה בליל הסדר. אם הכרפס יהיה מונח רחוק מעורך הסדר,

13. רם"א תעג ז.

14. ש"ע שכא ב, ומשנ"ב תעג כא.

והמצות תהינה קרובות יותר, כאשר עורך הסדר יושיט את ידו ליטול את הכרפס, הוא יידלг על המצוות ולא יטול אותן, ובזה הוא יעביר על המצוות. لكن מניחים את המינים בקערה בסדר כזה, שככל שהמצוות תתקיימם מוקדם יותר, כך היא תונח קרוב יותר לעורך הסדר. כאמור, המצוות הראשונה שמקיימים מהמינים שבקערה היא מצוות אכילת הכרפס. לכן הכרפס מונח במקום הקרוב ביותר לעורך הסדר, ומשמאלו מי המלה, שביהם מטבלים את הכרפס. המצווה השנייה שמקיימים היא מצוות אכילת מצה, וכך מניחים את המצאות אחרי הכרפס ומימן המלה. רוחק יותר, מניחים את המרוור והחרוסת (שהם מטבלים את המרוור), שאוותם אוכלים אחרי המצאה. בצד ימין מניחים את המרוור, ולשמאלו – את החروسת. ובסוף הקערה, מניחים את הזרע והביצה, שאוותם אין אוכלים¹⁵. כך נראה קורת הסדר לפי הרמ"א:

מנוג הארא"י

לפי הארא"י ז"ל, המצוות והסימנים שבקערה רמזים לעשר הספריות, ומניחים אותם כפי מבנה הספריות. 'עשרה הספריות' הוא מושג מתורת הקבלה, המתאר את דרך הנהגת ה' את העולם. קורת הסדר מסמלת את ספרית ה'מלכות'. על גבה מניחים את שלוש המצוות, הרמזות לספריות

.15. רמ"א תעג ז.

פרק א - קערת הסדר

'חכמה' 'בינה' ו'דעת'. מעל המצות, מניחים את שאר הסימנים: שלושה סימנים מניחים קרוב לעורך הסדר, כצורת הניקוד סגול, ואחריהם, רוחוק יותר מעורך הסדר, מניחים שלושה סימנים נוספים, גם הם כצורת הניקוד סגול. ב'סגול' הרוחק מעורך הסדר, מניחים את הזרוע בצד ימין, כנגד ספרות 'חסד', כנגד משמאל, מניחים את הביצה, כנגד ספרות 'גבורה', ומתחתיהן במאצל, מניחים את המרור, כנגד ספרות 'תפארת', שהיא הממדעה בין החסד והגבורה. ב'סגול' הקרוב לעורך הסדר, מניחים את החروسת בצד ימין, כנגד ספרות 'נצח'. כנגד משמאל, מניחים את הכרפס, כנגד ספרות 'הוד', ומתחתיהן במאצל, מניחים את המרור השני, המשמש לכורך (шибש קוראים לו חזרת), כנגד ספרות 'יסוד', שהיא הממדעה בין ההוד והנצח¹⁶. כך נראית קערת הסדר לפי האר"י ז"ל:

אין צורך להניח קערה לפני כל אחד מהמסובים,DOI בכך שישנה קערה לפני עורך הסדר¹⁷.

16. עיין פרי עץ חיים שער חג המצות פרק ג. ועיין ויגד משה (כ"ז) סיון באות ז, שיש הסוברים בדעת האר"י שאין להניח את המצות מתחת לשאר הפיעים, אלא בקצתה העליון של הקערה, וכן מבואר בcpf החיים תעוג נח, ובhalbכות חגים לגרא"ם אליהו פרקiae סעיף יא. עיין שו"ע הרב תעוג כו, שב��eld הקערה לפי דעת האר"י ז"ל, אין חשש בכך שמבקרים על המרור ונוטלים את הכרפס והחروسת, משום שהמרור הוא ירך שאינו חיוב, ואין לו דין קדימה לעניין ברכבת הנהני, שכן אין הקפדה אם מבקרים עלייו וمبرכים על ירכות אחרים תחילת. 17. פש"ב תעוג יז.

פרק ב קדש, ארבע כוסות ודיני הסבה

סימני הסדר

בליל הסדר ישנן מצוות ובות. כדי להקל על זכירתן וסדר קיומן, סידרו הראשונים סימנים וחוזים שונים. הסימן הנפוץ שחייבו רשי' הוא: "קדש ורחץ / כרפס ייח' / מגיד ורחצה / מוציאיה מצה / מרור ברוך / שולחן עורך / צפון ברוך / הל נרצה". בכלל שורה בסימן זה שתי מיללים, והיא מתחרצת עם השורה הבאה אחרת. מלבד התועלת המעשית שיש בסימן זה, יש בו גם סודות גדולים ונפלאים, ולכן לפני כל שלב בהגדה, מומלץ לומר את המילה שמיינית אותן. למשל לפני הקידוש, יש לומר 'קדש', ולאחר נטילת הידיים לכראב, לומר 'ורחץ' וכו'.

הקידוש

המצווה הראשונה שמקיימים בליל הסדר היא מצוות קידוש. כבכל שבת וחג, סמוך לכניתם אמרים את מעלת היום וחשיבותו על כוס של יין. מצוות קידוש מצוינת בסימני הסדר במילה 'קדש'. אפשר שיש בכך רמז, שעם תחילת הסדר אנו מצינינם את המטרה של כל מצוות הסדר: להתקדש ולהתורום.ليل הסדר איןנו ערבים של הווי ופולקלור או ערבים של העלאת

1. יסוד ושורש העבודה שער הצאן פרק ז. ועיין ייגד משה (כ"ז) סיכון ידאות ב, שיש הנוהגים לומר את כל סימני הסדר לפני תחילת הסדר, כדי לעורר את תשומת לב הילדים לכל מה שייעשה במהלך הסדר, ומתחיך יתעוררו לשאול מה נשנה הלילה זהה מכל הלילות.

זכרון היסטוריים, שמתורפקים בו על העבר ונזכרים בסיפורים המכוננים של ישראל. אלא זהו ערב של עובdot ה', רווי במצוות שתכילת כוֹלן לקדש אותנו ולקרב אותנו לה'. וכך כתב השל"ה הקדוש: "זקדות הלילה זהה וכל הדינים הנוהגים בו היא קדושה רבה מאד, כי אז בחר בנו ה' יתברך מכל העמים וקדשנו במצוותיו". ולכן חסידים ואנשי מעשה מקפידים שלא לדבר בליל הסדר דברי חולין.²

נוסח הקידוש

נוסח הקידוש הוא בכלל יום טוב: מברכים את ברכת הגוף, לאחר מכן מברכים את הברכה על קדושת היום, ומסייםים בברכת "שהחינו". בברכת "שהחינו", יש לכוון גם על מצוות סיפור יציאת מצרים, מצוות אכילת מצה ומצוות אכילת מרוור, שתתקיימנה בהמשך הסדר.³ כאשרليل הסדר חל בשבת, מקדימים ואומרים "זיכלו", ומזכירים בברכת קדושת היום גם את השבת וגם את החג. כאשר פסח חל במצואי שבת, מוסיפים את ברכת ההבדלה ואת ברכת הנר, וסדר הברכות הוא על פי ראשית התיבות יקנה':⁴ יונ, קידוש, נר, הבדלה, זמן ("שהחינו").

2. של"ה פסחים נר מצוה אותן לך.
3. כף החים תעג ז, חזון עובדי פסח חלק ב עם' כה, והלכות חגים לוגר"ם אליו פרק יא סעיף מה.
4. ש"ע תעג א. ועיין ש"ת הר צבי חלק א סימן קנד, שנשים הנוהגות לברך "שהחינו" בהדלקת הנרות, לא תענינה אוכן על ברכת "שהחינו" בקידוש, מכיוון שענינה אוכן נחשבת עבור הפסק בין ברכת "בורא פרי הגפן" לשתייה, ועיין מנתת שלמה חלק ב סימן ס אות כד, שוחליך, והגוי"
- אריאל שליט"א כתב לנו שהנשים המברכות "שהחינו" לא תענינה אוכן. ועיין שמירת שבת ההלכתה פרק מז סעיף כא, שכאשרليل הסדר חל בשבת, והמקדש אמר את נוסח הקידוש של שבת ולא הזכיר את החג, או שאמיר את נוסח הקידוש של החג, ולא הזכיר את השבת, לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולקיים. ועיין משנה ב רעא סה, ואיגרתא חדתא לוגר"ש דבליצקי (תשע"ב) עמ' ע, שם שכח לומר "זיכלו", יאמרנו בסעודת על הכסום, ושתה טן הכסום.

ארבע כוסות

מלבד מצוות קידוש, מקיימים בקידוש שלليل הסדר מצווה נוספת נספחת: מצווה ארבע כוסות.

מצווה מדברי חכמים לשתות ארבע כוסות של יין בלבד הסדר, להראות עצמינו בני חורין, כדי שנתעוזר מתווך כך להודות לה' שהוציאנו מעבודות לחירות⁵. מלבד חובת שתיתת היין, יש באربع כוסות עניין נוסף, והוא לומר את כל אחת מצוות הלילה התלויות בדיור על כוס יין, כדי להעניק חשיבות לאוთה מצווה. על הכוס הראשונה אמרים את הקידוש, על הכוס השנייה אמרים את ההגדה, על הכוס השלישית אמרים את ברכת המזון, ועל הכוס הרביעית אמרים את הallel⁶.

טעם המצווה

בתלמוד הירושלמי נאמר שמצוות ארבע כוסות תוקנה כנגד ארבע לשונות של גאולה האמורות בגאולת מצרים: "וַיהֲזָאתִי אֶתְכֶם מִתְּבֵית מִצְרָיִם, וַיהֲצִלָּתִי אֶתְכֶם מִעֲבֹדָתָם, וַיהֲגִילִי אֶתְכֶם בְּזָרוּעַ נָטוּיהָ וּבְשָׁפָטִים גָּדְלִים, וַיהֲקִחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעַם וַיהֲיֵתי לְכֶם לְאֱלֹקִים"⁷. ארבע לשונות אלו מבטאות ארבעה שלבים בגאולה: הפסקת קשי השעבוד, הפסקת העבודה, היציאה מצרים וקבלת התורה⁸. שתיתת ארבע כוסות המכוננות כנגד לשונות הגאולה, מורה לנו שיש להודות לה' על כל שלב ושלב בגאולה, ולא להסתפק בהודאה על כלל גאולתנו. כך גם בחינוינו, ראוי להתבונן בכל טובה וטובה שה' גומל עמננו, ולא להסתפק בהודאה כללית על הטוב שה' משפייע علينا.

5. עיין רב"ם חמץ ומצה ז-ז.

6. עיין חידושי מר ר' ז' הלוי הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ט. ועיין רב"ם פסחים קח ב ד"ה י"ד, שבשתיתת ארבע כוסות של יין מקיימים גם את מצוות "ושמחת בחגך".

7. שמות ז-ז. ירושלמי פסחים פרק ' הלכה א.

8. רב"ן שמות ז.

עוד אמרו בתלמוד הירושלמי, שמצוות ארבע כוסות תוקנה כנגד ארבע כוסות של פורענותה שה' עתיד להש��ות את אומות העולם, עונש על החער שצערו את ישראל; ובנגד ארבע כוסות של נחמה שה' עתיד להש��ות את ישראל לעתיד לבוא⁹. אמנים נשאלת השאלה: בליל הסדר אנו חוגגים את יציאתנו מצרים, ומה עניין הגאולה העתידה ליציאת מצרים? ניתן למדוד מדברי הירושלמי שיציאת מצרים היא השורש לכל הגאولات. ביציאת מצרים נולד עם ישראל, ונקבע בטבעו הלאומי הרצון לקדושה ולתורה, שעיל ידו הגיע לתכילת הגדולה של "ולקחתי אתכם לי לעם זהיתך לכם לאלקים"¹⁰. כל ההיסטוריה היא סיפור אחד ארוך של יציאה אל הפעול של טבע זה, ותכלית זו תושלם בגאולה העתidea. لكن אנו מזכירים את הגאולה העתidea בליל הסדר, כדי שמתוך כך נעמוד על המשמעות העמוקה של יציאת מצרים, שהיא היסוד לכל הגאولات, והתקון השלם טמון בה¹¹.

חשיבות המצווה

לગודלמצוות ארבע כוסות, החמירו בה חכמים, שאפילו מי שהין גורם לו צער וכאב חייב להתאמץ ולשנות ארבע כוסות¹². וכך מסופר על אחד מגדיoli התנאים, רבי יהודה ברבי אלעאי, שהוא שווה ארבע כוסות בפסח, ואחר כך חובש את ראשו מלחמות CAB, מפשה עד שבועות¹³. עוד אמרו חכמים שעני שאין לו כסף לקנות יין לאربع כוסות, צריך לבקש צדקה או למכוור את מלבושו כדי לקנות יין¹⁴. וכל זה מהמת החשובות המצווה, שכן על ידי שתיית ארבע כוסות אנו מתעוררים להודות לה' על יציאתנו מעבדות

9. ירושלמי פסחים פרק י הלכה א.

10. שמות ז. ז.

11. עיין הגדה של פסח כי מרום (תשע"ג) עם רגנ.

12. שו"ע תעב ו, עיין משנ"ב שם, שאדם ששתית הין תביא אותו לידי חולין, פטור משתיית ארבע כוסות.

13. נדרים סט ב.

14. שו"ע תעב יג.

לחורות, ודבקים בייעוד הגדל של עם ישראל, שיויפוי במלואו בנאולה שלמה¹⁵.

חייב נשים באربع כוסות

נשים חייבות באربع כוסות, אף שזו מצוות עשה התלויה בזמן, מכיוון שאף הנשים נג אלו משעבוד מצרים, ולא עוד אלא שהגאולה הייתה בזכותן; כאמור חכמים שבזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור, נג אלו ישראל ממצרים¹⁶.

חייב קטנים באربع כוסות

נחלקו תנאים אם קטנים שהגיעו להינוך חייבים לשתות ארבע כוסות בלבד. לדעת חכמים, קטנים חייבים באربع כוסות מדין חינוך, ככל שאור מצוות עשה שהם חייבים בהן. לדעת רבי יהודה, קטנים פטורים מארבע כוסות, משום שאין בהם ושמחים בשתיית יין, ואין זו דרך להם¹⁷. להלכה, פסק השלחן ערוך שמצווה מן המובהר לחתם קטנים ארבע כוסות, הן כדי לצאת ידי הסוברים שהם חייבים בהן, והן כדי לעורר אותם לשאול על השינוי שביליה זה, שבו הם שותים על אף שבדרך כלל אין נתונים לילדים קטנים כוס יין¹⁸.

הין

מצווה לקחת לאربع כוסות יין משובח וטעים, ששתייתו ערבה ונוגה

15. עיין פג' משנה הלכות חנכה ד יב.

16. פסחים קח ב, ורש"י ותוס' שם, וש"ע תעב יד.

17. פסחים קח ב.

18. שו"ע תעב טו, וחק יעקב שם כח, ושער הציון שם ס, וכף החים שם צג. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שקטנים אינם צריכים כוס שמקילה רביעית,DOI להם בכוס שגודלה כמלוא לוגמי של הקטן, ויש לתת להם יין דל אלכוהול או מיץ ענבים.

לשوتה, כדרך בני חורין¹⁹. ישנה עדיפות ליין בצלב אדום, מכיוון שהצלב
אדום הוא מעלה ליין, כמו שנאמר: "אל תְּרִא יֵין כִּי יַתָּאֵם"²⁰. ועוד
שהצלב האדום מזכיר את קושי השעבוד ואת דם של ישראל שנשוף על
ידי פרעה²¹. כאשר היין הלבן משובח בטעמו מהיין האדום, הוא עדיף²².

יין מבושל או יין שהוסיפו לו חומרי טעם

יין מבושל ויין שהוסיפו לו סוכר או חומרי טעם אחרים, יש סוברים שהם
פסולים לאربיע כוסות. לדבריהם, יין מבושל פסול, משומ שהbihishol פוגע
באיכותו. ויין שהוסיפו לו חומרי טעם פסול, משומ שהוא פסול לניסוק על
גביה המזבח, ויין שפסול לניסוק על גבי המזבח פסול לקידוש ולאربיע כוסות.
אמנם יש סוברים שיינות אלו כשרים, שכן לדבריהם, הבישול אינו פוגע
באיכות היין; ומה שאמרו שעין שפסול לניסוק היין פסול לקידוש, נאמר בין
שפсол מלחמת איכותו הגרועה, ויינות אלו פסולים לניסוק מסיבה אחרת
ולא מלחמת איכותם הגרועה. והלכה בדברי המתירים. והרוצה לצאת ידי
olumn, ישתמש בין שאינו מבושל, ושלא הוסיפו בו סוכר וחומרי טעם²³.
כאשר היין המבושל או היין שהוסיפו בו חומרי טעם משובח מהיין שאינו
מבושל ושלא הוסיפו בו חומרי טעם, יש להעדיף את המשובח²⁴.

19. עיין רב"מ חמץ ומצה ז ט, ושערritzין תעב לה.

20. פשוט כג' לא.

21. ש"ע תעב יא, ומשן"ב שם.

22. רב"א תעב יא. ועיין חזון עובדיה פסח חלק ב עט' יא, שמנהג יצאי ספרד להעדיף יין אדום, גם
כאשר הלבן משובח פהן, אך אם היין הלבן איש לבן לממר, יש להעדיף אותן. ועיין ייגד משה
(כ"ז) סימן ז ס"ק ד, שכאשר היין הלבן משובח, ראוי לערוב בו קצת יין אדום לחתת לו גוון אדום,
עכ"ד. ועדיף לשפוך את היין הלבן לתוך האדום, לצאתת ידי החושים שיש בה איסור צובע
(עיין משן"ב שכ נ, ושערritzין שיח סה).

23. ש"ע וב" סימן רעב סעיף ח וסימן תעב סעיף יב, ומשן"ב שם ושם.

24. רב"א רעב ח, משן"ב תעב לפ.

מייצ' ענבים

נחלקו הפסוקים אם אפשר לקיים לכתילה את מצוות ארבע כוסות במייצ' ענבים. יש סוברים שדין ארבע כוסות כדין קידוש של שבת, וכש שאפשר לחדש על מייצ' ענבים, כך גם אפשר לקיים את מצוות ארבע כוסות במייצ' ענבים²⁵. ויש חולקים וסוברים שלכתילה אין לקיים את מצוות ארבע כוסות במייצ' ענבים, ואין למוד מקידוש לארבע כוסות, משום שארבע כוסות תוקנו כדי שנתנהג בני חורין, ודרכם בני חורין לשותה יין שיש בו אלכוהול והוא משמה²⁶. למעשה, עדיף להשתמש בין, כדי לצאת ידי כולם, אך מי שאינו אוהב יין, או ששתיתת היין תפירע לו לקיים את מצוותليل הסדר באוירה טוביה ורואה, ישתה מייצ' ענבים²⁷. ועדיף לערב יין במייצ' הענבים, וכך תורגש בשתייה מעט מהחריפות היין²⁸.

נוהגים שבעל הבית אינו מזוג את הocus לעצמו, אלא אחד מבני הבית מזוג לו, בדרך בני חורין²⁹. ויש נוהגים שככל המסובים אינם מזוגים את הocus לעצםם, אלא כל אחד מזוג את כוסו של חברו³⁰.

גודל הocus וכמות השתייה

כל כוס מאربع כוסות צריכה להכיל לפחות רבייעית (86 סמ"ק). לכתילה, יש לשותות את כל הרבייעית. ואף שבקידוש של שבת די בשתיית רוב רבייעית,

25. הלכות חג בחג פרק יט העראה 24 (השניה), בשם החזון איש, ש"ת תשבות והנוגות חלק ב סיכון רmag, בשם הגאון מטשעבן והగרא"ז סולובייצ'יק.

26. קול דוד סיכון ג' אות ד, בשם הגרא"ם פינשטיין, שבות יצחק פסח פרק י' אות ב, בשם הגרא"ש אלישיב.

27. הילכות שלמה פרק ט סעיף יא, חזון עובדיה פסח חלק ב עט' יג. ועיין שם ושם, שרשים וילדים, שהיון איש עבר להם. יכולם לכתילה לשותות פיז' ענבים.

28. שבות יצחק שם, בשם הגרא"ש אלישיב. ועיין הילכות שלמה פרק ט סעיף יג, שיש לקחת פיז' ענבים שלא הוציאו לו מים.

29. רם"א תעג א, ועיין ש"ת וישראל משה (פריד) חלק א עט' קנט, בשם הגרא"ש אלישיב, שכונת הרמ"א לבעל הבית בלבד. ועיין ערוך השלחן תעג ז, שיש שאינם נוהגים כן.

30. עיין ויגד משה (כ"ז) סיכון I אות יא.

פרק ב - קידש, ארבע כוסות ודיני הسبה

זהו משום שעיקר המצווה בקידוש היא אמיירת הברכה על היין, אך בארבע כוסות, המצווה היא גם בשתייה עצמה. מי ששתה רוב רבייעית, בדיעבד יצא ידי חובה, משום ש'זובו כוכלו³¹.

גם כאשר משתמשים בגביע גדול, שמכיל כמות יין של כמה ורבייעות, אין צורך לשנות יותר מרביעית, מכיוון שרבייעית היא שיעור של כוס. ויש מהMRIIM בкус צזו לשנות את רוב הкус, שכן לדבריהם, המצווה אינה לשנות שיעור ארבע כוסות אלא לשנות אורבע כוסות, וכאשר רוב הкус לא נשתה, אי אפשר להחשייב זאת לשתיית כוס.ומי שיש לפניו כוס גדולה שמכילה כמה ורבייעות, ואין בדעתו לשנות את רוב הкус אלא רק ורבייעית, עדיף שלא ישוטמש בкус זו, כדי שלא להיכנס למחולקת. אלא יקח כוס קטינה, שבשתיית ורבייעית ממנה רוב הкус תשיטה, ויצא בזה ידי כולם³².
יש לשנות את היין ממש זמן של 'כדי שתיית ורבייעית', כלומר בראצף, בלי לשחות באמצע השתייה³³.

הסבה

יש לשנות בהסבה את כוס הקידוש³⁴. ההסבה בליל הסדר קשורה למצאות

31. שו"ע תעב ט, וב"ח שם ו, ומshan"ב שם, וחידושי פרן ר"ץ הלוי הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ט ד"ה והראה.

32. עיין שו"ע תעב ס, וב"ח שם ד"ה ואם היה, ומshan"ב שם. עיין ב"ח שם, שסביר שלכתחילה יש לשנות את כל הкус.

33. רם"א תעב ט, ומshan"ב שם. עיין קול דודו לגר"ד פינשטיין סוף סיקון ב, ששתייה בכמה לגימות כפי הרגילה, מבל' להסיר את הкус מהפה בין לגימה ללגימה, נחשבת שתייה בראצף. עיין משנ"ב תעב לד, שלכתחילה נכוון לשנות רוב רבייעית בבת אחת. עיין משנ"ב תעב לד, שאדם שלא שתה את הкус הראשונה, את הкус השלישי או את הкус הרביעית בראצף, אך שתה אותה במסחר זמן של פחות מכך אכלת פרם' (כأربع דקות). איש צריך לחזור ולשותות. אף שיש סוברים שלא יצא ידי חובה, אין לחזור ולשותות, שלא יראה כסופר על הкусות. אך אם שתה את הкус השנייה שלא בראצף, יחוור ושתה אותה בראצף, שכן בкус זו, הסמוכה לסעודה, אין חשש שייראה כסופר על הкусות. עיין חזון עובדי פסח חלק ב עמ' טז, שמן את הкус השנייה איש צריך לחזור ולשותות.

34. שו"ע תעג ב.

נוספות, لكن נבואר את דיני ההסבה בכללם, ולאחר מכן נחזור ונבואר את חובת ההסבה בשתיית כס הקידוש, שהיא הכוונה הראשונה של ארבע כוסות.

טעם ההסבה

בליל הסדר, הלילה שיצאנו בו מעבדות לחירות, עושים כמה מעשים כדרך בני חורין, כדי להזכיר את יציאתנו לחירות, ולהתעורר מתחך כך לשבח את ד' ולהודות לו על גואלتنا ופדות נפשנו³⁵. אחד הדברים שעשויים בדרך בני חורין הוא אכילה ושתייה בהסבה. בעבר, אנשים נכבדים לא היו אוכלים על כסא ליד שולחן, כפי שהוא נוהגים היום, אלא היו מסבים על מיטות וספות, כשהם מוטים על הצד, ולידם שולחן קטן ונמוך. כדי לנוהג בני חורין, גם אנחנו שותים בהסבה את ארבע הכוסות, שהן זכר לנואלה.

צורת ההסבה

כדי לקיים את חובת ההסבה, אין צורך להסביר על מיטה וספה כפי שהיא נהוג בעבר. אפשר לשבת על כסא, להטות את הראש והגוף לצד שמאל, ולהשען אותם על משענת שבצד הכסא, או על כרית, בצורה כזו שהishiiba תהיה נוחה³⁶.

הסבה לצד שמאל

יש להסביר לצד שמאל, כדי להשאיר את יד ימין פנואה לאכילה, וגם משום שהטויות הגוף לצד ימין בשעת האכילה עלולה חלילה לגרום לסתימת קנה הנשימה על ידי האוכל. לכן גם אדם שמאלי ישב לצד שמאל, כדי שלא יסתכן באכילתתו³⁷.

35. עיין מאיר פסחים צט ב.

36. משנ"ב תעב ז, ועין אור לציוון חלק ג פרק טו אות א. עיין משנ"ב שם ח ושער הציון שם ט, שבשבועת הדחק יכול אדם להסביר על ברכי חברו.

37. ש"ע תעב ג, ומshan"ב שם.

הסבה בזמן זהה

בזמן זהה, שאינו רגילים לאכול בהסבה, דעת ובני הראבי"ה (שהיה אחד מגדולי הראשונים), شأن להסב, מכיוון שהאכילה בהסבה אינה דרך עבורנו. רוב הראשונים חולקים על הראבי"ה, וסבירים שגם בזמן זהה יש להסב³⁸, משום שוגם בזמן זהה, ניכר שאוכלים בדרך זו כדי להידמות לבני חורין³⁹; וכן פסק מרן השלחן עורך⁴⁰.

חייב נשים בהסבה

אישה אינה צריכה להסב, שכן אין דרך נשים להסב, ויישיבה בהסבה אינה דרך חרוט עבורן. אישה חשובה צריכה להסב⁴¹. בזמן זהה, כל הנשיםorchot נשות נשים חשובות⁴², ועליהן להסב⁴³. נשים מיוחדות אשכנז לא נהגו להסב, על אף שהן חשובות, שכן הן סומכות על דעת הראבי"ה, הסובר שבזמן זהה אין צורך להסב⁴⁴, אך עליה להקפיד לשנות את הocus בישיבה, ולא בעמידה או תוך כדי הליכה, כי שתיה בעמידה או בהליכה אינה דרך חרוטות⁴⁵. אישה מיוחדות אשכנז שמחמירה ומסבה, תבואה עליה ברכה, כי בזה תצא ידי חובת המצווה לפני כל הדעות⁴⁶.

38. הגהות מימויות הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ז.

39. גברות ה' פרק סח ד"ה שמש.

40. ש"ע תעב ב.

41. ש"ע תעב ז.

42. רמ"א תעב ד. ועיין רוח הלכות פסח סיון רפג, שאישה חשובה היא אישה שבעלתה אין מקפיד שתסב בפניהם, ועיין אור לציון חלק ג פרק ט הערכה ב, שאישה חשובה היא אישה שישראלת בסעודה ייחד עם בעלה.

43. כפ' הח'ים תעג כח, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' ז.

44. רמ"א תעב ד. ועיין הליקות שלמה פרק ט דבר הלכה ט, שرك הנשים סומכות על סברת הראbei"ה, מכיוון שחביב הסבה לששים נקבע מלכתחילה לפי הרגילה, שכן כבר בזמן התקנה נקבעה ההבחנה בין אישה חשובה, שרגילה להסב, לאיisha רגילה, שאינה רגילה להסב. لكن בזמן זהה שאין רגילה להסב, יש מקום לפטור מהסבה. אבל לגבי הגברים, התקנה להסב נקבעה בהתאם קבוצה, ולכן אין הם סומכים על סברת הראbei"ה.

45. הליקות שלמה פרק ט סעיף יט.

46. כפ' הח'ים תעג כח.

הסבה במקומות צער

אדם שההסבה גורמת לו צער, כגון אדם שנפגע בידיו השמאלית, והסבה לצד שמאל גורמת לו כאב, או אדם זקן שאינו מוצא דרכ לحساب באופן שאינו מצער אותו, פטור מההסבה, מכיוון שטורת ההסבה היא לאכול בדרכ חרות ותענוג, ולא בדרך צער⁴⁷.

תלמיד בפני רבו ובן בפני אביו

תלמיד היושב בפני רבו, אפילו אינו רבו המובהק⁴⁸, אינו רשאי להסביר, מכיוון שעיל התלמיד לנוהג במורה כלפי רבו, כפי שאמרו חכמים "יהי מורה רבן כמורה שמים"⁴⁹; ומצווה זו שיש בה כבוד התורה, עדיפה על מצות הסבה. ואם הרוב מוחל על מורהו ומרשה לתלמיד להסביר בפניו, חייב התלמיד להסביר בנו היושב לפניו אביו צריך להסביר, ואף שהבן לנוהג במורה כלפי אביו, יש להניח שהוא מוחל על מורהו, ומרשה לבן להסביר בפניו⁵⁰.

שתיית ארבע כוסות ללא הסבה

ההסבה היא חלק עיקרי במצוות ארבע כוסות. לכן, אדם ששתה את אחת מאربع הנקודות ללא להסביר, צריך לחזור ולשנות את הנקות בהסבה. זהה דעת מרן השלחן ערוך, וכן נהגים יוצאי ספרד. לדעת הרומ"א, השותה כוס מאربع כוסות ללא הסבה, אין לו לחזור ולשנות את הנקות, שלא יראה

47. כף החיים תעב כב, וחוט שעי עמ' Kapoor. ועיין ביאור הלכה תעב ג ד"ה ואין.

48. רב שאיעו סובבק הוא רב שלימיד אדם תורה, אך רוב חכמו של אותו אדם אינה מרובה זה.

49. משנה אבות פרק ד משנה יב.

50. ש"ע תעב ה, ומישנ"ב ושער הציון שם. ועיין רם"א שם, שהאיסור להסביר בפני הרבה הוא רק כאשר התלמיד והרב יושבים בשולחן אחד, ועיין מישנ"ב שם י"ח, שהפרוי חדש חולק על זה, וסובר שככל שרבו רואה אותו, איש רשאי להסביר, ولكن במקרה זה יבקש התלמיד מרבו רשות להסביר, ויצא ידי כולם.

כאליו הוא מוסיף על ארבע הכוסות שתיקנו חכמים; אלא יסמור על דעתו הראבי⁵¹, שזמן זה אין חובה להסביר.

דברי הרם"א שהשותה כוס ללא הסבה אין לו לחזור ולשתותה, נאמרו בכל ארבע הכוסות, מלבד בכוס השניה של ארבע כוסות. זאת כיון ששעת הcosa השניה של ארבע כוסות שותים סמוך לסעודה, ואדם השותה כוס סמוך לסעודה אינו נראה כמוסיף על הcosaות, אלא בשותה כוס יין להנאותו. لكن השותה את הcosa השניה של ארבע כוסות ללא הסבה, לחזור ושתה את הcosa בהسبה, כדי לקיים את המצווה כראוי⁵².

שתיית יין ומشكים לאחר הקידוש

ראו שלא לשותות יין בין הcosa הראשוña לcosa השניה, כדי שלא לפגוע בצלילות הדעת וביכולת לקיים את מצוות ההגדה כראוי. מותר לשותות משקם שאינם משכרים⁵³. ואם הם היו לפניו בשעת הקידוש, או שבשעת

51. שו"ע ורמ"א תעב ז. עיין חזון עובדי פח חלק ב עמ' סח, שאישה שלא הסבה, יצאה בדיעבד, ואני צריכה לחזור ולשתות את הcosa בהسبה, שכן בדיעבד יש לסגור על השיטות שנשים אין צריכה להסביר.

52. רם"א תעב ז. עיין משנה ב שם כ-כא, שלදעת הרם"א החשש שאדם יראה כמוסיף על הcosaות נאמר באחד שני מצבים: א. כאשר השתייה נעשית בזמן שאסור לשותה כוס של רשות (למשל, לאחר כוס שלישי או רביעית). ב. כאשר מברכים את ברכת "בורא פרי הגפן" לפני השתיית הcosa. לכן, לאחר כוס עשייה, אין חשש שתהיית כוס נוספת תיראה כהוספה על הcosaות, משום שבשלב זה מותר לשותה כוס של רשות, והשותה כוס יין בשלב זה, אינו צריך לברך עליה "בורא פרי הגפן". אבל שתהיית כוס נוספת לאחר כוס ראשונה, עלולה להיראות כהוספה על הcosaות, מכיוון שיש לברך לפני אותה ברכת "בורא פרי הגפן". זאת כיון שברכת "בורא פרי הגפן" שנאמרה על הcosa הראשונה, אינה פוטרת כוס זו, שכן לכתמלה אין לשותה בין כוס ראשונה לכוס שנייה, ולכן נמצוא בשעת הברכה, דעת האדם לפטור רק את הcosa שלפניו. עיין שער הציון תעב לא, שאדם שאינו בעדתו לשותה יין בתוך הסעודה, פוטר בברכה שמברך על הcosa השניה רק את הcosa שלפניו, ואם ירצה לשותה כוס נוספת, יצטרך לברך שוב את ברכת "בורא פרי הגפן", וממילא יש בו את החשש שיראה כמוסיף על הcosaות. אךadam צזה, ששתה את הcosa השניה בלבד להسبה, לא לחזור ושתה, שלא יראה כמוסיף על הcosaות.

53. שו"ע תעג ג, ומשנה ב שם. עיין משנה ב שם יג, שבמצבים צורך לברך בהם "בורא פרי הגפן" לפני השתייה, השתייה אסורה מהדי, שלא יראה כמוסיף על הcosaות. עיין שו"ע הרב תעג יג,

הקידוש היה בדעתו לשותות אותם, אין צורך לברך לפניהם, מכיוון שברכתם הין פוטרת אותם.⁵⁴

אכילה לאחר הקידוש

אדם רעב, שקשה לו מאוד להמתין ולא לאכול עד אחרי ההגדה, רשאי לאכול לאחר הקידוש ולפני אכילת הכרפס, מأكلים שברכתם האחרון "בורא נפשות", כגון ביצה, פרי, או אוזן לנוהגים לאוכלו בפסח. אך יאכל מהם מעט, כדי שייכל את המצאה לתיאבון. ויברך לפני האכילה ולאחריה.⁵⁵ אבל אין לאוכל מאכל שברכתו "בורא פרי הארץ", משום שהוא אל מאכל כזה נכנס לספק לגבי הבורכה الأخيرة, כפי שיבוואר בהמשך בדיון אכילת הכרפס.⁵⁶

שכאשר יש לברך על השתייה ברכה ראשונה, אין לשותות גם "חומר מדינה" (הינו משקה חשוב שאפשר להבדיל עלי), עיין שו"ע רפט ב), שלא יראה כמוסיף על הcoresות.

54. עיין שו"ע קעד ב, ומשן"ב שם.

55. עיין אור לצון חלק ג פרק טו שאללה ז, ופסק תשובות תעג י. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שיש להקל כן רק לחולה או למי שקשה לו במיוחד שלא לאכול. ועיין הלכות חיים לר"מ אליהו פרק יא סעיף נג, שלתתיחילה יש לאכול מעט מצדית, והאוכל קצת, יברך ברכה אחרת בלבד שם ומולכות. עיין מקראי קדוש לרבי הררי פרק ד הערא קפה. בשם הנג"א נבעל שליט"א, שהאוכל דבר שברכתו האחורה מעין שלישי, נכנס לספקות שעוני בדי' ברכות, لكن לסתתיחילה אין לאוכל דבר שברכתו האחורה מעין שלישי. ועיין חזון עובדי פסח חלק ב עמו לא, שמתיר לאכול מצה עשרה (לעהגים לאכול מצה עשרה) או מצה מבושלת עד שיעור כביצה, ויברך אחריו אכילתמה "על המחה".

56. ילקוט יוסף פסח חלק ג עט' רלה.

פרק ג ורחץ

נטילת הידיים

לאחר הקידוש, נוטלים ידיים بلا ברכה, מברכים "בורא פרי האדמה" ואוכלים מעט ירק טבול במילחה¹. הסיבה לנטילת הידיים לפני אכילת הכרפס היא שלדעת ואשוניות ובין, חכמים תיקנו שלפני אכילת דבר שטיבולו במשקה צריך ליטול ידיים, כשם שנוטלים ידיים לפני אכילת לחם. הטעם שתיקנו נטילה זו הוא כדי להרגיל את הכהנים שייטלו ידיים לפני אכילת תרומה, ולא יטמאו אותה. והסיבה שתיקנו כן דוקא על מאכל שטיבולו במשקה היא שמאכל רטווב נוטה לקבל תלומה יותר מאשר מאכל יבש. אין מברכים על נטילה זו, משום שלדעת התוספות וראשונים נוספים, בזמן זהה, שאיננו מקפידים על הלכות טומאה וטהרה, אין צורך ליטול ידיים לפני שאוכלים דבר שטיבולו במשקה; ולענין הברכה חוותים לדעתם².

כל השנה יש להקפיד וליטול ידיים לפני אכילת דבר שטיבולו במשקה³. אך גם מי שסומך בכל השנה על דעת התוספות, ואין מקפיד בנטילה זו, יקפיד ליטול את ידו לפני אכילת הכרפס בלבד הסדר. זאת כדי לעורר את הילדים לשאול מודע נוטלים ידיים לפני אכילת ירק, ומזהות כך יתעוררו לשאול

1. ש"ע תעג ז. ועיין הליקות שלמה פרק ט העראה 183, והלכות חלים לגר"מ אליהו פרק יא סעיף נה, שאין לדבר בין הנטילה לאכילת הכרפס. ועיין הליקות שלמה פרק ט דבר הלכה גג, שמכיוון שיש חולקים על עיקר חיוב נטילה זו, הנשים אין צריכים להסיר הטעות פידחן לפני הנטילה.

2. עיין ש"ע סיכון קנה סעיף ד וסיכון תעג סעיף ז, ומשנ"ב שם ושם.

3. משנ"ב קנה כ. ועיין מקראי קודש לרבי הררי פרק ה העראה ב בשם הגרא' נבעצט, שהמקילים שלא ליטול ידיים על דבר שטיבולו במשקה כל השנה, יש להם על פי ליטופון.

שאלות נוספות שקשורות ליציאת מצרים⁴. וטעם נוסף לכך הוא שעושים אתليل הסדר כדוגמת הסדר שעשו בזמן שבית המקדש היה קיים, ולදעת כולם, אז צריך היה ליטול ידיים לפני אכילת דבר שטיבולו במשקה⁵.

נטילה בדרך חרות

יש נהגים שהמוסבים אינם קמים ליטול את ידיהם, אלא מבאים לשולחן קערה לנטילת ידיים, ונוטלים למוסבים את הידיים, בדרך בני חורין, שאחורים משורתים אותן⁶.

4. שער הציון תעג סט בשם חוק יעקב.

5. הקדמה להגדה של פסח אמריו ספר לנצח'ב מילוזין (תשע"א) עמ' ה.

6. ייגד משה (כ"ז) סיון טז אות ה.

פרק ד' כרפס

טעם אכילת הכרפס

המטרה באכילת הכרפס היא לעורר את הילדים לשאול מודיע שונה הלילה זהה מכל הלילות, שהרי בהם אין אוכלים רק לפני הסעודה, וביליה הזה אוכלים. מתוך כך, הילדים יתעוררו לשום לב למשעים נוספים הנעשים בלילה הסדר, ולשאול שאלות הקשורות להנחתת הסדר וליציאת מצרים. על ידי זה תתקיים מצוות "הגדת לבן" כראוי, שכן עליה להיעשות בדרך של שאלת ותשובה, כמו שנאמר: "וְהִיא בַּיּוֹם הַזֶּה בְּנֵי בָנֶיךָ בְּנֵי מִצְרָיִם יְמִלְאָה מִתְּבָדִים". ועוד, הכרפס רומז לשעבודה שהיה במצרים, כי הוא מרכיב מן האות ס' ומונם המילה 'פרק'. האות ס' בגימטריה היא שישים, והיא רומזות לשישים ריבואם עם ישראל שהיו במצרים, ומהמילה 'פרק' רומזות לעבודת הפרק שעבדו ישראל במצרים.²

ברכת "BORAO PERI HAADMHA" על הכרפס

לפני שאוכלים את הכרפס, מברכים "BORAO PERI HAADMHA", ויש לכוון לפטור בברכה זו גם את המרוור. אף שהמרור נאכל באמצעות הסעודה, יש ראשונים שסוברים שהמרור אינו נפטר בברכת "המושיא" שمبرכים על המצאה, מכיוון שהמרור אינו נאכל כדי לשבוע או כדי להטעים את הפת. יש ראשונים שחולקים על זה, וסוברים שהמרור נחשב חלק מהסעודה, והוא נפטר בברכת "המושיא" שمبرכים על המצאה. לכן למעשה, אין מברכים "BORAO

1. שמות יג יד. משנ"ב תעג כא.

2. משנ"ב תעג יט.

פרי האדמה" לפני שאוכלים את המרוור, ומתכוונים לפטור אותו בברכה
שברכיהם לפני אכילת הכרפץ.³

שיעור האכילה

אוכלים מהכרפץ פחות מכך, מכיוון שיש מחלוקת בין הפוסקים אם יש
לברך ברכה אחרונה על הכרפץ. כדי שלא להיכנס למחלוקת, אוכלים שייעו
שאי בו חיוב ברכה אחרונה⁴. מי שאכל צוית, לא יברך לאחר האכילה ברכה
אחרונה, משום שספק ברכות – להקל⁵.

הסבירה

באכילת הכרפץ אין צורך להסביר⁶, מכיוון שאותיות הכרפץ רומזות לשישים
ריבוא בני ישראל שעבדו בעבודת פרך (ס' פרך), ואין להסביר בדבר שromoז

3. עיין משנה ב' תעג נה.

4. ש"ע תעג ו, ומשנ"ב נג. מחלוקת הפוסקים אם מברכים על הכרפץ ברכה אחרונה, קשורה
לחלוקת שהחרנו לעיל, אם יש לברך ברכה ראשונה על המרוור. כיצד? הכרפץ נאכל לפני
הסעודה. בפשטות, הוא אין חלק מסהעודה, ויש לברך ברכה אחרונה לאחר אכילתו. סה
שעשוי לקשור אליו לסעודה היא העובדה שברכתו פוטרת מأكل שנאכל בתוך הסעודה.
לסבירים שיש לברך "בורא פרי הארץ" לפני אכילת המרוור, ברכת "בורא פרי הארץ"
шибרכיהם לפני הכרפץ, פוטרת את המרוור שנאכל באמצעות הסעודה, ובכך הכרפץ נקשר
לסעודה, והוא נפטר בברכת המזון שברכיהם לאחר הסעודה. לסבירים שהמרור הוא חלק
mseעודה, ואין צורך לברך לפני ברכת "בורא פרי הארץ", הברכה שברכיהם לפני אכילת
הכרפץ אינה פוטרת את המרוור, והכרפץ נשרדר שאינו קשור לסעודה, ויש לברך ברכה
אחרונה לאחר אכילתו (עיין ש"ע הרב תעג יז). יש לציין שלדעת הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה
ח ב) יש לאכול מהכרפץ צוית, ככל מצוות האכילה שכן בצדית. אך הש"ע פסק כדעת הרא"ש
והרשב"א, שאין ראוי לאכול מהכרפץ כיון שאכילתתו היא רק בשbill לעורר את הילדיים
לשאול, ולשם כך די באכילה כל שהוא.

5. עיין משנה ב' תעג גז.

6. גבורות ה' למהר"ל פרק ג, וכן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אותן לב, וחוזן עובדיה פסח
חלק בעמ' ס, הלכות חגיגים לגרא"ם אליהו פרק יא סעיף סא. ועיין ליקוטי מהרי"ח חלק ג עם נ
(מהדורות תשע"ג), שכן המנהג המקביל.

פרק ד - כרפס

לשעבוד⁷. ויש שנוהגים להסביר, מכיוון שעיקר אכילת הכרפס אינה זכר לשעבוד, אלא כדי לעורר את הילדים שישאלו. ושני המנהגים טובים⁸. ראוי להשאיר בקערת הסדר חתיכת כרפס, משום שסדר הקערה מכובן כנגד עניינים בעליונים, ויש להשאיר את הסדר מכובן ומתוקן עד אחרי אכילת המצאה והמרור⁹.

7. ברכי יוסף תעג יד. ועין חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' ס, שהרוצחה להסביר, רשאי.
8. אבודר罕ם בסדר הגדה, וכיור שלחן ערוך קיט ג.
9. כף החיים תעג קיד.
10. בן איש חי שנה ראשונה פרשחת צו אותן לב, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' מג.

פרק ה יחז

חצית המצה וטעמה

אחר אכילת הכרפס, לוקחים את המצה האמצעית ובוצעים אותה לשני חלקים שאים שווים. את החלק הקטן שמים בין שתי המצות השלומות, והואתו עתידיים לאכול ב'מושcia מצה', ואת החלק הגדל שומרם לאפיקומן.¹ שומרים דואקה את החלק **הגדל לאפיקומן**, מכיוון **שמהאפיקומן אוכלים** לכתהילה שני צויטים, בעוד שמהמצה של 'מושcia מצה' אוכלים רק **כזית אחד**.²

הסיבה לכך שבוצעים את המצה היא שהמצה נקראת בתורה "לחם עוני", ודרךו של עני שאינו לו כיכר שלמה, אלא שרויות פת שהוא שומר מיום ליום. לכן המצוה שמקיימים בה את מצוות אכילת מצה, צריכה להיות במצועה. וכיון שיש מחלוקת אם מקיימים את מצוות אכילת מצה במצה שאוכלים ב'מושcia מצה' או במצה של האפיקומן, שותיהן צריכות להיות במצוות.

חלוקת המצוה נעשית מיד לאחר אכילת הכרפס, ולא סמוך לאכילתנה, מכיוון שחכמים דרשו מהיבטיו "לחם עוני", שיש לענות (=לומר) את ההגדה על המצוה, ובשעה שאומרים את ההגדה על המצוה, המצוה כבר צריכה להיות רואיה לקיום המצווה. לכן בוצעים את המצוה לפני שמתחלים לומר את ההגדה.³

1. ש"ע תעג ז, ומשן"ב שם נד-נה. ועיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אות לג, שעל פי הסוד, יש לחלק את המצוה לזרותאות דלא"ת ולזרותאות ווי, ואת החלק הגדל שbezורת ווי שומרם לאפיקומן. במצות קשות, קשה לחלק את המצאות בצדורה זו, אך במצות רכות, זה אפשרי.

2. ב"ח סיון תעג.

3. ש"ע הרב תעג לו. ועיין חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' סד, שאדם ששכח ולא בצע את המצוה

מצת האפיקומן

את החלק הגדול של המצא, ששומרם לאפיקומן, שמימי מתחות המפה או בתוכו שkeit מיוונית, זכר למה שנאמר "מִשְׁאָרַתֶּם צְרוֹת בְּשָׂמֵלְתֶם עַל שְׁכָמֶם"⁴. ויש נהגים לשים את שkeit האפיקומן על הכתף, ולומר: "כך יצא אבותינו מצרים, משארותם צוראות בשמלותם על שכם"⁵, וכן נהג מrown הרב קוק זצ"ל⁶.

'גנית' מצת האפיקומן

יש נהגים שהילדים 'גונבים' את מצת האפיקומן מעורך הסדר, ומחזירים לו אותה לקרואת אכילת האפיקומן, תמורה מתנה שעורך הסדר מתחייב לתת להם. מטרות מנהג זה היא להשאיר את הילדים ערים, שישמעו את סייפור יציאת מצרים ויקימו את כל מצוותليل הסדר⁷. על הנהגים כן לשים לב שחתיפת האפיקומן לא תהפוך לדבר העיקרי שהילדים מתעסקים בו, תחת ריכוזם בהגדה. מחשש לכך, יש הנהגים שלא תחת ילדים 'גונבו' את האפיקומן, אלא מבטיחים מתנה לכל הילדים שיישארו ערים עד האפיקומן⁸. יש שהסתווים ממנהג 'גנית' האפיקומן, כדי שלא להרגיל את הילדים לגנוב⁹.

האמצעית לפניה תחילת ההגדה, יבעו אותה באמצעות ההגדה כשנזדר.

4. שמות יב לד. ש"ע תעג ו, ומשנ"ב שם נט.
5. עיין משנ"ב שם נט, והגדה של פסח כתוב סופר.
6. הגדה של פסח עולת ראה (תשס"ט) עמ' סא.
7. עיין חוק יעקב תעב ב, ועורך השלחן תעב ב, וכן ג贐 צאן יוסף עם' רכב. ועיין יוגד משה (כ"ז) סיכון ייח אוט ט, טעם נוסף למנהג חטיפת האפיקומן, שעל ידי זה לא ישכח לאכול את האפיקומן.
8. עיין הלכות חגיגים לר"מ אליהו פרק יא סעיף סה.
9. ארחות חיים (כהנא) תרעה יט, הליכות שלמה פרק ט סוף העלה 210, ועיין שם, שטוב שהנהגים במנהג זה לא יכnu את נטילת האפיקומן בשם גנבה, אלא בשם חטיפה. ועיין ילkom יוסף פסח חלק ג עם' שכא, שיזאי ספרד לא נהגו במנהג חטיפת האפיקומן, אך אם הדבר יועיל להשתרת הילדים ערים עד סוף הסדר, ראוי לנהוג כן.

פרק ו' מגיד

המצווה בספר ביציאת מצרים

מצוות עשה מהתורה לספר ביציאת מצרים בليل הסדר¹. בכל לילה אנו מצוים להזכיר את יציאת מצרים, אך בלבד הסדר המצווה היא לספר את סיפורו יציאת מצרים בארכיות ובהרחבה². מטרת מצווה זו מפורשת בתורה: "ולמען תספר באזני בנה ובנו בנה, את אשר הتعللتיב במצרים ואת אתני אשר שמוקתי בהם, וידעתם כי אני ה'"³. האותות והמופתים שעשו ה' במצרים מוכחים את מציאות ה', את שלטוונו בכל ואות השוגחתו על העולם⁴. ה' יכול היה להוציא את עם ישראל ממצרים בדרךם ורבות, אך הוא החזיאנו דוקא על ידי אותות ומופתים, כדי שנספר עליהם לבניינו ונבסס על ידם את האמונה בה⁵.

הסיפור וההודאה

אך אין די בכך. ההגדה אינה מסתiyaת בספר היציאה, אלא בהלל והודאה, כיוון שתכלית הסיפור היא שנותערור על ידו להכיר בחסדי ה' ולהודות לו על הטובה שגמל לנו. ההודאה לה' אינה רק על יציאת אבותינו מצרים, אלא עלינו להרגיש כאילו אנחנו בעצםנו יצאנו מצרים. שהרי אילו לא יצאיא

1. רבב"ם חמץ ומצה א ז.
2. הקדמה להגדה של פסח מעשה ניסים לבעל הנתיבות, מהר"ם שיק על תר"ג מצות מצווה כא א.
3. שמות י ב.
4. עיין רבב"ן שמות יג טז, ספר החינוך מצוה כא, טור אורח חיים סיון תרכה.

הקב"ה את אבותינו ממצרים, "הרוי אנו ובנינו ובניינו משועבדים הינו
לפרעה במצרים". لكن, בסוף המגיד אנו ואמרם: "לא את אבותינו בלבד
गאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עליהם... לפיכך אנחנו חייבים להזות להלל
לשבח למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלו"⁵.

בקראת ההגדה מקיימים את מצוות סיפור יציאת מצרים⁶. אך כדי לקיים
את המצווה בהידור, ראוי לשלב תוך כדי ההגדה דברים שיעורו את לב
השומעים להתבונן ביסודות האמונה הקשורים ביציאת מצרים ולחובת
ההודאה על ניסי ה', לחווות עניינים אלו, ולהתחבר אליהם. דוכים ובות
ישן לעורר את הלב, ולכל משפחה מתאימה דרך אחרת. כדי שליל הסדר
יהיה לילה משמעותית ומורומם, יש להתכונן לו מראש, לייחד זמן להתבונן
בעניין יציאת מצרים, למצוא את הרעיוןנות הרוחנית המתאיםים למשפחה,
ולחשוב על הדרכם המתאימה להעברת רעיונות אלו. פעמים שמרוב
התעסוקות בהכנות האוכל והכשרת הבית, עלולים להסיח את הדעת
מצאות "והגדת לבך", שהיא הלב שלليل הסדר.

סיפור ההגדה צריך להיות מובן לשומעים. לכן עורך הסדר צריך לפרוש
ליילדים הקטנים את ההגדה, כפי דעתם והשוגותם. בדרך כלל, מסובים על
שולחן הסדר גם בנימ ובנות גדולים לצד הקטנים, וכך לשלב בתבוננה בין
רعيונות המתאיםים לגודלים לבין רעיונות המתאיםים לקטנים.

5. עיין גבורות ה' למהר"ל פרק א, הליקות שלמה פרק ט דבר הלכה סד, שיעורים לזכר אבא מר' (תשס"ג) חלק א עמ' יד הערכה.⁴

6. עיין משנ"ב תעג סד, והליקות שלמה פרק ט סעיף לב, שאדם שאינו יכול לומר את כל ההגדה,
כגון חיל שצירף לצאת לפעלויות או רפואי המטפל בחולים, יעשה קידוש ושתה כוס ראשונה,
ואז אמר את החלקים החשובים ביותר בהגדה: "עבדים היו לפערעה במצרים ויציאנו ד'
אלקינו שם ביד חזקה ובזרע נטויה", וידרג ל"בן גמליאל אומר כל שלא אמר שלושה
דברים אלו וכו", ויאמר שם עד אחר כוס שנייה, וטוב שיאמר גם את עשר הסכות. ואם אין לו
ויציאנו ד' אלקינו שם ביד חזקה ובזרע נטויה", לפיכך אנחנו חייבים להזות וכו' למי שעשה
לאבותינו ולנו את כל הנסים האלה וכו' ונאמר לפניו הללויה", ושתה כוס שנייה.

חייב נשים במצוות סיפור יציאת מצרים

נשים חייבות במצוות הספר ביציאת מצרים, כמו שהן חייבות בכל המצוות הנוגעות בליל הסדר. זאת מושם שאף הנשים נג אלו משעבוד מצרים, ולא עוד אלא שהגאולה הייתה בזוכותן; בדברי חכמים שבזקנות נשים צדיקיות שהיו באותו הדור, נג אלו ישראל מצרים.⁷

משפחות העורכות יחד סדר

כאשר כמה משפחות עורכות יחד את הסדר, אין חובה שכל אחד מהאבותספר את ספרו יציאת מצרים לבניו. די בכך שעורך הסדר מספר את ספרו יציאת מצרים לכל הנוכחים, וכולם יוצאים בזה ידי חובה.⁸ וכן טעימים לכך. יש שכתבו שהטעם לכך הוא משום שישומע בעוננה' (עוננה'=אומר). כלומר כאשר אדם אומר משה ומתכוון להוציא את חברו ידי חובה, וחוירו שומע ומתכוון לצאת, נחשב זה כאילו השומע אמר בעצמו את הדברים.⁹ ויש שכתבו שהטעם לכך הוא משום שישומע של אדם כמותו, ועורוך הסדר הוא שליח של כל האבות הנמצאים עמו לספר את ספרו יציאת מצרים.¹⁰ ויש שכתבו שמצוות "והגדת לבן" מחייבת לדאוג שהילדים ישמעו את ספרו יציאת מצרים בליל הסדר, אך אין חובה שדווקא האב יספר להם את הספר.¹¹

7. עיין שו"ע תעב יד, ומshan"ב שם. עיין ספר החינוך מצווה כא, שנשים חייבות במצוות ספר יציאת מצרים סהთורה. ועיין חי אדם סימן קל סעיף יב, שחויבן הוא רק מדרבען, מכיוון שאין שזו מצווה עשה התליה בדמות.

8. אחרים המובאים בהערות הבאות. ועיין ש"ת תשבות והנוגות חלק ב סימן רלו, שכתב על פיו דברי ספר המקנה (קידושין ל א), שכאשר סב ואב נמצאים יחד בליל הסדר, יש עדיפות שהסב יקרה את ההגדה, משום שהוא דקן יותר, והוא קרוב יותר למעמד הר סייליציאת מצרים.

9. עיין חזון עובדייה פסח חלק ב עמ' פז.

10. עיין ש"ת בצל החכמה חלק I סימן סז, תשבות והנוגות חלק ב סימן רלו.

11. הלכות שלמה פרק ט דבר הלכה סב. ועיין ילkom יוסוף פסח חלק ג עמ' שמוא, שלפי טעם זה יוצאים ידי חובה, אף כשלפניהם ההגדה אין מתכוון להוציא את כלם מдин 'ישומע בעוננה' או מдин שליחות.

ויש נוהגים שעורך הסדר משתף גם את שאר המסובים במציאות הסיפור, כדי שכולם יהיו שותפים למצווה¹².

סיפור בדרך שאלה ותשובות

הסיפור צריך להיעשות בדרך של שאלה ותשובות. לנוכח ההגדה נפתחת השאלה: "מה נשתנה הלילה זהה מכל הלילות וכו'". לנוכח גם תיקינו חכמים לעשوت בלילה הסדר כמה דברים שיעורו את הילדים לשאול שאלות. השאלה פותחת את הלב, מעוררת את הסקרנות ומביאה את האדם למצוב שהוא משוכן לשמעו את התשובה לשאלתו. תורה מכך, כאשר אדם שואל שאלה, השאלת מעסיקה ומטרידה אותו, וכאשר הוא מקבל תשובה לשאלתו, מתעורר בו גesh של שמחה; וכן יסודות האמונה נקבעים בנפש הילך מתוך הזדהות ושמחה¹³.

מדרישת התורה בספר את סיפור יציאת מצרים בדרך של שאלה ותשובות, יש ללמידה יסוד חשוב בחינוך. בדרך כלל, שאלה מגלה חיסרון. השואל אינו יודע משהו, והוא פונה לאביו או לרבו ומקש מהם שיסיניעו לו להבין ולדעת. משום כך, שאלת שאלה עלולה להרטיע: 'איך יגיבו לשאלתי? האם יראו בה סימן לחוסר תבונת? לבעותות?!' לא בכך אמרו חכמים "לא הבישן למד"¹⁴, משום שבדרך הטבעי עלול להיות קושי בשאלת שאלות. הפתרון לחשש זה אינו תלוי רק ביכולת של השואל להתגבר על הבושה, אלא גם באויראה שימושיים ההורה או המורה. ככל שהילד מרגיש בטוח יותר באהבה ובהערכה לפניו, כך קל לו יותר לשאול שאלות, בידעו שגם אם השאלה תגלה חיסרון, הוא לא יאבד את האהבה והערכה של הוריו ומורייו לפניו. דרישת התורה שישיפור יציאת מצרים יועשה בדרך של שאלות, מלמדת אותנו שהקשר בין הורים לילדים צריך להיות כזה, שהילדים לא יחששו לשאול, כי הם יהיו בטוחים באהבה ובהערכה של הוריהם. ביטחון כזה אינו

12. עיין ש"ת בצל החכמה חלק I סיכון סד, אור לציון חלק ג פרק טו הערה ', תשבות והנוגות חלק ב סיכון רלו.

13. עיין דרך פקודיין מצוה כא חלק המעשה אות ב. מסכת אבות פרק ב משנה ז.

יכול להיווצר בעורב אחד. הוא נבנה לאות לאות, על ידי ייחוס קבוע של אהבה והערכה גם בפגש עם חסידות וכישלונות. אם כן, מן הדורישה לספר את סיפורו יציאת מצרים בדרך של שאלה ותשובותה, יש ללמד שביבת היהודי צריכה לשורר במשך כל השנה אויריה כללית של אהבה והערכה.

גם מי שאינו לו בן קטון, צריך לספר ביציאת מצרים בדרך שאלה ותשובותה. לכן גם כאשר אין בסדר ילדים, אחד המשתתפים צריך לשאול "מה נשתנה וכו'". ואפילו אדם שעורק את הסדר לבזז, צריך לספר את סיפורו יציאת מצרים בדרך של שאלה ותשובותה, ולשאול את עצמו "מה נשתנה הלילה הזאת וכו'"¹⁵.

מפליא הדבר, שאדם צריך לשאול את עצמו "מה נשתנה", הלא כבר הוא יודע את התשובה שיшиб לעצמו, ומה תועלת בשאלת השאלה? אלא שיציאה לחרות היא תהליך מكيف ומתמשך, והוא כולל לא רק מעשים, אלא גם מחשבות. פעמים שע אדם מתהבט בשאלת, ונוטן לעצמו תשובה שמתאימה לגילו ולמצבו. עוברות שניים, מחשבתו מתחפתה, דיעותינו מkipות יותר, והוא נשאר עם אותה התשובה. חג הפסח ומצוות סיפור יציאת מצרים קוראים לו להתחדש ולהתרענן, לא להיות כבול ומשועבד למחשבותיו המוקדמות, לשאול שוב את אותן שאלות ולהתבונן בהן מחדש. משנה לשונה אדם משתנה, גדול, רוכש עוד דעת וודע ניסיון חיים. כאשר הוא נפתח להתבונן על דברים חדשים, חזקה עליו שהתבוננות זוتبיא עמה מחשבות חדשות ועמוקות.

חלוקת קליות ואגוזים

כדי לעורר את הילדים לשאול שאלות, תיקנו חכמים לעשות כמה שינויים בليل הסדר, כדי שיישימו לבם לשזנותו של לילה זה ויתעוררו לשאול. אחד השינויים שתיקנו חכמים הוא לחלק לילדים קליות ואגוזים בתחילת הסדר¹⁶.

15. עיין ש"ע תעג ז.

16. ש"ע תעב טז, ומשן"ב שם. עיין עלות ראייה חלק ב עמ' רמד, שמן הרוב קוק צ"ל היה מעורר להקפיד לקיים הלכה זו.

קריאת ההגדה

בקריאת ההגדה ישנים שני מנהגים. יש הנוהגים שעורך הסדר קורא את ההגדה בקול, וכולם יוצאים ידי חובה בקריאתו. הטעם לכך הוא ש"ברוב עם הדרת פלך"¹⁷, כלומר כבוד הוא למצווה שהוא עשייה על ידי כמה אנשים יחד, ולא על ידי כל אחד בנפרד.¹⁸ ויש הנוהגים שכולם קוראים את ההגדה יחד עם עורך הסדר¹⁹, משומש שבדרך כלל, קריאת ההגדה לוקחת זמן רב, ויש לחושש שהשומעים לא יטו אוזן לקריאה של עורך הסדר.²⁰ הדרך המובהרת היא לשתף את כולם באמירות ההגדה, וכן רצוי יותר לנוהג כמנוגג השני, או לנוהג כמנוגג הראשון ולהחלק את קריאת ההגדה בין כל המסובים, כדי שכל אחד יקרא חלק מההגדה.²¹

הסבה

אומרים את ההגדה בקול ובהתפעלות, בשמחה ובחדווה, אך מתוך כבוד ראש ויראה. לכן אין להסביר בשעת אמרות ההגדה.²².

הגבתה הקעורה וסילוקה

בתחילה אמרות ההגדה, מגביהים את קעורת הסדר שבאה המצאות, עם כלשאר המינים המונחים עלייה, כביטוי לשמחה ולהתרומות, ואומרים "הא

17. משליך יד כת.

18. ש"ע הרב תעג כד, עיין מעשה רב לר"א אות קצא.

19. עיין לקט ישר חלק א אורח חיים עט' פד. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שם קריאה כדז נחשبت קריאה ברוב עם, מכיוון שכולם קוראים יחד.

20. ש"ת פגנוט אליהו חלק ד סימן כה אות ג.

21. כן כתב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין הליכות שלמה פרק ט העירה 214, שהנוהגים כן יישימו לב שאת החלקים העיקריים בהגדה ("עבדים היו לפערעה במצרים וכו'", "בן גמליאל אומר כל שלא אמר שלושה דברים אלו וכו'", ועשר המcoutות), יקרא אחד מבני הבית הגודלים.

22. משנ"ב תעג עא, וערוך השלחן תעג כב, וחוזן עובדיה פסח חלק בעמ'. ועיין חוזן עובדיה שם, שהרוצה להסביר בהגדה ובhallil, יש לו על פי לסקופר.

לחמא עניה וכו"ו²³. לאחר אמרית "הא לחמא עניה", משלקים את הקURA מהשולחן, כדי שהילדים ישאלו למה מודדים את המזונות מהשולחן, אם עדין לא אכלו אותן. ומשיבים להם שאין לאכול לפני שמייקמים את המזוודה בספר ביציאת מצרים²⁴. יש שמסתפקים בכיסוי המזונות, ואין משלקים אותן מהשולחן²⁵. לאחר מכן מזוגים את הכויס השניא של ארבע כוסות, כדי לעורר את הילדים לשאול מודיען מזוגים כוס נוספת לאחר הקידוש ולפני הסעודה²⁶.

אכילה ושתיה בזמן ההגדה

משעה שמזוגים את הכויס השניא, אין לאכול ולשתות במשך כל אמרית ההגדה, עד שתיתית הכויס השניא²⁷, שכן אין זה מכבוד ההגדה להפסיק באמצעות אכילה ושתיה²⁸. אם אדם רעב מאד והדבר מפרע לו באמרית ההגדה, הוא רשאי לסמוך על הפסוקים המתירים לאכול ולשתות באמצעות ההגדה, אך יאכל רק מעט, כדי שיוכל לאכול את המצה לטיובו²⁹.

23. רבבי"ה חלק ב פסחים סימן תקכח ד"ה ולאחר שערכיה, ומיש"ב תעג ס. ועיין שו"ת מהרש"ל סימן פה, שעראה מדבריו שהעיקר הוא הגבהת המצאה, ואין חובה להגביה את כל הפניות שבקURA, אלא שאין צורך להסריהם.

24. שו"ע תעג ז, ומיש"ב שם סה-טו, ועיין מיש"ב שם, שם השולחן גדול אפשר להעניק את הקURA בקצת השולחן, ואם השולחן קטן והשיני לא יהיה עכיר, יש להוריד את הקURA למגרי מהשולחן.

25. עורך השולחן תעג כא, הליקות שלמה פרק ט סוף הערא 65.

26. שו"ע תעג ז-ז.

27. עיין מיש"ב תעג ד, ובאיור הלכה שם ג ד"ה הרשות, ושוו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קי"ת, ואורו לציון חלק ג פרק טו שאלה ז, ושבות יצחק פסח פרק ט סוף ג, בשם הגרא"ש אלישיב. והגרא"י אריאל שליט"א כתב לנו שמותר לשחות פים תוך כדי ההגדה.

28. שבות יצחק שם, בשם הגרא"ש אלישיב.

29. שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קי"ת. ועיין שו"ע הרב תעג יא, שאין לשחותין או משקה מ舍בר אחר, שלא לפגוע בעצליות הדעת וביכולת לקיים את מצוות ההגדה כראוי. ועיין עורך השולחן תעג ז, שאין לברך על המשקה, מכיוון שהוא נפטר בברכת היין, והיינו כשהמשקה היה לפניו, או שבשבועת הברכה היה בדעתו (עיין שו"ע קעד ב ומיש"ב שם). ועיין הליקות שלמה פרק ט הערא 233, שיש לאכול מעט מכך, לשחות כמה דקות, ולאכול שוב פחות מכך, כדי שלא להתחייב בברכה אחרת, כמובן לעיל לגבי אכילת הכרפס, ועיין הלכות חיים

"מה נשתנה"

לאחר מזיגת הocus השניה, הילדים שואלים "מה נשתנה". גם בנות קטנות יכולות לשאול "מה נשתנה" בניגון, אף כשונכחים בסדר אנשים שאינם בניי הבית.³⁰ לאחר שהילדים שואלים "מה נשתנה", מוחזרים את הקורה שבה המצוות, כדי לומר את ההגדה על המצוות. ומתחלילים לומר "עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'", שזו התשובה לשאלות שהילדים שאלו ב"מה נשתנה".³¹ יש נוהגים שככל המסובים חוזרים ואומרים "מה נשתנה", ורק לאחר מכן מתחלילים לומר "עבדים היינו".³² וכותב על מנהג זה אחד מקובל ירושלים: "על ידי שאלת מה נשתנה גורמן פתיחת הלב לתורה, ולכן נשתנה" בתי שכל המקובצים עצמם בليل הסדר, כל אחד ואחד שואל מה נשתנה, ומתפלל שייהי לו לפתיחה הלב, ולאחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה".³³

צrik להשתדל שהילדים יישארו ליד שולחן הסדר לפחות עד אמרית "עבדים היינו", שהיא התשובה לשאלות ששאלו, ובזה מקיימים את מצוות "זהגדת לבך", לענות לשאלות הילדים ולספר להם את סיפור יציאת מצרים. ויש כמובן שמעודדים את הילדים לשאול "מה נשתנה", אך לאחר מכן מניחים להם ללבת לישון או לשחק, ובכך הילדים אינם מקבלים מענה לשאלות ששאלו, וההורים אינם מקיימים את עיקר המצווה³⁴.

לגר"ם אליהו פרק יא סעיף טז.

30. עיין הליקות שלמה פרק ט הערא 207. והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שיש להקל כן עד גיל בת מצווה.

31. עיין ש"ע תעג ז. ועיין הליקות שלמה פרק ט דבר הלכה סי, שראו לעורק הסדר לבאר איך מה שאומרים ב"עבדים היינו" מישב את השאלות ששאלוי הילדים ב"מה נשתנה".

32. עיין הנהגות חת"ס על השו"ע תעג ז, שדקדק כן מהרמב"ם, עיין הליקות שלמה פרק ט הערא .²⁰⁸

33. יגדי משה (כ"ז) סימן כא אות יג, בשם מקובל קדוש מירושלים.

34. עיין משנ"ב תעב נ.

גilioי המצות וכיסוין

כמפורסם לעיל, מכך שההטורה מכנה את המצה "לחם עוני", לפחות חכמים שיש לענות (לומר) את הגדה על המצה, لكن כאשר אומרים את הגדה, המצות צריכות להיות מגולות. בכל מקום בהגדה שמביאים בו את הocus (כפי שיבואר בהמשך), מכסים את המצות, כפי שמכסים את החלות בשעת הקידוש. זאת כדי שלא לפגוע בכבוד הפת, כיון שבכל מקום, הפת קודמת ^{לפיו}³⁵.

כאומרים "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה", יש להגביה את המצה האמצעית (שאותה עתידים לאכול ב"מושיא מצה"), ולהראות אותה למסובים, כדי לחבר את המצווה עליהם. וכן כאומרים "מרור זה שאנו אוכלים על שום מה" יש להגביה את המרוור, מאותה הסיבה. אבל כשאומרים "פסח שהיו אבותינו אוכלים על שום מה", אין מביאים את הזרע שהוא זכר לפסח, כדי שלא יהיה נראה כאילו הקדישו אותה לקרבן פסחה³⁶.

החסרת יין מהocus

נווגים להחסיר מעט יין מהocus כשאומרים "דם ואש ותימרות עשן", וכן כשמצקרים את עשר המכות ואת הסימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. ומהסבירים מן היין בסך הכל שש עשרה פעמים, כנגד אותיות י"ו משמו של הקב"ה (י-ה-ו-ה), שהייכה את פרעה. במנהג זה רמזים שאנו מתפללים שייסרו מאייתנו מכות מצרים, ויבואו על שענאי ישראל³⁷. מחסירים את היין מהocus על ידי האצבע, לרמז לפסוק "אצבע אַלְקִים הִיא"³⁸,ומי שהטבלת האצבע בocus תמאיס עליו את היין, יכול לשפוך מעט מן היין מהocus לשירות לצלחות שתחחת הocus³⁹. אם נחסר הרבה מן הocus, יש לחזור ולملאות

35. שו"ע ורמ"א תעג ז, ומshan"ב שם ס"ק עז וס"ק עה.

36. שו"ע תעג ז, ומshan"ב שם עב.

37. פסח מעובין אותן רסא.

38. שמות ח טו.

39. רמ"א תעג ז, ומshan"ב שם עד, ושער הציון שם פא, ועיין חזון עובדיה פסח חלק ב עם' נה על פי

אותה לפני ברכת "אשר גאלנו", כדי לכבד את הברכה ולאומרה על כוס מלאה⁴⁰. יש מיעוטים ספרדים שנוהגים בכל פעם לשופך מן הכוס לתוך כוס שבורה, עד שוטפים את כל הכוס, ולאחר מכן שוטפים את הכוס ומזוגים בה יין חדש, כדי שלא לשותות יין שהמכות נזכרו עליו⁴¹.

אין שותים את היין שמחסירים מהכוס, מכיוון שהוא רומז למכות שה' היכה את המצרים⁴², لكن מי שזוכה להשתמש בין הקדוש בקדושת שביעית, לא יחשיר יין מהכוס, משום שאסור להפסיק יין הקדוש בקדושת שביעית⁴³.

הגבותה הכהות

בסוף המגיד, בפסקה שמתהילה במיללים "לפייך אנחנו חיבים", נהוגים להגביה את הכוס, מכיוון שפסקה זו היא שירות הودאה על גאולתנו, וראיוי לומר שירות הודאה על היין⁴⁴. וכן מביבים את הכוס בשעה שאומרים "והיא שעמדה וכו'", וזאת על פי הקבלה⁴⁵.

ברכת "בורא פרי הגפן" על הכהות השנייה

בסיום המגיד, אומרים את ברכת הגאולה, ולאחר מכן שותים את הכהות השנייה. הראשונים נחלקו אם יש לברך ברכת "בורא פרי הגפן" על כוס זו. לדעת הרואה"⁴⁶, הברכה שمبرכים על הכהות הראשונה פוטרת את כל היין

האר", והלכות חיים לגר"ם אליהו פרק יא סעיף פב, שנוהגים לשפוך מהכוס עצמה, ולא על ידי טבילה האצבע בכוס.

40. הליקות שלמה פרק ט הערא .241

41. כף החיים תעג קסיד-קסה, חזון עובדיה פסח חלק ב עט' נה, הלכות חיים לגר"ם אליהו פרק יא סעיף פב, ועיין שם שטוב שלא להשתמש יותר בкус השבורה ששפכו לתוכה את היין.

42. חוק יעקב תעג לז.

43. שבת הארץ קנותרმ אחרון פרק ה הלכה ג, הליקות שלמה פרק ט סעיף לד, הלכות חיים לגר"ם אליהו פרק יא סעיף סו.

44. טור ושיע"ע תעג ז. ועיין הגדה של פסח עם פסקי הגראש"ז אוירבך הערא 526, שלכתהילה יש להשתדל להגביה את הכהות ביד מ"לפיקר" עד "בורא פרי הגפן", ומ' שקsha לו, ייח את הכהות בסוף אמרת "לפיקר", וישוב וגביה אותה בברכת "אשר גאלנו".

45. משנ"ב תעג עג, בשם השלה.

שעתידים לשותות עד ברכת המזון. لكن אין צורך לברך על הкус השניה, ששותים בסיום ההגדה. על הкус השלישי, הבאה אחורי ברכת המזון, יש לברך שוב, וברכה זו פוטורת גם את הкус הרביעית. לדעת הגאוןם, הר"ף והרמב"ם, מברכים על כל כוס מאربע כוסות, כדי לתת חשיבות לכל כוס, שהיא מצויה בפני עצמה. השלחן ערוך פסק כדעת הרא"ש, שיש לברך רק על הкус הראשונה והשלישית, וכן נהגים יוצאי ספרד. והרמ"א פסק כדעת הגאוןם, הר"ף והרמב"ם, שיש לברך על כל כוס, וכן נהגים יוצאי אשכנז⁴⁶.

. 46. שו"ע תע"ד א, ומshan"ב שם.

פרק ז שיעור 'כזית'

מידות ושיעורים בתורה

לאחר סיום המגיד ושתיית הкус השניה, נגשים לקיים את מצוות האכילה העיקרית בליל הסדר – מצוות אכילת מצה. כדי לקיים את מצוות אכילת מצה, יש לאכול מצה בשיעור של 'כזית'. שיעור כזית נוגע לדינים ובין בתורה, עד שאמרו חכמים שרוב שיעורי תורה תלויים במידה זו. במשך הדורות התעورو מחלוקות שונות מהו שיעור כזית. לאחר שהדבר נוגע למצאות אכילת מצה ולמצוות נספנות בליל הסדר, נברר את השיטות העיקריות בנושא זה, ובהמשך, נמשיך לבורר את הלכותليل הסדר בסדרון.

ענייןים רבים בתורה קשורים למידות ולכמויות. לדוגמה, מקווה צרייך להכיל כמות מסויימת של מים; בית צרייך להיות בגודל מסוים כדי להתחייב במצוזה; ומצוות אכילת מצה מהיבט לאכול כמות מסויימת של מצה. יחידות המידה הבסיסיות הנחוגות היום הן מטר (אורך), גרם (משקל), וליטר (נפח). אך חז"ל לא השתמשו ביחידות מידה אלו, אלא ביחידות מידה אחרות. כאשר הם רצו להגדיר מהי כמות המים הנדרשת למקווה כשר, הם השתמשו ביחידת נפח הנקראת 'סאה'. כאשר הם רצו להגדיר את גודלו של בית החיבב במצוזה, הם השתמשו ביחידת מידה אורך שנគראת 'אמה'. ואשר הם רצו להגדיר מהי כמות המצה שצרכי לאכול כדי לקיים את מצוות אכילת מצה, הם השתמשו ביחידת נפח שנគראת 'כזית'.

.1. עיין ברכות סא ב.

היחס בין שיעור כזית לשיעור כביצה

כדי לדעת מהו שיעור כזית, כאמור ניתן להקח כזית, לשער את גודלה ולקבוע את מידת שיעור כזית. אך ובוינו הראשונים לא עשו כן, וזאת מושתת סיבות. סיבה אחת היא שבחלק מהמקומות לא היו מצויים זיטים.² וסיבה שנייה היא שמדובר הזיתים בזמן הגלות, לא ניתן להסיק מה היה גודל הזיתים בזמן חז"ל, משום שבזמןם פירוטה של ארץ ישראל היו מושובחים ונגדלים יותר.³ ובכל זאת, איך שיערו הראשונים את שיעור כזית? מתוך סוגיות שונות בוגרא, הם דקדכו מהו היחס בין שיעור כזית לשיעור 'כביצה'. לדעת הרמב"ם, שיעור כזית הוא השלישי ביצה, ולדעת התוספות, שיעור כזית הוא כחצי ביצה⁴, וכדעה זו פסק מרן השלחן ערוך.⁵ וכן במשך שנים, כאשר אדם רצה לדעת מהו שיעור כזית, הואלקח ביצה בינוונית, חילק אותה לשתיים, וקיבל את השיעור הרצוי.

חוסר ההתאמנה בין מידות האורך למידות הנפח

לפני כמאתיים וחמשים שנה, בעל ה'נודע ביהודה', שהיה אחד מגודולי האחוזנים, ערעד על יכולת לקבוע את שיעור כזית על פי גודלו של הביצים. אחת מידות האורך שהז"ל השתמשו בה היא מידת 'אצבע', ששיעורה כרוחב חלקו האמצעי של האגודל. באחד המקומות בוגרא ישנה ההתאמנה בין מידות האורך למידות הנפח, ונאמר שם שהנפח של קובייה שאורך שתי אצבעות, רוחבה שתי אצבעות, וגובהה 2.7 אצבעות, הוא

2. עיין קובץ פרי עץ הגן כסלול תשנ"ט עמ' 172 הערכה 97.

3. עיין ט"ז יורה סד יב, בשם מהרש"ל.

4. עיין תוספות חולין קג ב ד"ה חילקו, ומשנ"ב תפוא. ישנן שתי שיטות נוספות בשלוחן ערוך ובמשנה ברורה: שיטת הרשב"א, ששיעור כזית קטן מרבע ביצה (משמעות הבית לרשב"א בית ד שער א דף י עמוד א). ושיטת ר' חיימס סולידי, ששיעור כזית הוא כזית של זמנה (עיין שיעורין של תורה סוף סיקין אי).

5. תפוא. ועיין משן"ב שם א, שבמציאות שחיבור פדרבן, בדייבד יוצאים ידי חובה בשיעור של שלישי ביצה.

ביצה וחצי⁶. הנודע ביהודה בדק התאמה זו בפועל, הוא בנה קובייה על פי מידת האצבעות, וציפה שבקובייה שגודלה כפוי השיעור הנ"ל, ייכנסו ביצה וחצי, אך להפתעתו הוא גילה שבקובייה כזו נכנסים שלוש ביצים – פי שתים ממה שכתוב בגמר!

שיטת הנודע ביהודה והחזון איש

כדי לישב את אי ההתאמה בין הנאמר בಗמרא למציאות, העלה הנודע ביהודה שתי סברות: סבורה אחת היא שהאצבעות כו"ם רוחבות יותר מכפי שהיא ווחבן בזמן חז"ל, וקובייה שנעשה לפि מידות אצבעותינו, גודלה יותר מהקובייה שתיארו חז"ל בגמרא. סבורה שנייה היא שרוחב האצבעות נשאר כפי שהיא בימי חז"ל, אך במשך הדורות, הביצים קטנו בחצי מגודלן, ולכן ביצה וחצי שלנו אין מלאות את גודל הקובייה. מתוך שתי סברות אלו, בחר הנודע ביהודה בסבירה השנייה, שהביצים קטנים, כי ידוע שהדורות הולכים ומתמעטים ואյי אפשר שאגדיל שלנו גדול יותר מאгодלים שהיו בימי חכמי הש"ס". על סמך הנחה זו, הוא פסק שאין לשער את שיעור כיזית בחצי ביצה שמצויה בזמןנו, אלא יש להכפיל את השיעור, ולשער את שיעור כזית בבייצה שלמה שמצויה בזמןנו⁷.

אף שהנודע ביהודה חידש שיטה זו, רגילים לכנותה שיטת החזון איש, משומש שהחזון איש חיזק אותה. הוא גם תירגם שיטה זו למידות הנהוגות בימיינו, וקבע ששיעור כיזית לפיה הוא כ-50 סמ"ק, ושיעור כביצה הוא כ-100 סמ"ק.

שיטת הגרא"ח נאה

רוב חכמי ספרד לא חששו לשיטת הנודע ביהודה, וביססו את דעתם על דברי הרמב"ם. הרמב"ם תרגם את מידת הנפח 'רביית' (שיעורה כביצה

6. פסחים קט א.
7. עין צל"ח פסחים קט ב ד"ה והואיל.

וחצי), לשקל מטבע הדָרֶךְם, שהייתה מצויה בזמןנו, וכך הוא כותב: "עשיתי אני מודה בתכילת הדיק שיכולתי, ומצאת שהרביית האמורה בכל התורה, מוחזקת מן המים קרוב לעשרים ושבעה דָרֶךְם".⁸ כמובן, המשקל של רביית מים הוא כפי המשקל של עשרים ושבעה מטבעות דָרֶךְם. אחד מחכמי ירושלים בדורות האחרונים, הגאון רבイ אברהם חיים נאה, בדק מהו המשקל של מטבע הדָרֶךְם, ועלה בידו שמשקלה הוא 3.2 גרם. לפי חשבון זה, משקל רביית מים הוא 86.4 גרם (גרם 3.2×27 דָרֶךְם). מכיוון שהנפח של כל גרם מים הוא סמ"ק אחד, אפשר להסיק שהנפח של שיעור רביית הוא 86.4 סמ"ק ('כוס' בgmtoria), הנפח של שיעור כביצה (שהיא שני שליש הרביית) הוא 57.6 סמ"ק, והנפח של שיעור ביצה (שהוא כחצי כביצה) הוא 28.8 סמ"ק.⁹ שיעור זה מתאים לגודלן של הביצים בימינו.

מהחר שהגאון רבイ אברהם חיים נאה ביסס שיטת הלכתית זו ותרגם אותה למידות הנהוגות בימינו, لكن היא מכונה שיטת הגרא"ח נאה.

הגרא"ח נאה יישב את חוסר התאמנה שהעלה הנודע ביהודה בין מידות האורך למידות הנפח, בכך שוגדל אצבע הוא כרווח אצבעו של אדם ממוצע, ומכיון שקשה לקבוע מיהו אדם ממוצע, אפשר שהאצבעות שעיל פיהן ערך הנודע ביהודה את הניסוי שלו היו אצבעות של אדם גדול מעט מן הממוצע. ועוד יישב, שוגם אם הנודע ביהודה שיעור על פי אדם ממוצע, לא ברור מהו המקום המדוייק באצבע שיש למדוד אותו, ואפשר שהנודע ביהודה מدد במקום רחב יותר מן המקום שצורך למדוד¹⁰.

.8. פירוש המשניות לרמב"ם עדויות פרק א משנה ב.

.9. עיין חזון עובדי פסח חלק ב עמ' עג, שsscrik על מחקרים של כמה מחכמי דורנו, משקל הדרהם שהיה מצוי בזמן הרמב"ם הוא כשלושה גרם, ולפי חשבון זה שיעור רביית הוא כ-80 סמ"ק, שיעור כביצה הוא כ-54 סמ"ק, ושיעור ביצה כ-27 סמ"ק. והגר"י אריאל שליט"א כתוב לנו שהמנהג המקובל הוא כפי השיעור של הגרא"ח נאה.

.10. שיעורי תורה לגרא"ח נאה שער ואות ב.

פרק 2 - שיעור 'כזית'

גדולי חכמי ספרד במשך הדורות, ביניהם מון השלוחן ערוך, החיד"א, הבנו איש חי ועוד רבים אחרים, כתבו את שיעורי המידות על פי דברי הרמב"ם הנזכרים לעיל¹¹. لكن רוב יוצאי ספרד אינם חוששים לשיטות הנודע ביהودה¹².

המשנה ברורה פוסק שבמצוות שחיזובן מהתורה, יש להחמיר כדיות הנודע ביהודה, ובמצוות שחיזובן מדרבן, אפשר להקל ולשער כפי הביצים שבימינו¹³.

לסייעם, לפי שיטת הנודע ביהודה והחzon איש, שיעור כזית הוא כ-50 סמ"ק, וכך מחמירים רבים מוציאי אשכנז, במצוות שחיזובן מהתורה. לפי שיטת הגרא"ח נאה, שיעור כזית הוא כ-29 סמ"ק, וכשיטה זו נהגים יוצאי ספרד, וכן נהגים רבים מוציאי אשכנז במצוות שחיזובן מדרבן.

כזית - נפח או משקל

כפי שמבואר לעיל, מידת כזית היא מידת נפח. אף על פי כן, היו מלחמי ספרד שחישבו את שיעור כזית על פי המשקל. כאמור, כאשר הם נדרשו לשער אס בכמות אוכל מסוימת ישנו שיעור כזית, הם לא מדדו את הנפה של האוכל אלא הם שקלו אותו ובחנו אם הוא שוקל כ-29 גרם¹⁴. במאכלים הכבדים מן המים, חישוב זה גורם קולא, כי-ב-29 גרם של מאכל הכבד מן המים אין נפח של 29 סמ"ק. על כן במאכלים הכבדים מן המים, ודאי שאין להקל ואין ללבת על פי המשקל. אבל במאכלים הקלים מן המים, החמירו

11. עיין שו"ע אורח חיים תנ"א יורה דעתה שכך א, ברכי יוסף כסח אותן ד, בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אותן יט. ועיין אור לציון חלק ג' בפוא עף גאות ד, משנה עשרות מפוסקי ספרד במהלך הדורות שכתבו את שיעורי המידות על פי חישוב הרמב"ם.

12. עיין שו"ת חזון עובדיה פסח חלק ב סוף סיקון כה, יחו דעת חלק ד סיקון נה, מקראי קודש לרוב הררי פסח קוגטרם שיעור כזית חלק ג' ו' בשם הנג"מ אליהו. כדי ליחס את שיטתו, טען החזון איש, שמטבע הדברים השתנה במהלך הדורות, ובזמן הרמב"ם הוא היה כפליים מטבעות הדורות שנמצאו בדורות האחרים, עיין בזה באריכות בספר שיעורין של תורה לגר"י קנייבסקי סיקון ב אותיות ז-ה, ועיין מה שהסביר על דבריו בשוו"ת יחו דעת שם.

13. פשנ"ב תפוז א, וביאור הלכה רעה יג ד"ה של רביעית.

14. עיין כף החיים כסח פו, ובמקורות ציטינו שם.

החכמים הללו לשער את מידת כזית על פי המשקל, ולא לסמוק על שיעור הנפח¹⁵. וכך נהגו במקומות רבים בארץ ספרד¹⁶.

הסיבה להמרת של מדידת הנפח במדידת המשקל היא ששיעור לפיה נפח הוא מורכב יותר. פעמים שצורת המאכל מקשה על היכולת לאמוד אם יש בו נפח של כזית. כמו כן, כאשר מחשבים נפח של מאכל אوروרי, אין מחשבים חורי אויר גדולים, אך מחשבים חורי אויר קטנים, וההבחנה בין חורים גדולים לקטנים אינה ברורה. לכן, כדי למנוע טעות, שייערו את גודלם של מאכלים הקלים מן המים לפי משקל. כאשר מחשבים כך, גם מאכל שצורתו מורכבת ויש בו חורי אויר בגדים שונים, אם משקלו 29 גרם, אפשר לדעת בוודאות שיש בו נפח של 29 סמ"ק. וכך חישוב זה מונע טיעויות.

שיטת חישוב זו יוצרת חומרה גדולה בנוגע למצאות אכילת מצה. הנפח של כחצי מצה מכונה הוא כ-29 סמ"ק, שזהו שיעור כזית לפי הגרא"ח נאה. אך המצה קלה מאוד, ומשקללה של חצי מצה מכונה הוא רק כ-15 גרם. הנוהגים לחשב את שיעור כזית על פי הנפח, יכולים להסתפק באכילת חצי מצה עבור כל חיוב אכילת כזית מצה, אך המשעריהם את שיעור כזית במשקל, צריכים להכפיל את הכמות, ולאכול מצה שלמה עבור כל חיוב אכילת כזית.

למעשה, יש מהחכמי ספרד בדור האחרון שכתו שיש לשער במשקל¹⁷, ויש שכתו שיש לשער בנפח¹⁸, וכל אחד יעשה כמנהgo. מכיוון שרוב ישראל

15. עין פידות ושיעורי תורה פרק יא העלה 2. ישן מצות רכות שמשקלן הסגולן כבד מהמשקל הסגולן של פים. סימן לדבר, שכן שער מניינים אותו בתוך פים, הן שוקעות. لكن הנוהגים לאכול מצות רכות, ישים לב מהו המשקל הסגולן של המצות, ואם הוא כבד מן הפים, ישערו את כמות האכילה על פי הנפח ולא על פי המשקל.

16. עין כף החיים שם.

17. כף החיים שם, שהוא חזון עובדייה פ██ח חלק א סוף סימן כח (בעהרה), וחוזן עובדייה סוכות עם' קיג, הלכות חגיגים לגר"ם אליהו פרק יא סעיף צ'. ועיין שלחן המערכת לראשל"ץ הגר"י יוסף שליט"א חלק א אות קצט, שהאריך בהזה.

18. עין שו"ת שם"ש ומגן חלק ב סימן עג אות א, אור ליצין חלק ג מבוא ענף ב, הגר"ם מוז שלייט"א

פרק ז - שיעור 'כזית'

נווהגים לשער את מידת כזית בונפה, שיעורי המצאה להן כתובים לפי שיטה זו, והנווהגים לשער במשקל, יכפילו את הכמות.

באור תורה עסן תשנו סימן עא.

פרק ח' מצת מכונה ומצה שמורה

המצה שמקיימים בה את מצוות אכילת מצה, צריכה להיות משומרת במיוחד מכל חשש חמוץ, ושמירה זו צריכה להיעשות לשם מצוות מצה, שנאמר: "וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַמְצֹוֹת"¹. בעקבות הלכה זו, התעוררה מחלוקת אם אפשר לקיים את מצוות אכילת מצה במצוות מכונה, لكن נברר כאן את מידת הנסיבות של מצות המכונה לכלימי הפסח, ואת האפשרות לקיים בהן את מצוות אכילת מצה בלבד².

תחילת ייצור מצות המכונה

לפני כמאתיים שנה, הומצאה לראשונה בצרפת מכונה לעשיית מצות. הייתה זו מכונה מכנית, והיא הופעלה על ידי אנשים ששביבו גלגל שייני שהניע אותה. המכונה שימשה לליישת הבזק ועורכתו, ושאר הפעולות נעשו על ידי אנשים. רבני צרפת היו הרואנים להכשיר את מצות המכונה, ושםחו בפיתוח טכנולוגי זה. בימים ההם היו בעיות שונות בחלוקת מהמאפיות שאפו בהן מצות יד. הצורך לאפות מצות לכל עם ישראלי בזמן קצר, יצר עומס על המאפיות, ובעקבות זאת פעמים שהועסקו במאפיות עובדים שאינם יהאי שםים, שלא הקפידו כראוי על נהלי ה�建, "וכמה מכשולות לאין מספר יצאו מתחתי ידם"³. אפיית מצות על ידי מכונה אפשרה

1. שמות יב יז. שו"ע תנג ד, ומshan"ב שם.
2. סקירה רחבה של הפולמוס אודות כשרותן של מצות מכונה מובאת בהגדה של פסח לאבות וביעם עם יג ואילך (בעמודים שבסוף הספר), ובמקראי קודש לרבי היררי פרק ז הערות עט-פ, ועיין המועדים בהלכה חלק ב (תש"ע) עמ' שנו.
3. שו"ת כתוב שופר אורח חיים תשבות נספנות סיון ב.

לצמצם את מספר העובדים, וניתן היה ביתר קלות למנוט אנשים יראי שמים, שייקפידו על כל נהלי הכספיות וידקו בהם. כמו כן, מצות המכונה נאפו במהירות ובה, הרובה יותר מהמצוות שנעשו בעבודת יד, והחשש שהן תחמצנה היה פחות. כך כתבו רבני צרפת בכתב ההקשר שונתו למצות: "עמדו וראוינו עשיית המצאות על ידי מכונה, ונוכחנו שהמצאות נעשות במהירות ובנקיות, יותר ממה שנעשה על ידי אנשים בידיהם, ואין בהן שום חשש חמץ".⁴.

המתירים את מצות המכונה והאוסרים אותן

תוך שנים מס'ר, הלך והתפשט השימוש במכונה לאפיית מצות, ושאלת כשרותן הונחה לפתחם של גдолי הדור. ראשיו המכשירים את מצות המכונה היו רבי יוסף שאול נתנזון, בעל שו"ת 'שואל ומשיב'; רבי יעקב עטלנגר, בעל 'ערוך לנור'; רובי אברהם שלמה סופר, בעל 'כתב סופר', ובה של פרשבורג. בעקבות עמדתם, השימוש במכונות לעשיית מצות התפשט עוד יותר. אולם כאשר הגיעו המכונות לאפיית מצות למזרחה אירופה, התעוררה התנגדות חריפה לשימוש בהן. ראשיו המתנגדים היו רבי שלמה קלוגר, והאדמו"ר החסידיים – בעל 'חידושי הרי"ם', בעל 'דברי חיים' מצאנז, ורבי אברהם מסוכטשוב, בעל 'אבני נזר'.⁵.

שתי טענות עיקריות טענו המתנגדים לאפיית המצאות על ידי מכונה. טענה אחת הייתה שהיא מהמצוות מחייבת בתהליך הייצור, וטענה שנייה הייתה שהיא מצות פסולות לקיום אכילת מצה בליל הסדר.

החשש שהמצוות מחמיצות נבע מכמה סיבות, שהעיקרית בינהן היא הקושי לנוקות את חלקו המכונה כראוי. הרבנים האוסרים טענו שחלקם בצת ופירורים נתקעים בין חלקו המכונה ומחמיצים, ולאחר מכן חוזרים

4. קוונטרס ביטול מודעה בתוך שו"ת שואל ומשיב מהדורה שביעאה עט' פח.
5. קוונטרס ביטול מודעה עט' עט', פא, פג.
- . מודעה לבית ישראל עט' ג, ח, י, ושוו"ת אבנין נזר אורח חיים סימנים תקלו-תקלו.

ומתערבבים בכך. כמו כן עלה חשש שהסיבוב המהיר של חלקי המכונה מחמס את העיטה, וההלכה היא שעניינה מהירות להחמיין⁷.

כאמור, הטענה השנייה להטנגוות למצות מכונה הייתה שהמצות פסולות לקיום מצוות אכילת מצה בלילה הסדר. טענה זו מבוססת על ההלכה שהמצות שמקיימים בהן את מצוות אכילת מצה בלילה הסדר צריכות להיעשות לשם מצואה. לדוגמה: מצה שנעשתה על ידי שוטה פסולה למצת מצואה, גם אם ידוע שהיא לא החמיצה, כיון שאין לשוטה דעת, ואין הוא יכול לעשות את המצאה לשם מצואה. הרובנים האוסרים טענו שמצוה הנעשית על ידי מכונה הרי היא כמצוה הנעשית על ידי שוטה, ולא ניתן לקיים בה את מצוות אכילת מצה⁸.

הרובנים המתירים לא קיבלו את עמדת האוסרים. בנווגע לטענה הראשונה, הם טענו שהעיטה אינה מתחמת ו"לא נדבק שום בזק בשום מקום, והכל נעשה בזריזות נפלאה ונקיות יתרה"⁹. ובנווגע לטענה השנייה, השיבו הרובנים המתירים שכיוון שבני אדם הם אלו שמניעים את גלגלי המכונה,orchestra נחשב הדבר שמצוות נעשות על ידי אדם¹⁰.

משמעות ההלכתית של הפיתוח והשכלול במכונות לאפיית מצות

עם השנים, המכונות לאפיית מצות הלכו והשתכללו, והיה בכך יתרון וחיסרון. היתרון היה בכך שמבנה המכונות שופר מאוד, וסודרו פתרונות לחששות שונים שהיו במכונות הישנות, כך שאפיית המצאות נעשית ללא כל חשש חמץ, באופן מהודר מאד¹¹. החיסרון בשכלול המכונות היה בכך

7. מודעה לבית ישראל עמ' ד, ז.

8. מודעה לבית ישראל עמ' ד.

9. קוונטרס ביטול מודעה עמ' ע.

10. קוונטרס ביטול מודעה עמ' עב.

11. פסקי תשובה תמצ א. עיין ש"ת תשבות והגנות חלק ד סימן ק, שהעליה פקפקים בדבר כשרותן של מצות המכונה בזמןנו.

שהמכונות הופעלו בכוח החשמל, ואפיית המצאות נעשתה אוטומטית, ללא מגע יד אדם. מצב זה החזיף את השאלה אם ניתן לקיים למצות אלו את מצוות אכילת מצה בלילה הסדר. יש שטענו שהרבנים שה构思ו את מצות המכונה, עשו זאת מושם שהמכונות לעשיית המצאות באוטה תקופה הופעלו על ידי כוח אדם; אך מצות הנעשה על ידי מכונה המופעלת על ידי כוח החשמל, פסולות לקיים מצוות אכילת מצה בלילה הסדר, כיון שעשוייתן אינה מיוחסת לאדם אלא למכונה, ונמצא שהן אין עשויות לשם מצווה¹². ויש שטענו שהעובדה שאדם לוחץ על מכשיר הפעלה ומפעיל את המכונה לשם מצווה, מספקה כדי להחשיב את המצאות בתור מצות שנאפו לשם מצווה¹³.

מצוות המכונה הלכה למעשה

למעשה, יש להבחין בין שאלת כשרותן של מצות מכונה לימי הפסק, לבין שאלת כשרותן למצות מצוה בלילה הסדר. בוגרנו לכשרותן לימי הפסק, התקבלה הדעה שאין למצות המכונה כל חשש חמץ, והן כשרות לאכילה בימי הפסקה. אך בוגרנו לאפשרות לקיים למצות מכונה את מצוות אכילת מצה בלילה הסדר, נותרה המחלוקת בעינה. لكن הטוב ביותר הוא לקיים את מצוות אכילת מצה בלילה הסדר בנסיבות יד שהושגחו בקפידה ובהידור

12. כפי החיימ תנוט ע, חזון עובדייה פסח חלב בעמ' עח, אור לציון חלק ג פרק ייא שאלה, וטעדים חלק ג סיון רסד. ועיין הגdagת של פסח מועדים וזמןם עמ' כב, שהחפץ חיים החזון איש, הגר"ח מבריסק וכל גודלי האדמוראים הקפידו לקיים את מצוות אכילת מצה במסכת יד. ועיין חזון עובדייה שם, שבשבועת הדחק אפשר לקיים את מצוות אכילת מצה במסכת מכונה.

13. ממשיעי ישועה עמ' 508, בשם הגר"ץ קוק, הליקות שלמה פרק ז סעיף י, מקראי קודש לרבות הררי פרק ז הערה עט, בשם הגר"ש ישראלי והגר"ם אליהו, ושם הערה פ, בשם הגר"ש אלישיב וגהרא", ולדברם, שו"ת שם"ש ומן חלק ב סיון עג אותן. ועיין מקראי קודש לרבות הררי פרק ז הערה פ, שמן הרב קוק צ"ל נהג לאכול מצות מכונה בלילה הסדר, ועיין ממשיעי ישועה עמ' 505, שכך גם נהג הגר"ץ קוק צ"ל, ועיין שו"ת תשובה והנהגות חלק ד סיון ק, שכן נהגו רבים מגדולי ירושלים, ועיין הגר"ש דבליצקי בקובץ סורה שנה כת גילאון ה-ז (חנון תשס"ט) עט' נא, שכן למלוד מצה למצות מכונה ביפיע, כי בימים ההם חלק מהഫולות היו העשויות בידי אדם, ובמכונות בזמןנו, הכל נעשה באופן אוטומטי.

ונשמרו לשם מצווה, שהן כשרות לכל הדעות. אך מי שאין לו מצות יד שהושגחו בקפידה ובהידור, יכול לקיים את המצווה במצות מוכנה שנשמרו לשם מצווה, שכן גם הן כשרות לקיים מצוות אכילת מצה בלילה הסדר¹⁴.

מצה שמורה

כאמור, המצאה שמקיימים בה את מצוות אכילת מצה, צריכה להיות משומרת מכל חשש חמוץ, ושמיורה זו צורכה להישנות לשם מצות מצה¹⁵. הראשונים נחלקו אם חובת השמירה חלה ממשעת החיטאים או משעת טחינתן. לדעת הרמב"ם, כבר משעת הקצירה צריך לשמור על החיטאים שלא יחמצו, מכיוון שמשעה זו החיטאים בשלות למגרוי והן יכולות להחמצין. לדעת הרא"ש, החובה לשמור על המצאה שלא תחמיין חלה ורק משעת הטחינה ואילך, מכיוון שמשעה זו החיטאים קרובות להחמציא, שכן פעמים שעוטפים את החיטאים קודם טחינתן; אבל קודם לכן, אין זה מצוי שהחיטאים יחמצו. לדעתו, החובה לשמור את המצאה מכל חמוץ נאמרה רק כאשר יש חשש קרוב שבלא שמירה מיוחדת, המצאה תחמיין, אך כאשר החשש שהמצאה תחמיין הוא חשש רוחק, אין חובה לשמור את המצאה בשמירה מיוחדת.

בימינו, נהגים לכנות את המצוות שנשמרו משעת הקצירה 'מצוות שמורות'. ואת המצוות הרגילות, הנשמרות משעת הטחינה ואילך, נהגים לכנות 'מצוות שאינן שמורות' או 'מצוות רגילות'. להלכה, נכוון להחמיין ולקיים את מצוות אכילת מצה ב'מצה שמורה', שנשמרה כבר משעת הקצירה, אך אדם שאין

14. הלכות שלמה פרק ז סעיף י, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' עח, ראש דברך עט' תרגב, בשם הגר"א שפירא, סקראי קודש לרבי היררי פרק ז הערא עט, בשם הגר"ם אליהו, וכן כתוב לנו הגר"י אריאל שליט"א. ועיין ש"ת שם"ש ומגן חלק ב סימן עג אות ה, שחוליך וסובור שמצוות סוכנה עדיפות על מצות יד, הן מצד חשש החיטוף, והן משומם שהן נאכלות בקהלות הרבה יותר, ואפשר לקיים בהן את מצוות אכילת מצה בהידור, ולאחר אכילת השיעור הנדרש בכךם מועט. ועיין הערא קודמתה.

15. ש"ע תנג ד, ופסנ"ב שם.

פרק ח - מצת מכוונה ומצת שמורה

לו מצת שמורה משעת הקצירה, יכול לקיים את המצווה במצת 'רגילה', השמורה משעת הטחינה, ולברך עליה¹⁶.

16. עיין שו"ע תנג ד, ומשן"ב שם, וביאור הילכה שם ד"ה טוב, ושו"ע הרב שם טד, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' עז, הלכות חגיגות לגר"ם אליו פרק ח סעיף לה.

פרק ט רחצה ומוציא מצה

נטילת הידיים

לאחר שתיתת הocus השניה, נוטלים ידיים בברכה לקרהת אכילת המצה. אף שהידיים כבר ניטלו לפני אכילת הכרפס, יש ליטול אותן שוב, מכיוון שעבר זמן רב מהנטילה הראשונה, ויתכן שמתוך חוסר תשומת לב, במשך אמרית ההגדה אדם נגע בדבר מוכלך, כגון במקומות שבגופו.¹

נטילה בדרך חרות

יש נהגים שהמסובים אינם קמים ליטול את ידיהם, אלא מביאים לשולחן קערה לנטילת ידיים, ונוטלים למסובים את הידיים, בדרך בני chorin, שאחריהם משותפים אותם.²

אחזית המצות בשעת הברכה

לאחר הנטילה, ניגשים לקיים את מצוות אכילת מצה. לוקחים את שלוש המצות מהקערה – את שתי המצות השולמות (המצה העליונה והמצה התחתונה), שבاهן מקיימים את מצוות לחם משנה, ואת חצי המצוה האמצעית, שהיא "לחם עוני", ובה מקיימים את מצוות אכילת מצה. אוחזים את המצות יחד ומברכים "המושיא לחם מן הארץ". לאחר הברכה, שומטיהם

1. ש"ע תע"א א, ומshan"ב א. עיין ביאור הלכה שם ד"ה יטול, שגם אדם שבתו שידי נשמרו ברכיות, יטול ידיו שוב, שכן זה ברור שנטילה לצורך דבר שטיבולו במשקה סועירה לאכילת לחם, אך לפני הנטילה יגע למקום מסוימת שבגופו כדי שיוכל ליטול ידיו בברכה.

2. ייגד משה (כ"ז) סיון כגאות ג.

את המצחה התחתונה, שאין אוכלים ממנה כעת, אלא עתידיים לאכול ממנה ב'כורך', והיא הובאה בשביל לקיים אתמצוות לחם משנה; אוחזים את המצחה העליונה השלמה ואת חצי המצחה האמצעית, מברכים "על אכילת מצה", ואוכלים מכל אחת מהן כזית.³

אכילת כזית מכל מצה

אוכלים כזית מחצי המצחה האמצעית, כדי לקיים מצוות אכילת מצה, ששיועורה בכזית. ואוכלים כזית גם מהמצחה השלמה, משום שלדעת מקצת מהראשונים, יש לקיים אתמצוות אכילת מצה בכזית מהמצחה השלמה. כדי לצאת ידי חובה לפישתי הדעות, אנו אוכלים כזית מהמצחה הבצועה, וכזית מהמצחה השלמה. נבהיר את טעםה של כל שיטה.

לדעתי רוב הראשונים, מכיונן שיש לקיים אתמצוות אכילת מצה באכילת המצחה הבצועה, מכיוון שיש לקיים אתמצוות אכילת מצה ב"לחם עוני", ו"לחם עוני", הוא לחם פרוס, בדרך העני שמקמן בסעודתו, ושומר שאירוע פט מיום ליום. אמנים לדעת מקצת מהראשונים, ראוי יותר לקיים אתמצוות אכילת מצה באכילת המצחה השלמה. זאת מכיוון שלפי דבריהם, יש לברך את ברכת "המושיא" לחם מן הארץ על המצחה הבצועה, משום שברכבת "המושיא" נאמרת כל השנה והוא מסמלת את האכילה הקבועה של העני, ואכילתנו הקבועה של העני היא מלחים בוצע – "לחם עוני". ומכיונן שאין עושים מצות חבילות, כלומר שאין עושים כמה מצות יחד, אי אפשר לומר גם את ברכת "המושיא" וגם את ברכת "על אכילת מצה" על המצחה הבצועה. لكن אומרים את ברכת "על אכילת מצה" על המצחה השלמה, ומכיונן אתמצוות אכילת מצה באכילתתה.

נמצא שלדעת רוב הראשונים, יש לברך "על אכילת מצה" על המצחה הבצועה, ולקיים אתמצוות אכילת מצה באכילתתה; ולדעתי מקצת מהראשונים, יש לברך "על אכילת מצה" על המצחה השלמה, ולקיים אתמצוות אכילת מצה

.3. שו"ע תעה א.

באכילתה. כדי לצאת ידי כולם, אנו אוחזים את שתי המצוות בזמן הברכה, ומתקווים בברכה גם למצאה השלמה וגם למצאה הבצועה, ואוכלים מכל מצאה כזית⁴.

סדר האכילה למוסוביים

כדי שכל המוסוביים יוכל לקיים חומרה זו, ולאוכל כזית מהמצאה השלמה העליונה וכזית מהמצאה הבצועה, עורך הסדר צורך לחלק לכל אחד מהתסוביים כזית מהמצאה האמצעית, וכזית מהמצאה העליונה. המצוות שלנו קטנות, ואין בהן כמות מספקת לחלק מהן כזית לכל אחד מהתסוביים. לכן, עורך הסדר יתן לכל אחד חתיכה קטנה מהמצאה העליונה, כדי לקיים מצאות לחם משנה, וכל אחד ייקח מצאה נוספת מוגש המצוות, וישלים לו לשיעור כזית. במקרה זה, התסוביים אינם צריכים לאכול שני כזיתים, מכיוון שבלאו הכי אינם אוכלים את הכזית, לא מהמצאה הבצועה ולא מהמצאה השלמה⁵. ויש שמחמים להניח לפניו כל אחד מהסעדים שלוש מצות, כדי שכל אחד

4. שו"ע תעה א, ומשנ"ב נ. שיטת רוב הראשונים היא שיטת ר"י (תוספות פסחים קטן א ד"ה מה) ראי"ש (פסחים פרק י סימן ל) ועוד ראשונים, והשיטה השנייה היא שיטת זקנו של הראבי"ה (סימן תקופה) ועוד ראשונים. שתי השיטות טובות בטור (סימן תעה). עיין חזון עובדיה פסח חלק ב עם' סה, שבמוקם קצר צער, אפשר להסתפק בכזית אחד. ועיין ארחות רבינו חלק ב עם' ע, שלדעת החזון איש י' באכילת כזית אחד. עיין ש"ע תעה א, ומשנ"ב שם ח, שלכתתיליה, יש לאכול את שני הכתובים יחד. ככלור, לאחוז ייחד את שתי הפסצות, כיון כריך, ולאכול משתייהן יחד. הטעם לכך הוא שאוני להפסיק בין הברכה לאכילה, וכיון שיש ספק אם מברכים "על אכילת מצאה" על המצאה השלמה או על המצאה הבצועה, יש לאכול את שתייהן בספיקות לברכה. אך עיין הילכות שלמה פרק ט סעיף סא, שבמצאות שלנו שכן דקות וקשות, וקשה לאכול מהן שני כזיתים בשיעור של כדי אכילת פרט, נכון לאכול את שני הכתובים בזה אחר זה, ולא בבת אחת. ורק מי שידוע בברור שיש באפשרות לאכול שני כזיתים בשיעור של כדי אכילת פרט, יוכל את שני הכתובים יחד.

5. הילכות שלמה פרק ט סעיף ס, עיין חזון עובדיה פסח חלק ב עם' סה. ועיין הילכות שלמה עם' רעה, שרצוי להשלים את שיעור הכתובת מוגשת המצוות, עוד לפני הברכה, כדי לצמצם אתazon שהשהייה בין הברכה לאכילה. עיין חוט שני פסח פרק י' ס"ק ב, שיש להקפיד שהמצוות שהטסוביים משלימים לשיעור כזית, תהיה בוצעות בשעת הברכה, שכן כפי שלמדנו, לדעת רוב הראשונים יש לברך את ברכת המצאה על מצאה בצועה, כדי "לחם עוני".

יכול לקיים את המצווה בשלמות, ולאכול כזית אחד מהמצה השלמה וכזית אחד מהמצה הבצועה⁶, וזה הדרך המומלצת⁷.

שיעור האכילה לאוכלים כזית אחד

כדי לדעת מהו שיעור האכילה של כזית מצה למעשה, נזכיר כי כմבואר לעיל, ישנה מחלוקת מהו שיעור כזית – לדעת החזון איש, שיעור כזית הוא כ-50 סמ"ק, ולדעת הגרא"ח נאה, שיעור כזית הוא כ-29 סמ"ק. נפח מצת מכונה ממוצעתה הוא כ-60 סמ"ק, ואם כך, שיעור כזית לדעת החזון איש הוא מעט יותר משלושת רביעי מצה, ושיעור כזית לדעת הגרא"ח נאה הוא כחצי מצה. כיון שמצוות אכילה מצה היא מצווה מהתורה, ובין נהגים להחמיר ולאכול שלושת רביעי מצה, ויש מקילים ו Mastapkim באכילת חצי מצה.

שיעור האכילה לאוכלים שני כזיטים

אכילת שני כזיטים היא חומרה, ולכן אין צורך להחמיר באכילה זו ולאכול שני כזיטים לפי השיעור המחייב של חזון איש, ואפשר להקל ולאכול שני כזיטים לפי השיעור של הגרא"ח נאה⁸. כאמור לעיל, שיעור כזית לפי הגרא"ח נאה הוא כ-29 סמ"ק, ושני כזיטים לפי שיעור זה הם כ-58 סמ"ק, שהם כמיצה שלמה.

אדם שקשה לו לאכול מצה שלמה, יכול להקל ולאכול עבר שני הצעיתים כשני שלישי מצה. זאת מושום שכמבואר לעיל, ישנה מחלוקת בין הראשונים מהו היחס בין שיעור כזית לשיעור ביצה. לדעת התוספות, שיעור כזית הוא כחצי ביצה, ולדעת הרמב"ם, שיעור כזית הוא כשליש ביצה. בדרך כלל

6. אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן טז אות ד.
7. בן כתוב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, והוסיף שבשעת הצורך אפשר להסתפק בהנחת שתי מצות לפחות כל אחד מהסעדים, כפי שיטת הרמב"ם (חמצ' ומיצה פרק ח הלכה ו).
8. סידור הפסח כהלכתו פרק ח סעיף ג והערה 24, בשם הגרא"ז אוירבר, הגרא"ש אלישיב והגרא"ר קרלייז.

נוקטים כפי שיטת התוספות, שהיא השיטה המחייבת, אך כאן, שאכילת שני צויתים היא חומרה, אפשר לחשב את שני המצוות לפי שיטת הרמב"ם. לשיטה זו שני צויתים הם כשי שליש ביצה. שני שליש ביצה לפי הגרא"ח נאה הם כ-38 סמ"ק, שהם כשי שליש מצה, והווצים להקל, יכולם להסתפק באכילת שיעור זה⁹.

משר זמן האכילה

יש לאכול כל צוית במשך זמן של 'כדי אכילת פרס'¹⁰. 'פרס' הוא מילון פרוסה, ומובנוחצי כיכר לחם, והכוונה למשך הזמן שלוקח לאכול חצי כיכר לחם שהוא נהגים לאכול בזמן חז'ל¹¹. האחרונים נחלקו מהו שיעור 'כדי אכילת פרס' בדקות¹², אך כל מי שאוכל את המצוה ברצף ללא הפסיקות – כודך שבני אדם אוכלים בנחת¹³ – ודאי יוצא ידי חובה, מכיוון שב'פרס' יש כמות הגדולה פי כמה וכמה מאשר בכזית, ולכן אכילת צוית ברצף, בוודאי נעשית לכל היתר במשך הזמן שלוקח לאכול 'פרס'¹⁴.

9. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א (ועין סידור הפסח כהכלתו פרק ח הערתא), אך שאין בנסיבות זו שיעור כדי לפי שיטת החזון איש, אין חובה להחמיר כשיטת החזון איש אף במקרה שהחיהבה מהתורה, ועין לעיל הלווט ליל הסדר פרק ז, שכן דעתם של רבים מחייבים ספרד. וכי שוריצה להחמיר ולקיים את המצווה גם לפי דעת החזון איש, יאכל שלושת רביעי מצה.

10. שו"ע תע"ה ז, וסמן"ב ס.

11. עיין שו"ע תרבי ד, שיש הסוברים שגודלו של חצי כיכר הוא כשלוש ביצים, ויש הסוברים שגודלו כארבעה ביצים.

12. עיין פסקי תשובה תע"ה הערתא, שלדעת אחרים רבים, משך הזמן של 'כדי אכילת פרס' הוא כארבעה דקות, ועין חזון עובדיה פסח חלק בעמ' סו, שהשיעור הוא בין של דקות לשבע וחצי דקות. והגרא"י אריאל שליט"א כתב לנו שהאוכלים שני צויתים, יאכלו את שני המצוות בתוך תשע דקות, והאוכלים צוית אחד, יאכלוו בתוך שש דקות.

13. כן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א.

14. עיין הילכות שלמה פרק ט דבר הלכה פג, בנתיבות ההלכה כרך לד עמ' רם, בשם הגרא"ל שפיטינגן. עיין משנ"ב תע"ה ט, שלכתהיליה יש להזכיר לפחות לפחות שני המצוות יחד, ולבלוע כל צוית בבת אחת, ועין הילכות שלמה שם, הלווטות חגים לגרא"ם אליו פרק ייא סעיף צז, שבמציאות שלנו, שהן קשות, אין לנו גז, שאין זו צורת אכילה רגילה. ועין הילכות שלמה שם, שאפשר שהאוכל אין לא יצא ידי חובה, שאין זו דרך אכילה. ועין חזון עובדיה פסח חלק בעמ' סו, וארכחות רבינו (תשע"ד) חלק בעמ' פא, בשם החזון איש והגרא"י קנייבסקי, שאין צורך

בברכת "על אכילת מצה", יש לכוון גם על האפיקומן, מכיוון שיש ראשונים הסוברים שמקיימים את מצות אכילת מצה באכילת האפיקומן¹⁵. אסור לדבר בין הברכה לאכילה, כדי שהברכה תהיה צמודה לאכילה. אדם שדיבר דבריו שאינם קשורים לאכילה, צריך לברך שוב את שתי הברכות¹⁶.

דרך האכילה

לכתחילה, האכילה צריכה להיות רצופה, בלי הפסוקות ובלי דיבורים¹⁷. יש לאכול את המצה כפי שהוא, ואין להפת אותה בסלט או במאכל אחר, כדי שלא יבטלו את טעם המצה¹⁸. מי שקשה לו לאכול את המצה כמוות שהוא, יכול להשרותה לזמן מועט במים כדי לרככה מעט, שכן המים אינם מבטלים את טעם המצה¹⁹.

טיפול המצה במלח

מטבלים את המצה במלח, כפי שנוהגים כל השנה, כדי שהחתה שעיליה אמרו את הברכה תהיה טעימה יותר. זהה דעתן של השלחן ערוץ, וכן נהוגים יוצאי ספרד. לדעת הרמ"א, אין לטבול את המצה במלח, מכיוון שהמצה היא "לחם עוני", ודרך של עני לאכול פת טפלה ללא טיפול, וכן נהוגים יוצאי אשכנז²⁰.

לבולו כל כדית בבית אחת.

15. שער הציון תע"ד.

16. עיין שו"ע סיקון ר' סעיף ג' וסימן תלב סעיף ה, ומשן"ב שם ושם.

17. עיין שו"ע הרב תעה ח, חזון עובדייה פסח חלק ב עמ' סח.

18. עיין פshan"ב תעה כד, חזון עובדייה פסח חלק ב עמ' עא.

19. עיין משן"ב תסא י"ז ושער הציון ל'ב, הליקות שלמה פרק ט דבר הלכה פ. ועיין חזון עובדייה פסח חלק ב עמ' עב, והלכות חגיג לגרא"ם אליהו פרק יא סעיף קד, שמוטר להשרות את המצה כל עוד המצאה לא נסוכה. ועיין ביאור הלכה מסא ד ד"ה יוצא, שמי שקשה לו לאכול מצה, יכול לפורר את המצאה, ולאוכלה כשהיא מפוררת.

20. שו"ע ורמ"א תעה א, ומשן"ב שם ד.

הסבה

יש להסביר בזמן אכילת המצה, משום שהמצה היא זכר לא גאולה, ויש לאוכלה כדרך בני חורין. אדם שאכל את המצוה ללא להסביר, צריך לחזור ולאכול את המצוה בהסביר²¹, אך לא יברך שוב, כיון שלענין הברכה חשובים לדעת הרואבי"ה, שבזמן זה אין צורך להסביר²².

כוונות האכילה

פני אכילת המצוה, יש לכוון שבאכילתיה מקיים את המצווה מהתורה לאכול מצה בليل הסדר²³. כאמור, בזמן אכילת המצוה אסור לדבר, וזהו זמן מתאים להתבונן בעניינה של המצוה. המצוה מיוחדת בכך שהיא מזכירה גם את השעבוד וגם את הגאולה. היא נקראת "לחם עוני", ובכך מזכירה את השעבוד ואת לחם העוני שאכלו אבותינו במצרים. והוא נעשית בחיפזון, על שום שלא הספיק בזמנים של אבותינו להחמיין, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים ווגאלם מיד", ובכך מזכירה את הגאולה. אפשר שיש ללמידה לכך שמצוות השעבוד היא הגאולה. השעבוד לא נועד להיפסק ולאפשר חוזה לנצח הקודם, אלא הוא נועד לרום ולהביא את עם ישראל למעלה חדשה, שלא הייתה יכולה להיות מושגת בלאדייו²⁴. כך הוא גם בחיים האישיים, אין דבר רע יותר מלמעלה'. תכלית הקשיים והיסורים הבאים על האדם היא להצמיח אותו, ולהוציאו מתוכו כוחות חיים שלא היו מתגלים ללא הקושי.

21. ש"ע סימן תעב סעיף ז' וסימן תעב סעיף א. ועיין חזון עובדי פסח חלק ב עט' סח, שאישו שאכללה מצה ולא הסבה, יצאה ידי חובה, ואני צריכה לחזור ולאכול מצה בהסביר, שכן בדיעד יכול היה לספר על השיטות שונות אין צורך להסביר.

22. עיין פש"ב תעב כב.

23. עיין פש"ב מהדורות ביצחק יקרה לגר"א נבעצל שליט"א סימן תעב סעיף א, שכן לכון באכילת המצוה לצאת גם ידי חובת מצאות סעודת יום טוב.

24. עיין הגדה של פסח עולת ראייה (תשס"ט) עט' קי, שהעבדות במצרים הקנהה נפשותינו את תוכנת העבדות החביבת, להיות עבד ה', ולהיות מסוגל לסייע לדברים שהם נגד רצון האדם ונטייתו, לשם מטרה עליונה.

פרק ט - רחצה ומוציא מצה

החמצן, שלצורך הכנתו מטופחים את הבצק, מסמל התנשאות ונאותה. ואילו המצאה, שעיסתה איננה תופחת ואין מוסיפים לה שום חומר מלבד הקמח והמים שבה, רמזות לעונווה ולשחרור מהתאות ומידות רעות, המטאות את האדם מעמידה על עצמיותנו. בסגולת אכילת המצאה לזכך את הנפש ולהחליש את כוח התאווה. לכן בזוהר הקדוש, המצאה נקראת 'לחם של אמונה' ו'לחם של רפואה', מכיוון שבכוחה לרפא את הנפש מחולשותיה, ולהזקק את האמונה²⁵.

יש הנוהגים לנשק את המצאה והמרור לפני אכילתם, משומח ביבוב מצואה, ואשרי העובד את ה' בשמחה²⁶.

חולה צלייך

חולה צלייך שאינו יכול לאכול מצות מקמה חיטה, יאכל מצה משיבולת שועל שאין בה גלוטן, אף אם הדבר יגרום לו סבל קל, שכן יש לאדם לטבול סבל קל כדי לקיים מצוות עשה²⁷.

25. עיין דרך ה' חלק ד פרק ח אות א, ומאור ושם פרשת בא ד"ה זהה רמז.

26. משנ"ב תע"ד ה, בשם השל"ה.

27. עיין שו"ת באהלה של תורה חלק ב סיון מג

פרק י' מרור

מצוות אכילת מרור

מצווה מהתורה לאכול צית מרור בלילה ט'ו בניסן, שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלו¹", ואכילה היא בכזית.² טעם המצווה הוא כדי שנצור את המרירות שמיירו המצרים את ח"י אבותינו במצרים, ומתוך זיכרונו המריוריות, נתעורר להודאות לה' על החסד והטובה שעשו עמננו, שהוציאינו מעבדות לחרות.

מהתורה, אכילת המרור אינה מצווה בפני עצמה, אלא היא נלוית למצווה אכילת קרבן פסח, כמו שנאמר: "על מצות ומררים יאכלו³". لكن בזמן הזה, שבו לצערנו איןנו זוכים להקריב קרבן פסח, המצווה לאכול מרור אינה מצווה מהתורה, אלא מצווה מדברי חכמים⁴.

הירקות הרואים למרור

מרור הוא ירק מר.⁵ במשנה נמנו חמישה סוגים של ירקות שאפשר לקיים בהם את מצווה אכילת מרור, והמעוללה שבהם הוא החזרת, שהוא חסה, ויש בה רמז שה' חס علينا. ועוד, שהחhana בתחילת גידולה היא רכה ולא מרירה, אבל בהמשך גידולה, הקלח שלה מתקשה והיא נעשית מרירה. וגם

- .1. במדבר ט יא.
- .2. ש"ע תעא א, וראים סוף סימן צד.
- .3. במדבר ט יא.
- .4. משנ"ב תעג נב.
- .5. רשי' שמות יב ח.

זה זכר לשעבוד, שהתחילה בפה רך, ובתחילתה המצרים שידלו את ישראל לסייעם בעבודה, ובהמשך היה מר וקשה.⁶

זהירות מחרקים

על החסה נגועים מאוד בחורקים, ויש להקפיד על כשרות החסה ונקיוננה מחרקים.⁷ מכיוון שלא כולם בקאים בדרך בדיקת החסה מותולעים, רצוי לדכוש חסה מגידול מפוקח ללא תולעים, עם כשרות טוביה. אם משתמשים בחסה מגידול וריגל, רצוי לנகוט את החסה מותולעים לפני החג, כדי שלא להיכנס לחששות הנוגעים לאיסור בורר ולאיסור נתילת נשמה.⁸ אדם שלא בדק את החסה בערב החג, יבדוק את החסה בחג. אם יראה חרק גдол, יסיר אותו, ואין זה איסור בורר, מכיוון שהחרק ניכר ואינו נחשב כמעורב עם עלי החסה. ואם יראה חרק קטן, לא יסיר אותו לפני עצמו, אלא יסיר חלק מהעליה יחד עם החרק, שכן בהפרדת אוכל ופסולת (החרק והעליה שעמו) מתוך אוכל (על החסה הנוגעים), אין איסור בורר.⁹

טיפול בחروسת

מטבלים את המרווד בחrosisת, זכר לטית ולתבן שנשתעבדו בהם ישראל במצרים, וגם כדי לבטל את השפעתו של השילilit של חומר מציק שעלה להימצא בחסה. אחרי הטיפול, יש לנער מעט את החrosisת מהמרווד, כדי שטעם המריינות יורגש.¹⁰

6. פסחים לטם א, וש"ע תעג ה, ומשן"ב שם מב. עיין RIDB"Z על ירושלמי ברכות פרק י הלכה א (מג א), שפקפק בזיהוי החסה שלנו עם החסה המודכרת בגמרא, כיון שהחסה שלנו אינה מרוה. עיין שו"ת דבר משה סיפן צח אות ס, שדחה את דבריו, שכן כאשר מתעכבים בקטיפת החסה, היא מקבלת מרירות.

7. משן"ב תעג נב.

8. עיין מנחת אהבה חלק ב פרק ז סעיף כה.

9. שמירת שבת כהלכה פרק ג סעיף ס ופרק ד סעיף ז.

10. שי"ע תעג א, ומשן"ב שם יג.

הסבה

אין צורך להסביר באכילת המרוור, משום שהמרוור נאכל זכר לעבדות¹¹. מי שורוצה להסביר באכילת המרוור, רשאי¹², משום שאף שהמרוור הוא זכר לשעבוד, יש מקום להסביר בו. זאת כיון שקושי השעבוד השלים את מנין השנים החסרות מאربع מאות השנים שנגזר עליינו להיות במצרים, ובזכותו הקדמנו לצאת ממצרים ולא שקענו בחמשים שעריו טומאה. נמצא שבעמוק הצורה טമונות נאולה וישועה¹³.

11. שו"ע תעה א, ומשן"ב שם.

12. משן"ב תעה יד.

13. קונטרס מכתרם ליעקב (בתוך ספר כתוב משה) לר' פלדמן עם' רה.

פרק יא כורר

זכור למקדש כהלל

לדעת הלל הזקן, בזמן שבית המקדש קיים אוכלים את קרבן הפסח, את המצה ואת המרוור כרכום יחד, שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלו".¹ זכר לך, אנו כורכים יחד כזית מצה עם כזית מרור, ואוכלים אותם יחד. לשם כך לוקחים כזית מהמצה השלישית, מצרפים לו כזית מרור, טובלים את המרוור בחروسת, ואוכלים את כולם יחד.² כאשר אין במצה השלישית מספיק כדי לחלק לכל אחד מהסועדים שיעור כזית, אפשר להשלים את השיעור ממצות אחרות. מכיוון שהחייב אכילת כורך הוא מדרבנן, אפשר לסמוך על השיטה המקלה בחישוב השיעורים (הגרא"ח נאה), ולהסתפק בכ-29 סמ"ק (כחצית מצת מכונה).³ מי שקשה לו לאכול אף שיעור זה, יכול להקל עוד, ולסמוך על שיטת הרמב"ם ששיעור כזית הוא השלישי בשליש ביצה, ולהסתפק בכ-19 סמ"ק (שליש מצת מכונה).⁴

1. במדבר ט יא.

2. ש"ע תעה א. לא ניתן לאכול רק את ה'כורר', ולזוטר על אכילת המצה והמרור נפרד, מכיוון שאין לאכול יחד דבר מצוה עם דבר רשות, שכן טעם דבר הרשות מבטל את טעם המצווה, והמרור נהשך לדבר רשות לגבי המצוה, מכיוון שהחייב אכילת מצה הוא מהתורה, וחיב אכילת מרור בזמן זה הוא רק מדרבנן. ועיין פש"ב תעה יז, שיש לענער את החזרות של המרוור, כדי שהחזרות לא תבטל את טעם המפרירות של המרוור. ועיין חזון עובדיה פסח חלק בעם, שאין צריך לענער את החזרות, מכיוון שאכילה זו היא רק זכר למנהו של הלל. ועיין שם, שאם שכך לטבול המרוור בחזרות, וקשה לו לחזור ולאכול שוב, יצא ידי חובה, וראו במקורה זה לקחת חתיכה סמלית של מצה ומרור, לטבול את המרוור בחזרות, לכורכם יחד ולאוכלם זכר למקדש כהלל. ועיין פש"ב תעה יט, שיש נהגים שלא לטבול את המרוור בחזרות.

3. פש"ב תפ"א.

4. עיין פש"ב תפ"א, וחוזן עובדיה פסח חלק בעם' קב. ועיין חזון עובדיה שם, שמי שקשה לו

הסבה

יש להסביר בזמן אכילת ה'כוורת', מכיוון שב'כוורת' אוכלים מצה, שהוא זכר לגואלה⁵. אדם שאכל את ה'כוורת' ולא הסב, אינו צריך לחזור ולאכלו, מכיוון שבדייעבד יש לסמוק על הסוברים שאין צורך להסביר באכילת ה'כוורת', שכן אוכלים בו גם מרור, שהוא זכר לשיעבוד⁶.

הפסק בין הברכה לכורך

ראוי שלא לדבר בדברים שאינם מעניין המצווה, מברכת "על אכילת מצה" עד אחרי אכילת ה'כוורת', כדי שהברכה תעללה גם לאכילת ה'כוורת'. אדם שדיבר, אינו צריך לחזור ולברך, מכיוון שאכילה זו היא רק זכר למנהגו של הלל. לפניה אכילת ה'כוורת', אומרים "זכר למקdash כהיל'" כפי הנוסח הכתוב בהגדה. ואין זה הפסק בין הברכה לאכילה, מכיוון שאמירה זו היא צריכה למצווה⁷.

- לאכול כדי מרור בכרכיה, רשאי לקחת כפות סמלית של מרור. ואם גם זה קשה עליו מאד, רשאי להקל שלא לאכול את ה'כוורת', מכיוון שאכילת ה'כוורת' היא רק זכר למנהגו של הלל.
5. שו"ע תעה א, ומשנ"ב שם כג.
 6. שו"ע הרבה תעاه ב. ועיין חזון עובדייה פסח חלק ב עם' קא. שהרוצח להחמיר ולוחזר ולאכל ב在乎סה, תבואה עליו ברכה.
 7. שו"ע תעה א, ומשנ"ב כד. ועיין ביאור הלכה ד"ה ואופור, שפקפק באמירת "זכר למקdash כהיל'", מכיוון שאמירה זו היא הפסק בין האכילה לברכה, ונשאר בז"ע, ועיין שו"ת חזון עובדייה סיון מא, שהאריך לבאר הטעם שאין בזה הפסק, וכן כתב לנו הגרא"י אריאל שליט"א, וכן פנהג העולם.

פרק יב שולחן עורך

הסעודה וההسبה

אוכלים סעודת חגייגת לכבוד החג. יש לשים לב שלא לשבוע לגמר מהסעודה, כי יש לאכול את מצת האפיקומן אחר הסעודה, כאשר יש לאדם קצת תאווה לאוכלה¹. בשעה שאוכלים את הסעודה טוב להסביר, אך מי שהדבר קשה לו, איןנו צריך להסביר².

אכילת צלי

קרבן פסח מיוחד בכך שהוא נאכל צלי. משום כך, נהגו שלא לאכול בשר או עוף צלויים בליל הסדר, שמא יחשבו שהצליל הנאכל הוא קרבן פסח, ויחשדו באוכלו שהוא אוכל קודשים מהוזן לירושלים. לכן אין לאכול את הזרוע הצלوية המנוחת בקערה, או כבד צלי. האיסור הוא רק באכילת צלי בלילה, אבל ביום מותר לאכול צלי, שכן ראוי לאכול את הזרוע מקערות הסדר ביום למחורת, כדי שלא תיזוק לפח והוא יהיה בכך ביזוי מצווה³. בשר שנצללה בסיר

1. שו"ע תעז א. ועיין משנ"ב תעז ז, שאדם ששבע לגמר, עד כדי כך שהוא מואס באכילה, והוא אוכל את מצת האפיקומן מותוך הcrcת, אין מקרים את המצווה, משום שאכילה זו שאדם מואס בה אינה נחשבת אכילה.
2. רם"א תעב ז.
3. הליכות שלמה פרק ט דבר הלכה סב, ועיין שם הערא 135 שהגרש"ז אוירבר לא הסב בסעודה, ועיין ארחות רבנו (תשע"ד) חלק ב עט' סח, שגם החזון איש והగרי"י קנייבסקי לא הסבו בסעודה.
4. שו"ע תעז א, ומישנ"ב שם וסימן תעג ס"ק לב. ועיין שו"ע תעז ב, שהאיסור כולל גם עגל או עוף צלויים, אף שאינו מקרים מהם קרבן פסח, כדי שלא יטעו בין צלי לצלי, כבש או עד צלויים. ועיין בן איש חי שנה ראשונה פרשת צואות ל, שחולק וסביר שגם ביום אין לאכול צלי, ולכן אין

ומתבשל בנזולים שיווצאים ממנה, נחسب צלי, ואסור לאוכלו בליל הסדר⁵. אך בשר שטוגן בשמן אינו נחسب צלי, ומותר לאוכלו בליל הסדר⁶.

אכילת ביצים

יש נהגים לאכול בסעודת הביצה המונחת בקערת הסדר, זכר לרבנן חגיגה. ועוד שביצה היא מאכל אלבים, ובאכילתיה נזכרים שחסרים אנו את קרבן הפסה; ומצאו רמז לנוהג בליל הסדר מנהג אבלות לזכרון המקדש, שליל תשעה באב חל תמיד באותו יום בשבע שבו חלليل הסדר⁷. ויש מיעוטים ספרדיים שנוהגים לאכול ביצה מבושלת אחר הקידוש בתחילת הסדר, ואומרים "זכר לרבנן חגיגה", וمبرכים לפניה ברכת "שהכל נהייה בדברו", ולאחר אכילתתה, קודם אכילת הכרופט, מברכים את ברכת "בורא נפשות רבות"⁸.

לאכול את הזרע למחרת.

5. משנ"ב תעוז א.

6. חזון עבדיה פסח חלק ב עמ' כד. ועיין שו"ת פע' סבון סימן קכג, שחוליק.

7. רם"א תעוז ב, ומshan"ב יא. ועיין רם"א שם, שמתעם זה יש נהגים לאכול ביצים בסעודה זו (נסף לביצה שבקערה).

8. חזון עבדיה פסח חלק ב עמ' לא. ועיין הלכות חיים לר"מ אליהו פרק יא סעיף טו, שכאשר אוכלים את הביצה שבקערה, יש להניח ביצה אחרת תחתית, כדי שהקערה תהיה שלמה עד אחריו אכילת הפסча והמרור.

פרק יג צפון

מצות אכילת האפיקומן וטעמה

בסוף השעודה, אוכלים את מצת האפיקומן, זכר לרבנן פסח שהיה נאכל בסוף השעודה "על השבע". מצת האפיקומן היא החתיכה הגדולה של המצה שנחצתה ב'יחץ', ואם מצה זו נאבדה או שאין במצה זו מספיק כדי לתת לכל אחד מהסעודים כזית, אפשר לקיים את מצות אכילת אפיקומן בכל מצה שמורה.²

פירוש המילה 'אפיקומן' הוא מיני מותיקה שmagischים בסוף השעודה למננה אחרונה. מכיוון שהמצה שאוכלים בסוף השעודה לשם מצווה, חביבה علينا כמו מותיקה, כינו אותה בשם 'אפיקומן'.³

ב似ימי הסדר, אכילת האפיקומן המכונה 'צפון', משום שנוהגים להצפין ולהסתיר את מצת האפיקומן, שמא יאכלו המסובים את כל המצאות ולא תישאר להם מצה שמורה לאוכלה בסוף השעודה.

1. שו"ע תעז א. עיין כף החיימ תעז א, וחוזן עובדיה פסח חלק ב עמ' קו, שיש שנוהגים לומר לפני האכילה: זכר לרבנן פסח שהיה נאכל על השבע עיין רשות פסחים קיט ב ד"ה אין, שבמצה זו סק"פים את מצות אכילת מצה, וקבעו את דין אכילתתה בסוף השעודה, זכר למצה שהייתה נאכלת עם הפסח. ועיין ראה"ש פסחים פרק י סימן לד, שסביר שרשת מצות אכילת מצה מק"פים במצה שאוכלים במצויא מצה, ואכילת האפיקומן היא זכר לרבנן הפסח.

2. רם"א תעז ב.

3. עיין פירוש המשנה לרמב"ם פסחים פרק י משנה ח, ותוספות רע"א שם, ולבוש תעח א.

כמויות האכילה

יש לאכול כזית מצחט האפיקומן, שהוא כחצית מצחט מכונה. מי שרווצה להדר, יאכל שני כזיתים – כזית אחד זכר לקרבן פסח, וכזית שני זכר למצח שהייתה נאכלת עם קרבן פסח⁴. המהדר לאוכל שני כזיתים יכול לנוהוג כדעת המקילה בחישוב שיעור כזית, שכזית הוא כשליש ביצה, ולהסתפק באכילת שני שליש מצחט מכונה עבור שני כזיתים⁵. אין למרוח על מצח האפיקומן ממrhoח או לטבל אותה בסלט, כי טעם המצח צריך להיות מוגוש⁶.

הסבירה

בזמן אכילת האפיקומן יש להסביר, מכיוון שהאפיקומן נאכל זכר לקרבן פסח, ואת קרבן הפסח היו אוכלים בהסבירה⁷. אדם שאכל אפיקומן ללא להסביר, אינו צריך לחזור ולאכול את האפיקומן. זאת משום שיש סוברים שאין צורך להסביר באכילת האפיקומן, כיון שלא חיבבו חכמים להסביר באכילה שהיא רוק זכר לדבר אחר; ובדייעבד יש לסמוק על הסוברים כן. והרוצה להדר, יאכל שוב אפיקומן בהסבירה, לצתת ידי כולם⁸.

4. שו"ע תעז א, ומשנ"ב שם.

5. חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' קז.

6. עיין משנ"ב תסא יח, וחזון עובדיה פסח חלק ב עמ' קז.

7. שו"ע תעז א, ושיבולי הלקט סיון ריח ד"ה זכר למקדש, וגבורות ה' פרק סג ד"ה יברך. ועיין הערכה הבאה.

8. משנ"ב תעז ד, ושלchan גבוח תעז ב. ועיין שער הציון שם ד, שלדעת רשי מקיימים את מצוות אכילת מצח במצח שאוכלים לאפיקומן, ולדעתו ההסבירה באפיקומן מעכבות. ועיין אגרות משה אורח חיים חלק ג סיון סד, וחזון עובדיה פסח חלק ב עמ' קח, שם כבר בירך ברכבת המזון, אין לאכול שוב אפיקומן, כיון שיצטרך לברך שוב לפני האכילה ואחריה, וירבה בברכות שלא לצורך.

אכילה "על השובע" ואכילה גסה

יש לאכול את מצת האפיקומן "על השובע", זכר לרבנן פסח שהיה נאכל "על השובע". אכילה על השובע היא אכילה כאשר האדם שבע, אבל לא למורן, ויש לו קצת תאווה לאכול. לכן יש להקפיד שלא לשבעו למורן מהאוכל שמוגש ב'שולחן עורך', כדי שלא הגיעו למצב של שבעו שבו לא תהיה לאדם תאווה לאכול את האפיקומן. אדם השבע למורן עד כדי שהוא מօס באכילה, ואוכל את מצת האפיקומן מתוך הכרה, אינו מקיים את המצווה, כיון שאכילה כזו שאדם מօס בה, היא אכילה גסה ואינה נחשבת אכילה¹⁰.

אכילת האפיקומן עד חצות

מכיוון שאכילת האפיקומן היא זכר לרבנן פסח, זמן אכילת האפיקומן תלוי בזמן אכילת קרבן פסח, ונחלקו בו **תנאים וראשונים**: לדעת רבי עקיבא, זמן אכילת קרבן הפסח הוא כל הלילה, וכן פסקו הר"ף, הרמב"ם וראשונים נוספים. לדעת רבי אלעזר בן עזריה, זמן אכילת קרבן פסח הוא עד חצות, וכן פסקו רבנו חננאל, התוספות וראשונים נוספים. לכתהילה יש לאכול את האפיקומן לפני חצות, שכן כך פסק השלחן ערוך¹¹. אדם שלא הספיק לאכול את האפיקומן לפני חצות, יאכלנו לאחר חצות, כדי שיקיים את המצווה לדעת הר"ף והרמב"ם¹².

9. שו"ע תע"ד א. עיין תוס' פסחים קכ א ד"ה ספטירין, בשם הירושלמי, שהטעם שקרבן פסח נאכל על השבעו הוא כדי שיואכל את הקרבן לא יהיה לאחר האכילה, ויבוא לידי שבירת עצם, ויעבור על האיסור "ועצם לא תשברו בו".

10. משנ"ב תע"ו ז.

11. שו"ע תע"ד א. עיין שו"ת מחת יצחק חלק ט סיון מ"ה, ש"י שב מרגג כמה גדולים וצדיקים שלא דקדכו לאכול את האפיקומן לפני חצות.

12. עיין חזון עובדיה פסח חלך ב עמ' קט. ישן משפחות שマאריכות בסיפור יציאת מצרים, ומגיעות לשולחן עורך סמוך מאד לחצות. הקפדה על אכילת האפיקומן לפני חצות במצב זה, תגרום לכך שלא יהיה ניתן לאכול את סעודת החג CRAIO, שכן לאחר אכילת האפיקומן אסור לאכול דבר. מעבר לכך, פעמים שהדבר עלייל לצער את הטורחים בהכנות הסעודה, שלאחר כל הטורח והפאוץ בהכנות מأكلים טעימים ומשובחים לכבוד החג, הם אינם נאכלים.

יש ששוררים חתיכה מהאפיקומן ותולמים אותה בבית, או נושאים אותה עימם כסגולה לשמירה, משום **ששיירி** מצווה מגנים על האדם ומצלים אותו מן הפורענות¹³.

אכילה ושתייה לאחר האפיקומן

אחרי שאוכלים את האפיקומן אסור לאכול, מכיוון שהאפיקומן נאכל זכר לקובן פסח, ולאחר אכילת קרבן פסח אסור היה לאכול דבר, כדי שיטעם הפסח **יישאר בפה**¹⁴.

לאחר שאוכלים את האפיקומן אסור גם לשותות, מלבד את הocus השליישית והocus הרבעית של ארבע כוסות, שהן כוסות של מצווה. מותר לשותות מים, כיון שאין הם מבטלים את טעם המצה, וכך גם תה או קפה שטעמים קלושים;

אחד מגדולי האחרונים, בעל האבוי נזר, הציע פתרון סקורי למצב זה. לדעתו, האיסור לאכול אחרי האפיקומן נ麝ר רק כל עוד ניתן לאכול את האפיקומן, וכך אשר מסתירים מן אכילת האפיקומן, האיסור לאכול אחריו האפיקומן פוקע. על ספר הנהה זו, הוא הציע לאכול את האפיקומן ספוך לחצאות, להמתן כמה דקות עד שיUber זמן החזות, ועוד להפסיק את הסעודה. עשה זו שתאיימה לשיטת רבי אלעזר בן עזריה, שזמן אכילת האפיקומן הוא עד החזות. אך היא אינה שתאיימה לדעת רבי עקיבא, שזמן אכילת האפיקומן הוא כל הלילה, מכיוון שלפי דעה זו, האיסור לאכול אחריו האפיקומן פוקע רק בעלות השחר. כדי שהഫטרון יהיה נכון גם לדעת רבי עקיבא, שכלל האבוי נזר את הצעתו, והציג לחתות דעת מצה ספוך לחצאות, ולומר: אם ההלכה היא כרבי אלעזר בן עזריה, אכילת מצה זו היא לשם אפיקומן, אך אם ההלכה היא כרבי עקיבא, אכילת מצה זו אינה לשם אפיקומן אלא היא אכילה סתמית. כאשר עושים כך, ניתן לאכול לאחר החזות לפי שתי הדעות - אם ההלכה היא כרבי אלעזר בן עזריה, לאחר החזות עבר זמן אכילת אפיקומן, ואיסור האכילה לאחר אכילת האפיקומן פוקע. ואם ההלכה היא כרבי עקיבא, איסור האכילה לאחר האפיקומן עדין לא חל, מכיוון שהאפיקומן עדין לא נאכל. כאשר עושים כך, בסוף הסעודה יש לאכול שוב כדי לשם אפיקומן, כדי לקיים את מצוות אכילת אפיקומן גם לדעת רבי עקיבא (ענין ש"ת אבוי נזר אורח חיים טיקן שפה, וענין מהנת יצחק חלק ט טיקן סח, שהציג פתרון קרוב לזה).

13. כף החיים תען.

14. ש"ע תעח א, ומshan"ב שם א. וענין **shan"b** שם, שאדם שאכל אחריו האפיקומן צריך לחזור ולאכול אפיקומן, כדי שיישאר טעם מצה בפיו, וענין חזון עובדייה פסח חלק ב עט' קיב, שאם כבר בירך ברכת המזון, אין צורך לחזור ולאכול. וענין נשמת אברהם תעא אותן א"ב בשם הגרש"ז אוירבך והגרא"י ניברט, שאנשי רפואה ה Zukkot לאותם כדי לעשות מלאכתם כראוי, רשותם לסתוך על הטוביים שאיסור האכילה הוא רק עד החזות, ולאכול לאחר החזות.

אבל משקה שטיעמו חזק, כגון משקה תפוחים שייש בו תפוחים כתושים, אסור¹⁵. במקומות צורך גדול, אפשר לשותות כל משקה שאינו משכר. זאת מכיוון שיש סוברים שאיסור השתייה אינו מחייב שהשתיה תבטל את טעם המצה, אלא משומש משכר תמנע מהאדם לקיים מצווה זו. לפי שתחטפנו شيئا, ושתיית משקה משכר תמנע מהאדם לקיים מצווה זו. לפי דעה זו, רק משקאות משכרים אסור לשותותם, ובמקומות צורך גדול אפשר לסמוך על דעתה זו¹⁶.

15. שו"ע ורמ"א תפא א, ומשנ"ב שם א, ועיין הגדה של פסח עם פסקי הגרי"ש אלישיב עמ' 27, שהיית לשנות קפה ותה הוא גם עם סוכר. וכן שמע מהמשנ"ב שם, שהתר שתיית מץ תפוחים.

16. משנ"ב תפא א, ועיין שם, שיש סוברים שטעם איסור השתייה הוא שלא יראה כסופר על הטעות, ולדעתו זו האיסור כולל רק יין וחזר מדינה' (משקה חשוב שאפשר להבדיל עלי), עיין שו"ע רפס ב). עיין חזון עובדיה פסח חלק ב עם קיב, שפסק כדעה שהאיסור כולל רק משקאות משכרים, ומתייר שאר משקאות אף بلا צורך גדול, ועיין שם שלאחר חצות ישנה סברה נוספת להקל, שיש סוברים שהאיסור לאכול לאחר האפיקון הוא רק עד חצות.

פרק יד ברך

ברכת המזון וכוס שלישית

לאחר הסעודה, מוזגים את הкус השלישי, מברכים עליה את ברכת המזון, מברכים "בורא פרי הגפן" ושותים אותה בהسبה. כפי שלמדנו, על כוס זו גם יוצאי ספרד מברכים "בורא פרי הגפן", מכיוון שבברכת המזון מהוות הפסיק בין ברכת "בורא פרי הגפן" שנאמרה לפני הкус השנייה, לבין הкус השלישי.¹

שטייפת הкус

מכבוד הברכה לברך אותה על כוס נקייה. لكن לפני שמוסגים את הкус, יש לוודא שהкус לא הタルכלח במהלך הסעודה. אם הкус הタルכלח, יש לשוטפה מבפנים ו מבחוץ². לפי המקובלים, יש לשטוף כוס של ברכה אפילו היא נקייה וזכה, ולדבריהם יש לשטוף כל כוס ארבע כוסות מבפנים ו מבחוץ, לפני שמוסגים לתוכה את היין³.

1. שו"ע תעט א.
2. משנ"ב תעט א. ועיין משנ"ב קפג ג, שאף אם הкус אינה מלוככת, אך אין היא נקייה וזכה, כגון ששתו סמהה במהלך הסעודה, ראוי לשוטפה.
3. בן איש חי שנה ראשונה פרשת צו אותן כת, כף החיים סימן תעג א, חזון עובדייה פסח חלק ב עמ' טו, הלכות חיים לגר"ם אליהו פרק יא סעיף מ.

"עליה ויבוא"

ברכת המזון מזכירים "עליה ויבוא". אדם ששכח להזכיר "עליה ויבוא", והתחיל את ברכת הטוב והמטיב, צריך לחזור ולברך את ברכת המזון.⁴ ואם נזכר שלא אמר "עליה ויבוא" לאחר שכבר שתה את הкус השלישי, יברך שוב את ברכת המזון, אך איןנו צריך לומר את הברכה על כוס יין, כיון שהוא כברIDI חובה כוס שלישי בкус ששתה⁵. ויש סוברים שעליו לברך שוב את ברכת המזון על כוס יין, כי כיון ששותית הкус נעשתה בטיעות, אין יוצאים בהIDI חובה⁶.

הסבה בברכת המזון

אין להסביר בזמן אמירות ברכת המזון, משום שברכת המזון צריכה להיאמר באימה וביראה⁷.

4. שו"ע קפח ז.

5. שו"ת שבת הלוי חלק א סימן מא אות ב, שו"ת קען תורה בהלכה חלק ז סימן לח-ב.

6. הליכות שלמה פרק ט סעיף ס.

7. טור סימן תפ.

פרק טו הַלֵּל

כוס של אליהו

לפני אמרית ההלל, נהגים למזוג כוס מיוחדת לכבוד אליהו הנביא, והוא נקראת 'כוס של אליהו', לרמזו לנו מאמינים שכשם שנגאלנו ה' ממצרים, כך הוא יגאלנו, וישלח לנו את אליהו הנביא לבשר את הגאולה¹. ראיו שכוס זו תהיה גדולה ומוכובדת, מכיוון שכוס זו היא כנגד הגאולה העתידה². ומקובל שנייצות או רותויו של אליהו הנביא מתגלים בלילה זה בכל בתיהם ישראל, והוא מלאץ بعد כל ישראל להחיש את הגאולה³. ובמים נהגים להשאיר את 'הכוס של אליהו' מכוסה על השולחן עד הבוקר, ובבוקר עושים על כוס זו קידוש, שכן הויאל ונעשה בכוס זו מצווה אחת, עושים בה עוד מצווה⁴.

"שפוך חמתך"

לאחר שמוזגים את כוסו של אליהו, אומרם את הפסוק בתהילים "שפך חמתך אל הגוים אשר לא קדעה ועל מלכונות אשר בשמה לא קראו"⁵, ולאחריו כמה פסוקים נוספים, שיש בהם תפילה לה' שיפרע מהגוים שהחריבו את בית המקדש והצרו לעם ישראל במשך הדורות⁶. אומרם פסוקים אלו לפני הכוס הרבעיית, משום שכמבואר לעיל, ארבע הcosaות

1. משנ"ב תפ' י, כף החיים תפ' י.
2. סידור יב"ץ סדר ההגדה נתיב באות ט.
3. שווית שתי הלוחות טיפון טו, ופסק תשובות תפ' ג.
4. יגד משה (כ"ז) פ"ל אותן ה, עיין שם, מנהגים נוספים מה עשו עם כוס של אליהו.
5. תהילים עט ז.
6. רם"א תפ' א.

תוקנו נגד ארבע כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להש��ות את הגויים בגאולה העתידה; ואנו מתפללים שכשם שאנו משלימים את מצוות ארבע כוסות, כך הקב"ה ישלים את הגאולה ויפרע מהגויים שהצרו לישראל.⁷

פתחת הדלת

בזמן אמרות "שפוך חמורתך", נהגים יוצאי אשכנז וחילק מיוצאי ספרד לפתוח את הדלת, להראות שליל פסח הוא ליל שימושים, וזאת אלו ידאים מדובר, ובזכות אמונה זו יבוא המשיח, ויפרע מהגויים שהצרו לישראל.⁸

אמירת הلال בלילה

בחגים ובמועדים, בדרך כלל אומרים הلال ביום. בפסח, אומרים הلال גם בלילה, ולמדזו זאת מן הפסוק: "הַשְׁיר יִהְיֶה לְכֶם בְּלִיל הַתְּקִדְשׁ חָג"⁹, כלומר בלילה המקודש לחג,ليل הסדה, יש לומר שירה¹⁰. ההلال הנאמר ביום הוא מלחמת קדושת החג, וההلال הנאמר בליל הסדה הוא מלחמת היהודאה על הנס¹¹. אומרים את הلال בנעימה, בשמחה ובחדווחה.¹².

חלוקת הلال

מחלקים את הلال הנאמר בליל הסדר לשניים. חציו הראשון של הلال נאמר בסוף המגיד, וחציו השני נאמר אחרי הסעודה. בסוף המגיד, אומרים פרקי הلال, כדי לסיים את המגיד בדברי שבח, ולאחר הסעודה אומרים פרקי

7. אבודריהם סדר הגdagת ד"ה ולאחר ששותה.

8. רם"א תפ א, ומ"ב שם, והלכות חגיג ל"ר"ם אליהו פרק יא סעיף קס. עיין ערך השלחן תפ א, שיש הנהיגים לומר "ברוך הבא" אליהו הנביא, לחיזוק האמונה בגאולה, כי קודם הגאולה יבוא אליהו הנביא, ואני מקובלם שבינין נגאל ישראל ובינין עתידים להגאל.

9. ישעה לכט.

10. פסחים צה ב.

11. טוריaben מגילה יד א, ושווית חתום סופר אורח חיים סימן נא.

12. כף החיים תפ ג, וחוזן עובדייה פסח חלק ב עם קיד-קית.

הلال, בנגד פרקי ההלל שהיו אמורים לאחר אכילת קרבן פסח¹³. ועוד טעם הוא שהחציו הראשון של הلال אמר על יציאת מצרים, ולכן הוא שייך ל' מגיד'; ואילו החציו השני של הلال אמר על הגאולה העתידה, ועל כן הוא שייך לשלב שמהסעודה וAILך, שמכoon בנגד הגאולה העתידה.¹⁴

אופן אמירת ההלל

אף שבזock כלל אמורים הلال בעמידה, בליל הסדר אמורים את הلال בישיבה, כבני חורין¹⁵, אך אין משבים באמירות הلال, כי הلال צריך להיאמר מותך כובד ראש.¹⁶.

מצווה להדר ולומר את הلال במעמד שלושה אנשים, כדי לאמורים בדרך שירה, כפי שאמורים את הلال בבית הכנסת, ויש בעניין זה הבדל בין מנהג יוצאי ספרד למנהג יוצאי אשכנז. מנהג יוצאי ספרד שהגדול מבין השלושה אומר: "הodo לה' כי טוב", והשנאים עוננים לו: "כי לעולם חסדו". ושוב אומר הגדל: "יאמר נא ישראל". והשנאים עוננים: "כי לעולם חסדו". ומסיים הגדל: "יאמרו נא בית אהרון". והשנאים עוננים: "כי לעולם חסדו". ומסיים ואומר: "יאמרו נא ראי ה". והשנאים משבים: "כי לעולם חסדו".¹⁷.

מנהג יוצאי אשכנז שהגדול מבין השלושה אומר: "הodo לה' כי טוב כי לעולם חסדו", והשנאים עוננים לו: "הodo לה' כי טוב כי לעולם חסדו". ושוב אומר הגדל: "יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו". והשנאים עוננים: "הodo לה' כי טוב, כי לעולם חסדו". ושוב אומר הגדל: "יאמרו נא בית אהרון, כי לעולם חסדו". והשנאים עוננים: "הodo לה' כי טוב, כי לעולם חסדו". ומשום הגודל מוסים.

13. תומ' ר"ד פסחים קט ז.

14. לבוש תפ א.

15. משנ"ב תפ א.

16. פרי מגדים סיכון תעה אשלי אברהם ס"ק ד. ועיין חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' י' שהרוצה להסביר בהلال, יש לו על מי לסתוק.

17. משנ"ב עם העורות איש מצחיה על משנ"ב תעט ט.

ואומר: "יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו". והשנאים מшибים: "הODO לה' כי טוב, כי לעולם חסדו".

כדי שהשנאים העוניים יצאו ידי חובה אמירות הלל, ולא ייחשב כאילו דילגו על הפסוקים שהגדול אומר להם, על הגدول לכוון להוציאם אותם באמרתו, וכן הם יתכוונו לצאת, ויצאו ידי חובה מדין שומע בעונה' (כאומר).

וכן כמשמעותם של "אנא ה' השועה נא" ו"אנא ה' הצלחה נא", הגadol אומר את הפסוק בקול, והשנאים חוזרים אחריו. פסוקים אלו, גם קטע יכול לאומרים, והגדולים יחזרו אחריו, מכיוון שבפסוקים אלו, האומר אינו מוציא ידי חובה את השומעים, שהרי הם חוזרים ואומרים את הפסוק אחריו.

אחיזת הocus בהילל

יש הנוהגים לאחיז את הocus בשעת אמירת ההילל²⁰, ולפחות בברכת "יהלוך" שבסוף ההילל²¹. ויש שאינם נוהגים לאחיז את הocus באמירת ההילל²².

אמירת ההילל עד חצות

לכתחילה, יש לסייע את אמירת ההילל קודם חצות²³, כיוון שבעזמנם שבית המקדש היה קיים, היו אומרים את פרקי ההילל בסמוך לאכילת קרבן פשת,

18. ש"ע תעט א, ומשן"ב שם וסימן תכבר ס"ק כ. ועיין משן"ב שם, שכאשר יש חשש שהגדול האופר איש מכוון להוציא את השומעים, טוב שהשומעים יאמרו את הפסוקים בעצמם. ועיין משן"ב תעט ט, שגם היחיד שבסבב עם עצמו, יכול לקרוא לשניים לשעה קלה, שייענו לו באפרת "הODO לה' כי טוב וכו'".

19. רם"א תעט א, ומשן"ב שם.

20. עיין הגדת פבייט לי קובץ הוספות הלכות הלל שכן נהג הגרא"ח סולובייצ"ק, עיין הגדה של פסח על פי פסקי הגרא"י קנייבסקי הערתא 788, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' ק"ז.

21. חזון עובדיה שם.

22. קובץ סבית לוי גילון ג עמ' לד, בשם הגרא"ש זוזר, שלמי מועד פרק עח הערתא 231, בשם הגרא"ז איירבן.

23. רם"א תעט א.

זמן אכילת קרבן פסח הוא עד חצות²⁴. אך אין צורך להזדרז בעריכת הסדר או למעט בסעודה כדי להפסיק ולומר את ההלל לפני חצות, משום שאין כמעט במצוות סיפור יציאת מצרים ובמצוות שמחת יום טוב כדי לקיים דין זה²⁵.

כוס רביעית

לפני אמרות ההלל מזוגים את הocus הרבעית, ושותים אותה בהשבה לאחר ההלל. כפי שלמדנו, יוצא ספוד אין מברכים "בורא פרי הגפן" על כוס זו, מכיוון שהברכה שבירכו על הocus השלישי פוטרת כוס זו. ויצאי אשכנז מברכים "בורא פרי הגפן", כמנagem לברך על כל כוס וכוס.

כמות השתייה

כמ وأوضح לעיל, לכתחילה יש לשותות רביעיתין מכל כוס של ארבע כוסות, כדי לקיים את מצוות ארבע כוסות לדעת כל הפסוקים. סיבה נוספת לשתיית רביעיתין יש בכוס הרבעית של ארבע כוסות. הראשונים נחלקו בשאלת מהו שיעור השתייה המחייב ברכה אחרונה – כזית או רביעית. כדי שלא להיכנס לספק, המליך השלחן עורך לשותות פחות מכך או יותר מרבעית. בשתיית כוס רביעית של ארבע כוסות, לא ניתן לשותות פחות מכך, כי יש לשותות לפחות רוב רביעית, שכן ראוי לשותות מכוס זו רביעית, כדי שלא להיכנס לספק לגבי הברכה האחרון²⁶. אדם שמתבקש לשותות רביעיתין, ישתה רוב רביעית, ויבקש מאחד הסועדים ששתה רביעית, שיוציאו ידי חובה בברכה الأخيرة.

24. כף החיים תעז יד.

25. אשלי אברהם מבוטשאטש סוף סימן תעז.

26. עיין שו"ע ר' אי, ומישנ"ב תעב ל.

פרק טז נרכָּה, ודינִים ומנהגִים לאחר הסדר

נרכָּה

לאחר שזכהנו לקיים את מצוות הסדר, אנו מביעים את כמיhtagנו שמעשינו יהיו רצויים לפני ה' יתברך. ויש שמוסיפים ומתפללים שכשם שזכהנו לקיים את מצוות הסדר הנוהגות בזמן זהה, כן נזכה לעשותו בשלמות, בשונה הבאה בירושלים הבנויה.

שיר השירים

לאחר ההגדה, יש הנוהגים לומר את מגילת שיר השירים¹, מכיוון שביציאת מצרים בחר ה' בנו מכל העמים, ונעשה בת זוג לקב"ה. لكن אומרים את שיר השירים שככלו דברי שבח וחיבה שבין הדוד והרעיה, שהם הקב"ה וכנסת ישראל².

סיפור ביציאת מצרים כל הלילה

המצווה בספר ביציאת מצרים נמשכת כל הלילה, ולכן חייב אדם לעסוק בהלכות הפסק וביבציאת מצרים, ולספר בניסים ובונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, עד שתחטפנו شيئا³. ואין הכוונה דוקא שעליו להירדם מותן

1. חי אדם כלל כל סעיף יט את פז.
2. של"ה מסכת פסחים מצה עשרה אותן תז.
3. שי"ע תפא ב.

עיסוקו בדברים אלו, אלא עליו לעסוק בהם עד שיורגיש עייף מאוד.⁴ ואםiahor השינה יגרום לאדם להיות עייף למחורת בתפילה שחרית, ולא להתפלל כראוי, עדיף להקדים לישון, ולא להמשיך ולספר ביציאת מצרים.⁵

קריאת שמע על המיטה וברכת "המפיל"

בקריית שמע על המיטה, יוצאי אשכנז נהוגים לדלג על כל הפסוקים שאומרים בדוח כל לשם שמירה, מכיוון שליל הסדר הוא 'ליל שימושים', ואין למציקים שליטה בלילה זהה.⁶ ויש מוצאי ספרד הנוהגים לומר את פסוקי השמירה בכל לילה.⁷

לגביה ברכת "המפיל", נחלקו המנהגים. יוצאי אשכנז וחולק מוצאי ספרד נהוגים לאומרה.⁸ ואף שיש בה תפילה לשמירה מן המזיקים, עיקורה של ברכת "המפיל" הוא שבח לה' על שנית הלילה, שעיל ידה אדם מתחזק ומתמלא כוחות לקראת היום הבא. ויש מוצאי ספרד שאינם נהוגים לאומרה, וזאת על פי הקבלה.⁹

שטיפת הפה במים פה

מוותר לשטוף את הפה במים פה לפני השינה. ואף שאסור לאכול לאחר אכילת האפיקומן, כדי שטעם המצאה יישאר בפה, האיסור הוא רק על אכילה ושתייה ולא על שטיפה. ובעל נפש שאינו זוקק לכך מסיבות בריאותיות ואיןו איסטוניים שהדבר מפריע לו, ראוי שימנע מכך.¹⁰

4. הגודה של פסח עם פסוקי הגר"ש אלישיב עמ' 27, חוף שני פסח פרק י"ד ס"ק כ.

5. הגודה של פסח חיים לראש לג'ח פלאגי סדר נרצה אות ה, סידור שער שמיים ל'יעב"ץ שער השיר הלכה ס"א.

6. רם"א תפא ב. ועיין שם, שיש לומר רק את הפרשה הראשונה של שמע, וכן ממשע בדברי הלבוש (תפא ב).

7. בן איש חי שנה ראשונה פרשת צואות לה.

8. מנ"ב תפא ד, חזון עובדיה פסח חלק ב עמ' קכו.

9. כפ' החיים תפא י"ד.

10. שואית באלהלה של תורה חלק ב סימן עא.

פרק א' המוצא חמץ בפסח

המצויא חמץ ברשותו בפסח

אדם שמצא חמץ ברשותו בפסח, כגון שמצא כרייך באחד מתקי הילדיים או שמצא חבילה פיתוח במקפיא, אינו עובר עליו ב'בל ראה', כיון שהחמץ זה בועל בערב החג. עם זאת מדברי חכמים, יש להוציא את החמצ מהבית ולשרוף את החמצ במהירות האפשרת, כיון שהחכמים תיקנו שלא להשות בבית חמץ שבוטל, מחשש שאדם יכשל ואכל אותו. אם אי אפשר לשורף את החמצ, יש לבער אותו בדרכם אחרות, כגון לפורר ולזרוק אותו לשירותים¹, אך אין להסתפק בזוריית החמצ לאשפה, כיון שיש לבער את החמצ ולא די להפקירו².

1. שי"ע תמו א, ומשנ"ב סימן תלא ס"ק ב וסימן תמה ס"ק ז. ועיין משל"ב תלה ה, שיש סוברים שהמבער חמץ בפסח צריך לברך לפני נ"ל בעור חמץ, ויש חולקים וסוברים שאין לברך, כיון שהברכה שנאמרה בערב פסח כוללת גם את הביעור שייעשה בפסח, ועיין משל"ב שם, והלכות חיים לר"מ אליהו פרק ז סעיף נה, שלמעשה אין לברך, כיון שעככל בידיעו: 'ספק ברכות להקל'.

2. עיין משל"ב תמה טד. ועיין שי"ע תמו ג, ומשנ"ב שם, שחמצ שנקנס לרשות האדם מאלי, כגון על ידי רוח או על ידי בעל חיים, אין חובה לבער, אך יש להוציאו מרשות האדם, כדי שלא יבואו לאוכלו, ולהעינו במקום הפקר. בזמן הוצאה החמצ מרשותו אין ליטול ביה, כדי שלא יבוא חיללה לאוכלו בטעות, אלא יש להוציאו בעדרת כל אחר או על ידי דחיפתו ברגל.

המווצה חמץ בביתו בשבת או ביום טוב

אדם שמצא חמץ בבתו בשבת של פסח או ביום טוב, אינו רשאי לטלטלו ולהוציאו מביתו, כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, ודינו בחפצים שאין להם שימוש, שהם 'מווצה'. אסור גם לשורף את החמץ מבלי לטלטל אותו³. אף שביהם טוב מותר להבעיר אש לצורך היום, שרפת החמץ אינה נחשבת לצורך היום, כיון שאין נהנים ממנו⁴. אמן כדי שלא יבואו להיכשל באכילת החמץ, יש לכסותו בכליל, ובמוצאי השבת או החג, יש לבערו⁵.

אדם שמכר חמץ ומוצא חמץ בביתו בפסח

אדם שמכר את החמץ כנהוג, ומוצא בפסח בבתו חמץ שדעתו לא הייתה נתונה אליו, והוא לא הונח עם שאר המוצרים שנמכרו לו, צריך לבערו⁶, כיון שיש מקום לחושש שה מכירה לא חלה על חמץ שאדם לא נתן דעתו עליו בשעת המכירה⁷. ואף שאם המכירה חלה חמץ זה שייך לו, אסור להזיק ממון שלו גוי, מותר לשורפן, כיון שהוא אינו מפקיד על כל, ביזודו שהוא לא יפסיד מכך מאומה, כיון שעתידיים לקנות ממנו את החמץ חוזה לאחר הפסח, מבלי לדקק אם חלק ממנו נשרף⁸.

3. רם"א תמו א. עיין פש"ב שם ז, שיש סוברים שאם החמץ שנמצא ביום טוב לא בוטל בערב החג, יש לשורפו ביום טוב, ומנהג העולם שלא לבער חמץ ביום טוב, גם אם החמץ לא בוטל בערב החג.

4. עיין פש"ב תמו ז. עיין ביאור הלכה תקיה א ד"ה וספר תורה, שקיים מצווה איין נחشب צורח היום, אם הזמן שבו יש לקיים את המצווה חל בערב יום טוב, ולכן שרפת חמץ אינה נחשבת לצורך היום, כיון שזמן ביעור חמץ הוא בערב יום טוב.

5. ש"ע תמו א.

6. אשרי האיש פרק סב סעיף ב, תשבות והנוגות חלק ה סיון קיד ד"ה ולכנ דעתו, חות שני עט' קג, מנחת אשר הגדה של פסח סיון טד עט' שבד ד"ה אך, ילkom יוסף חלק ב (תש"פ) עט' צו: הסובב ביוור. עיין תשוגות והנוגות שם, שלפי שהאדם פגבה את החמץ כדי לשורפן, אך בפיו שאינו מתקoon לדאות בו.

7. ילkom יוסף שם.

8. שבת הלוי חלק ט סיון קט אות ג, תשבות והנוגות חלק ה סיון קיד ד"ה אמן, מנחת אשר הגדה של פסח סיון טד עט' שבד ד"ה ונראה. עיין שבת הלוי חלק ט סיון קט, תשבות והנוגות חלק ה סיון קיד, ילком יוסף חלק ב (תש"פ) עט' צו, שיש חולקים וסוברים שאין

המוצא חמץ ברשות הרבים

אדם שרוואה חמץ מושלך ברוחב או במקום הפקר, איןו צריך לבערו, כיון שהחמצ זה אינו נמצא ברשותו והוא מופקר. ואין לו להרים את החמצ, כיון שבהרמתו הוא יזכה בו, ויעבור על איסור 'בל יראה וביל ימצא'. ועוד, שאם ירים את החמצ, יש חשש שיבוא לאוכלו בטעות⁹.

חמצ שנפסל בפסח מאכילת כלב

חמצ שהיה ראוי לאכילת כלב, ותוך כדי הפסח נפסל מאכילת כלב, אסור עדין בהנאה וצורך לבערו מן העולם. זאת כיון שבכニית החג הלה עלי חובה ביעור, וכדי לקיים חובה זו, יש לבערו מהעולם. לדוגמה: פרוסת לחם שנמצא באפסח, ושפכו עליה חומר חריף עד שנפסלה מאכילת כלב, עדין אסורה בהנאה וצורך לבעורה למגרי¹⁰.

צורך לבער את החמצ, כיון שהחמצ מכור לנו, ואף שהוא לא הונע עם שאר המוצריים שנמכרו לנו, הוא נכלל במכירת החמצ, כיון שבמכירת החמצ פוכרים את כל החמצ שברשות האדם, ולא רק את החמצ שהוא במקומם המיועד למכירת החמצ. אולם אין להשאיר את החמצ במקומו, מחש שיאכלו אותו, ולכן יש לנקחת אותו ולהניחו במקום סגור, יחד עם כל המוצריים שנמכרו לנו, ועיין ותשובות והנוגות שם ד"ה ואם כן, שלדעתה זו, כאשר לנקחים את החמצ כדי להניחו במקום סגור, יש להתכוון שלא לנקנות, וזאת לנקחת אותו ביד, אלא בעדרת צבת או בעדרת כל' אחר, כדי שעל ידי זה האדם יזכור שהוא אוחז בידו דבר שאסור לאוכל, ולא ייכל באכילתתו, ועיין שבט הלוי שם אות ב, שחולק וסובר שאפשר לנקחת את החמצ ביד, כיון שאין חשש שאדם יאכל את החמצ כאשר הוא עוסק בהוצאותיו פביון. ווגרא" אריאל שלייטא' כהבו לנו שאין בשרפפת החמצ הפסד מרובה, עדיף לשורף את החמצ.

9. ביאור הלכה תמו א ד"ה בביתי. ועיין שמירת שבת כהלכה (סחדורה חדשה) פרק כ הערא קה, וילקוט יוסף פסח חלק ב (תש"פ עמ' ק), שם יש חשש שמיشهו יאכל חמץ זה בטעות, מוטבר לדוחף את החמצ בריגל או על ידי סקל למקום שלא יראו, כדי למנוע מהחרים מכשול.

10. משנ"ב סיון תנמ"ק ט, סי"ק לט וס"ק מד.

פרק ב' שביעי של פסח

שביעי של פסח

שביעי של פסח הוא יום טוב, כמו שנאמר בתורה: "ובחַמְשָׁה עֲשֶׂר יּוֹם לְחַשֵּׁש הַזֶּה קָג שְׁבֻעַת יְמִים מִצּוֹת יַאֲכֵל וּכְו' וּבַיּוֹם הַשְׁבִיעִי מִקְרָא קָדְשׁ יְהִיא לְכֶם כָּל מִלְאָכָת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂו". ביום זה התרוחש נס קריית ים סוף, שבו נקבע הים לפני עם ישראל, המצריים שרדפו אחריהם טבעו בים, וישראל אמרו את שירת הים.².

בקריית ים סוף הושלמה גאות מצרים, ורק מאותה שעה נחשבו ישראל גאים.³ כאשר בני ישראל יצאו מצרים, הם פחדו שהמצרים ירדפו אחריהם ויחיזרו אותם למצרים, ורק לאחר קריית ים סוף, כאשר הם רואו שהמצרים טבעו בים, סר פחדם והם הבינו שישתו ממצרים לחירות עולם.⁴

באותה שעה התגלתה האהבה העילונה של הקב"ה לעם ישראל, והתברר שאהבה זו היא אהבה שאינה תלויה בשום טעם ותנאי: בשעה שעמדו ישראל על שפת ים סוף, עמדו המלאכים וקטוגו על ישראל, ואמרו שאין הם ראויים שיישعوا להם נס, שכן "הלו [המצרים] עובדי עבודה זרה, והלו [ישראל] עובדי עבודה זרה". אף על פי כן לא זהה אהבתו של ה' מעם ישראל, והוא הושיע אותם מצד אהבתו הבלתי תלוי להם.⁵

1. במדבר כח י-כח.

2. ר"ש" שמות יד ה, אבן עזרא שמות יב טז.

3. רבנו בחיי שמות ז, עיין גבורות ה' למחריל פרק לט ד"ה ולא יראה.

4. רבנו בחיי שמות ז, עיין ספרינו שמות יד ל.

5. הגדה של פסח מי מרום (תשע"ג) עמ' רעה.

פרק ב - שבעי של פסח

קריעת ים סוף לא הייתה נס הצלחה ממצרים בלבד. בקריעת ים סוף התברר שגם ישראל גובר על אitemני הטבע ואינו משועבד להם. הם הוא אחד הכוחות החזקים ביותר בטבע, וכאשר הוא עומד בדורם של ישראל, הוא נבע ופה ליבשה. מתוך כך התברר שישום כוח אינו יכול לעמוד בפני עם ישראל בדרכו למלא את "יעוזו האלקי".

ברכת "שהחיןנו"

динי שבעי של פסח הם כדיני כל הימים הטובים, מלבד זאת שאין מברכים בו "שהחיןנו". זאת כיון ששביעי של פסח אינו חג בפני עצמו אלא הוא חלק מהחג הפסח, וברכת "שהחיןנו" שנאמרה ביום טוב ראשון של פסח, פוטרת גם אותו.

אמירת שירות הים

בליל שבעי של פסח נהגים ובמים להתאסף יחד, לומר את שירת הים ולעסוק בענייני קריעת ים סוף⁸. ובפסקוי דזמרה בתפילה שחרית, נהגים בקהילות רבות שהציבור אומר את שירת הים עם שליח הציבור פסוק בפסוק, בהתעוררות ובכוננה יתרה⁹.

6. עיין גבורות ה' למהר"ל סוף פרק מ.

7. ש"ע' תע' ז, ומshan"ב שם.

8. עיין כף החיים תע' סב, עיין לוח ארץ ישראל (טוקצינסקי), עיין לוח דיעים ומנהגים אהבתם שלום. ועיין כף החיים שם, שיש לעשות סדר זה בחצות הלילה, ואין לרך סקור ברור, והמנהגים (គ'צ'יק), שהג'ר"מ חרג"פ נהג לעשות סדר זה בחצות הלילה, ואין לרך סקור ברור, כיוון שקריעת הים התרכזה לפניות בוקר, ועיין פסקוי תשובה תע' הערא 54, שמיישב המרגג להתאסף בחצות, כיוון שלפי המקובלם, בחצות הלילה מתעוררים רחפים ורצון כבашמורת הבוקר.

9. עיין מעשה רב סימן קציג, עיין ליקוטי מהרי"ח סדר שבעי של פסח ד"ה שחרית, פסקוי תשובה תע' אות ט.

קריאת התורה

שביעי של פסח קוראים את סיפור קריית ים סוף ואמירות שירות הים שבפרשת בשלח, כיוון שקריית ים סוף התווחשה בשביעי של פסח.¹⁰

סעודה שלישית

אף שבימים טובים אין חובה לאכול סעודה שלישית¹¹, הגאון מווילנה היה נהוג לאכול סעודה שלישית בשביעי של פסח, מתוך חיבה למצאות מצה, שעומדים להיפרד ממנה בסיום של ימי הפסח¹². וכן נהוגים בכמה חסידויות לאכול סעודה לקראת סוף שביעי של פסח, לחיזוק האמונה בגאולה העתידה, שהיא המשכה של גאולות מצרים; ויש מהם שמכנים סעודה זו 'סעודה משיח' .¹³

שימוש בחמצן מכור במצואי שביעי של פסח

במצואי שביעי של פסח, אין להשתמש בחמצן שנמכר במכירת חמץ, לפני שיחלוף משך זמן שנייתן לשער שבו הרוב הספיק לקנות את החמצן בחזרה מהגוי. זאת כיוון שככל עוד הרוב לא קנה את החמצן בחזרה מהגוי, החמצן עדין שייך לגוי ואין להשתמש בו ללא רשותו¹⁴.

10. שו"ע תצ ה, ושו"ע הרב תצ ט.

11. שו"ע תקכט א.

12. מעשה רב קפה, כפ' החימנ' תצ סה.

13. עיין אוצר מנהgi חב"ד ייסן - סיון עט' רכט. ועיין קובץ היכל הבועש'ט גילון 1 עט' קנב, שיש לנו טעם אחר לסעודה זו, שבשביעי של פסח אירע רס לבעל שם טוב, ולכך הנם ההוא קבעו סעודה זו.

14. עיין עורך השולchan תפוח כח, שו"ת מאמר פרדי לגר"ם אליהו חלק א סוף סיקון יט, עיין סיכורת חמצן ההלכתו פרקACA סעיף ב, וכן כתוב לע"ג הגר"י אריאל שליט"א. ועיין מנתת יצחק חלק I סיקון מה, ושוו"ת יחו דעת חלק ב סוף סיקון סד, וילקוט יוסף פסח חלק ב (תש"פ) עט' שכט, שחולקים וסוברים שאפשר להשתמש בחמצן מיד ביצאת החג, ואין צורך להמתין שהרב יקנה את החמצן בחזרה מהגוי; וזאת או משום שמתניתם עם הגוי מרראש שווייה סותר להנעת מהחמצן ביצאת החג, או משום שמותר למוכרי החמצן לגבות את חובם מהגוי בחמצן שמכרו לו. ועיין אור לציון חלק ג פרק ט סוף העירה ד"ה ועל פ'.

אסרו חג'

היום שלמחרת חג הפסח נקרא 'אסרו חג', ונוהגים להרבות בו קצת באכילה ובשתייה¹⁵. משמעות הביטוי 'אסרו חג' הוא קשיית החג, ומקורה בפסקוב בתהלים "אסרו חג בעקבתיים עד קרנות המזבח"¹⁶. המובן של פסוק זה, הוא שיש לקשרו בחבלים את קרבן החג עד להקרבתו על המזבח¹⁷, אך חז"ל דרשו מפסיק זה שאפשר להיות הקשור לחג גם ביום שלאחר החג¹⁸, ולמשוך את ההארות הרוחניות שהוא בחג ליום זה¹⁹.

15. רמ"א תכט ב. ועיין לוח ארץ ישראל (טוקצינסקי) שאומרים באסרו חג את הפרק "לענץ וכו' יעג' ה' ביום צרחה" שקדם "ובא לציון", ועיין הליקות שלמה תשרי פרק יב סעיף כד, וארכחות רבנו חלק א (תשע"ד) עם' כלב, וזה המשמש (דבליצקי) העלה קעד, שחולקים וסוברים שאין אומרים "למנצח" באסרו חג, ועיין כפ' החאים כלל ל' שמן מג' יצאי ספרד שלא למחר "למנצח" בכל יום שאין אומרים בו תחנון. ועיין שו"ת תורה לשמה סיכון קמ', שטוב ללבוש באסרו חג בגדי שבת, וכך הוג בכהל המועד.

16. מהלים קיח כד.

17. רד"ק שם.

18. עיין סוכה מה ב, ורשי' שם ד"ה באכילה, בפירוש השני.

19. עיין שו"ת תורה לשמה סיכון קמ', ושו"ת רב פעלים חלק א סוד ישרים סיכון ז, על פי האר"י הקדוש.

פרק ג' חמצ שער עליו הפסח

חמצ שער עליו הפסח

חמצ שהיה ברשות ישראל בפסח, אסורו חכמים באכילה ובהנאה לאחר הפסח, כדי שאנשים לא ישוהו החמצ ברשותם בפסח, ויעברו על איסור 'בל ייראה ובל יימצא'. لكن כאשר קונים מוצרי חמץ לאחר פסח, יש לוודא שבעל החנות מכיר את החמצ שהיא ברשותו, כיון שם הוא לא מכיר את החמצ, כל מוצרי החמצ שהוא ברשותו בפסח, אסורים בהנאה.²

קניית חמץ שנמכר בפסח, לאחר החג

יש המהדרים שלא לknות חמץ מהניות או מפעלים שנרכזו את חמוץ לגוי, מתוך חשש שהמכירה אינה תקפה, ונמצא שהחמצ היה ברשות ישראל,

1. ש"ע תמח ג, ומיש"ב ז, ומהר"ם חלאוה פסחים כת א סוף ד"ה רבי שמעון, ועיין משנ"ב תמח כה, וחוזן עובדיה פסח חלק א עמ' ע, שם אדם שבדק חמץ וביטול קרואו, ולאחר פסח מצא חמץ שנעלם מעיני, חמוץ אסור באכילה ובהנאה, כיון שם נתיר את החמצ, יש לחשוש שאנשים ישאירו חמץ בבתיהם, ולאחר הפסח יאמרו שבדקו ובטלו את החמצ, ועיין שם שיש סוברים שבמצב זה החמצ מותר בהנאה, ויש לספר על דעתם במקומ הפסד מרובה. ועיין משנ"ב סיון תמד ס"ק קא וס"ק קב, שתעוררות חמץ, שהאיסור להשתוויה בפסח הוא מדרבנן, אינה נסורת מ דין 'חמצ שעבר עליו הפסח'. ועיין משנ"ב תמסט ה, שהפוסקים נחלקו אם ספק חמץ שעבר עליו הפסח אסור באכילה, ולא הכריע, ועיין משנ"ב סיון תנג ס"ק כח ושער הציון שם ס"ק מה, שמתיר ספק חמץ שעבר עליו הפסח בהנאה, ועיין משנ"ב תנג כד, ועיין ביע אומר חלק ט אורח חיים סיון לט אותן ט וחולק יא אורח חיים סיון סיון טו אותן יא, ומשנה ברורה עם העורות איש מצילח על שער הציון תמסט ט, שמתירים ספק חמץ שעבר עליו הפסח גם באכילה.
2. חוזן עובדיה פסח חלק א עמוד ע, הלכות חיים לגר"ם אליו פרק ג סעיף לו.

פרק ג - חמץ שעבר עליו הפסח

ונאסר מדין 'חמצ שuber עליו הפסח'³. אך מעיקר הדין אין צורך להחמיר בכך, כיון שדעת רוב הפסוקים היא שהמכירה תקפה⁴. ואף אם דעת המוכר או הקונה לא הייתה שלמה, המכירה חלה, כיון שש"ז' דברים שבלב הולמים כאשר יש סתייה בין מעשיו של אדם לבין מחשבותיו, אינם דברים", ככלומר כאשר יש סתייה בין יורה כן לרבים, כדי שלא לערער חס ושלום על תוקף המכירה, הנהוגה זה דורות רבים⁵.

3. אשרי איש פרק סב אות ד, קען תורה בהלכה חלק ז סימן לט, תשבות והנוגות חלק א סימן שט וחלק ה סימן קג על פי פעשה רב לגר"א סימן קפא, מחת אשר פועדים פסח עט' ט. ועיין קובץ פוריה עיסן תשענו (טו-תח) עם' שעה, שכך נהגו רבינו עקיבא אייגר, הגרא"ב פרנקל, הגרא"ב ברלין ועוד.

4. תולדות הכהן עט' 55, שהגאון רבינו צדוק הכהן מלובלין לא נזהר בדבר, אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צה, הליקות שלמה פרק ו סעיף ט, צ"ז אליעזר חלק כ סימן נא: ידועنا גם בתלמודי חכמים וגדרלי תורה עוד מהדור הקודם, שמכרו חמץ ממש, ובמוציאי צג הפסח الآخرון היו מכבדים בהם בני תורה שבאו אליהם, חזון עובדייה פסח חלק א עט' ע בהערה, אוור ליזון חלק ג פרק ט שאלת בוחבוט סימן י עט' פב, בשם החוזן איש, עט' פה בהערה, בשם הגרא"ב מסעיצק, תשבות והנוגות חלק א סימן שט, שאחד האדמור"ם - כפי הנראה הצמח צדק - נהג לאכול חמץ שנמכר לו, כדי להראות שהמכירה תקפה, ועיין קובץ הר הפור פסח עט' קד, שכען זה נהג רבינו שמואל סלאנט, וכן כתוב לנו הגרא"ב אריאל שליט"א, שחסידי חב"ד מהדרים לאכול פיד אחריו הפסח חמץ שנמכר לו, ועייןABA באהיל שם, שהאריך בה. ועיין ש"ת אגרות משה חלק א סימן קפט, וש"ת חלקת יעקב (מהדורות תש"ב) חלק אורח חיים סימן קצד אות ג, שבעל חנות שנמכר את חמוץ לו, ובתווך הפסח סכר ללקחוותיו מהחמצ שמכר לו, פעישו אים מבטלים את המכירה למפרע, כיון שהמכירה כבר חלה, ועיין ש"ת באהילה של תורה חלק ה סימן לח, שהמוסרים מהסוג שבעל החנות מכר באיסור, אסורים מדין חמץ שעבר עליו הפסח, כיון שבעל החנות התכוון לגזור אותם ולהעבירם לרשותו בפסח, ועיין אשרי האיש פרק נאות כט, שחולק וסובר שמעשי של בעל החנות מגלים שמכירת החמצ מראשית היה דבר שאין בו ממש, ואון לקנות מהנות זו מוצרי חמוץ לאחר הפסח, ועיין שער הילכה ומינה חלק ב סימן קצה, והערת הגרא"ש עמאר שליט"א בש"ת באהילה של תורה שם.

5. הליקות שלמה פרק י דבר הילכה יג, חזון עובדייה פסח חלק א עט' ע בהערה.

6. הליקות שלמה פרק י סעיף ט. ועיין הליקות שלמה פרק י הערת 43, שכמה רבנים ביקשו מהגרש"ז אוירבר לזרז את ועדי הנסיבות שיפורסמו לציבור את סימני תאריכי הייזור המוטבעים על המוכרים, כדי שהצרכים ידעו אלו מוצרים ייצורו לפני פסח וסמכו במכירת חמוץ, והגרש"ז סיירב לבקשתם, מחשש שיש בזה הטלת דופי בתוקף המכירה שנางו בה גאון הדורות שלפנינו.

מציאת חמץ שלא היה ידוע, לאחר הפסח

אדם שמכר חמץ, ולאחר פסח מצא ב ביתו חמץ שלא היה ידוע לו, כגון שמצא לאחר פסח בקבוק ויסקי שהיה מונח בין בקבוקי היין, וחמק מעינוי בזמן בדיקת חמץ – חמץ זה אינו אסור באכילה ובנהנה, כיון שהוא נמכר לגו. אף שהחמצ לא הונח עם כל המוצריים שנמכרו לו, והוא גם לא צוין במפורש בשטר הרישאה, אין זה מעכב את המכירה, כיון שבשטר מכירת החמצ מצינים שכל החמצ שברשות האדם מכור לגו⁷.

7. ילcot יוסף פסח חלק ב (תש"פ) עמ' רצב, בשם הגרא"ע יוסף, פסק תשובות תמה הערא והגר"י אריאל שליט"א כתב לנו שזיהי הסיבה לכך שרבים נהגים שלא לציין את המקום המדוחיק של החמצ, כדי לכלול במכירה את כל החמצ שנמצא בבית.

הערות למעין

א. המשפט הראשון בכל הערה שוליים מצין את המקורות מהם נלקחו הדברים.

ב. כאשר מופיעים במשפט הראשון כמה מקורות המופרדים על ידי פסיק (ללא ויו החיבור ביניהם), הדברים מופיעים **בכל אחד** מהמקורות המצוינים. לדוגמה: כאשר מצוין "חייב אדם קלה ב, משנה"ב תקנד ה", הכוונה היא שהדברים מופיעים במלואם גם בחו'י אדם וגם במשנה ברורה.

ג. כאשר מופיעים במשפט הראשון כמה מקורות המופרדים על ידי פסיק עם ויו החיבור ביניהם, הדברים אינם מופיעים במלואם **בכל מקור** בפני עצמו, אלא רק בצירופם יחד. לדוגמה: כאשר מצוין: "שו"ע תקנד ב, משנה"ב שם יג", הכוונה היא שהמקור לדברים הוא בצירוף דברי השלחן עורך והמשנה ברורה יחד.

ד. כאשר מקור מופיע במשפט הראשון ללא המילה "עין" לפני הדברים מפורשים במקור.

ה. כאשר במשפט הראשון המילה "עין" מופיעה **לפני** המקור, אפשר שהדברים לא כתובים בפירוש במקור, אלא עליהם ממנו.

